ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Τα 'Χριστιανικά' κόμματα στην Ελλάδα από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα (1945-2007)»

Σύμβουλος Σπουδών: **Επίκουρη Καθηγήτρια Πολιτικής Κοινωνιολογίας κ. Βασιλική Γεωργιάδου**

Τριμελής Επιτροπή: **Επίκ. Καθηγήτρια Βασιλική Γεωργιάδου**
Επίκ. Καθηγήτρια Ευαγγελία (Λίνα) Λούβη
Επίκ. Καθηγήτρια Δέσποινα Παπαδημητρίου

.

Ελπινίκη Λάμπρου
Α.Μ. 1105Μ027

ΑΘΗΝΑ 2009

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ **4**

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ **6**

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ – ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ **6**

1. Τα χριστιανικά Κόμματα στη Δυτική Ευρώπη – πριν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (λόγοι δημιουργίας, επιδιώξεις, «παρακμή») **8**

1. 1. ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟΝ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ 9

1. 2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ 12

2. Τα χριστιανοδημοκρατικά Κόμματα στη Δυτική Ευρώπη (συνοπτικά η ιδεολογία κι οι βασικές προγραμματικές θέσεις τους) **20**

2. 1. Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ 22

2. 2. ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ 26

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ **32**

Α. Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1945 – 1967 ..... **34**

Α. 1. Αλέξανδρος Τσιριντάνης: η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας ελληνικού χριστιανοδημοκρατικού κόμματος. **34**

Α. 1. 1. Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ «ΖΩΗ» (ΣΥΝΤΟΜΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ, ΟΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ) 34

Α. 1. 2. Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΛ. ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗ ΚΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗ «ΖΩΗ» 36

Α. 1. 3. Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΚΙ ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΗΣ 41

Α. 2. Τα Κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1945 – 1967 ..... **46**

Α. 2. 1. ΚΟΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ – ΠΡΩΤΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ 47

Α. 2. 2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ 51

Α. 2. 2. i. Το Παράδειγμα του «Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος» (ΧΡΙΣΚΕ), 1946, Καψωμένος 54

Α. 3. Σύγκριση χριστιανικών κομμάτων της περιόδου με το φαινόμενο στην Ευρώπη **59**

Β. Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1974 – 2007 ..... **62**

Β. 1. Τέλος Δικτατορίας – Η δεύτερη απόπειρα δημιουργίας χριστιανοδημοκρατικού κόμματος **62**

Β. 2. Τα Κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1974 – 2007 ..... **66**

Β. 2. 1. ΚΟΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ – ΠΡΩΤΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ 67

Β. 2. 2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ 70

Β. 2. 2. i. Εθνικό Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕΛ) 1974, Νικ. Γεννηματάς 73

Β. 2. 2. ii. Ελληνορθόδοξος Δύναμις, 2000, Στυλ. Σφακιανάκης 74

Β. 2. 2. iii. Νέο Κόμμα Σωτηρίας - Χριστιανική Δημοκρατία, 2007, Αλκ. Στοΐλης 76

Β. 3. Σύγκριση χριστιανικών κομμάτων της περιόδου με το φαινόμενο στην Ευρώπη **78**

Β. 3. i. Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελλάδος, 1975, Φωτ. Γούρας 80

Γ. Η «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΨΑΡΟΥΔΑΚΗ. ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ» ΚΟΜΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 83

Γ. 1. Η Ιστορία του κόμματος 83
Γ. 1. 1. ΠΡΟΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1953-1967 84
Γ. 1. 2. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ 1967-1974 85
Γ. 1. 3. ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1974-1989 85
Γ. 1. 4. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1989 86
Γ. 2. Η Ιδεολογία του Κόμματος 87
Γ. 2. 1. ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ – ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ 87
Γ. 2. 2. Ο «ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ» ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ 90
Γ. 3. Ο χριστιανικός σοσιαλισμός στην πράξη 92
Γ. 3. 1. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ 93
Γ. 3. 2. ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ 94
Γ. 4. Πώς βλέπει η «Χριστιανική Δημοκρατία» του Ψαρουδάκη τη Χριστιανική Δημοκρατία της Ευρώπης; 99

Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 101

Δ. 1. Πόσο χριστιανικά είναι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1945 – 2007; (Περιγραφή της Ιδεολογίας τους) 101
Δ. 2. Τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1945 – 2007 και τα ευρωπαϊκά χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα. Επαλήθευση της πρώτης υπόθεσης εργασίας; 110

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ – ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ 114

1. Η απουσία της θρησκευτικής διαιρετικής τομής. Το συνταγματικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις σχέσεις Κράτους – Εκκλησίας στην Ελλάδα. 115
2. Πέραν του Θεσμικού Πλαισίου…
Συνοπτικά η σχέση Κράτους – Εκκλησίας - Κομμάτων 119
3. Αρκεί η μη εμφάνιση της θρησκευτικής διαιρετικής τομής για να εξηγήσει την απουσία χριστιανικών - χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων στην Ελλάδα;
Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ 122

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 125

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 185

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη των κομμάτων που έχουν ιδρυθεί στην Ελλάδα από το 1945 έως το 2007 κι αυτοχαρακτηρίζονται ως «Χριστιανικά». Τα κόμματα που επελέγησαν για αυτόν το σκοπό είναι αυτά που στον τίτλο τους φέρουν τουλάχιστον μια από τις λέξεις *Χριστιανικός/ή – Ορθόδοξος/η*. Ο λόγος για τον οποίο η λέξη «Χριστιανικά» στον τίτλο βρίσκεται μέσα σε εισαγωγικά είναι, *πρώτον*, για να τα διαχωρίσουμε από τα χριστιανικά κόμματα της δυτικής Ευρώπης (confessional parties), και *δεύτερον*, γιατί, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, πίσω από τον αυτοχαρακτηρισμό τους ως «Χριστιανικά», υπάρχουν πολλές κατηγορίες κομμάτων που είναι πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Υπό αυτήν την έννοια, η λέξη «Χριστιανικά» χρησιμοποιείται σαν «ομπρέλα» που περικλείει όλες αυτές τις κατηγορίες.

Η πρώτη υπόθεση εργασίας είναι ότι τα κόμματα αυτά που θα μελετηθούν είναι πολύ διαφορετικά από αυτά της δυτικής Ευρώπης που γνωρίζουμε ως χριστιανικά (κόμματα διαμαρτυρίας που εμφανίζονται μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) και *χριστιανοδημοκρατικά* (από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα). Το πρώτο μέρος της εργασίας αποτελείται από μια σύντομη περιγραφή αυτών των κομμάτων (χριστιανικών-χριστιανοδημοκρατικών στην Ευρώπη), ώστε να μπορέσει αργότερα να γίνει η σύγκριση με τα ελληνικά κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ως «Χριστιανικά».

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελείται από τη μελέτη των υπό εξέταση κομμάτων, καθώς και των δύο προσπαθειών για ίδρυση ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος στη χώρα, που έγιναν από τον Αλ. Τσιριντάνη κι από πρώην στελέχη της δικτατορίας.

Σε ξεχωριστό κεφάλαιο αυτού του μέρους αναλύεται το κόμμα της Χριστιανικής Δημοκρατίας, το οποίο αποτελεί το σημαντικότερο Χριστιανικό κόμμα που υπήρξε μέχρι τώρα στην Ελλάδα τόσο από εκλογικής απόψεως, καθώς συγκέντρωσε τα υψηλότερα εκλογικά ποσοστά από τα υπό εξέταση κόμματα, όσο κι από πολιτικό-ιδεολογικής απόψεως, καθώς από το 1953 έως σήμερα η Χριστιανική Δημοκρατία είναι ένα κόμμα που μένει πιστό στις αρχές του χριστιανικού σοσιαλισμού.

Το τελευταίο μέρος αυτής της εργασίας αποτελείται από μια σύντομη μελέτη των σχέσεων της ελληνικής Εκκλησίας με το κράτος και συγκεκριμένα, με την

απουσία θρησκευτικής διαιρετικής τομής. Στόχος αυτού του κεφαλαίου θα είναι η επαλήθευση ή απόρριψη της δεύτερης υπόθεσης εργασίας του εάν *δηλαδή αρκεί η μη εμφάνιση θρησκευτικής διαιρετικής τομής στο ελληνικό κομματικό σύστημα, ώστε να εξηγηθεί η απουσία ενός εκλογικά σημαντικού Χριστιανικού κόμματος* στην Ελλάδα από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως σήμερα.

Τελικός στόχος αυτής της εργασίας είναι η σκιαγράφηση του φαινομένου των χριστιανικών κομμάτων στη χώρα και γενικά η περιγραφή ενός αντικειμένου που έως τώρα δεν έχει μελετηθεί συνολικά. Σε καμία περίπτωση αυτή η εργασία δε φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό, αυτό που όμως φιλοδοξεί να πετύχει είναι να δείξει πως η απουσία ενός φαινομένου (στη δική μας περίπτωση η απουσία ενός χριστιανικού-χριστιανοδημοκρατικού κόμματος) είναι κι αυτή άξια μελέτης και μπορεί να ερμηνευτεί και να μας δώσει ενδιαφέροντα συμπεράσματα για το ρόλο της θρησκείας στην ελληνική κοινωνία και πολιτική και για το ρόλο της στα κόμματα.

Ένα τελευταίο σημείο το οποίο θα θέλαμε να προσθέσουμε πριν προχωρήσουμε στην περεταίρω μελέτη των κομμάτων είναι οι δυσκολίες που είχαμε να αντιμετωπίσουμε σχετικά με τη συγκέντρωση του υλικού. Οι δυσκολίες αυτές αφορούν τη συλλογή υλικού για το δεύτερο, και κυρίως μέρος της εργασίας. Η σχεδόν παντελής απουσία βιβλιογραφίας, σχετικής με τα κόμματα που μελετώνται οδήγησε, μοιραία, στη συγγραφή ενός μέρους που βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε πηγές (μόνη εξαίρεση αποτελεί το θέμα της αδελφότητας της «Ζωής» και τα περί τον Αλ. Τσιριντάνη). Όμως, αυτό που δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο τη συγγραφή του δευτέρου μέρους είναι κι η ανυπαρξία αρχειακού υλικού. Αυτό σημαίνει πως δεν υπήρχαν διαθέσιμα τα καταστατικά, οι διακηρυκτικές αρχές και τα εκλογικά προγράμματα για την πλειοψηφία των κομμάτων που ερευνούμε (ειδικά για την περίοδο πριν από τη δικτατορία, τα στοιχεία που βρήκαμε για τα κόμματα είναι ελάχιστα). Αποτελέσματα αυτής της έλλειψης ήταν το ότι η κατηγοριοποίηση των κομμάτων έγινε με βάση το πώς αυτοχαρακτηρίζονται, ενώ, μόνο για λίγα από αυτά ήταν δυνατόν να γίνει η σύγκριση τους με τα αντίστοιχα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης.

Η εργασία αυτή παρουσιάστηκε σε μια πρώτη μορφή της στο Colloquium υποψήφιων διδακτόρων και μεταπτυχιακών φοιτητών στο γνωστικό πεδίο της πολιτικής κοινωνιολογίας που έλαβε χώρα την περίοδο Απρίλιος – Ιούνιος 2008, υπό την κα. Β. Γεωργιάδου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ – ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Σε αυτό το μέρος προσπαθούμε να προσεγγίσουμε συνοπτικά το φαινόμενο των χριστιανικών και χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων στην Ευρώπη, για να μπορέσουμε στη συνέχεια να συγκρίνουμε τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ως «Χριστιανικά» στην Ελλάδα με τα χριστιανικά και χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης.

Θεωρούμε χρήσιμο, πριν προχωρήσουμε στην περαιτέρω μελέτη τους, να δούμε πώς ορίζονται τα χριστιανικά και πώς τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα.

Ως *Χριστιανικά Κόμματα* ορίζονται «*...τα κόμματα που χρησιμοποιούν τη θρησκεία* (ή θέματα σχετιζόμενα με την Εκκλησία, και κυρίως με την Καθολική Εκκλησία) *σαν πρωταρχικό ζήτημα για την πολιτική κινητοποίηση και την κατασκευή πολιτικών ταυτοτήτων. Δηλαδή, η Εκκλησία κι η θρησκεία ήταν κεντρικά στοιχεία της ανάδυσης αυτών των οργανισμών...*»[1]

Βασικό «δόγμα» των χριστιανικών κομμάτων ήταν ο *Κοινωνικός Καθολικισμός*. Στα τέλη του 19ου αιώνα εμφανίστηκαν κινήματα κοινωνικού καθολικισμού που, αντί να αγκαλιάσουν το σύγχρονο κόσμο, όπως έκανε ο Φιλελεύθερος Καθολικισμός, αυτοπροσδιορίζονταν ως πολέμιά του κι απέρριπταν το κοινωνικό και πολιτικό status quo. Η γρήγορη εξάπλωση των βιομηχανικών πόλεων οδήγησε τους οπαδούς του κοινωνικού καθολικισμού να θέλουν να αντικαταστήσουν τις ταξικές συγκρούσεις με μια κοινωνική τάξη πραγμάτων που θα εμπνεόταν από τις καθολικές αξίες της φιλανθρωπίας και της αμοιβαίας αλληλεγγύης.[2]

---

[1] Kalyvas Stathis N., *The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, 1996, σελ.19

[2] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997,σελ.22

Αντίθετα, «*…τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα δεν είναι αυτόματες πολιτικές εκφράσεις της Καθολικής Εκκλησίας…*».[3] Ωστόσο, οι πολιτικές αρχές της χριστιανικής δημοκρατίας επηρεάζονται από την Καθολική θέαση της μοίρας του ανθρώπου. Ο καθολικός φιλελευθερισμός και συντηρητισμός μοιράζονται μια μορφή ηθικών θέσεων στις οποίες η σωτηρία της ψυχής κι η δόξα του Θεού είναι τα υψηλότερα αγαθά κι οι εγκόσμιες αξίες έχουν δευτερεύουσα κι οργανική σημασία.[4]

Με την ίδρυσή τους, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, δε στόχευαν μόνο στην εκπροσώπηση των συμφερόντων των καθολικών, αλλά φιλοδοξούσαν μέσω της πολιτικής να μεταφέρουν σε εθνικό επίπεδο το όραμα μιας χριστιανικής κοινωνίας.[5]
Το κοινό χαρακτηριστικό των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων είναι η αφοσίωση στη διατήρηση των Χριστιανικών αξιών που συχνά αντιδιαστέλλονται με τις πολιτικές αξίες και τα οικονομικά προγράμματα των αριστερών πολιτικών αντιπάλων τους, δηλαδή τους κομμουνιστές και τους σοσιαλιστές.[6]

Τα *χριστιανοδημοκρατικά κόμματα* είναι *«(…)Κόμματα διαταξικά* (καθώς σχηματίζονται με βάση τη θρησκευτική κι όχι την ταξική έκκληση), *κοσμικά* (καθώς πάλεψαν για την αυτονομία τους κι απομακρύνθηκαν από την Εκκλησία με συνέπεια την αποκληρικοποίηση της πολιτικής στις χώρες τους), *πολυφωνικά, φατριοκυριαρχούμενα, μη ευχερώς εντοπίσιμα στο φάσμα Αριστερά – Δεξιά τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα έχουν αρκετές ιδιορρυθμίες στην άρθρωση του πολιτικού τους λόγου. Ο κοινός ιδεολογικός τους πυρήνας εντοπίζεται περισσότερο στην αντιμετώπιση ηθικών ζητημάτων και των σχέσεων της Εκκλησίας με την κοινωνία παρά στην κοινωνικοοικονομική τους φιλοσοφία(…), είναι κόμματα επηρεασμένα από το συντηρητισμό, αλλά παράλληλα διαφέρουν πολύ από αυτόν»*[7].

---

[3] Warner M. Carolyn, "Strategies of an Interest Group, The Catholic Church and Christian Democracy in Postwar Eyrope, 1944 – 1958" Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives* εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 140

[4] Almond Gabriel A., "The Political Ideas of Christian Democracy", *The Journal of Politics*, Vol. 10, No. 4. (Nov., 1948), σελ. 749

[5] Grew Raymond, "Suspended Bridges to Deomocracy: The Uncertain Origins of Christian Democracy in France and Italy", Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds*), European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives* εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 26

[6] Rutan Gerard F., "Christian Democracy in Western Europe: an Idea Whose Time Has Passed*?",* *International Journal of Social Economics,* Vol. 24, No. 10, 1997, σελ. 1105

[7] Διαμαντόπουλος Θανάσης, *Το Κομματικό Φαινόμενο: μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων,* εκδ. Παπαζήζη, Αθήνα 1993, σελ. 416-417

1. Τα χριστιανικά Κόμματα στη Δυτική Ευρώπη – πριν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (λόγοι δημιουργίας, επιδιώξεις, «παρακμή»)[8]

Αφετηρία για την εμφάνιση των χριστιανικών κομμάτων ήταν ο αυξανόμενος αντικληρικαλισμός των δεκαετιών 1860-1870 που μετέτρεψε τη θρησκεία σε πολιτική διαιρετική τομή.[9] Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη θεωρία των Lipset/Rokkan *η διαιρετική τομή που οδήγησε στην ανάδυση των χριστιανικών κομμάτων ήταν αυτή του κράτους – Εκκλησίας η οποία αντανακλά τη διαδικασία εκκοσμίκευσης, όπως αυτή εντυπώνεται στη σύγκρουση εκκλησιαστικού και κρατικού παράγοντα για τον έλεγχο του εκπαιδευτικού συστήματος(...).*[10] Ήταν δηλαδή, η προσπάθεια των φιλελεύθερων ελίτ να περιορίσουν την επιρροή της Εκκλησίας και να αυξήσουν την εξουσία του κράτους (κυρίως στην εκπαίδευση) που έθεσε σε λειτουργία μια διαδικασία που μετέτρεψε τον καθολικισμό σε μια πολιτική ταυτότητα.

Τα Χριστιανικά κόμματα δημιουργήθηκαν σε τρία διαδοχικά βήματα. *Πρώτα* έχουμε τη δημιουργία μαζικών οργανώσεων που κινητοποίησαν τους καθολικούς σε οργανώσεις αυστηρά ελεγχόμενες από την καθολική Εκκλησία, που ήταν ωστόσο μακριά από την εκλογική αρένα. *Στη συνέχεια* έχουμε την είσοδο στης Εκκλησίας στην πολιτική και τη δημιουργία φιλο-εκκλησιαστικών συνασπισμών που πολιτικοποίησαν αυτήν την εμβρυακή πολιτική ταυτότητα μετατρέποντας τις καθολικές οργανώσεις σε πολιτικές μηχανές. *Τέλος*, η εκλογική επιτυχία αυτών των συνασπισμών επέτρεψε στους καθολικούς ακτιβιστές να σχηματίσουν με επιτυχία κόμματα διαμαρτυρίας παρά τις αντίθετες προθέσεις τόσο της Εκκλησίας όσο και των συντηρητικών.[11]

Αν θέλουμε να εκθέσουμε σύντομα την ιστορία των χριστιανικών κομμάτων, τότε θα πρέπει να τη χωρίσουμε σε δύο τουλάχιστον περιόδους.

---

[8] Τα δύο βασικά αναγνώσματα που χρησιμοποιήθηκαν για τη συγγραφή αυτού του μέρους είναι τα βιβλία: Kalyvas Stathis N., *The Rise of Christian Democracy in Europe,* εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996 και Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. ROUTLEDGE, 1997

[9] Kalyvas Stathis N., *The Rise of Christian Democracy in Europe,* εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ.169

[10] Βλ. Lipset S. M. & Rokkan S., *Party Systems and Voter Alignments: cross-national perspectives,* εκδ. Collier Macmillan, London 1967, σελ.99-112

[11] Kalyvas Stathis N.., "From Pulpit to Party: Party Formation and the Christian Democratic Phenomenon", *Comparative Politics,* Vol. 30, N° 3. (April., 1998), σελ. 294

1. 1. ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟΝ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Όπως ήδη επισημάναμε, τα πρώτα χριστιανικά κόμματα στην Ευρώπη δημιουργήθηκαν από την αντίδραση των καθολικών στην αφαίρεση των προνομίων της Εκκλησίας, και κυρίως αυτών που αφορούσαν την εκπαίδευση. Χώρες όπου αυτό συνέβη ήταν:

i) Η Αυστρία.[12] Την περίοδο Μάιος 1867-Μάιος 1869 ψηφίζεται από τους φιλελεύθερους μια σειρά από νόμους που αφαιρούν από την Εκκλησία τα προνόμια και τα δικαιώματά της, τα αντικαθιστούν με κρατικό έλεγχο κι η Εκκλησία παύει να είναι υπεύθυνη για την εκπαίδευση. Αυτό είχε ως συνέπεια την εμφάνιση πολλών καθολικών οργανώσεων με στόχο την καταπολέμηση των φιλελεύθερων νόμων. Έως το 1890 έχουμε τη μεταμόρφωση αυτών των οργανώσεων σε πολιτικές ομάδες τις οποίες η Εκκλησία προσπαθεί να καταπιέσει. Τελικά, το 1890 έχουμε την ίδρυση του Χριστιανικού Κοινωνικού Κόμματος (Christlichsoziale Partei)[13].

ii) *Το Βέλγιο*[14]. Τα χρόνια 1857-1860 φέρνουν μια σειρά ήπιων αντιεκκλησιαστικών μέτρων, αλλά η επίθεση των φιλελευθέρων κατά της Εκκλησίας γίνεται ακόμη πιο έντονη τη δεκαετία του 1860. Οι καθολικοί σαν απάντηση οργανώνουν τρία συνέδρια Καθολικών στο Mechelen το 1863,1864 και 1867 στα οποία σχεδιάζεται η ίδρυση μιας χαλαρής οργάνωσης τοπικών ημι-θρησκευτικών οργανώσεων που τελικά το 1868 οδηγεί στη δημιουργία της Ομοσπονδίας Καθολικών Κύκλων (Fédération de Circle Catholiques). Οι εκλογές του 1878 κι η νίκη των φιλελευθέρων οδηγεί σε μια σειρά μέτρων που αφαιρούσαν τον έλεγχο της εκπαίδευσης από τα χέρια της Εκκλησίας. Οι συντηρητικοί αντιδρούν στους νόμους με την υποστήριξη των καθολικών οργανώσεων κι η Fédération το 1884 μεταμορφώνεται σε πολιτική οργάνωση[15].

---

[12] Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 196-203

[13] Στις περιφερειακές εκλογές του 1902 το κόμμα αυτό κερδίζει την πλειοψηφία των 2/3. Στις εκλογές τις αυτοκρατορίας το 1903 κέρδισε 30 έδρες, ενώ στις εκλογές του 1907 (οι πρώτες εκλογές με καθολική ψηφοφορία ανδρών) κατέλαβε 68 έδρες. Στο Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 203

[14] Kalyvas Stathis N., *ό. π.*, σελ.187-192

[15] Τον Ιούνιο του 1884 οι συντηρητικοί με τη βοήθεια της Εκκλησίας και των πολιτικών της οργανώσεων νικούν στις εκλογές κι η Fédération γίνεται επίσημα η πολιτική οργάνωση του Καθολικού Κόμματος, όπως πλέον ονομάζετο, που έμεινε στην εξουσία έως το 1914. Στο Kalyvas Stathis N.,*The*

iii) *Η Ολλανδία.*[16] Το 1857 εισάγεται ήπιος αντικληρικαλικός νόμος που οδήγησε σε μια πρώτη ρήξη με τους καθολικούς συμμάχους των φιλελευθέρων και πυροδότησε τη δημιουργία των πρώτων καθολικών και καλβινιστικών οργανώσεων. Στις εκλογές του 1877 νικούν οι φιλελεύθεροι, οι οποίοι το 1878 περνούν τον πρώτο αντικληρικαλικό εκπαιδευτικό νόμο που προκαλεί την έντονη αντίδραση τόσο των καθολικών όσο και των καλβινιστών. Μάλιστα, ήταν τόσο έντονη η δυσαρέσκεια που συνέβαλε στην εξάλειψη της διαίρεσης καθολικών-προτεσταντών κι οδήγησε σε συμμαχία τους το 1887, οπότε κι υιοθετήθηκε από το Εθνικό Συνέδριο του Αντεπαναστατικού Κόμματος (Anti-Revolutionnaire Party – ARP), το οποίο είχε ιδρυθεί το 1878[17]. Στις εκλογές του 1888 η συμμαχία αυτή νικά τους φιλελεύθερους. Την ίδια χρονιά έχουμε και την ίδρυση του Καθολικού Κόμματος (Katholieke Volkspartij – KVP)[18] το οποίο ήταν λιγότερο ριζοσπαστικό κι ανεξάρτητο από το Αντεπαναστατικό εξαιτίας των σχέσεων του με την Εκκλησία. *«...Το Καθολικό κόμμα ήταν διαιρεμένο ανάμεσα στα συντηρητικά και τα χριστιανοδημοκρατικά στοιχεία του...».*[19]

Οι αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό του ARP οδήγησαν, το 1908, στην αποχώρηση αυτών που αντιτίθεντο στη διεύρυνση της ψηφοφορίας. Αυτοί δημιούργησαν τη Χριστιανική Ιστορική Ένωση (Christelijk-Historisce Unie - CHU), η οποία ήταν περισσότερο προσανατολισμένη στην κυρίαρχη Ολλανδική Αναμορφωμένη Εκκλησία.[20]

Η Γερμανία[21] είναι η μόνη χώρα στην οποία η δημιουργία ενός χριστιανικού κόμματος ήρθε πριν από την κύρια επίθεση στην Εκκλησία, που έγινε το 1872 με τον πολιτισμικό αγώνα («kulturkampf»)του Μπίσμαρκ. Ο λόγος για τη δημιουργία της

Rise of Christian Democracy in Europe, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 191 - 192

[16] Στο ίδιο, σελ.192-195

[17] Το Αντεπαναστατικό Κόμμα (Anti-Revolutionnaire Perty – ARP) ιδρύθηκε από τον καλβινιστή Abraham Kuyper με στόχο την αντίδραση στον καινούριο κόσμο που σχηματίστηκε μετά το 1789. Στο Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 193

[18] Το Καθολικό Κόμμα ήταν πολύ επιτυχημένο και το 1901 έγινε το ισχυρότερο κόμμα της χώρας. Στο Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 195

[19] Lyon Margot, «Christian Democratic Parties and Politics», *Journal of Contemporary History*, Vol. 2, No. 4, Church and Politics, (Oct. 1967), σελ. 74

[20] Van Holsteyn G. M. Goop, Irwin A. Galen, " The Bells Toll no more: The declining Influence of Religion on Voting Behaviour in the Netherlands", στο David Broughton & Hans – Martien the Napel (eds), *Religion and Mass Electoral Behaviour in Europe*, εκδ. Routledge, London and New York 2000, σελ. 78

[21] Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University PRESS, Ithaca – London, 1996, σελ. 203 - 215

Katholische Fraktion (1851), η οποία το 1858 μετονομάστηκε σε Fraktion de Zentrum, ήταν η απειλή για την καθολική Εκκλησία που προήρθε από την ήττα της Αυστρίας στον πόλεμο του 1866 από την Πρωσία κι άνοιξε το δρόμο για μια ενωμένη Γερμανία υπό προτεσταντική πρωσική κυριαρχία. Ως συνέπεια αυτού έχουμε τη δημιουργία θρησκευτικών οργανώσεων με σαφή πολιτικό χαρακτήρα.[22] Ο πολιτισμικός αγώνας του Μπίσμαρκ κατά της Καθολικής Εκκλησίας είχε σαν συνέπεια την πολιτική απομόνωση των Γερμανών Καθολικών.[23] Το Zentrum σχηματίστηκε επίσημα το Μάρτιο του 1871 και *«...παρόλο που είχε την υποστήριξη των πιστών καθολικών, δημιουργήθηκε ως κόμμα με πολιτική ατζέντα...»*[24]. Το Zentrum αρχικά δε στόχευε στο να αντιτεθεί στη νεοσύστατη αυτοκρατορία αλλά ο πολιτισμικός αγώνας του Μπίσμαρκ το ανάγκασε να καταφύγει σε πολιτικά μέσα προκειμένου να προστατεύσει τα Καθολικά συμφέροντα[25] και τις πολιτικές και θρησκευτικές ελευθερίες.

Σε αντίθεση με την Ολλανδία, όπου το Αντεπαναστατικό Κόμμα συνεργάζεται με τους Καθολικούς εναντίον των μεταρρυθμίσεων που αφαιρούσαν τα προνόμια της Εκκλησίας, στη Γερμανία, ο πολιτισμικός αγώνας *«...βρήκε ευρεία απήχηση στους προτεσταντικούς κύκλους...»*[26]

Η *Ιταλία*[27] διαφέρει από τις προαναφερθείσες χώρες, καθώς, αν κι υπάρχουν καθολικοί που συμμετέχουν στην πολιτική, δεν υπάρχει χριστιανικό κόμμα στην περίοδο που εξετάζουμε. Στην Ιταλία, η δεκαετία του 1870 βρίσκει σε άνοδο τον αντικληρικαλισμό καθώς ψηφίζεται μια σειρά από νόμους οι οποίοι περιορίζουν την

---

[22] Στις εκλογές του Μαρτίου του 1871 εκλέχθηκαν 57 καθολικοί που ήταν πρόθυμοι να συνεργαστούν για τη δημιουργία ενός χριστιανικού κόμματος. Κατέκτησαν το 18.5% των ψήφων κι αναδείχθηκαν ως το δεύτερο μεγαλύτερο κόμμα μετά τους Εθνικούς Φιλελεύθερους. Ο Πολιτισμικός Αγώνας του Μπίσμαρκ ενίσχυσε το Zentrum το οποίο ψήφιζαν τα 4/5 των καθολικών δίνοντας του έτσι τη δυνατότητα, μέχρι το 1914, να διασφαλίζει περίπου τις 100 από τις 397 έδρες στις αυτοκρατορικές εκλογές. Στο Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 211, 214

[23] Boll Bernard, «Θρησκεία, Πολιτική και Εκλογική Συμπεριφορά στη Γερμανία», », στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 238

[24] Becker Winfried, "From Political Catholicism to Christian Democracy: The Development of Christian Parties in Modern Germany", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 103

[25] Becker Winfried., *ό. π.*, σελ. 104

[26] Auernheimer Gustav, «Θρησκεία, Κράτος και Εκκοσμίκευση στη Γερμανία», στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 218

[27] Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 215-221

επιρροή της Εκκλησίας στην εκπαίδευση. Το 1874, μη κληρικοί καθολικοί, με παπική έγκριση, οργανώνουν ένα καθολικό συνέδριο στη Βενετία, το οποίο δημιούργησε τοπικές οργανώσεις, με κεντρική οργάνωσή τους την Opera Dei Congressi που ήταν υπό την άμεση εξουσία της Εκκλησίας. Το καθολικό κίνημα διαιρείτο από δύο τάσεις, τους «demochristians», που ήθελαν αυτόνομη πολιτική δράση, και τους αδιάλλακτους συντηρητικούς, που ήθελαν την καθολική οργάνωση έξω από το πολιτικό σύστημα, κι οι οποίοι το 1898 χάνουν τον έλεγχο του καθολικού κινήματος.

«...Η συνεχής μετακίνηση της Opera Dei Congressi προς πολιτική συμμετοχή, έχει ως συνέπεια τη διάλυση της από τον Πάπα...»[28], ο οποίος την αντικαθιστά με μια ομοσπονδία 5 ενώσεων (Unione) την οποία ήλεγχε το Βατικανό. Στις εκλογές του 1909 στο κοινοβούλιο εκλέχθηκαν 21 ανεξάρτητοι καθολικοί.[29]

1. 2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Στα χρόνια πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο είχαμε την εμφάνιση των χριστιανικών κινημάτων και τη δειλή δημιουργία των πρώτων χριστιανικών κομμάτων, όμως, τα πράγματα άλλαξαν μεσοπολεμικά, καθώς ο καθολικισμός ήταν ο μεγάλος ωφελημένος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ένας πόλεμος που έγινε στο όνομα της φιλελεύθερης δικαιοσύνης, που οδήγησε στην Οκτωβριανή επανάσταση και σε μια σειρά επαναστάσεων στην κεντρική Ευρώπη, είχε ως συνέπεια την επιτάχυνση της ανάδυσης του καθολικισμού ως σημαντικού παράγοντα στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή.[30]

Στην *Αυστρία*, μετά το τέλος της αυτοκρατορίας των Αψβούργων, το Χριστιανικό Κοινωνικό Κόμμα γρήγορα καθιερώθηκε ως το κυρίαρχο κόμμα της

---

[28] Grew Raymond, "Suspended Bridges to Deomocracy: The Uncertain Origins of Christian Democracy in France and Italy", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives* εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 15

[29] Το 1913 με αφορμή την εισαγωγή παγκοσμίως της καθολικής ψηφοφορίας η Εκκλησία διευκρινίζει ότι αποχή των καθολικών από την ψηφοφορία θα σήμαινε νίκη των σοσιαλιστών κι οδηγείται σε συμφωνία με τους συντηρητικούς φιλελεύθερους Έτσι, οι καθολικοί ψήφισαν τους φιλελεύθερους συντηρητικούς σε 330 εκλογικές περιφέρειες, 228 από τους οποίους εξελέγησαν λόγω της υποστήριξης από τους καθολικούς. Στο Kalyvas Stathis N.,*The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ. 219 -220

[30] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997,σελ.30

κυβέρνησης. Η δεκαετία του 1920 χαρακτηρίζεται από την αντιπάθεια των κατοίκων στις επαρχίες της χώρας προς τη Βιέννη, καθώς οι καθολικοί των περιοχών αυτών θεωρούσαν ότι η Δημοκρατία (Republic) ήταν μία ξένη επιβολή από τη Βιέννη. Το Χριστιανικό Κοινωνικό Κόμμα εκμεταλλεύτηκε αυτήν την εχθρότητα και σε συνεργασία με δεξιά κόμματα υπερασπίστηκε τα συμφέροντα των αγροτικών περιοχών. *Κατά συνέπεια, η αφοσίωση του προς τους κανόνες των δημοκρατικών πολιτικών παρέμειναν επιφανειακές κι η εχθρότητα του με το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα απειλούσε πάντα να καταστρέψει την καινούρια Δημοκρατία.*[31] Το 1929 ο Ignaz Seipel παραιτήθηκε από καγκελάριος κι ένα χρόνο αργότερα αποχώρησε από την ηγεσία του κόμματος. Αυτήν τη χρονική περίοδο πολλοί από τους υποστηρικτές του Χριστιανικού Κοινωνικού Κόμματος, ιδίως των αγροτικών κι επαρχιακών περιοχών, στρέφονται προς την παραστρατιωτική οργάνωση Heimwehr, ο αγωνιστικός λόγος της οποίας για την υπεράσπιση των αξιών της αγροτικής και καθολικής Αυστρίας ήταν σε μεγαλύτερη αρμονία με το κλίμα των καιρών. Η συνεχώς κλιμακούμενη σύγκρουση με τους σοσιαλιστές, που λίγο έλλειψε να μεταμορφωθεί σε εμφύλιο, ανάγκασε το Χριστιανικό Κοινωνικό Κόμμα να είναι εξαρτημένο από τις δυνάμεις της εξωκοινοβουλευτικής δεξιάς. Τελικά ον Μάρτιο του 1933 γίνεται καγκελάριος ο Engelbert Dolfus μέσα από τη συμμαχία των δεξιών[32] με το Χριστιανικό Κοινωνικό Κόμμα. Σύντομα, όμως, διαλύει τη βουλή κι αναδιοργανώνει την κυβέρνηση, για να μειώσει την κομματική πολιτική επιρροή και τελικά το Μάιο του 1934 καταλύει τη Δημοκρατία κι επιβάλλεται ο Αυστροφασισμός.[33]

Στο καθολικό κόμμα του *Βελγίου* προς το τέλος του 19ου αιώνα εμφανίστηκε μια ομάδα δεξιών που μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου πήρε την υπεροχή μέσα στο κόμμα και κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου συμμάχησε με τους συντηρητικούς καθολικούς.[34] Η εισαγωγή της καθολικής ψηφοφορίας (1918) σχεδόν κατέστρεψε τη μακροχρόνια κυριαρχία του Καθολικού Κόμματος στην κυβέρνηση. Αν και στις εκλογές του 1919 αναδείχθηκε ως το ισχυρότερο κόμμα, αναγκάστηκε να μοιραστεί την εξουσία με τους φιλελεύθερους και τους σοσιαλιστές. Καθ' όλη τη

---

[31] Conway Martin, *ό.π.*, σελ. 34

[32] Και συγκεκριμένα με το κόμμα Landbund, που εκπροσωπούσε τους φιλελεύθερους και τους προτεστάντες αγρότες των περιοχών Styria, Carinthia and Upper Austria και το Greater German Party που αποτελείτο από μια συμμαχία 17 εθνικιστικών ομάδων και κομμάτων. Πηγές: http://en.wikipedia.org/wiki/Christian_Social_Party_(Austria), http://en.wikipedia.org/wiki/Landbund, http://en.wikipedia.org/wiki/Greater_German_People%27s_Party

[33] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997, σελ 49

[34] Lyon Margot, «Christian Democratic Parties and Politics», *Journal of Contemporary History*, Vol. 2, No. 4, Church and Politics, (Oct. 1967), σελ. 74

διάρκεια της δεκαετίας του 1920 το Καθολικό Κόμμα παρέμενε διαιρεμένο ανάμεσα στα φλαμανδικά δημοκρατικά στοιχεία του και τις αντιδημοκρατικές τάσεις τμημάτων της γαλλόφωνης ελίτ. [35] Παρ' όλα αυτά, το Καθολικό Κόμμα διατήρησε την κυβερνητική του δύναμη καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '30, αλλά αποδυναμώθηκε τόσο από τις επιθέσεις των χριστιανών δημοκρατικών για τις πολιτικές του αντιπληθωρισμού των καθολικών κυβερνήσεων, όσο κι από την «αποστασία» ενός σημαντικού μέρους των κατοίκων των αγροτικών περιοχών και των μεσοαστών που προσχώρησαν στις πολιτικές δυνάμεις της άκρας δεξιάς. [36]

Στην *Γερμανία,* το Zentrum γρήγορα έγινε ένα από τα ηγετικά κόμματα στη δημοκρατία της Βαϊμάρης, παρόλο που η δεξιά του πτέρυγα περιελάμβανε κάποιους που δεν αποδεχόντουσαν πλήρως τη δημοκρατία και τα ιδανικά της.[37]

Το Zentrum τη δεκαετία του 1920 συμμετέχει σε όλες τις συμμαχικές κυβερνήσεις, αλλά για πρώτη φορά μετά το 1870, έχει την υποστήριξη μόνο μιας μειονότητας των καθολικών, καθώς, κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας οι καθολικοί τείνουν προς άλλα κόμματα όπως το Σοσιαλδημοκρατικό και το Εθνικό Κόμμα[38].[39] Με την καθιέρωση του Συντάγματος της Βαϊμάρης, το 1919, παύει να υπάρχει κρατική Εκκλησία στη Γερμανία.[40]

Η οικονομική κρίση επιδείνωσε τις τοπικές και κοινωνικές εντάσεις κι εμπόδισε το Zentrum να παίξει έναν αποφασιστικό πολιτικό ρόλο.[41] Οι εκλογές του Ιουλίου του 1932 αναδεικνύουν το Ναζισμό ως ισχυρό πολιτικό παράγοντα. Οι καθολικοί ηγέτες αποδεικνύονται ανίκανοι να δράσουν ως ενιαία πολιτική δύναμη κι οι δεξιοί καθολικοί αποσπώνται από το Zentrum και συμμαχούν με τον Χίτλερ.[42] Το ίδιο κάνουν και σημαντικοί προτεστάντες θεολόγοι κι εκπρόσωποι της Εκκλησίας. Το κύριο επιχείρημα όσων στράφηκαν προς το εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα του Χίτλερ

---

[35] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997, σελ. 34
[36] Conway Martin, *ό.π.*, σελ. 48
[37] Lyon Margot, «Christian Democratic Parties and Politics», *Journal of Contemporary History*, Vol. 2, No. 4, Church and Politics, (Oct. 1967), σελ. 73
[38] Ενδεικτικό αυτού είναι πως, ενώ το 1918 το ποσοστό των καθολικών που ψηφίζουν το Zentrum είναι 62,8%, μέχρι το 1930 το ποσοστό αυτό έχει πέσει στο 47%, στο Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997, σελ. 36
[39] Στο ίδιο, σελ.34-36
[40] Auernheimer Gustav, «Θρησκεία, Κράτος και Εκκοσμίκευση στη Γερμανία», στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 220
[41] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997, σελ.49
[42] Conway Martin, *ό.π.*, σελ. 51

ήταν ότι *«η Δημοκρατία της Βαϊμάρης...δεν αποτελεί ένα αξιοσέβαστο κράτος, όπως η αυτοκρατορία του Μπίσμαρκ, αλλά έκφραση της Γερμανικής ταπείνωνσης...»*[43].

Το Zentrum στις εκλογές της 5ης Μαρτίου του 1933 καταφέρνει να πάρει το 11,2% των ψήφων. Αυτό όμως αποδείχθηκε ένα μόνον προσωρινό εμπόδιο για τον Χίτλερ, στον οποίο στις 23 Μαρτίου δίνονται εκτενείς αρμοδιότητες και καταστρατηγεί τη Βουλή. Το γεγονός πως σε αυτό συμφώνησαν και μέλη του Zentrum οδήγησε ταχέως στη διάλυση του, καθώς, αυτή ήταν μια απόφαση της καθολικής πολιτικής και της εκκλησιαστικής ηγεσίας να επιτύχει έναν συμβιβασμό με το καθεστώς των Ναζί.[44] Ωστόσο, οι σχέσεις μεταξύ του καθολικισμού και των Ναζί συνέχισαν να κυριαρχούνται από αμοιβαία δυσπιστία. Όσο όμως πλησίαζε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, οι Ναζί σιώπησαν τις επιθέσεις τους προς την Εκκλησία, ώστε να επιτύχουν εθνική αλληλεγγύη κι οι καθολικοί προσπάθησαν να συνδυάσουν τη σιωπηλή κριτική με μια «νευρική» έκφραση της πατριωτικής τους αφοσίωσης.[45]

Το 1922 δημιουργείται στην *Ισπανία* το Partido Social Popular (PSP), που ήταν το πρώτο καθολικό κόμμα στη χώρα. Το PSP ήταν εμπνευσμένο από το Partito Popolare Italiano και φιλοδοξούσε να γίνει το πρώτο χριστιανοδημοκρατικό κόμμα της χώρας που θα επιτύγχανε τη μαζική κινητοποίηση των καθολικών. Μέσα στους υποστηρικτές του βρισκόντουσαν ριζοσπαστικοί δημοκράτες, που ήθελαν προοδευτικά κοινωνικά προγράμματα, αλλά και μετριοπαθείς υποστηρικτές του νόμου και της τάξης.[46] Όμως, η υποστήριξη των καθολικών προς το κόμμα αυτό ήταν ισχνή, καθώς για τους Ισπανούς υπήρχε μεγάλη ασυμβατότητα ανάμεσα στην αντίληψή τους για μια μοναρχική και καθολική Ισπανία και το μοντέλο πλουραλιστικής πολιτικής που εκπροσωπούσε το PSP. Αντίθετα, οι καθολικοί ταυτίστηκαν με την κοινωνική τάξη πραγμάτων που πρότεινε ο στρατηγός Primo De Rivera, του οποίου το πραξικόπημα το 1923 τερμάτισε το σύντομο πείραμα του PSP.[47]

Η πτώση της δικτατορίας του Primo De Rivera (Ιανουάριος 1930) κι η καθιέρωση της Β' Δημοκρατίας (Απρίλιος του 1931), έφερε τους καθολικούς σε μια

---

[43] Auernheimer Gustav, «Θρησκεία, Κράτος και Εκκοσμίκευση στη Γερμανία», στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 217

[44] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997, σελ. 51

[45] Conway Martin , *ό.π.*, σελ.65-66

[46] Payne G. Stanley, *Spanish Catholicism : an historical overview*, εκδ. University of Wisconsin Press, Madison, Wis, 1984, σελ. 139

[47] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997, σελ. 33

νέα και λιγότερο ευνοϊκή κατάσταση. Η εκκλησιαστική ιεραρχία κι οι πολιτικοί ηγέτες των καθολικών δεν έκρυβαν την εχθρότητά τους προς τη Β' Δημοκρατία. Ωστόσο, οι δημοκρατικές δομές τους, τους ανάγκασαν να υιοθετήσουν τις δομές της μοντέρνας μαζικής πολιτικής. Το 1931 ιδρύθηκε το Accion Popular, ουσιαστικά το πρώτο εθνικό καθολικό κόμμα της Ισπανίας, που αποδείχθηκε ικανό να αντλήσει υποστήριξη όχι μόνο από τα καθιερωμένες καθολικές ομάδες, αλλά κι από μια σειρά ισχυρών καθολικών οργανώσεων. Η επιτυχία του αυτή φαίνεται στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1933, όπου ο διάδοχος του, Confederation Espanõla de Derechas Autonomas (CEDA) αναδείχθηκε το ισχυρότερο κόμμα στη Βουλή.[48] Όμως, για πολλούς καθολικούς παρέμενε μια ασυμβατότητα ανάμεσα στη Β' Δημοκρατία και τα συμφέροντα του Ισπανικού Καθολικισμού.[49] Έτσι, τον Ιούλιο του 1936, πολλοί καθολικοί συσπειρώνονται γύρω από την εθνικιστική στρατιωτική άνοδο του Φράνκο ενάντια στη Β' Δημοκρατία. Στην Ισπανία, κύριος στόχος των καθολικών ήταν να διασώσουν τη χώρα από τον έλεγχο των επαναστατικών άθεων δυνάμεων. Στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1936 νικά το Αριστερό Λαϊκό Μέτωπο. Η εξέλιξη αυτή, δεδομένου ότι εξαφανίζει όποιες ελπίδες έτρεφε ο καθολικισμός για τις δημοκρατικές και πλουραλιστικές αρχές της Β' Δημοκρατίας, φέρνει την υποστήριξη των καθολικών προς τη στρατιωτική επανάσταση εναντίον της Β' Δημοκρατίας τον Ιούλιο του 1936.[50]

Έως και το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η Χριστιανική Δημοκρατία στην Ιταλία ήταν περισσότερο επιτυχημένη ως κίνημα παρά ως πολιτικό κόμμα. Μόνη εξαίρεση αποτελεί το Partito Popoulare Italiano (PPI)[51], το οποίο ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1919. *«...Το κόμμα αυτό επεδίωκε μια πιο μοντέρνα προσέγγιση των οικονομικών και κοινωνικών αναγκών της Ιταλίας και γρήγορα αναδείχθηκε σε σημαντικό παράγοντα της πολιτικής ζωής στην Ιταλία...»* [52] Στις εκλογές του 1919 συγκέντρωσε το 20% του ποσοστού των ψήφων και 100 έδρες και την περίοδο 1919-1923 συμμετέχει σε συμμαχικές κυβερνήσεις. Ωστόσο, η επιτυχία του ήταν εφήμερη. Στις εκλογές του 1921 διατήρησε το βαθμό υποστήριξης του, αλλά η άνοδος του

---

[48] Conway Martin , *ό.π.*, σελ.57
[49] Στο ίδιο, σελ.58
[50] Στο ίδιο, σελ.67-68
[51] Grew Raymond, "Suspended Bridges to Deomocracy: The Uncertain Origins of Christian Democracy in France and Italy", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives* εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 18
[52] Lyon Margot, «Christian Democratic Parties and Politics», *Journal of Contemporary History*, Vol. 2, No. 4, Church and Politics, (Oct. 1967), σελ. 73

φασιστικού κινήματος του Μουσολίνι άρχισε να κυριαρχεί στην πολιτική ζωή. Το PPI δεν κατάφερε να φτιάξει μια ισχυρή συμμαχία με σοσιαλιστές ή φιλελεύθερους κι όσο η πολιτική και κοινωνική κρίση βάθαινε, τόσο περισσότερα συντηρητικά στελέχη του έλκονταν από το φασισμό. Έτσι, τον Οκτώβριο του 1922 συμφώνησε σε συμμαχική κυβέρνηση με τον Μουσολίνι. Στις εκλογές του 1924 το PPI συγκέντρωσε μόνο το 9% των ψήφων, καθώς πολλοί καθολικοί υποστήριξαν τους φασίστες υποψηφίους. Το PPI δε νικήθηκε μόνο από το φασισμό, αλλά κι από τις διαιρέσεις που συντελέστηκαν στο εσωτερικό του.[53] Έτσι, βλέπουμε ότι στη δεκαετία του '30, οι «κληρικο-φασίστες», που είχαν αποχωρήσει από το PPI για να υποστηρίξουν το φασισμό, έχουν εξαφανιστεί, αλλά το ίδιο έχει συμβεί και στους περισσότερους καθολικούς που έχουν εξαφανιστεί από την πολιτική σκηνή και συμμετέχουν στα δίκτυα των κοινωνικών και πολιτισμικών καθολικών οργανώσεων.[54]

Στην *Ολλανδία*, *«...Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ο ρόλος των χριστιανικών κομμάτων της Ολλανδίας άλλαξε, καθώς από κινήματα 'χειραφέτησης' έγιναν υπερασπιστές του status quo...»*[55].

Το 1918 το ARP ξαναδιασπάστηκε καθώς αποχώρησαν από αυτό εκείνοι που διαφωνούσαν με τη συνεργασία του κόμματος με τους Καθολικούς, οι οποίοι το 1918 ίδρυσαν το Πολιτικό Αναμορφωμένο Κόμμα (SGP), *το οποίο είχε «...υπερ-συντηρητικές απόψεις κι απευθυνόταν στους ορθόδοξους καλβινιστές...»*[56] και συνεχή κοινοβουλευτική παρουσία από το 1922.

Όσον, αφορά τους καθολικούς, το 1926 ιδρύεται το Roomsch – Katholieke Staatspartij (RKSP). Το RKSP έχοντας την υποστήριξη της ιεραρχίας της Εκκλησίας αποτέλεσε το μοναδικό κόμμα με διάρκεια για τους καθολικούς[57] καθώς γρήγορα έγινε δυνατός παράγοντας της πολιτική σκηνής και παρέμεινε σημαντικό σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου.[58]

---

[53] Conway Martin, *Catholic Ploitics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997 σελ. 30-32
[54] Conway Martin, *ό.π.*, σελ. 65
[55] Duncan Fraser, "'Lately, Things Just don't Seem the Same': External Shocks, Party Change and the Adaptation of the Dutch Christian Democrats during 'Purple Hague' 1994-1998", *Party Politics,* Vol. 13, No 1 January 2007, σελ 72
[56] Van Holsteyn G. M. Goop, Irwin A. Galen, " The Bells Toll no more: The declining Influence of Religion on Voting Behaviour in the Netherlands", στο David Broughton & Hans – Martien the Napel (eds), *Religion and Mass Electoral Behaviour in Europe*, εκδ. Routledge, London and New York 2000, σελ. 78
[57] Van Holsteyn G. M. Goop, Irwin A. Galen, ό. π., σελ. 78
[58] Conway Martin, *Catholic Ploitics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997 σελ. 32

Στην *Πορτογαλία* τέλος, τη δεκαετία του '20 έχουμε την ίδρυση του Centro Catholico Portugesa (CCP) με στόχο την υπεράσπιση των καθολικών κι αγροτικών συμφερόντων μέσα στη δημοκρατία. Η ήπια στάση του δεν ικανοποιεί πολλούς καθολικούς για τους οποίους πρωταρχικός στόχος παρέμενε η ανατροπή των δημοκρατικών πολιτικών δομών. [59] Το Estado Novo, που διακηρύχθηκε από τον Σαλαζάρ το 1933, ήταν το αποκορύφωμα της σταδιακής αποσύνθεσης της Δημοκρατίας. Όλη η δύναμη έχει συγκεντρωθεί στον Σαλαζάρ που, παρόλες τις αναφορές του στην καθολική κληρονομιά της χώρας και στην αξία της καθολικής διδασκαλίας[60], δεν ήταν πρόθυμος να επιτρέψει στην Εκκλησία και τις καθολικές οργανώσεις έστω και την παραμικρή ανεξαρτησία που θα μείωνε την εξουσία του. [61]

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, πως η δεκαετία του 1920 μπορεί να ήταν μια περίοδος διεύρυνσης και καινοτομίας για τα καθολικά κόμματα, ήταν όμως και μια περίοδος αποκλίσεων και κατακερματισμού, ενώ κι η δεκαετία του 1930 χαρακτηρίζεται από μιαν άνευ προηγουμένου ρευστότητα. Γενικά, την περίοδο του μεσοπολέμου κάποια από τα κόμματα αυτά πάλευαν να επιβάλλουν ριζοσπαστικά προγράμματα εμπνευσμένα από τον κοινωνικό καθολικισμό, κι άλλα υποχρεώνονταν να υπερασπιστούν την Εκκλησία από τις διώξεις των εχθρικών καθεστώτων και κινημάτων. Η πολιτική τους καθορίστηκε από την παγκόσμια οικονομική ύφεση που πλήττει τους αγρότες και τους μεσοαστούς[62], από την άνοδο της φασιστικής άκρας δεξιάς, που απειλεί την αυτονομία της Εκκλησίας, κι από τον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, που θέτει το δίλημμα είτε της νομιμοποίησης (έστω κι αντικληρικής) είτε της υποστήριξης των εθνικιστών.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε μια περίοδο εσωτερικής απελευθέρωσης για πολλούς καθολικούς. Η εμπειρία της Γερμανικής κατοχής και των ολοκληρωτικών καθεστώτων αναζωογόνησαν την πίστη στις αξίες της ελεύθερης έκφρασης, της συμμετοχής στην πολιτική και των ατομικών δικαιωμάτων. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος έριξε τα φράγματα ανάμεσα στους καθολικούς και τους συμπολίτες τους ενθαρρύνοντας νέες μορφές συζήτησης κι απομάκρυνε τη νοσταλγία του αντιμοντερνισμού που περιέβαλε τα καθολικά κόμματα, τα οποία τώρα

---

[59] Conway Martin, *ό.π.*, σελ.59

[60] Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι ο Σαλαζαρ απέναντι είχε υιοθετήσει το τρίπτυχο *Deus, Pátria e Familia* (Θεός, Πατρίδα, Οικογένεια). ΠΗΓΗ: http://en.wikipedia.org/wiki/Estado_Novo_(Portugal)

[61] Στο ίδιο, σελ. 58-59

[62] Να θυμίσουμε ότι ήταν αυτά κυρίως τα στρώματα που ήταν οι βασικοί υποστηρικτές των καθολικών κομμάτων. Συνεπώς πλήττονται και τα ίδια τα καθολικά κόμματα σε χώρες όπου συμμετείχαν σε κυβερνήσεις, δηλαδή σε Αυστρία, Βέλγιο και Γερμανία.

μοιράζονταν τη γενική φιλοδοξία να χτίσουν μια μοντέρνα δημοκρατική κοινωνία ισότητας.[63] *«...Σε έναν κόσμο στον οποίο μορφές του φασισμού επιβίωσαν μόνο στις κληρικο-αυταρχικές Πορτογαλία κι Ισπανία, και στον οποίο οι στρατιωτικές, πολιτικές κι οικονομικές δυνάμεις ήταν συγκεντρωμένες στα χέρια της αυταρχικής Ρωσίας και των δημοκρατικών Ηνωμένων Πολιτειών, η Εκκλησία έγινε υπερασπιστής της δημοκρατίας κι ο κύριος υπερασπιστής των αντικομμουνιστικών κινήσεων...».*[64]

Τον ρόλο αυτόν έρχονται να παίξουν τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα που ιδρύονται μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τα κόμματα της οικογένειας αυτής «*...δημιούργησαν μία δική τους ξεχωριστή ταυτότητα επαναπροσδιορίζοντας την «ομολογητική» φύση τους με έναν τρόπο που δεν απορρίπτει τον καθολικισμό, αλλά τον εκκοσμικεύει καθώς αγκαλιάζει τη φιλελεύθερη δημοκρατία...»*[65].

Όμως, παρά τις αρχικές προσδοκίες των ιδρυτών τους, οι οποίοι ήθελαν τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα *να είναι προοδευτικές δυνάμεις μέσα σε δημοκρατικές και πλουραλιστικές κοινωνίες*[66], τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα που καθιερώθηκαν στην Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έγιναν γρήγορα δυνάμεις της κεντροδεξιάς. «*...Η έντονα κοινωνικο-ρεφορμιστική τους θέση μετά το 1945 απωθήθηκε σύντομα. Η γενική εξέλιξη όδευε προς την κατεύθυνση των φιλελευθεροσυντηρητικών κομμάτων που διέθεταν μια δογματική αφανή ιδεολογία και κοινωνικά στοιχεία...*»[67]. Τελικά, «*...Ο συντηρητισμός κι όχι η επανάσταση αποδείχθηκε η πιο ανθεκτική συνέπεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου για την καθολική πολιτική...*»[68].

---

[63] Στο ίδιο, σελ.89

[64] Gabriel Almond A., The Political Ideas of Christian Democracy, *The Journal of Politics,* Vol. 10, N° 4 (Nov. 1948), σελ. 748

[65] Kalyvas Stathis N., *The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London, 1996, σελ.264

[66] Conway Martin, *Catholic Politics in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997,σελ. 94

[67] Raschke Joachim, Κατσούλης Ηλίας Α., (Επιμ.), *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*, Τόμος Α' , εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 47

[68] Στο ίδιο, σελ. 95

2. Τα χριστιανοδημοκρατικά Κόμματα στη Δυτική Ευρώπη (συνοπτικά η ιδεολογία κι οι βασικές προγραμματικές θέσεις τους)

Αν ρίξουμε μια γρήγορη ματιά στην ιστορία των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης θα παρατηρήσουμε ότι τα περισσότερα προέρχονται από τα χριστιανικά κόμματα του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα. Εάν θέλουμε να τοποθετήσουμε χρονικά τη δημιουργία τους θα αντιληφθούμε πως σε πέντε χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Γερμανία, Μάλτα κι Ολλανδία) τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της μεταπολεμικής περιόδου είναι κόμματα που είτε δημιουργήθηκαν πριν το 1900 [π.χ. Anti-Revolutionaire Partij (ARP) και Christelijk-Historische Unie (CHU) Ολλανδίας] είτε με την ίδρυσή τους αναμόρφωσαν ένα προηγούμενο χριστιανικό κόμμα [π.χ. το Αυστριακό Österreichische Volkspartei (ÖVP) προέρχεται από το Χριστιανικό Κοινωνικό Κόμμα, το Γερμανικό Christlich-Demokratische Union Deutshlands (CDU) από το Zentrum και το Μαλτέζικο Partit Nazzjonalista (PN) από το Αντιρεφορμιστικό Κόμμα]. Ακόμη, σε τέσσερις χώρες τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα προέρχονται από χριστιανικά κόμματα που δημιουργήθηκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (Γαλλία, Ελβετία, Ιταλία, Ιρλανδία) και σε δύο περιπτώσεις προέρχονται από το μεσοπόλεμο [το Ιρλανδικό Fine Gael (FG) και το Νορβηγικό Kristelig Folkeparti (KrF) δημιουργήθηκαν το 1933]. Αυτό σημαίνει ότι από ένα σύνολο 14 χωρών μόνο στις τρεις τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα δεν προέρχονται από την προπολεμική εποχή [Kristeligt Folkeparti (KrF) Δανίας: 1970, Kristdemokraterna69 (KD) Σουηδίας 1964 και Suomen Kristilliinen Liitto (SKL) Φινλανδίας: 1958].

Γιατί όμως αυτή η αναφορά στις ρίζες τους; Ο Στ. Καλύβας[70] μας εξηγεί το πώς η διαδικασία σχηματισμού των χριστιανικών κομμάτων οδήγησε στη δημιουργία των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων όπως τα ξέρουμε σήμερα. Μας λέει λοιπόν πως το πιο βασικό χαρακτηριστικό των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων είναι το ότι είναι πολυσυλλεκτικά. Η πολυσυλλεκτικότητά τους αυτή μπορεί να εντοπιστεί στην καταγωγή τους, δηλαδή στα καθολικά κόμματα. *Καταρχάς*, τα κόμματα αυτά

---

[69] Αρχικά ιδρύθηκε με την ονομασία Kristen Demokratisk Sambling, το 1987 μετονομάστηκε σε Kristdemokratiska Samhällspartiet και το 1996 υιοθέτησε την παρούσα ονομασία του.

[70] Kalyvas Stathis N., "Unsecular Politics and Religious Mobilization: Beyond Christian Democracy", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 308

είχαν σχηματιστεί βάσει της θρησκευτικής κι όχι της ταξικής έκκλησης, έτσι ήταν κοινωνικά ετερογενή. *Δεύτερον*, η ιδιαίτερη προσφορά των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων στην οικοδόμηση ενός κράτους ευημερίας κι η προώθηση ενός ξεχωριστού τύπου μαζικής οργάνωσης είναι περισσότερο οργανωτικές παρά ιδεολογικές συνέπειες της διαδικασίας σχηματισμού τους. Τα καθολικά κόμματα ναι μεν τοποθετήθηκαν στο μη-σοσιαλιστικό πολιτικό χώρο, αλλά διέφεραν πολύ από τα συντηρητικά κόμματα, καθώς έπρεπε να απορροφήσουν τις μαζικές οργανώσεις που είχε σχηματίσει η Εκκλησία περιλαμβάνοντας και πολλές ενώσεις καθολικών εργατών. *Τέλος*, πάλεψαν για την αυτονομία τους κι απομακρύνθηκαν από την Εκκλησία με συνέπεια την αποκληρικοποίηση της πολιτικής στις χώρες τους. Συνεπώς, μπορούμε να πούμε ότι η κοσμικότητα των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων του σήμερα είναι περισσότερο πολιτική παρά κοινωνιολογική κι εντοπίζεται περισσότερο στη διαδικασία σχηματισμού των πολιτικών κομμάτων παρά στις κοινωνικές αλλαγές που συντελέστηκαν στη μεταπολεμική Ευρώπη.

Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα κυριαρχούν στη μεταπολεμική ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή (ιδίως μέχρι τη δεκαετία του 1980)[71]. Η κυριαρχία τους αυτή οφείλεται στην υπεροχή τους έναντι των συντηρητικών. Η υπεροχή αυτή οφείλεται σε τρεις παράγοντες: *πρώτον*, η διείσδυσή τους στον εργατικό κόσμο είναι, μεγαλύτερη απ' ότι των συντηρητικών κομμάτων, *δεύτερον*, οι εργατικής προέλευσης χριστιανοδημοκρατικοί ψήφοι αποτελούν σημαντικότατο ποσοστό της συνολικής κομματικής τους απήχησης και σε ορισμένες περιπτώσεις (όπως το CVP) την ισχυρότερη ποσοτικά κοινωνική κατηγορία που αντιπροσωπεύεται στο κόμμα, *τρίτον*, τα εργατικά στρώματα που ψηφίζουν τα κλασικά συντηρητικά κόμματα χαρακτηρίζονται από χαμηλή ταξική συνείδηση κι απουσία συνδικαλιστικής οργάνωσης. Προς τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα αντίθετα στρέφονται και συνδικαλισμένα τμήματα του εργατικού κόσμου.[72] *(...) Γενικότερα, τα κόμματα αυτού του τύπου...διαθέτουν ένα οργανωτικό δίκτυο επικοινωνίας με την κοινωνία που είναι, ταυτόχρονα και δίκτυο παρέμβασης της Εκκλησίας πάνω στο κόμμα(...)»*[73].

---

[71] Βλ. Παραρτημα, σελ. 126 - 132, Για τα πλήρη εκλογικά αποτελέσματα των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων από το 1945

[72] Διαμαντόπουλος Θανάσης, *Το Κομματικό Φαινόμενο: μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων*, εκδ. Παπαζήση Αθήνα 1993, σελ. 411-412

[73] Διαμαντόπουλος Θανάσης, *ό. π.*, σελ. 413-414

Σύντομα, *«(...)Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι αστικά κόμματα συναγερμού που δεσπόζουν εμφανώς στα παραδοσιακά μεσαία στρώματα, στους επιχειρηματίες και στους αγρότες. Με το μέρος τους δεν έχουν μόνο τα θρησκευτικά δεσμευμένα τμήματα της κοινωνικής ομάδας, αλλά και δογματικά αδιάφορα και φιλελεύθερα στρώματα θρησκευτικών διαφορών. Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων είναι ο υπερταξικός τους χαρακτήρας δεδομένου ότι μπορούν να δεσμεύσουν ως το ένα τρίτο των εργατών(...)»*[74].

2. 1. Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Πολύ συνοπτικά η ιδεολογία της χριστιανοδημοκρατίας περιγράφεται ως εξής:

«(...)Η ιδεολογία της χριστιανοδημοκρατίας δίνει έμφαση στις αρχές της ατομικής κι οικονομικής ελευθερίας και βλέπει τα άτομα ως μέλη μιας πνευματικής κι υπερεθνικής κοινότητας. Τονίζει την αλληλεγγύη, την ευσπλαχνία προς τους φτωχούς, και την κρατική παρέμβαση για τη βελτίωση των καταστροφών της βιομηχανοποίησης και την απόρριψη των ταξικών διαχωρισμών ως τεχνητών(...)»[75].

Η ιδεολογία των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων είναι αφομοιωτική και περιλαμβάνει τρία κυρίως στοιχεία: το χριστιανισμό, (όπου πλέον αυτό που έχει σημασία δεν είναι οι δογματικές διαφορές αλλά η εφαρμογή των χριστιανικών αξιών εν γένει μέσα στις κοινωνίες), *τον αντικομμουνισμό* (που παρουσιάζει συχνά μορφές μιας αντισοσιαλιστής σταυροφορίας, αποτέλεσμα της προσπάθειας να αμυνθούν τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα απέναντι στον άθεο κομμουνισμό), *την ελεύθερη οικονομία*, όμως πάντα σε ένα πλαίσιο που να είναι κοινωνική.[76]

Ας εκθέσουμε λοιπόν τα βασικά σημεία της ιδεολογίας της μεταπολεμικής χριστιανοδημοκρατίας ένα προς ένα.

---

[74] Raschke Joachim, Κατσούλης Ηλίας Α., (Επιμ.), *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*, Τόμος Α' , εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 47

[75] Warner Carolyn M., «Getting out the Vote with Patronage and Threat: The French and Italian Christian Democratic Parties, 1944 – 1958,» *Journal of Iinterdisciplinary History,* Vol. 28, No 4, Άνοιξη 1998, σελ. 561

[76] Raschke Joachim, Κατσούλης Ηλίας Α., (Επιμ.), *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*, Τόμος Α', εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 48

Η χριστιανοδημοκρατία είναι η μεγαλύτερη δύναμη που αντιτάσσεται στον πλήρη κρατικό έλεγχο της οικονομίας. στη θέση του ατομικισμού (individualism) του φιλελευθερισμού προτείνει τον προσωποκεντρισμό (Personalism), την αλληλεγγύη (solidarism) και τον πλουραλισμό. Αυτά τα δόγματα πηγάζουν από την οργανική θεωρία του κράτους κι από τις αρχές του καθολικού και φυσικού νόμου. Παρόλο που τα δόγματα αυτά συνδέονται με την καθολική παράδοση και θεολογία, ο συσχετισμός τους με τις δημοκρατικές αξίες που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη χριστιανοδημοκρατία είναι αποτέλεσμα τις ιστορικής πίεσης των φιλελεύθερων ιδεών.[77]

Ο προσωποκεντρισμός περιλαμβάνει μια «ελεύθερη ανθρώπινη ύπαρξη» που έχει αξιοπρέπεια και πολιτικά δικαιώματα, αλλά αυτά τα αφιερώνει στο «κοινό καλό». Διαφέρει από τον ατομικισμό του φιλελευθερισμού, καθώς εστιάζει στην προσήλωση του ατόμου στο Θεό, στην οικογένεια, την κοινότητα και το επάγγελμα.[78] Το άτομο πρέπει να είναι κοινωνικό να εκτιμά την αλληλεγγύη στην κοινωνία, την κοινωνική παραγωγικότητα μέσα στην οικονομία και τη γενική ευθύνη για ένα ορισμένο επακριβώς κοινωνικό αγαθό.[79] Μεταπολεμικά ο (κοινωνικός) προσωποκεντρισμός έγινε το κυρίαρχο δόγμα της χριστιανοδημοκρατίας. Η έμφαση δόθηκε στην άνθηση των ανθρώπινου προσώπου μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον. Ο στόχος της κοινωνίας είναι η πλήρης ανάπτυξη του ανθρώπου.[80]

Η ***αλληλεγγύη*** είναι μια έννοια που υιοθετήθηκε σαν απάντηση στον ολοκληρωτισμό των σοσιαλιστικών και φασιστικών ιδεών, από τη μια, και στο φιλελεύθερο ατομικισμό, από την άλλη. Η βασική της σημασία είναι πως ο συντονισμός στην κοινωνία και το πολιτικό σώμα πρέπει να επιτυγχάνεται με την συγκατάθεση ομάδων κι ατόμων στη βάση μια αμοιβαίας αναγνώρισης της αλληλεξάρτησης της ανθρώπινης ζωής.[81]

Σύμφωνα με τον ***πλουραλισμό***, ο άνθρωπος καλείται να συνειδητοποιήσει την αποστολή του στη γη, όχι ως μεμονωμένο άτομο, αλλά ως μέλος μιας φυσικής

---

[77] Almond Gabriel A., "The Political Ideas of Christian Democracy", *The Journal of Politics*, Vol. 10, No. 4. (Nov., 1948), σελ. 752 - 753
[78] Almond Gabriel A., *ό.π.*, σελ. 753
[79] Rutan Gerard F., "Christian Democracy in Western Europe: an Idea Whose Time Has Passed*?"*, *International Journal of Social Economics,* Vol. 24, No. 10, 1997, σελ. 1106
[80] Lamberts Emiel, "La Démocratie Chrétienne en Europe Comme Expression Politique des Religions Chrétiennes: Essor et Déclin (1945-2000)", *Social Compass*, Vol. 47, No. 1, 2000, σελ. 122
[81] Almond Gabriel A., "The Political Ideas of Christian Democracy", *The Journal of Politics*, Vol. 10, No. 4. (Nov., 1948), σελ. 753-754

ομάδας[82] Για τη χριστιανοδημοκρατία ο κύριος δρων είναι ο άνθρωπος, ο οποίος πρέπει να είναι ελεύθερος και να βρίσκεται σε πλήρη συμφωνία με τις δικές του αξίες και τον τρόπο ζωής που του ταιριάζει (ιδεολογικός πλουραλισμός). Αλλά ο άνθρωπος εξελίσσεται μόνο σε κοινωνικά πλαίσια όπως η οικογένεια, οι επαγγελματικοί συνεταιρισμοί, οι τοπικές κοινότητες και το έθνος. Ο ρόλος του κράτους συνίσταται στο να υποστηριχθούν αυτές οι φυσικές κοινότητες και στη συμβολή για την εξέλιξη του ατόμου. Αυτός ο ρόλος είναι περισσότερο συμπληρωματικός τόσο στον κοινωνικοοικονομικό σχεδιασμό όσο και στο πολιτισμικό πεδίο.[83] Η κοινωνία κι η οικονομία είναι σημαντικές για την ανάπτυξη του ατομικού χαρακτήρα αλλά δεν πρέπει να τον καταπιέζουν. Ο πλουραλισμός της χριστιανοδημοκρατίας σημαίνει ελευθερία συνεταιρισμών κι οργάνωσης, κοινωνικό ενδιαφέρον παρά στυγνός ατομικισμός, αποδοχή και συντονισμός με ένα ισχυρό κράτος κι ελευθερία συνείδησης και θρησκευτικής έκφρασης μέσα στο πλαίσιο των νόμων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.[84]

Πέρα από τις τρεις αυτές βασικές αρχές ο G. Rutan διακρίνει άλλες τρεις:

Η ιδεολογία της χριστιανοδημοκρατίας ***είναι συντηρητική,*** αλλά όχι υπερβολικά προσκολλημένη στην παράδοση κι όχι απαραίτητα αντιδραστική. Ο μετριοπαθής συντηρητισμός δέχεται τις αρχές της δημοκρατίας κι απαιτεί τα εχέγγυα του παρελθόντος. Η χριστιανοδημοκρατία είναι ρεφορμιστική κι όχι ριζοσπαστική, είναι εξελικτική κι όχι επαναστατική.[85]

Δέχεται τη συνταγματική και πολιτική δημοκρατία ως τη μόνη εφικτή και λογική μορφή πολιτεύματος κατάλληλου για τη σύγχρονη Ευρώπη. Για τη χριστιανοδημοκρατία η έννοια της εθνικής κυριαρχίας διαφέρει από τη λαϊκή κυριαρχία. Η κυριαρχία υπονοεί την απόλυτα υψηλότερη εξουσία. Το να πιστεύεις σε έναν Θεό είναι η απόλυτη κυριαρχία. Ούτε το κράτος ούτε ο λαός ενσαρκώνουν την πλήρη κυριαρχία. Υπάρχει όμως η αναγνώριση ότι και τα δύο μαζί δημιουργούν ένα αποτέλεσμα που πλησιάζει μόνον αυτό που η Αληθινή Κυριαρχία θα είχε, ώστε η κοινωνία να είναι επιθυμητή, δίκαιη και καλή.[86]

---

[82] Almond Gabriel A., *ό,π.,* σελ. 754 - 755

[83] Lamberts Emiel, "La Démocratie Chrétienne en Europe Comme Expression Politique des Religions Chrétiennes: Essor et Déclin (1945-2000)", *Social Compass*, Vol. 47, No. 1, 2000, σελ. 122

[84] Rutan Gerard F., "Christian Democracy in Western Europe: an Idea Whose Time Has Passed?", *International Journal of Social Economics*, Vol. 24, No. 10, 1997, σελ. 1106-1107

[85] Rutan Gerard F., *ό.π.,* σελ. 1107

[86] Στο ίδιο, σελ. 1107-1108

Η γενική ιδεολογία της χριστιανοδημοκρατίας ***υποστηρίζει την αποστολή της χριστιανικής πίστης***, τόσο της καθολικής όσο και της προτεσταντικής. Δε χρειάζεται κανείς να εκκλησιάζεται υπερβολικά συχνά ούτε να είναι βαθιά θρησκευόμενος για να δεχθεί το ρόλο της Εκκλησίας για λόγους όχι περισσότερο πνευματικούς όσο από σεβασμό για τα ιστορικά δικαιώματα κι από επιθυμία να δει έναν καθιερωμένο θεσμό ενεργό στην αντιπαράθεση με τους ιδεολογικούς αντιπάλους της. Σίγουρα ο μισός αιώνας συνεργασίας ενάντια στον κομμουνισμό απεικόνισε την ιδεολογική επιθυμία να συνεργαστούν τα δύο (δηλαδή το κράτος κι η Εκκλησία) για αποτελέσματα που θα ιδωθούν σε αυτήν τη ζωή αν όχι στην επόμενη.[87]

«(...)Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα ξεχωρίζουν από τα άλλα κινήματα με θρησκευτικούς στόχους. Οι στόχοι που επιδιώκει η χριστιανοδημοκρατία είναι εντελώς κοσμικοί κι όχι θρησκευτικοί, συχνά οικουμενικοί, που πάντα εμπερικλείουν (inclusive) κι όχι δογματικοί που αποκλείουν(exclusive)(...)» [88].

Έχοντας αυτό ως βάση δε μας προξενεί εντύπωση ότι τα περισσότερα ***χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι ενταξιακά***. Ο προσωποκεντρισμός της χριστιανοδημοκρατίας δε βλέπει τους ανθρώπους σαν ανεξάρτητα άτομα τα οποία ανταγωνίζονται στην αγορά εργασίας (όπως ο φιλελευθερισμός) αλλά σαν πλήρως ανεπτυγμένους ανθρώπους που είναι μέλη διαφόρων κοινοτήτων και τις σχέσεις των οποίων με τα άλλα μέλη διέπει η αλληλεγγύη. Η εθνική κοινότητα είναι μία μόνον από αυτές κι όχι θεμελιωδώς διαφορετική από τις υπερεθνικές κοινότητες.[89]

Είδαμε λοιπόν, ότι οι χριστιανοδημοκράτες υπερασπίστηκαν τα ατομικά δικαιώματα και, συνεπώς, και τα κοινωνικά δικαιώματα. Ήταν υπερασπιστές της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Η προτίμησή τους προς τον πολιτικό και κοινωνικό πλουραλισμό τους ώθησε προς την υιοθέτηση μιας πολιτικής αποκέντρωσης κι υπερεθνικής συνεργασίας κι η συνεισφορά τους στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και στην ατλαντική συνεργασία ήταν σημαντική.[90] Τις πολιτικές αυτές θα εξετάσουμε στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο που αφορά το πρόγραμμα της χριστιανοδημοκρατίας.

---

[87] Στο ίδιο, σελ. 1108
[88] Στο ίδιο, σελ. 1106
[89] Hanley David, "Christian Democracy and the paradoxes of Europeanization: Flexibility, Competition and Collusion", *Party Politics*, Vol. 8, No. 4, 2002, σελ. 464
[90] Lamberts Emiel, "La Démocratie Chrétienne en Europe Comme Expression Politique des Religions Chrétiennes: Essor et Déclin (1945-2000)", *Social Compass*, Vol. 47, No. 1, 2000, σελ. 122-123

2. 2. ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Όσον αφορά το προγραμματικό προφίλ των μεταπολεμικών χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων ο G. Rutan μας λέει πως *«(...) μας επιτρέπεται να κάνουμε λόγο για ένα γενικό (υπερεθνικό) χριστιανοδημοκρατικό πρόγραμμα αλλά όχι για ένα που κυριαρχεί ή καθοδηγεί τα μεμονωμένα εθνικά κόμματα σαν τον κύριο καθοριστικό παράγοντα της δικής τους πολιτικής αφοσίωσης και συμπεριφοράς. Οι ομοιότητες των χριστιανοδημοκρατικών προγραμμάτων περικλείουν ένα υπόλοιπο από 'συμβιβασμούς κι υποταγές' παρά μια δεσμευτική ατζέντα δράσης(...)».*[91]Μας εξηγεί όμως ότι *«(...)Το πρώτιστο κοινό προγραμματικό σημείο που έχουν τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι* ***η επιβίωσή τους****. Με την πτώση της ιδεολογικής αριστεράς και την έκδηλη παρουσία της ιδεολογικής δεξιάς υπάρχει η παρούσα ανάγκη για ένα πρόγραμμα που θα διορθώσει την ευρωπαϊκή κοινωνία: που θα την κάνει δίκαιη και πάλι, απελευθερωμένη από τους δεσμούς και τα βάρη ενός σκληρού κι εγωκεντρικού καπιταλισμού(...)».*[92]

Ας εξετάσουμε λοιπόν τα σημεία στα οποία επικεντρώνονται τα προγράμματα των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων της μεταπολεμικής εποχής.

Ήδη, στο προηγούμενο κεφάλαιο της εργασίας, αναφερθήκαμε στην έμφαση που δίνει η χριστιανοδημοκρατία στον άνθρωπο. Με αυτήν τη βάση δε μας κάνει εντύπωση ότι τα κόμματα αυτής της οικογένειας δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στα ***ατομικά δικαιώματα***. Μπορεί πριν το 1940 η καθολική ιεραρχία και τα χριστιανικά κόμματα να έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στα κοινωνικά δικαιώματα, αλλά το τοπίο άρχισε να αλλάζει μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. *«(...) η συμμετοχή στα αντιστασιακά κινήματα ενδυνάμωσε την ευαισθησία των χριστιανοδημοκρατών στα ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία έγιναν αποδεκτά σαν τα θεμέλια κάθε ανθρώπινης κοινότητας. Μετά τον πόλεμο οι χριστιανοδημοκράτες συνασπίστηκαν*

---

[91] Rutan Gerard F., "Christian Democracy in Western Europe: an Idea Whose Time Has Passed?", *International Journal of Social Economics,* Vol. 24, No. 10, 1997, σελ. 1113

[92] Rutan Gerard F., *ό.π.,* σελ. 1110

γύρω από την ιδέα ενός συνταγματικού κράτους με καθήκον να προστατεύσει τα βασικά δικαιώματα των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων και των ατομικών(...)[93].

Με δεδομένο ότι τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα απορρόφησαν τις μαζικές οργανώσεις που είχε σχηματίσει η Εκκλησία, που περιελάμβανε και πολλές ενώσεις καθολικών εργατών, φαίνεται λοιπόν λογικό το ότι στις χώρες όπου τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι ισχυρά, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις διαμεσολαβητικές οργανώσεις. Οι δεσμοί των κοινωνικοοικονομικών ομάδων πίεσης με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα τις βοήθησε να ασκήσουν επιρροή στης εξουσία αποκτώντας έτσι σημαντικό λόγο στην πολιτική σκηνή. Με αυτόν τον τρόπο το φιλελεύθερο κοινοβουλευτικό σύστημα επαναπροσδιορίστηκε και, σε αρκετές χώρες, υιοθετήθηκε ένα νεοκορπορατιστικό σύστημα εκπροσώπησης συμφερόντων. Οι χριστιανοδημοκράτες έδωσαν ιδιαίτερο βάρος στις διαμεσολαβητικές οργανώσεις σε όλους τους τομείς αλλά ιδιαίτερα στην οικονομική, την πολιτισμική και την κοινωνική ζωή εφαρμόζοντας την ***αρχή της διοικητικής αποκέντρωσης*** *αφήνοντας στο κράτος έναν συμπληρωματικό, διοικητικό και συντονιστικό ρόλο.*[94]

Ο ***αντικομμουνισμός*** υπήρξε μακράν το πιο κοινό σημείο ανάμεσα στα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, καθώς παρείχε το σημείο αναφοράς για την αναγνώριση των εχθρών, είτε εσωτερικών είτε εξωτερικών. Βασιζόταν στην πίστη στην Ατλαντική Συμμαχία, στην εμπιστοσύνη στο ρυθμιζόμενο από το κράτος καπιταλιστικό σύστημα και στην επιθυμία να χτιστεί μια κοινωνία επωφελής προς όλους. Αν και με την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων η σπουδαιότητα του μειώθηκε, ο αντικομμουνισμός παραμένει ακόμα σημαντικός για τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα.[95]

Ένα άλλο κοινό σημείο είναι η ***πίστη στη δημοκρατία***. Δημοκρατία είναι η άσκηση της κοινοβουλευτικής διαδικασίας (δηλαδή η άσκηση της εξουσίας από το κόμμα ή το συνασπισμό των κομμάτων που κέρδισαν τις εκλογές) και συνδέεται παραδοσιακά με αυτές τις διαδικασίες. Η ελευθερία λοιπόν, προσδιορίζεται από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του λαού κι ελευθερία είναι αυτό που ορίζει η βουλή ως ελευθερία.[96] Παρατηρούμε λοιπόν πως οι χριστιανοδημοκράτες *«(..) δεν ήταν υπέρ*

---

[93] Lamberts Emiel, "Christian Democracy and the Constitutional State in Western Europe, 1945-1995", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, NOTRE DAME, Indiana 2003, σελ. 125

[94] Lamberts Emiel, *ό.π.*, σελ.128 - 129

[95] Rutan Gerard F., "Christian Democracy in Western Europe: an Idea Whose Time Has Passed?", *International Journal of Social Economics,* Vol. 24, No. 10, 1997, σελ. 1113

[96] Rutan Gerard F., *ό.π.*, σελ. 1113 - 1114

της άμεσης επιρροής από τους πολίτες στην πολιτική, αντίθετα, προτιμούσαν να διοχετεύουν την πολιτική συμμετοχή μέσω διαμεσολαβητικών κοινωνικοοικονομικών οργανισμών…με αυτόν τον τρόπο συνέβαλαν στη δημιουργία ενός συστήματος πολιτικής αντιπροσώπευσης βασιζόμενης στις ομάδες πίεσης…)»[97].

Ακόμη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειχναν τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα όσο αφορά τις διεθνείς σχέσεις[98] κι ακόμα περισσότερο στην ***αφοσίωση*** στην ενωμένη Ευρώπη και στην ***Ευρωπαϊκή Ένωση*** πιο συγκεκριμένα. Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της δυτικής Ευρώπης ήταν τα πρώτα μεγάλα κόμματα που παρακίνησαν και πίεσαν την ευρωπαϊκή ενσωμάτωση. Οι βασικοί λόγοι για αυτήν την επιδίωξη ήταν η αντικομμουνιστική ώθηση, η ανάγκη να προσφέρουν κάτι καινούριο στον κόσμο κι η επιθυμία να ορθολογικοποιήσουν τα παραγωγικά και διανεμητικά συστήματα των ευρωπαϊκών χωρών, σε συμφωνία με τη χριστιανική κοινωνική κι οικονομική σκέψη.[99]

Ένα τελευταίο κοινό προγραμματικό σημείο των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων σχετίζεται με ***την οικονομία και τη ρύθμισή της***. Κατά τη διάρκεια των χρόνων της οικονομικής ανάπτυξης τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα υιοθέτησαν σημεία της φιλελεύθερης/καπιταλιστικής σκέψης. Αλλά αυτό δεν οδήγησε σε δογματική αφοσίωση στη φιλελεύθερη ιδεολογία. Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα επιμένουν στη διατήρηση του περιορισμένου και καθοδηγούμενου (κοινωνικά) οικονομικού ανταγωνισμού.[100]

Στο επίπεδο της κοινωνικοοικονομικής πολιτικής, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα προσπάθησαν από τη μια μεριά να δώσουν ένα ανθρώπινο πρόσωπο στον καπιταλισμό κι από την άλλη να διατηρήσουν τις καπιταλιστικές βάσεις της κοινωνικής πολιτικής (κοινωνικός καπιταλισμός). Το κράτος έπρεπε να διοχετεύει τις παραγωγικές πηγές σε μια αγορά ελεύθερη προς τις οικογένειες που αδυνατούσαν να έχουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα. Ο στόχος αυτής της πολιτικής δεν ήταν να

---

[97] Lamberts Emiel, "Christian Democracy and the Constitutional State in Western Europe, 1945-1995", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 126

[98]« (…) Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα υποστήριξαν τη διεθνή συνεργασία κι επικρότησαν τη δημιουργία του ΟΗΕ. Όμως ο αντικομμουνισμός τους ώθησε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου με το μέρος της Ατλαντικής συμμαχίας(…)» Στο Lamberts Emiel, "Christian Democracy and the Constitutional State in Western Europe, 1945-1995", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 131

[99] Rutan Gerard F., "Christian Democracy in Western Europe: an Idea Whose Time Has Passed?", *International Journal of Social Economics,* Vol. 24, No. 10, 1997, σελ. 1114

[100] Rutan Gerard F., *ό.π.,* σελ. 1115

πραγματοποιηθεί μια κοινωνική εξίσωση, αλλά να εγγυηθεί ένα ελάχιστο επίπεδο ευημερίας για όλους τους πολίτες.[101]

Συνεπώς, η διεύρυνση του δημόσιου τομέα είναι λιγότερο κεντρική από ότι είναι η διεύρυνση των κοινωνικών δαπανών, κάτι που συνεπάγεται και μικρότερη επιθυμία αύξησης της φορολογίας. Άρα, η θητεία των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων πρέπει περισσότερο να συσχετιστεί με τις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και λιγότερο με τη διεύρυνση της δημόσιας οικονομίας και της φορολογίας .[102]

Ακόμη, οι χριστιανοδημοκράτες συνέβαλαν αποφασιστικά στην ***οργάνωση του κράτους πρόνοιας.*** Η πολιτική τους είναι περισσότερο προσανατολισμένη προς την αναπλήρωση των εισοδημάτων παρά προς την απασχόληση, κάτι που σήμαινε έντονο κρατικό παρεμβατισμό. Η κοινωνικοοικονομική τους πολιτική είναι προσανατολισμένη προς την οικογένεια την οποία θεωρούν ως τη βάση της κοινωνίας. Η οικονομική και μισθολογική πολιτική τους καθώς κι η κοινωνική ασφάλεια είναι άμεσα συσχετισμένη με την οικογενειακή κατάσταση. Η προστασία της οικογένειας αποτελεί σημαντικό μέρος της χριστιανοδημοκρατικής ιδεολογίας που επιθυμούσε, μετά την ηθική κατάρρευση του φασισμού, να στηρίξει εκ νέου τις χριστιανικές αξίες στην κοινωνία.[103]

Όμως, με το πέρας της δεκαετίας του 1960 και τη σεξουαλική επανάσταση, οι χριστιανοδημοκράτες αναγκάστηκαν σιγά – σιγά να υιοθετήσουν μια θέση πιο ελαστική σχετικά με το διαζύγιο και τις νέες μορφές συμβίωσης. Αναγκάστηκαν να δεχθούν τον οικογενειακό σχεδιασμό και τον περιορισμό των γεννήσεων, ωστόσο συνέχισαν να υπερασπίζονται τη νομοθετική προστασία των εμβρύων, των ηλικιωμένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Ένα από τα κεντρικά σημεία του προγραμματικού λόγου των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων είναι και το θέμα της νομιμοποίησης των αμβλώσεων. Παντού οι χριστιανοδημοκράτες έχασαν αυτήν τη μάχη (δεδομένου ότι στις περισσότερες χώρες η άμβλωση έχει νομιμοποιηθεί), παρότι κατάφεραν να εμποδίσουν μια υπερβολική φιλελευθεροποίηση στο θέμα των αμβλώσεων.[104] Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι οι χριστιανοδημοκράτες έπαψαν να

---

[101] Lamberts Emiel, "La Démocratie Chrétienne en Europe Comme Expression Politique des Religions Chrétiennes: Essor et Déclin (1945-2000)", *Social Compass*, Vol. 47, No. 1, 2000, σελ. 123

[102] Huber Evelyne, Ragin Charles, Stephens John D., «Social Democracy, Christian Democracy, Constitutional Structure, and the Welfare State», *The American Journal of Sociology,* Vol. 99, No. 3. (Nov., 1993), σελ.717 - 718

[103] Lamberts Emiel, "La Démocratie Chrétienne en Europe Comme Expression Politique des Religions Chrétiennes: Essor et Déclin (1945-2000)", *Social Compass*, Vol. 47, No. 1, 2000, σελ. 123

[104] Lamberts Emiel, *ό.π.,* σελ. 123 - 124

δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην οικογένεια, την οποία συνεχίζουν να υπερασπίζονται, καθώς, ακόμα και σήμερα, αποτελεί βασικό μέρος των προγραμμάτων των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων.

Κοιτώντας σήμερα τις βασικές προγραμματικές θέσεις των περισσότερων χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων μέσα από τις ιστοσελίδες τους[105] εντοπίζομε δύο καινοτομίες που αποτελούν κεντρικό σημείο στα προγράμματα και τις θέσεις τους χωρίς να είναι στοιχεία της παράδοσης της χριστιανοδημοκρατίας.

Το *πρώτο* αφορά το περιβάλλον. Σχεδόν σε όλες τις ιστοσελίδες που επισκεφθήκαμε υπάρχουν προτάσεις για να βελτιωθεί το περιβάλλον και να γίνει υποφερτό για τις επόμενες γενιές. Μερικά παραδείγματα αυτού βρίσκουμε στις ιστοσελίδες των:

i) Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Νορβηγίας: *«...Οι άνθρωποι πρέπει να σέβονται τους φυσικούς πόρους της γης σύμφωνα με την άποψη ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν την ίδια 'φυσική' αξία...»*[106], ii) Χριστιανική Ένωση Ολλανδίας: *«...Η Χριστιανική Ένωση επιθυμεί μια υπεύθυνη μεταχείριση του περιβάλλοντος και των ενεργειακών πηγών...»*[107], iii) Προτεσταντικό Κόμμα Ελβετίας: *«Η φύση και τα 'δώρα' της δε μας ανήκουν. Πρέπει λοιπόν να τα χειριζόμαστε με τη μεγαλύτερη δυνατή προσοχή για να τα κληροδοτήσουμε στις επόμενες γενιές...»*[108], iv) Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Δανίας *«...Οι χριστιανοδημοκράτες στοχεύουμε στο να κληροδοτήσουμε τη γη στις επόμενες γενιές σε καλύτερη κατάσταση από ότι είναι τώρα...»*[109], v) CDU/CSU: *«...Επιδιώκουμε μια υπεύθυνη χρήση των σπάνιων φυσικών πηγών και μαχόμαστε ενάντια στην κλιματική αλλαγή...»*[110] vi) Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελβετίας: *«...Προστατεύουμε το περιβάλλον και τις φυσικές πηγές...».*[111]

Γιατί, όμως, τα Χριστιανοδημοκρατικά κόμματα προέθεσαν στον προγραμματικό τους λόγο θέματα που αφορούν το περιβάλλον; Μπορούμε να εικάσουμε ότι αυτό το

---

[105] Συγκεκριμένα οι ιστοσελίδες που επισκεφθήκαμε είναι: www.oevp.at/index.aspx?pageid=5816 (επίσημη Ιστοσελίδα ÖVP), www.csu.de/home/Display/Fremdsprachen/englisch (Αγγλική Ιστοσελίδα CSU), www.cdu.de/en/3440.htm (Αγγλική Ιστοσελίδα CDU), www.kd.dk/english/ (Αγγλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Δανίας), www.cvp.ch/de/home/home.html (επίσημη Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Λαϊκού Κόμματος Ελβετίας), www.finegael.ie/index.cfm (επίσημη Ιστοσελίδα Fine Gael), www.kristdemokraterna.se/otherlanguages/English.aspx (Αγγλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Σουηδίας)

[106] http://www.krf.no/ikbViewer/page/krf/politikk/english/side?p_document_id=3539 http://www.krf.no/ikbViewer/page/krf/politikk/english

[107] http://www.christenunie.nl/en/programma_tweedekamer

[108] http://www.evppev.ch/uploads/media/programme_fondamental.pdf

[109] http://www.kd.dk/english

[110] http://www.cdu.de/doc/pdfc/090807-kurzfassung-regierungsprogramm-btw-eng.pdf

[111] http://www.cvp.ch/upload/cms/user/Parteiprogramm_f-light1.pdf

ενδιαφέρον για την οικολογία μπορεί να είναι κι αποτέλεσμα της ανόδου των πράσινων κομμάτων, ώστε να σταματήσει η διαρροή ψήφων από τα χριστιανοδημοκρατικά προς τα πράσινα κόμματα. Ο F. Duncan, που μελετά τις περιπτώσεις των CDU Γερμανίας, ÖVP Αυστρίας και CDA Ολλανδίας, μας εξηγεί ότι η άνοδος των πράσινων κομμάτων, που διέπονται από μεταϋλιστικές αξίες, προκαλούσαν αμφισβήτηση όσον αφορά την προσαρμοστικότητα των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων σε θέματα σχετιζόμενα με το περιβάλλον. Αποτέλεσμα αυτού, ιδίως από τη δεκαετία του 1990, ήταν η υιοθέτηση «πράσινων» πολιτικών από τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα.[112]

Το *δεύτερο*, σχετικά καινούριο, στοιχείο που βρήκαμε αφορά το θέμα της ασφάλειας. Τα περισσότερα από τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ασφάλεια των πολιτών και τη μείωση της εγκληματικότητας. Θα μπορούσαμε σε αυτό το σημείο να δώσουμε κάποια παραδείγματα σχετικά με το θέμα της ασφάλειας, δεν κρίνουμε όμως σκόπιμο να κάνουμε κάτι τέτοιο, πρώτον, γιατί αναφορές για το θέμα της ασφάλειας και της εγκληματικότητας υπάρχουν σχεδόν σε όλες τις ιστοσελίδες των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων και δεύτερον, γιατί το θέμα της εγκληματικότητας σχετίζεται και με την αύξηση των μεταναστών, οπότε θα έπρεπε να αναφερθούμε αναλυτικά και σε αυτό το θέμα. Το ζήτημα της αυξανόμενης μετανάστευσης/ασύλου και νόμου και τάξης έθεσε για τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα το ζήτημα του κατά πόσο θα έπρεπε να υιοθετήσουν θέσεις για θέματα που κατεξοχήν αφορούν τα κόμματα της δεξιάς, κι αν ναι σε τι βαθμό. Τελικά, *«... οι πολιτικές και τα προγράμματα της άκρας δεξιάς 'υιοθετήθηκαν'...»*[113] από τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα λόγω της διόγκωσης του αριθμού των μεταναστών, για να μην έχουν διαρροές ψηφοφόρων προς τα δεξιά.

---

[112] Duncan Fraser, "A Decade of Christian Democratic Decline: The Dilemmas of the CDU, ÖVP and CDA in the 1990s", *Government and Opposition,* Vol. 41, No. 4, 2006, σελ. 477

[113] Duncan Fraser, *ό. π.,* Vol. 41, No. 4, 2006, σελ. 481

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το δεύτερο και κυρίως μέρος της εργασίας το έχουμε χωρίσει σε τρία κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζουμε τα κόμματα που ιδρύθηκαν την περίοδο από το τέλος του ελληνικού εμφυλίου πολέμου έως την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας[114]. Το δεύτερο κεφάλαιο αποτελείται από τα κόμματα που ιδρύθηκαν από το τέλος της δικτατορίας έως το 2007, που αποτελεί και το έτος διεξαγωγής των τελευταίων βουλευτικών εκλογών, έως την ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

Οι λόγοι για τη συγκεκριμένη περιοδολόγηση είναι λίγο - πολύ ευνόητοι και δε θεωρούμε ότι χρήζει ιδιαίτερης εξήγησης. Η πολιτική σκηνή, τα κόμματα και τα πολιτικά διακυβεύματα είναι πολύ διαφορετικά στις δύο περιόδους, όπως επίσης και το επίπεδο της κοινωνικής κι οικονομικής ανάπτυξης. Είναι ευρέως γνωστό ότι με το τέλος της απριλιανής δικτατορίας αλλάζει εντελώς η ελληνική πολιτική σκηνή. Ουσιαστικά, η μεταπολίτευση *«...ήταν μια τομή συνολική, σε όλα τα επίπεδα, στο πολιτικό, το πολιτειακό, το οικονομικό και το ιδεολογικό...»*[115]

Το τρίτο κεφάλαιο αποτελείται από τη μελέτη του κόμματος της Χριστιανικής Δημοκρατίας του Ν. Ψαρουδάκη, καθώς θεωρούμε ότι είναι το σημαντικότερο χριστιανικό κόμμα στην Ελλάδα, για λόγους που θα εξηγήσουμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

Επίσης, στα δύο πρώτα μέρη εξετάζονται και δύο απόπειρες ίδρυσης χριστιανοδημοκρατικού κόμματος. Η μία από τον Αλ. Τσιριντάνη στα τέλη της δεκαετίας του 1940 κι η άλλη από μέλη της δικτατορίας στα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια. Ο λόγος που γίνεται αυτό είναι γιατί θέλουμε να εξηγήσουμε τους λόγους για τους οποίους δεν ιδρύθηκαν και δε λειτούργησαν ποτέ αυτά τα δύο κόμματα, τα οποία ίσως, αν λειτουργούσαν, να επηρέαζαν το κομματικό σύστημα της χώρας και τη μορφή της ελληνικής πολιτικής (αυτό αφορά κυρίως την απόπειρα του Αλ. Τσιριντάνη).

Αυτό που πρέπει οπωσδήποτε να διευκρινίσουμε είναι για ποιο λόγο επιλέχθηκαν τα κόμματα που θα μελετηθούν. Αρχικός στόχος ήταν η μελέτη των

---

[114] Για μια πολύ συνοπτική παρουσίαση αυτών των κομμάτων, Βλ. *Έτσι δεν μπήκε το Χριστιανικό Κίνημα στη Βουλή*, Το Ποντίκι, Αρ. Φ., 914, 5 Δεκεμβρίου 1996, σελ 30 - 31

[115] Βούλγαρης Γιάννης, «Η Δημοκρατική Ελλάδα, 1974 – 2004», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 - 2000,* Τόμος 10, Τεύχος 2, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Τα Νέα, Αθήνα 2003, σελ. 9

χριστιανικών κομμάτων που εμφανίζονται στην ελληνική πολιτική σκηνή από το 1945 έως σήμερα. Η αδυναμία εύρεσης πληροφοριών κι υλικού για τα κόμματα μας ανάγκασαν να συρρικνώσουμε το κριτήριο επιλογής και να ασχοληθούμε με τα κόμματα εκείνα που αυτοπροσδιορίζονται, ήδη με τον τίτλο τους, ως «Χριστιανικά», καθώς θεωρούμε ότι η πλειοψηφία των κομμάτων, μέσα από την ονομασία τους, προσπαθεί να δηλώσει και την ταυτότητά της, γνωρίζοντας, όμως, ότι ανάμεσα στα κόμματα αυτά βρίσκονται και κόμματα του «εθνικού χώρου», ακροδεξιά κλ.π.. Μπορεί αυτό να προκαλεί πολλές ενστάσεις αλλά ήταν σχεδόν αδύνατον να υπάρξει κάποιο άλλα κριτήριο. Ο μόνος άλλος τρόπος που θα μπορούσαμε να επιλέξουμε τα κόμματα θα ήταν να βρούμε όλα τα κόμματα που ιδρύθηκαν ποτέ στην Ελλάδα και μέσα από τις ιδεολογικές αρχές και τα προγράμματα τους να επιλέξουμε αυτά που ενδεχομένως πληρούν τα κριτήρια της ταξινόμησής τους στην οικογένεια των χριστιανικών – χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων. Κάτι τέτοιο είναι σχεδόν ανέφικτο δεδομένου ότι δεν υπάρχει κάποιο αρχείο που να μπορούν να βρεθούν οι ιδεολογικές – προγραμματικές αρχές πολύ μικρών κομμάτων, που άλλα συμμετείχα κι άλλα δε συμμετείχαν ποτέ σε εκλογές. Επιλέξαμε λοιπόν να ερευνήσουμε τα κόμματα που στην ονομασία τους φέρουν κάποια από τις λέξεις *Χριστιανικό*, *Ορθόδοξο* ή και τις δύο. Τα κόμματα που τελικώς επιλέχθηκαν είναι αυτά που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά», όπως τα βρήκαμε στον Άρειο Πάγο μελετώντας το αρχείο με τις ιδρυτικές πράξεις των ελληνικών κομμάτων.

Ο τρόπος που επιλέξαμε να δουλέψουμε τα δύο πρώτα κεφάλαια αυτού του μέρους είναι ο εξής: καταρχάς, αναφέρουμε ποια κόμματα βρήκαμε να έχουν ιδρυθεί την εκάστοτε περίοδο και κάνουμε κάποια πρώτα σχόλια σχετικά με τον αριθμό και τον αυτοχαρακτηρισμό τους. στη συνέχεια μελετάμε τα κόμματα για τα οποία καταφέραμε και βρήκαμε κάποια στοιχεία, πέρα από την ιδρυτική τους πράξη (π.χ. ιδεολογικές αρχές, καταστατικά, προγράμματα). Έπειτα, προσπαθούμε να τα κατηγοριοποιήσουμε με βάση την ονομασία τους και τα στοιχεία που καταφέραμε να συγκεντρώσουμε. Τέλος, κάνουμε μια σύγκριση των κομμάτων της κάθε περιόδου με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά.

Στο τέλους του δεύτερου μέρους θα φτάσουμε σε κάποια συμπεράσματα τα οποία θα αφορούν τα κόμματα και στις δύο περιόδους και θα προσπαθήσουμε να επαληθεύσουμε την πρώτη υπόθεση εργασίας, ότι, δηλαδή, στην Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ κάποιο χριστιανικό – χριστιανοδημοκρατικό κόμμα αντίστοιχα με αυτά της δυτικής Ευρώπης.

Α. Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1945 – 1967

Α. 1. Αλέξανδρος Τσιριντάνης: η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας ελληνικού χριστιανοδημοκρατικού κόμματος.

Όπως ήδη αναφέραμε, τα δύο πρώτα κεφάλαια του Β' Μέρους ξεκινούν με τη μελέτη μιας απόπειρας δημιουργίας ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος. Στην πρώτη αυτή περίοδο η απόπειρα αυτή προέρχεται από τον Αλ. Τσιριντάνη. Για να φτάσουμε όμως στην απόπειρα αυτή, πρέπει πρώτα να αναφέρουμε κάποια στοιχεία για την αδελφότητα της «Ζωής», δεδομένου ότι ο Τσιριντάνης ήταν ο spiritus rector (πνευματικός ηγέτης) της οργάνωσης, τουλάχιστον κατά τη δεύτερη περίοδο της ζωής της, δηλαδή την περίοδο που έγινε η απόπειρα δημιουργίας του κόμματος.

Α. 1. 1. Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ «ΖΩΗ» (ΣΥΝΤΟΜΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ, ΟΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ)

Η Αδελφότητα Ζωή αποτελεί την εξω-εκκλησιαστική οργάνωση που γνώρισε την πιο εντυπωσιακή ανάπτυξη από τις άλλες εξω - εκκλησιαστικές οργανώσεις στην Ελλάδα. Ξεκίνησε το 1907 και μέσα σε 40 περίπου χρόνια εξελίχθηκε σε ευρύτατο κοινωνικό κίνημα, με απρόσμενες κοινωνικές διαστάσεις, άρτια δικτυωμένο σε επιμέρους σωματεία, με αυστηρή μεθόδευση κεντρικού ελέγχου, εκπληκτικούς αριθμούς στρατευμένων κι ολοκληρωτικές δομές πειθάρχησης τους. Ανέπτυξε πρωτοφανείς, για την Ελλάδα, μηχανισμούς «ιεραποστολικής» προπαγάνδας, επηρέασε αποφασιστικά τον εκκλησιαστικό αλλά και τον πολιτικό βίο κι αποτέλεσε πρώτυπο κάθε μεταγενέστερης εκκλησιαστικής οργάνωσης.[116]

Ο βασικός σκοπός της «Ζωής», όπως διατυπώνεται, ήταν η διαμόρφωση των μελών σε παραδειγματικούς χριστιανούς κι ο ευαγγελισμός του λαού. [117]

---

[116] Γιανναράς Χρήστος, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα,* εκδ. Δόμος, Οκτώβριος 1999 (γ' επανέκδοση), σελ. 362

[117] Maczewski Christoph, *Η Κίνηση της «Ζωής» στην Ελλάδα*, εκδ. Αρμός, 2002, σελ. 47

Τα χαρακτηριστικά[118] της Ζωής ήταν σύνθεση των χαρακτηριστικών α) του ορθόδοξου παραδοσιακού μοναχισμού, από τον οποίο πήρε τις τρεις μοναχικές δομές του κοινοβίου - την υπακοή, την ακτημοσύνη και την αγαμία-, την προσευχή, που συνδυάστηκε με την άσκηση και τη συχνή συμμετοχή στα ιερά μυστήρια της εξομολόγησης και της θείας ευχαριστίας, β) του ενδοκόσμιου μοναχισμού, από τον οποίο πήρε το ενδοκόσμιο πνεύμα του και γ) του πνεύματος των καθηγητών θεολογίας, που ήταν λαϊκοί (όχι κληρικοί), από τους οποίους πήρε το θεολογικό επίπεδο εκπαίδευσης και την ενασχόληση με την ιεραποστολική δράση.

Η αδελφότητα «Ζωή» ήταν οργάνωση εξω-εκκλησιαστική και με διοικητική αυτονομία κι οι συγκρούσεις με την Εκκλησία ήταν αναπόφευκτες. Μια θρησκευτική οργάνωση που ήταν αυτόνομη και πέρα από τον έλεγχο της Εκκλησίας έθετε το ζήτημα για την ενότητα Εκκλησίας. Αυτό, σε συνδυασμό με το ότι τα μέλη της ήταν μορφωμένα και το πνευματικό τους επίπεδο πολύ ανώτερο από αυτό των αμόρφωτων κληρικών, οδηγούσε σε συγκρούσεις κι εντάσεις με την Εκκλησία η οποία ωστόσο «αναγνώριζε» την ύπαρξη της «Ζωής».[119]

Όσον αφορά την εσωτερική οργάνωση της «Ζωής», αυτή παρομοιάζεται με τη θρησκευτική οργάνωση Opus Dei. Όπως μας λέει κι ο Χρήστος Γιανναράς ο οποίος υπήρξε μέλος της «Ζωής»: *«...το λάθος ήταν ασύγκριτα πιο βαρύ, μύριζε αίρεση γι' αυτό και στραπατσάριζε τη Ζωή...είχαμε μάθει να μη χρειαζόμαστε την Εκκλησία, γι' αυτό και ζούσαμε αποκομμένοι από το λαϊκό σώμα της. Ήμασταν μία κάστα «εκλεκτών», μία σέκτα «καθαρών» με αποστολή να σώσουν την Εκκλησία από την ηθική παρακμή της... περιφρονούσαμε τη βιωμένη λαϊκή παράδοση της Ορθοδοξίας...»*[120].

Γενικά η ιστορία της «Ζωής» μπορεί να χωριστεί σε τρείς φάσεις:

Η πρώτη, τη χρονική περίοδο 1907 – 1926-7 υπό την ηγεσία του Ευσέβιου Ματθόπουλου. Σε αυτήν τη φάση το ιεραποστολικό έργο της Ζωής περιοριζόταν στην κηρυκτική δραστηριότητα των μελών: κήρυγμα στη λατρεία κι απογευματινές ομιλίες, εξομολόγηση, έκδοση και διάδοση του περιοδικού «Ζωή» και βιβλίων κυρίως μεταφρασμένων από προτεσταντικά πρωτότυπα,

---

[118] Γουσίδης Αλέξανδρος , Οι χριστιανικές Οργανώσες, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 18 - 44

[119] Για περισσότερες πληροφορίες για τις σχέσεις της «Ζωής» με την Εκκλησία βλ. Γουσίδης Αλέξανδρος, *Οι Χριστιανικικές οργανώσεις*, εκδ. Π. Πουρναρά (β' ανανεωμένη έκδοση), Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 67 – 80 και Γιανναράς Χρήστος, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα,* εκδ. Δόμος, Οκτώβριος 1999 (γ' επανέκδοση), σελ. 63 - 72

[120] Γιανναράς Χρήστος, *Καταφύγιο Ιδεών*, εκδ. Ίκαρος, 2001, σελ. 345 - 346

Η δεύτερη, τη χρονική περίοδο 1926 – 1954 υπό την ηγεσία του Σεραφείμ Παπακώστα. Σε αυτήν την περίοδο έχουμε την ανάπτυξη της αδελφότητας με μεγάλη οργάνωση, και την ίδρυση πολλών συνεργαζόμενων σωματείων και κατηχητικών σχολείων. Η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στην εξάπλωση του ιεραποστολικού έργου της «Ζωής» και τη διάδοση του μέσω πολλών εκδόσεων άρθρων, περιοδικών και βιβλίων. Σε αυτήν τη χρονική περίοδο ένα από τα πρόσωπα που ξεχωρίζουν και «καθοδηγούν» τη «Ζωή» είναι ο Αλ. Τσιριντάνης.

Η τρίτη και τελευταία φάση που διένυσε η «Ζωή» ξεκινά από το 1954. Ο Θάνατος του Σεραφείμ Παπακώστα έχει σαν συνέπεια τη διαμάχη στο εσωτερικό της «Ζωής». Οι δυσαρεστημένοι γέροντες της ηγεσίας της «Ζωής» αποκηρύσσουν τη διαθήκη Παπακώστα κι αρχίζει ο διχασμός της Αδελφότητας με την αντιπαράθεση συντηρητικών – προοδευτικών[121]. Οι Τσιριντανικοί αποχωρούν κι οι «γηραιοί» το 1960 ιδρύουν το «Σωτήρα». Ακολουθούν εκατέρωθεν μηνύσεις κι η ηθική χρεοκοπία της «Ζωής».

Α. 1. 2. Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΛ. ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗ ΚΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗ «ΖΩΗ»

Το 1938 η «κίνηση» της «Ζωής» αποκτά ένα δυναμικό επιτελείο επιστημόνων που ξεκινούν την έκδοση του περιοδικού Ακτίνες. Η ύλη του περιοδικού φιλοδοξεί να καλύψει ευρύτερους από την κηρυκτική διδαχή χώρους: «Επιστήμη – Φιλοσοφία - Κοινωνικά ζητήματα – Γράμματα - Τέχνη». Ψυχή του περιοδικού είναι ο νεαρός τότε καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Αλέξανδρος Τσιριντάνης κι ο θεολόγος της «Ζωής» αλλά και ποιητής Αλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης). Το περιοδικό έχει, σχεδόν αποκλειστικά, απολογητικό της πίστης χαρακτήρα. στη μεταπολεμική περίοδο φτάνει τους 40000 συνδρομητές.[122]

---

[121] Στο βιβλίο του Χρ. Γιανναρά *Καταφύγιο Ιδεών*, διαβάζουμε: «*...έτσι, σχηματίστηκαν δύο παρατάξεις μέσα στη «Ζωή»: τα νεώτερα στελέχη, που αναδείχθηκαν στην περίοδο της συνεργασίας Σεραφείμ – Τσιριντάνη, αποτελούσαν την «τσιριντανική» ομάδα κι άρχισαν να αντιπολιτεύονται ανοιχτά τους γέροντες. Αντίστοιχα συσπειρώθηκαν κι οι καινούριες συντηρητικές επιλογές των γερόντων και σχημάτισαν ένα σκληρό μέτωπο αντίδρασης στις «μοντερνιστικές» τάσεις των Τσιριντανικών...*», Στο Γιανναράς Χρήστος, *Καταφύγιο Ιδεών*, εκδ. Ίκαρος, 2001, σελ. 252

[122] Γιανναράς Χρήστος, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεότερη Ελλάδα*, εκδ. Δόμος, 1999, σελ. 373 - 374

Αν θέλουμε να αντιληφθούμε την ιδεολογία του Αλ. Τσιριντάνη δε γίνεται να μην αναφερθούμε στα τρία «έργα του»:

Α) Διακήρυξη της Χριστιανικής Ενώσεως Επιστημόνων:

Το 1946 ιδρύεται το σωματείο «Χριστιανική Ένωσις Επιστημόνων». Στα τέλη εκείνης της χρονιάς δημοσιεύεται στις «Ακτίνες» η «Δήλωσις Ελλήνων Επιστημόνων, Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών» με 220 υπογραφές, *«που λειτουργεί ως ιδεολογικό μανιφέστο του αντικομμουνισμού...»*[123]

Η δήλωση καθόριζε *«την κατεύθυνση, την οποία έπρεπε να ακολουθήσει ο ελληνικός λαός επί των μεγάλων βασικών προβλημάτων της ζωής, δια να δυνηθεί να υπερνικήσει τας δυσχέρειας των καιρών και να επιτύχει την πνευματικήν αλλά και την υλικήν αναδημιουργίαν του έθνους».*[124]

Την βασική αυτή κατεύθυνση που έπρεπε να ακολουθήσει το έθνος την ανέλυε η «Δήλωση» σε πέντε σύντομες παραγράφους[125]:

i) Για να υπάρξει αληθινός πολιτισμός, απαιτείται η πνευματική θεμελίωση της ζωής,

ii) Για να επιτευχθεί η πνευματική θεμελίωση, απαιτείται η χρησιμοποίηση των αξιών του χριστιανισμού.

iii) Απορρίπτονται οι κατηγορίες ότι η χριστιανική πίστη προσπαθεί να διαψεύσει την επιστήμη ή ότι αυτές οι δύο είναι ασυμβίβαστες.

iv) Τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα λύνονται κι οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης επιβάλλονται, μόνον αν η ηθική επιταγή, στηριζόμενη στη χριστιανική πίστη, λάβει μέσα στην ψυχή του σύγχρονου ανθρώπου την πρέπουσα δύναμη επιβολής.

v) Η αγωγή, δηλαδή η ανατροφή και μόρφωση των νέων, αν δε στηριχθεί στις χριστιανικές αξίες, οδηγεί σε ηθική αναπηρία.

Οι «κατευθύνσεις» που πρότεινε η «Δήλωση» δεν ήταν δύσκολο να ερμηνευτούν ως το ιδεολογικό μανιφέστο της αντικομμουνιστικής παράταξης. *«Ήτο ένα γερό κτύπημα εις τον υλισμό κι εις εκείνους βεβαίως οι οποίοι ετάχθησαν να είναι ο στρατός του υλισμού και της αθεΐας»...»*[126]. Η Μ. Σιγανού μας εξηγεί ότι στα πρώτα χρόνια του εμφυλίου, και συγκεκριμένα το 1946, δηλ. την ίδια χρονιά που δημοσιεύεται η

---

[123] Καραγιάννης Γιώργος Ν., *Η Εκκλησία από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, εκδ. Προσκήνιο, 2001, σελ.106

[124] Γιανναράς Χρήστος, *Καταφύγιο Ιδεών*, εκδ. Ίκαρος, 2001, σελ. 42 - 43

[125] Βλ. Παραρτημα, σελ. 133 - 137 για την ακριβή δήλωση επιστημόνων.

[126] Γιανναράς Χρήστος, *Καταφύγιο Ιδεών*, εκδ. Ίκαρος, 2001, σελ. 43 - 44

«Δήλωσις Ελλήνων Επιστημόνων, Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών», *«...ο αντικομμουνιστικός λόγος της 'Ζωής' δομείται στη βάση ενός σχήματος που αντιπαραθέτει το χριστιανισμό στις υλιστικές θεωρήσεις...»*[127], δεν είναι μόνο αντικομμουνιστική η «Ζωή» αλλά στρέφεται και κατά του αστικού υλισμού. *«... Τελικά δεν μπορούμε να ξέρουμε πόσοι παρασύρθηκαν καλοπροαίρετα από τον ιδεαλισμό του κειμένου κα πόσοι υπογράψανε από φόβο μήπως χαρακτηριστούν υποστηρικτές «του στρατού της αθεΐας και του υλισμού»...»*[128] Με το πέρασμα του χρόνου, τα μέτωπα επαναπροσδιορίζονται κι ο κομμουνισμός ταυτίζεται με τον εθνικό εχθρό[129] για να φτάσουμε προς το τέλος του εμφυλίου όπου *«...ο προηγούμενος αμυντικός αγώνας του έθνους γίνεται αγώνας για την πραγμάτωση του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού...»*[130].

Λίγο αργότερα η *Δήλωσις Ελλήνων Επιστημόνων, Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών* αναδημοσιεύεται ως μέρος *της Διακήρυξη της Χριστιανικής Ενώσεως Επιστημόνων* , ένα βιβλίο 207 σελίδων, που πουλήθηκε σε 150.000 αντίτυπα. Αλλά η σημασία της Διακήρυξης δεν περιορίστηκε στην εμπορική της επιτυχία. Ήταν ένα είδος επισημοποίησης κι επιβλητικής καθιέρωσης του χριστιανικού κινήματος στον κοινωνικό (και πολιτικό) χώρο.[131]

Β) <u>Προς Έναν Χριστιανικό Πολιτισμό</u>:

Το σύστημα του χριστιανικού πολιτισμού το εξέθεσε ο Αλέξανδρος Τσιριντάνης στο έργο του, με τίτλο *Προς ένα Χριστιανικόν Πολιτισμόν* (1949).

«Εκείνο που επιτακτικά χρειάζεται ο κόσμος» είναι *«να κυβερνηθεί η όλη ζωή του από τους χριστιανικούς κανόνες, που πηγάζουν από τη χριστιανικήν πίστην. Τούτο ισχύει όχι μόνο δια τη ζωήν των ατόμων, αλλά και δια τη ζωήν του κοινωνικού συνόλου. Κι επεκτείνεται εις κάθε πλευρά της ζωής... Το χρέος της εποχής μας είναι να οικοδομήσει έναν χριστιανικόν πολιτισμόν. Τον ονομάζομεν χριστιανικό, διότι πρέπει να καθοδηγηθεί από μιαν χριστιανική θεώρησιν του κόσμου και να αντλήσει δύναμιν από τη χριστιανικήν πίστιν. Τον ονομάζομεν πολιτισμόν, δια να δείξωμαν δύο πράγματα: Πρώτον τη γενικήν εφαρμογήν του εις όλας τας εκφάνσεις της ζωής... και δεύτερον τον*

---

[127] Σιγανού Μαρία, «Ιδεολογικές Συνιστώσες του Θρησκευτικού Λόγου στον Εμφύλιο Πόλεμο: το Παράδειγμα της 'Ζωής'», *Τα Ιστορικά*, Τόμος 26, Τεύχος 48, Ιούνιος 2008, σελ. 110

[128] Γιανναράς Χρήστος, *Καταφύγιο Ιδεών*, εκδ. Ίκαρος, 2001, σελ. 44

[129] Σιγανού Μαρία, «Ιδεολογικές Συνιστώσες του Θρησκευτικού Λόγου στον Εμφύλιο Πόλεμο: το Παράδειγμα της 'Ζωής'», *Τα Ιστορικά*, Τόμος 26, Τεύχος 48, Ιούνιος 2008, σελ. 110

[130] Σιγανού Μαρία, *ό. π.*, σελ. 112

[131] Γιανναράς Χρήστος, *ό. π.*, , σελ. 41

τρόπον της εφαρμογής του, που δεν είναι εξαναγκασμός και πολιτική δύναμις (πολιτειακή επιβολή), αλλά αναγέννησις της ζωής δια της δυνάμεως του πνεύματος και της ελευθερίας»(Προς έναν Χρ. Πολ. 117-118).[132]

Στο βιβλίο αυτό, βρίσκουμε την πρώτη διατύπωση περί του «τρίτου δρόμου» του χριστιανικού σοσιαλισμού[133], στον οποίο θα αναφερθούμε διεξοδικά στη συνέχεια, καθώς αρκετά από τα κόμματα που μελετάμε -συμπεριλαμβανομένης και της Χριστιανικής Δημοκρατίας του Ν. Ψαρουδάκη- ακολουθούν αυτήν την ιδεολογική γραμμή.

Τη σημασία που είχε εκείνη τη χρονική περίοδο το κείμενο του Αλ. Τσιριντάνη μας την εξηγεί ο Αλ. Γουσίδης: *«...Ο εμφύλιος πόλεμος τελείωσε με την ήττα των υποστηρικτών του σοσιαλισμού και τη νίκη των υποστηρικτών του καπιταλισμού. Η φύση της λύσεως ήταν ετερογενής προς τη φύση του προβλήματος. Η φύση του κοινωνικού προβλήματος ήταν κατά βάση πνευματική, αλλά η λύση που προέκυψε ήταν στρατιωτική. Ήταν φυσικό, λοιπόν, αντί να επέλθει συμφιλίωση να βαθύνει περισσότερο ο διχασμός. Υπήρχε άμεση ανάγκη να ενοποιηθεί το μέρος με το όλον της κοινωνίας...»* [134]

Η λύση βρισκόταν στο χώρο της χριστιανικής θρησκείας. Ο Χριστιανισμός δεν μπορεί να αποτελέσει κοινωνικό σύστημα. Αυτό που μπορεί να κάνει είναι να προσφέρει τις αρχές του σε άλλο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα. Ένα ολοκληρωμένο σύστημα σοσιαλισμού δεν μπορεί να διεκδικήσει το χριστιανικό χρίσμα, καθώς περιλαμβάνει και την οικονομική και την πολιτική πλευρά. Ο Χριστιανισμός δεν μπορεί να προσφέρει το χρίσμα του στο σοσιαλισμό, μπορεί όμως να δοθεί μια πνευματική βάση σε αυτόν, που να προέρχεται από τις γενικές αρχές της χριστιανικής κοινωνίας.[135] Αυτή περιέχει τρία στοιχεία:

«...α) Το κριτήριο για την κατανομή των οικονομικών αγαθών. Σοσιαλισμός σημαίνει αποδοτικότερη παραγωγή με δικαιότερη κατανομή. Το 'δικαιότερο' δεν είναι

---

[132] Γουσίδης Αλέξανδρος, *Οι χριστιανικές Οργάνωσεις*, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 101-103.

[133] Πρβλ. (Τσιριντάνης Αλέξανδρος), *Towards a Christian Civilization*, A draft Issued by the CHRISTIAN UNION OF PROFESSIONAL MEN OF GREECE, εκδ. The "Damascus" Publications, Athens, 1950, σελ. 213 - 229

[134] Γουσίδης Αλέξανδρος, *Οι χριστιανικές Οργάνωσεις*, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 152

[135] (Τσιριντάνης Αλέξανδρος), *Towards a Christian Civilization*, A draft Issued by the CHRISTIAN UNION OF PROFESSIONAL MEN OF GREECE, εκδ. The "Damascus" Publications, Athens, 1950, σελ. 226

οικονομική έννοια. Αναφέρετε σε θέματα πέραν της οικονομικής επιστήμης και αποκτάται από την πνευματική θεμελίωση.

β) Μόνο με το Χριστιανισμό ως βάση μπορούν να συνδεθούν σε οργανική ενότητα το πνευματικό στοιχείο με το οικονομικό, όπως θέλει ο σοσιαλισμός.

γ) Ο Χριστιανισμός, παρέχει τα πρόσωπα, τα οποία εμφορούνται από πνευματικά κίνητρα κι επομένως δίνει εγγυήσεις...».[136]

Με λίγα λόγια για τον Αλ. Τσιριντάνη, η εναρμόνιση πίστης κι επιστήμης οδηγούσε σε ένα σαφή σκοπό: σε ένα νέο χριστιανικό πολιτισμό. Το κύριο έργο του Τσιριντάνη «Προς ένα χριστιανικό πολιτισμόν» αναπτύσσει αυτόν το στόχο σε μια πρακτική κοσμοθεωρία. Αυτό το βιβλίο του έγινε το «μανιφέστο» -η έκφραση της κοσμοθεωρίας- της Ζωής.

Γ) <u>Για Να ανοίξει ο δρόμος</u>:

Το τρίτο αυτό βιβλίο του Αλ. Τσιριντάνη δημοσιεύτηκε το 1957 και διαπραγματεύεται τις δυσκολίες της πραγματοποίησης του οράματος του για το μέλλον.

«... Η μεγάλη ιδέα ενός «ελληνοχριστιανικού πολιτισμού», που ανέπτυξε ο Τσιριντάνης στην τριλογία του κι έχει σφραγίσει τη μεγάλη περίοδο της Κίνησης της Ζωής, δεν είναι τίποτε άλλο από μία, σε ύψιστο βαθμό αρμονίας, σύνδεση πίστης κι επιστήμης, Εκκλησίας και κόσμου, θεολογίας και κοινωνιολογίας»[137], λέει ο Mazcewski για τον ελληνοχριστιανικό πολιτισμό που προτείνει ο Τσιριντάνης.

«Αυτή η «τριλογία» του Τσιριντάνη αποτελεί την ιδεολογική βάση της Ένωσης Επιστημόνων και μέσω αυτής έγινε τελικά βάση εν πολλοίς της σκέψης της Ζωής...»[138].

Ήδη επισημάναμε ότι κύριο χαρακτηριστικό της τρίτης φάσης στην ιστορία της «Ζωής» ήταν η διαμάχη τσιριντανικών – γερόντων, που είχε σαν αποτέλεσμα την αποχώρηση του Αλ. Τσιριντάνη από την αδελφότητα. Σαν συνέπεια αυτής της διαμάχης και της αποχώρησης του Τσιριντάνη, *«...η διοίκηση της «Ζωής» απέκλεισε το «Χριστιανικό Πολιτισμό» από το ιεραποστολικό της έργο κι έτσι αυτός εξέπεσε».*[139]

---

[136] (Τσιριντάνης Αλέξανδρος), *ό. π.*, σελ. 227

[137] Maczewski Christoph , *Η Κίνηση της «Ζωής» στην Ελλάδα*, εκδ. Αρμός, 2002, σελ.133-134

[138] Maczewski Christoph, *ό. π.*, σελ. 57 - 58

[139] Γουσίδης Αλέξανδρος, *Οι χριστιανικές Οργανώσεις*, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 155

Α. 1. 3. Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΚΙ ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΗΣ

Για μια δεκαετία περίπου ο Τσιριντάνης ήταν ο spiritus rector του κινήματος της «Ζωής».[140] «Το ιδανικό του 'χριστιανικού πολιτισμού' αντικατέστησε τους κατηχητικούς στόχους, η 'θρησκευτική αφύπνιση' εντάχθηκε στην προοπτική της 'πολιτιστικής αναγέννησης'. Τυπικός εκπρόσωπος της δυτικής 'θεωρίας των αξιών' (Wertlehre), ο Τσιριντάνης έβλεπε τη θρησκευτικότητα σαν μία από τις αντικειμενικές «αξίες» που υπηρετούν την πολιτιστική σκοπιμότητα – μαζί με τις άλλες αξίες του αληθούς, του δικαίου, του ωραίου. Η αξιοκρατική αυτή θεωρία μεταφέρθηκε από τον Τσιριντάνη ως ιδεολογική βάση μιας συγκεκριμένης ιστορικής προοπτικής των εξωεκκλησιαστικών οργανώσεων. Έτσι εμφανίστηκε στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια το πρόγραμμα και σύνθημα 'Για μια Καινούρια Ελλάδα', προσδοκία κι επιδίωξη μιας καινούριας ελληνικής πραγματικότητας οργανωμένης με τις προϋποθέσεις του 'χριστιανικού πολιτισμού'».[141]

Ίσως δεν είναι τυχαίο το οτι το αίτημα της «Καινούριας Ελλάδας» εμφανίζεται σε χρονική αντιστοιχία με την έξαρση της ιδέας του «χριστιανικού ευρωπαϊκού πολιτισμού» στη Δύση (ως ιδεολογικής συσπείρωσης απέναντι στο «άθεο κομμουνιστικό μπλοκ») και την πρώτη εκεί εμφάνιση «χριστιανοδημοκρατικών» πολιτικών κομμάτων. Πάντως και στην Ελλάδα η συνθηματολογία αυτή ξεκινάει στα χρόνια του εμφυλίου και μέσα από το κίνημα της «Ζωής» παίρνει το χαρακτήρα απαίτησης για μια καινούρια κοινωνική και πολιτιστική πραγματικότητα, βασισμένη στην κατάφαση των χριστιανικών «αξιών»[142] .

Οι εκατοντάδες χιλιάδων οπαδών της «Ζωής» -η πιο σημαντική ίσως δύναμη ιδεολογικά στρατευμένων νεοελλήνων στη νεώτερη ιστορία- περίμεναν άμεση κι απτή πραγματοποίηση του οράματος της «Καινούριας Ελλάδας»: Ένα χριστιανικό κόμμα που θα μεταμόρφωνε το όραμα σε γεγονός, ήταν η κρυφή προσδοκία κι ελπίδα των θρησκευτικών ανθρώπων του τόπου. Διαβάζουμε στα πρακτικά της ΚΓ'

---

[140] Maczewski Christoph, *Η Κίνηση της «Ζωής» στην Ελλάδα*, εκδ. ΑΡΜΟΣ, 2002, , σελ. 82
[141] Γιανναράς Χρήστος, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεότερη Ελλάδα*, εκδ. Δόμος, 1999, σελ. 379
[142] Γιανναράς Χρήστος, *ό. π.*, σελ. 379 - 380

Συνελεύσεως της Αδελφότητος «Ζωή»(1951): *«Τα Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία θα είναι μια δύναμις πνευματική πολύ υπολογίσιμος. Μια δύναμις που θα συμβάλλει κι εις την εξυγίανση της πολιτικής ζωής της χώρας. Δεν πρόκειται να πολιτευθούν τα Σωματεία. Αλλά ο διαφωτισμός κι η πνευματική καλλιέργεια, η οποία γίνεται εις τα μέλη των Σωματείων, συντελεί ώστε να εξυγιαίνεται το πολιτικόν φρόνημα του λαού»(σελ.340).* (δεν πρέπει να είναι συμπτωματικό ότι την ίδια εκείνη εποχή ηγεσία και μέλη του κινήματος της «Ζωής» το αποκαλούν αποκλειστικά και μόνο με τον όρο «Έργον Θεού» ή απλώς «Το Έργον», ενώ για τον ενήμερο μελετητή είναι πανομοιότυπες κι οι οργανωτικές κι ιδεολογικές αντιστοιχίες με τη διαβόητη ρωμαιοκαθολική οργάνωση Opus Dei.) [143]

Όσον αφορά την υλοποίηση του σχεδίου για τη δημιουργία ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος, ο Γ. Καραγιάννης[144] μας λέει: *«...Πολλά στοιχεία μαρτυρούν πως στα σχέδια των ανακτόρων εκείνη τη χρονική στιγμή ήταν κι ο μετασχηματισμός όλου αυτού του κινήματος σε πολιτική δύναμη. Άλλωστε, βρισκόμαστε στην εποχή που στη Δυτική Ευρώπη κάνουν την εμφάνισή τους πανίσχυρα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα. Οι θεωρητικές βάσεις για ένα πολιτικό κίνημα στηριγμένο στα ιδανικά του «Χριστιανικού Πολιτισμού» υπάρχουν στη «Διακήρυξη» της Χριστιανικής Ενώσεως Επιστημόνων και στο πρόγραμμα «Για μια Καινούρια Ελλάδα» που κυκλοφόρησε ο Σύλλογος «Ελληνικόν Φως» στις αρχές του 1950...»*

Τελικά όμως το σχέδιο δεν ευοδώθηκε ποτέ. Οι Αντιδράσεις στο σχέδιο για τη δημιουργία ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος είναι ποικίλες κι έρχονται από πολλές κατευθύνσεις.

Πρώτον, Τα στελέχη των παραδοσιακών κομμάτων της Δεξιάς και του Κέντρου αντέδρασαν στην ιδέα να «μοιραστούν το παιχνίδι» με νέα πρόσωπα. Εξάλλου, ήταν οι νικητές του εμφυλίου και σε καμία περίπτωση δεν ήθελαν να διακινδυνεύσουν να χάσουν την επιρροή τους και την εξουσία. [145]

Δεύτερον, αρνητική ήταν κι η στάση των Αμερικανών. Τα σχέδια για ανανέωση της Δεξιάς προέβλεπαν πως οι νέοι σχηματισμοί θα φρόντιζαν να διατηρήσουν τη συνέχεια του παραδοσιακού συντηρητικού χώρου, κι όχι να τη διακόψουν ενστερνιζόμενοι αφοριστικές θέσεις όπως αυτές για τη «σαπίλα» των

---

[143] Στο ίδιο, σελ. 380

[144] Καραγιάννης Γιώργος, *Εκκλησία και Κράτος 1833 – 1997, Ιστορική Επισκόπιση των Σχέσεων τους*, εκδ. Το Ποντίκι, 1997, σελ. 96.

[145] Καραγιάννης Γιώργος Ν., *Η Εκκλησία από την Κατοχή στον Εμφύλιο,* εκδ. Προσκήνιο, 2001, σελ. 122

πολιτικών, κλ.π.[146] Οι επίσημοι στόχοι της αμερικανικής πολιτικής στη μετεμφυλιακή Ελλάδα ήταν η εξουδετέρωση κάθε κομμουνιστικής επιρροής, η οικονομική και πολιτική σταθερότητα κι η προσήλωση της χώρας στο ΝΑΤΟ και το δυτικό στρατόπεδο. Στη διάρκεια του Εμφυλίου οι δυνάμεις αυτές είχαν δώσει σαφέστατα δείγματα αντικομμουνισμού, αντισοβιετισμού και προσήλωσης στα συμφέροντα της Δυτικής Συμμαχίας.[147] Για το λόγο αυτόν, η προτίμηση των Αμερικανών εκείνη τη χρονική περίοδο στρέφονταν στις κεντρώες αστικές δυνάμεις και, για να γίνουμε πιο σαφείς: *«...οι Αμερικάνοι είχαν υιοθετήσει τον όρο 'εθνικά κόμματα' για τα κόμματα του κέντρου και της δεξιάς που είχαν φιλοαμερικανικό κι αντικομμουνιστικό προσανατολισμό...»*[148]. Και ήταν αυτές οι δυνάμεις που θα εξυπηρετούσαν καλύτερα τη προσπάθεια προσέγγισης με το Βελιγράδι, βασικό στόχο τότε της πολιτικής της Ουάσινγκτον στα Βαλκάνια. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις εκλογές του 1951 αρχίζει η διαμόρφωση του σχήματος Δεξιά – Κέντρο – Αριστερά με τη δημιουργία του Εθνικού Συναγερμού (και στη συνέχεια της καραμανλικής ΕΡΕ) στο ένα άκρο και της ΕΔΑ, στην οποία έπαιξε το κύριο ρόλο το **παράνομο** τότε ΚΚΕ, στο άλλο. Σ' αυτό το «Made in USA» πολιτικό σκηνικό δεν υπήρχε χώρος για ένα μαζικό ελληνικό χριστιανοδημοκρατικό κόμμα,[149] πόσο μάλιστα τη στιγμή που, κατά τους Αμερικάνους η *«...πολιτική σταθερότητα θα μπορούσε να ενισχυθεί μέσα από τη μείωση του αριθμού των πολιτικών κομμάτων...»*[150].

Τρίτον, αρνητική ήταν κι η στάση των προϊσταμένων της «Ζωής» που ανέλαβαν μετά την ασθένεια του Σεραφείμ Παπακώστα.[151] Η αποχώρηση του Σ. Παπακώστα από την ηγεσία της «Ζωής» λόγω εγκεφαλικού επεισοδίου το 1951, δρομολόγησε μια σειρά εξελίξεων που οδήγησε στην απομάκρυνση του Αλ. Τσιριντάνη από την αδελφότητα. *«...Ο spiritus rector του 'Έργου' απομακρύνθηκε από το κίνημα, ίδρυσε δική του οργάνωση, με όργανο το περιοδικό Συζήτησις, από τις*

---

[146] Καραγιάννης Γιώργος Ν., ό.π., σελ. 122

[147] Παπαχελάς Αλέξης, *Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας, Ο Αμερικανικός Παράγων, 1947 – 1967*, εκδ. Εστία, Β' έκδοση, Ιούνιος 1997, σελ. 18

[148] Παπαχελάς Αλέξης, *ό. π.*, σελ. 31

[149] Την ίδια περίοδο προσπάθησε κι ο Μαρκεζίνης να ιδρύσει ένα κόμμα κατά το πρότυπο της ιταλικής Democratica Christiana, το «Νέο Κόμμα», που θα περιελάμβανε και στοιχεία του κέντρου και της μετριοπαθούς αριστεράς, αλλά οι αντιδράσεις των αμερικανών για την άνοδο του Παπάγου στην εξουσία ήταν συντριπτικές. Πρβλ. Λιναρδάτος Σπύρος, *Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία, από τον Εμφύλιο στη Χούντα, Τόμος Α' 1949 – 1952,* εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1977, σελ. 40-41, 58-67 και Παρασκεύπουλος Πότης, *Φιλελεύθερα Ανοίγματα στην Ελλάδα Μετά τον Εμφύλιο*, εκδ. Φυτράκης / Ο Τύπος, Αθήνα, 1987, σελ. 44 - 47

[150] Παπαχελάς Αλέξης, *Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας, Ο Αμερικανικός Παράγων, 1947 – 1967*, εκδ. Εστία, Β' έκδοση, Ιούνιος 1997, σελ. 32

[151] Καραγιάννης Γιώργος Ν., *Η Εκκλησία από την Κατοχή στον Εμφύλιο,* εκδ. Προσκήνιο, 2001, σελ. 122

στήλες του οποίου δεν έπαψε να εκφράζει αδιάκοπα ένα σύμπλεγμα πικρίας για την 'ευκαιρία που χάθηκε', για την 'ηγετική παρουσία του χριστιανισμού που δε επεβλήθη', για το 'λεωφορείο που έφυγε ανεπιστρεπτί'...»[152].

Τέλος, αντιδράσεις κι αρνητική στάση έχουμε κι από την επίσημη Εκκλησία η οποία από πολύ νωρίς είχε φροντίσει να εκφράσει την αντίθεσή της στα σχέδια για μια αυτόνομη παρουσία ενός χριστιανικού κόμματος στην πολιτική ζωή. Από το 1947 ήδη σε άρθρο του μητροπολίτη Σάμου Ειρηναίου που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Εκκλησία με τίτλο η Εκκλησία και τα Χριστιανικά Σοσιαλιστικά Κόμματα εκφραζόταν η σαφέστατη αντίθεση σε οποιοδήποτε σχέδιο για ξεχωριστό πολιτικό κόμμα. *«...Ο Χριστιανισμός δεν ημπορεί να αδιαφορή για τα φλέγοντα κοινωνικά κι οικονομικά ζητήματα...»,* σημείωνε ο Ειρηναίος, ξεκαθάριζε όμως ότι η μόνη περίπτωση που θα μπορούσε να δεχθεί η Εκκλησία να στηρίξει ανοιχτά κι επίσημα ένα αυτόνομο πολιτικό σχηματισμό, θα ήταν ο χωρισμός της από το κράτος: *«...εάν η Εκκλησία ήτο χωρισμένη από το κράτος, η θέση της θα ήτο διαφορετική και η στάσις της απέναντι της χριστιανικής πολιτικής κινήσεως θα ηδύνατο να είναι περισσότερο σαφής, περισσότερο καθορισμένη...»*[153]. Ο Ειρηναίος, δηλαδή, παρόλο που δηλώνει ότι η Εκκλησία δεν μπορεί να πολιτευτεί, δεν κρύβει και τη συμπάθεια του προς τις χριστιανικές κινήσεις. Ενδεικτικά, στο Βήμα των Χριστιανών, διαβάζουμε επιστολή του Ειρηναίου προς τον Γ. Καλλία[154] όπου του εύχεται: *«...οι αγώνες του να καρποφορήσουν, εφόσον μάλιστα κινούνται επάνω σε μία γραμμή εκπολιτιστική του έθνους...»*[155].

Οι αντίπαλοι της ιδέας για τη δημιουργία Χριστιανοδημοκρατικού κόμματος, τόσο μέσα στην επίσημη Εκκλησία όσο και μέσα στις οργανώσεις της «Ζωής» επιστρατεύουν και θέσεις που είχε εκφράσει ο ίδιος ο Τσιριντάνης με άρθρα του στις «Ακτίνες» το 1945. Τότε, σε μια σειρά άρθρων με τίτλο «Χριστιανισμός και Πολιτική», ο Τσιριντάνης είχε υποστηρίξει ότι *«οι Χριστιανοί δεν πολιτεύονται»* [156]

---

[152] Γιανναράς Χρήστος, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεότερη Ελλάδα*, εκδ. Δόμος, 1999, σελ. 380-381

[153] Περιοδικό *Εκκλησία*, 1η Ιανουαρίου 1947, σελ. 5 - 7

[154] Ο Γ. Καλλίας ήταν ένας από τα ενεργά μέλη της χριστιανικής σοσιαλιστικής κίνησης στην Ελλάδα, καθώς το 1946 ίδρυσε το Κόμμα των Προοδευτικών Σοσιαλιστών, το Χριστιανοσοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος κλ.π., κι εργάστηκε για την ενοποίηση όλων των χριστιανικών σοσιαλιστικών κομμάτων.

[155] *Η Εκκλησία και τα Χριστιανικά Σοσιαλιστικά Κόμματα,* «Το Βήμα Των Χριστιανών», Αρ. Φ. 11)17, 22 Δεκεμβρίου 1946, σελ. 1 - 2

[156] Στα άρθρα αυτά υποστηρίζεται πως *«δεν πρέπει να υπάρχει Χριστιανικό πολιτικό κόμμα...Γι' αυτόν το λόγο έγινε κάθε προσπάθεια ώστε το χριστιανικό κίνημα της Ελλάδας να μην αποκτήσει, άμεσα ή έμμεσα, τη μορφή πολιτικού κόμματος»,* στο (Τσιριντάνης Αλέξανδρος), *Towards a Christian Civilization*, A draft Issued by the CHRISTIAN UNION OF PROFESSIONAL MEN OF GREECE, εκδ. The "Damascus" Publications, Athens, 1950, σελ. 255

για να «προσαρμόσει» στη συνέχεια τις απόψεις του στο στόχο της εισόδου της «Κίνησης» στην πολιτική και τους μηχανισμούς της εξουσίας.

Θα κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο παραθέτοντας μια άποψη του Χρ. Γιανναρά την οποία ενστερνιζόμαστε: *«...Πάντως αν ο Τσιριντάνης οργάνωνε στα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια ένα «χριστιανοδημοκρατικό» κόμμα ανάλογο με τα ομώνυμα ευρωπαϊκά...η δεξιά παράταξη στην Ελλάδα θα είχε σήμερα ένα διαφορετικό πρόσωπο...»*[157]. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία της Ελλάδος δεν υπήρξε τόσο ευνοϊκό κλίμα για την δημιουργία ενός χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος. Το έντονο θρησκευτικό αίσθημα του ελληνικού λαού, καθώς και το ότι η «Ζωή» και τα συνεργαζόμενα σωματεία της αριθμούσαν δεκάδες χιλιάδες μέλη, θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ανάδυση ενός, εκλογικά, ισχυρού χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος.

[157] Γιανναράς Χρήστος, *Καταφύγιο Ιδεών,* εκδ. Ίκαρος, 2001, σελ. 108 - 109

Α. 2. Τα Κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1945 – 1967

Χριστιανορθόδος Δύναμις Ελλήνων	1917, 1949	Μηνάς Σολδάτος
Χριστιανικόν Κόμμα Ηλείας	1932, 1933	Ιω. Γ. Αρνέλλος
Χριστιανική Ισοπολιτεία	1933	Δημ. Ανδρεόπουλος
Ορθόδοξον Κόμμα	1935	Δ. Π. Γούναρης
Ορθόδοξον Λαϊκόν Κόμμα	1935	Γεωργ. Μπριλάκης
Χριστοπολιτεία Ελληνική	1935	Αναστ. Πιερίου
Ελληνορθόδοξον (Χριστιανικόν) Κόμμα Ελλάδος	1935, 1946, 1950	Σπ. Κόκκορης
Χριστιανική Αδελφότης	1936	Νικ. Καλογήρου
Χριστιανοσοσιαλιστικόν Κόμμα	1945	Νικ. Ματαράγκας
Χριστιανοσοσιαλιστικό Κόμμα	1945	Νικ. Μαναγκής
Ανορθωτικόν Ορθόδοξον Κοινωνικόν Κόμμα Ελλήνων	1946	Παπαδάκης κλπ (Δ.Ε.)
Προοδευτικών - Χριστιανών Σοσιαλιστών (Κόμμα των…)	1946	Γ. Καλλίας
Χριστιανική Σοσιαλιστική Πολιτική Ένωσις	1946	Γ. Καλλίας
Χριστιανικόν Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος	1946	Γ. Στόκας
Χριστιανικόν Ορθόδοξον Κόμμα	1946	Δημ. Γούναρης
Χριστιανικόν Κόμμα	1946	Σπ. Γουδέλης
Χριστιανικόν Σοσιαλιστικόν Κίνημα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕ)	1946	Γ. Καψωμένος
Χριστιανικον Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕ)	1946	Γ. Καλλίας
Χριστιανοορθόδοξος Δύναμις των Ελλήνων	1946, 1949, 1952	Μηνάς Σολδάτος
Χριστιανικόν Προοδευτικόν Κόμμα Ελλάδος	1947, 1950, 1963	Νικ. Ψαρουδάκης
Ορθόδοξον Χριστιανικόν Κόμμα Παλαιοημερολογητών	1948	Δ. Γούναρης (Δ.Ε.)
Χριστιανοδημοκρατικόν Κόμμα	1948	Γ. Καψωμένος, Σ. Πιπιλάκης
Ελλήνων Χριστιανών	1949	Ανδ. Τυλλιανάκης
Χριστιανοσοσιαλιστικόν Κόμμα Ελλάδος	1949, 1950	Γ. Καψωμένος, Παρασκευόπουλος, Νικ. Μανάγκης κλπ
Ορθόδοξον Λαϊκόν Κόμμα	1950	Β. Σαγιάς
Χριστιανική Ισοπολιτεία	1950	Κομν. Ζαννής, Δ. Μιχόπουλος
Χριστιανικός Πολιτικός Συναγερμός	1950	Δ. Μαρίνος
Χριστιανική Πολιτική Παράταξης	1950	Κων. Φρουξελίδης
Χριστιανικόν Εργατοαγροτικόν Κόμμα Ελλάδος (ΧΕΑΚΕ)	1950	Ιω. Λάζαρης
Χριστιανική Εργατοαγροτική Παράταξις	1950	(εκπρ.5 κομμάτων)

Χριστιανικόν Ενωτικόν Κόμμα Ελλάδος	1950	Ανδ. Σουρελης
Χριστιανική Πολιτική Ένωσις	1950	Σπ.Α.Μάρκ.Μπότσαρης
Χριστιανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος (ένωση ΧΡΙΣΚΕ-Μαναγκής + Νεοκοινωνικού- Μπότσαρης)	1950	
Λαϊκόν Χριστιανικόν Κόμμα	1950, 1951	Νικ. Κατριβάνος, Πετρ. Λαουλάκος κλπ
Ελληνική Χριστιανική Αναγέννησις	1951	Γ. Γιώτης, Θεοφ. Αμαραντίδης κλπ
Ορθόδοξον Κόμμα	1951	Νίκων Δημητρόπουλος
Εθνικοσοσοαλιστικόν Χριστιανικόν (Ε.Χ.) ή Ορθόδοξον	1952	Νίκων Δημητρόπουλος
Χριστιανικόν Σοσιαλιστικόν	1952	Νίκων Δημητρόπουλος
Ορθοδόξων Φιλελευθέρων	1953	Τάσ. Ρηγόπουλος
Χριστιανική Δημοκρατία	1953	Ν. Ψαρουδάκης, Εμ. Μηλιαράκης
Χριστιανοσοσιαλιστικό Κόμμα	1953	Νικ. Μαναγκης
Χριστιανοσοσιαλιστική Πολιτική Παράταξις	1954	Ιω. Μιχαηλίδης
Χριστιανική Δημοκρατική Ένωσις	1955	Παντ. Μιχ. Ροζάκης
Ελληνική Χριστοπολιτεία	1955	Αναστ. Πιερίου
Χριστιανοδημοκρατικόν Κόμμα	1956	Αδαμ. Μαντεβέλης
Χριστιανικόν Αναδημιουργικόν Κόμμα Ελλάδος και Συντεχνιακόν	1956 (63)	Αργ. Μανέτας
Ελληνοχριστιανική - Επαγγελματο -Εργατο - Αγροτική Σταυροφορία	1957	Μιχ. Νικητιάδης
Χριστιανική Οργάνωση Ειρήνης (ΧΟΕ)	1960	Στυλ. Γιανετάκης
Ορθοδημοκρατία - Ορθόδοξος Δημοκρατία	1961	Ιω. Β. Μανιαρης
Χριστοκρατική Ένωσις	1961	Μιχ. Σ. Πανάγιος
Νεοχριστιανικό Κίνημα	1964	Δημ. Κ. Καραγκούσης
Ελληνοχριστιανικόν Κόμμα	1965	Γεωργ. Τριαντόπουλος

Α. 2. 1. <u>ΚΟΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ – ΠΡΩΤΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ</u>

Την περίοδο 1945-1967 στην Ελλάδα εμφανίζονται 44 κόμματα που στο τίτλο τους φέρουν μια από τις λέξεις *Ορθόδοξο* ή *Χριστιανικό*.
Από αυτά τα 44, τα 11 κόμματα έχουν τον ίδιο ιδρυτή με ένα προγενέστερο κόμμα. Αυτό σημαίνει ότι 11 από αυτά είτε επανιδρύονται είτε απλώς μετονομάζονται.

Από αυτά τα 11 κόμματα, τα 4 έχουν τις ρίζες τους πριν από το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Αυτά είναι: *i)* Το «Χριστιανό Ορθόδοξο Κόμμα» του Γούναρη που ιδρύθηκε το 1946. Αρχικά είχε ιδρυθεί το 1935 με την ονομασία «Ορθόδοξο Κόμμα» και το 1948 μετονομάστηκε σε «Ορθόδοξο Χριστιανικό Κόμμα Παλαιοημερολογιτών». *ii)* Το «Ελληνορθόδοξο (Χριστιανικό) Κόμμα Ελλάδος» του Σπ. Κόκκορη που επανιδρύθηκε το 1946, ενώ αρχικά είχε ιδρυθεί το 1935. *iii)* Η «Ελληνική

Χριστοπολιτεία» του Πιερίου που είχε ιδρυθεί το 1935 κι επανεμφανίζεται το 1955 με τον ίδιο πρόεδρο και την ίδια ονομασία. *iv)* Η «Χριστιανορθόδοξος Δύναμις Ελλήνων» του Γούναρη που αρχικά είχε ιδρυθεί το 1917 κι επανεμφανίζεται το 1946.

Από τα 44 αυτά κόμματα: *i)* 15 φέρουν στην ονομασία τους μόνο τη λέξη «χριστιανικό», *ii)* 6 έχουν στην ονομασία τους μόνο τη λέξη «ορθόδοξο», *iii)* 3 φέρουν στην ονομασία τους σύνθεση λέξεων «χριστιανικό» κι «ορθόδοξο», *iv)* 10 έχουν σύνθεση των λέξεων «χριστιανικό» και «σοσιαλιστικό», *v)* 4 αυτοχαρακτηρίζονται ως χριστιανοδημοκρατικά, *vi)* 3 έχουν σχέση με επαγγέλματα (συντεχνιακό / εργατικό / αγροτικό).

Από αυτά τα κόμματα, τα 26 ιδρύονται μέσα στα πρώτα πέντε χρόνια από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και, για να ακριβολογούμε, ιδρύονται τη χρονική περίοδο 1945 - 1950. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να ερμηνευτεί με τουλάχιστον δύο τρόπους.

Ο πρώτος τρόπος αφορά την «αστάθεια» πολιτικού σκηνικού τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Τα πρώτα χρόνια μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η πολιτική ζωή στη χώρα μόνο ομαλή δεν είναι. *«...Ολόκληρη η περίοδος 1945-1952 είναι μεταβατική και χαρακτηρίζεται από ανοιχτή πολιτική κρίση...»*[158]. Ένας εμφύλιος που σπαράσσει τη χώρα κι η ανυπαρξία στοιχειωδώς σταθερού κομματικού συστήματος αφήνουν περιθώρια για τη δημιουργία νέων κομματικών σχηματισμών. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε ότι στις εκλογές του Μαρτίου του 1946 συμμετείχε μόνον ένα κόμμα που αυτοχαρακτηρίζεται ως Χριστιανικό -η Χριστιανική Ορθόδοξη Παράταξη Ελλήνων. Το τέλος του εμφυλίου πολέμου, τον Αύγουστο του 1949, οδηγεί σε «έκρηξη» δημιουργίας κομμάτων. Ο Ηλ. Νικολακόπουλος μας εξηγεί: ότι *«...Ο χαρακτήρας καταγραφής των πολιτικών δυνάμεων που προσέλαβαν οι εκλογές της 5ης Μαρτίου του 1950 κι η διατήρηση του εκλογικού συστήματος της απλής αναλογικής συνέβαλαν στην εμφάνιση πληθώρας κομματικών σχηματισμών, η διαμόρφωση πολλών από τους οποίους οριστικοποιήθηκε το τελευταίο μόλις τρίμηνο πριν από τις εκλογές...»*[159]. Αυτό συμβαίνει και με τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά», καθώς 10 από αυτά ιδρύθηκαν μόνο το έτος 1950. *«...Έτσι στις εκλογές συμμετείχαν εικοσιεννέα εκλογικοί σχηματισμοί...»*, ανάμεσα σε αυτούς είναι

---

[158] Βερναρδάκης Χριστόφορος, Μαυρής Γιάννης, *Κόμματα και Κοινωνικές Συμμαχίες στην Προδικτατορική Ελλάδα*, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1991, σελ. 70

[159] Νικολακόπουλος Ηλίας, «Ελεγχόμενη Δημοκρατία, από το τέλος του εμφυλίου έως τη Δικτατορία», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τόμος 9, Τεύχος 1, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Τα Νέα, Αθήνα 2003, σελ. 11

και δύο συνασπισμοί με κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» κι η Χριστιανική Ισοπολιτεία, δηλαδή ένα σύνολο 7 κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά»[160]- βέβαια κανένας από αυτούς του συνδυασμούς δε συγκέντρωσε ποσοστό μεγαλύτερο του 0,03%.[161]

Ο δεύτερος τρόπος αφορά τη σπουδαιότητα της Ορθοδοξίας στην ελληνική κοινωνία. Σε περιόδους μεγάλης κρίσης οι άνθρωποι στρέφονται στη θρησκεία ζητώντας δύναμη και κουράγιο «*...η θρησκεία είναι το αίσθημα του τι είναι επιθυμητό και παρηγορητικό σε καταστάσεις κρίσεως... υπό συνθήκες μεγάλης αγωνίας ο άνθρωπος πρέπει να έχει μια μεγαλύτερη αλήθεια απ' ό, τι του επιτρέπει η άμεση εμπειρία του...*».[162] Τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή η ελληνική κοινωνία υποφέρει. Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι και δύο εμφύλιοι μέσα σε λιγότερο από 30 χρόνια, με δεκάδες νεκρούς και πολλούς Έλληνες στα όρια της φτώχειας[163] οδηγούν σε «έκρηξη» της θρησκευτικής αναζήτησης. Τα δεινά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μαστίζουν ακόμα την ελληνική κοινωνία κι η χώρα βρίσκεται σε έναν ανελέητο εμφύλιο όπου αδέλφια κι οικογένειες αλληλοσπαράζονται. Αυτές είναι κι οι ιδανικές συνθήκες «επιστροφής στην» θρησκεία. Ο S. Freud[164] μας λέει ότι η θρησκεία έχει ένα τριπλό έργο κι ένα κομμάτι αυτού του έργου είναι να ανταμείβει τον άνθρωπο για τις δυστυχίες και τις στερήσεις που του επιβλήθηκαν εξαιτίας της κοινής ζωής του στον πολιτισμό. Χωρίς να μείνουμε περισσότερο σε αυτό το ψυχολογικό επιχείρημα, γίνεται ευνόητο το ότι στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή πολλοί είναι αυτοί που στράφηκαν στην πίστη και θέλησαν να εκφράσουν και πολιτικά τα θρησκευτικά τους συναισθήματα[165]. Αυτή η παράμετρος, σε συνδυασμό με την προηγούμενη, υποβοηθούν τη δημιουργία κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» κι έχουν ως στόχο να παίξουν έναν ρόλο στο νεοσχηματιζόμενο κομματικό σύστημα.

---

[160] Εδώ απλώς να σημειώσουμε, ότι ο αριθμός αυτός (δηλαδή 7 κόμματα) είναι ο μεγαλύτερος αριθμός από τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» που συμμετείχε καθ' όλη την περίοδο που μελετάμε (1945-2007) σε μία εκλογική αναμέτρηση.

[161] Βλ. Παράρτημα, σελ. 138 - 139 για τα εκλογικά αποτελέσματα των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» την περίοδο 1946 – 1963.

[162] La Barre Weston, *The Ghost Dance, the origins of religion,* εκδ. George Allen & Unwin, London, 1972, σελ. 45

[163] Για την οικονομική κατάσταση των ελλήνων μετά την κατοχή και τον εμφύλιο, Βλ. Βερναρδάκης Χριστόφορος, Μαυρής Γιάννης, *Κόμματα και Κοινωνικές Συμμαχίες στην Προδικτατορική Ελλάδα,* εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1991, σελ. 118 - 135

[164] Freud Sigmund, *Το μέλλον μιας αυταπάτης*, εκδ. Printa, Αθήνα 2003, σελ. 65 - 199

[165] Ας μην ξεχνάμε ότι κι η αδελφότητα «Ζωή» (για λόγους που ήδη αναφέραμε- και κυρίως χάρη στη συνεργασία Παπακώστα-Τσιριντάνη) έχει πολύ μεγάλο αριθμό μελών.

Σε πλήρη αντίθεση με όσα λέχθηκαν έως τώρα, μόνο 5 κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» ιδρύονται την περίοδο 1960-1967. Αυτό μπορούμε να εικάσουμε ότι είναι αποτέλεσμα τριών φαινομένων.

Πρώτον, στις προηγούμενες εκλογικές αναμετρήσεις τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» παρέμειναν στην πολιτική αφάνεια. Κανένα κόμμα δεν κατάφερε να συγκεντρώσει στοιχειωδώς αξιοσημείωτο εκλογικό ποσοστό, δηλαδή, όπως η προηγούμενη περίοδος κατέδειξε, δεν υπάρχουν προοπτικές για τα κόμματα αυτά.

Δεύτερον, η δημοκρατία αρχίζει να παραπαίει. Ο εμφύλιος μπορεί να έχει τελειώσει αλλά το πολιτικό σκηνικό είναι τεταμένο. Οι καταγγελίες για νοθεία στις εκλογικές αναμετρήσεις και χρήση βίας εναντίον μελών και φίλων της ΕΔΑ κι αργότερα και του Κέντρου[166] δείχνουν ότι, τελικά, η μεταπολεμική και μετεμφυλιακή δημοκρατία είναι πολύ εύθραυστη. Μέσα σε αυτό το κλίμα «αποσύνθεσης» ήταν αδύνατο να υπάρξουν και να σταθούν νέοι κομματικοί σχηματισμοί.

Τρίτον, παρά την πολιτική αστάθεια της συγκεκριμένης περιόδου η Δεξιά έχει συσπειρωθεί γύρω από τον Ε.Σ. αρχικά, και της ΕΡΕ στη συνέχεια, και λειτουργεί ως πόλος έλξης για κάθε είδους συντηρητικά κομματικά μορφώματα, καθώς σε μια περίοδο που *«η πολιτική, το κράτος, η νομοθεσία, η ερμηνεία του Συντάγματος κι η διοικητική πρακτική εμφορούνταν και έδιναν υλική υπόσταση στην ιδεολογία της εθνικοφροσύνης, η Δεξιά γινόταν εγγυήτρια και ενσαρκώτρια μιας υπερβατικής έννοιας του έθνους...»*[167]. Παράλληλα, σε μια κοινωνία όπου κομμουνισμός σημαίνει παρανομία και προδοσία του έθνους, ήταν δύσκολο να αναδειχθούν κόμματα με αριστερή ιδεολογία, κι όπως θα διακρίνουμε στη συνέχεια, πολλά από τα κόμματα που ιδρύονται την περίοδο αυτήν κι αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» είναι κόμματα με «αριστερή» ιδεολογία.`

---

[166] Για τις καταγγελίες Βίας και Νοθείας κατά τη διάρκεια των εκλογικών αναμετρήσεων Πρβλ. Νικολακόπουλος Ηλίας, «Ελεγχόμενη Δημοκρατία, από το τέλος του εμφυλίου έως τη Δικτατορία», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000,* τόμος 9, Τεύχος 1, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Τα Νέα, Αθήνα 2003, σελ. 30 – 31 και Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση,* εκδ. Πόλις, Ιούνιος 2008, Αθήνα, σελ. 40

[167] Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση,* εκδ. Πόλις, Ιούνιος 2008, Αθήνα, σελ. 42 - 43

Α. 2. 2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Σε αυτό το μέρος θα προσπαθήσουμε να κατηγοριοποιήσουμε τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» με βάση την ονομασία τους. Δυστυχώς το υλικό που καταφέραμε να συγκεντρώσουμε για αυτά τα κόμματα είναι ελάχιστο κι αφορούν μόνο ένα κόμμα, το ΧΡΙΣΚΕ, το οποίο θα το μελετήσουμε στη συνέχεια.

Αν κοιτάξουμε τον πίνακα με τα κόμματα που εξετάζουμε αυτήν την περίοδο θα παρατηρήσουμε ότι μόνο 4 κόμματα αυτοχαρακτηρίζονται **χριστιανοδημοκρατικά**. Αυτό το αναφέρουμε για να δείξουμε τη μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Δυτική Ευρώπη. Στη Δυτική Ευρώπη, όπως εξηγήσαμε στο πρώτο μέρος, τα πρώτα χρόνια μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έχουμε τη δημιουργία πολλών χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων, πολλά από τα οποία είναι κυβερνητικά κόμματα. Τη στιγμή δηλαδή που στη Δυτική Ευρώπη τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι τα κυρίαρχα στο πολιτικό σκηνικό[168], στην Ελλάδα είναι ανύπαρκτα. Τα κόμματα που ιδρύονται στην Ελλάδα επιλέγουν να μην αυτοχαρακτηριστούν ως χριστιανοδημοκρατικά. Αφού, λοιπόν, στη συντριπτική πλειοψηφία τους τα κόμματα που μελετάμε δε χαρακτηρίζονται χριστιανοδημοκρατικά, τότε πώς αυτοχαρακτηρίζονται;

Πρώτον, 11 από τα κόμματα που μας απασχολούν που ιδρύονται αυτήν την περίοδο δηλώνουν πως είναι ***ορθόδοξα, χριστιανορθόδοξα ή ελληνορθόδοξα***. Όμως αυτό τι μπορεί να σημαίνει; Αρκεί να συλλογιστούμε το τι συμβαίνει στην Ελλάδα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, για να φτάσουμε σε κάποια συμπεράσματα. Το τέλος του εμφυλίου πολέμου οδηγεί στην ήττα του κομμουνισμού. Οι αριστερές δυνάμεις έχουν βγει ηττημένες από τον εμφύλιο και θεωρούνται κι οι υπαίτιες αυτού. Το να είσαι κομμουνιστής εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα είναι συνώνυμο του να είσαι παράνομος. Ακόμη, ο κομμουνισμός είναι συνώνυμος με την αθεΐα. *«... Ο 'εσωστρεφής εθνικισμός' θα συναρθρωθεί ακόμα με τον 'ελληνοχριστιανικό πολιτισμό'. Οι κυρίαρχες τάξεις...αναζήτησαν καταφύγιο στο μόνο υπαρκτό -μετακατοχικά- 'οπλοστάσιο' του θρησκευτικού ιδεαλισμού, ως αντίδοτο στον 'κομμουνισμό' και τον 'υλισμό'. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την ανάδυση ενός*

[168] Βλ. Α' Μέρος της παρούσης εργασίας, σελ. 16

πολιτικοποιημένου χριστιανικού ρεύματος, στρατευμένου ενεργά –ιδιαίτερα την περίοδο του εμφυλίου– στον αντικομμουνιστικό αγώνα, με φορείς τις μαζικές παραεκκλησιαστικές οργανώσεις…και κοινωνικοπολιτικό 'πρόγραμμα' τον 'ελληνοχριστιανικό πολιτισμό'…»[169]. Καθίσταται λοιπόν αντιληπτό το γεγονός ότι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ορθόδοξα θέλουν να δηλώσουν, πέρα από την πίστη τους στην Ορθοδοξία, και την πολιτική τους τοποθέτηση. Με το να δηλώνουν ότι είναι Ορθόδοξα ή Ελληνοορθόδοξα, αυτομάτως «αποτάσσουν» τον κομμουνισμό. Ήδη από την περίοδο του μεσοπολέμου είχε σχηματιστεί η νοοτροπία ότι *«…ο κομμουνισμός κι ο υλισμός υπονόμευαν τη θρησκεία, την πολιτεία και την οικογένεια, την ελληνοπρεπή αγωγή και την εθνική παράδοση…»*[170] και *«…το εθνικό φρόνημα συνιστούσε δύναμη αντίρροπη του κομμουνισμού…»*.[171] Κι ενώ, πριν και κατά τη διάρκεια του εμφυλίου για τους χριστιανούς ο κομμουνιστής ήταν εχθρός της πίστης, με το τέλος του εμφυλίου εχθρός γίνεται η συνομωσία του διεθνούς κομμουνισμού κατά της Ελλάδας.[172] Με βάση λοιπόν αυτά, θα μπορούσαμε να ερμηνεύσουμε τον αυτοχαρακτηρισμό των χριστιανικών κομμάτων, αυτής της περιόδου, ως Ορθόδοξα, συνώνυμο με τη δήλωση της εθνικοφροσύνης τους.

Δεύτερον, η πλειοψηφία των κομμάτων που θέλουν να δηλώσουν την ταυτότητά τους, πέρα από τη χριστιανική, είναι αυτά που αυτοχαρακτηρίζονται ως χριστιανικά – ***σοσιαλιστικά***. Κι αυτό το φαινόμενο είναι άξιο μελέτης, καθώς εσωκλείει μια μεγάλη αντίθεση: αυτήν της πίστης κι του σοσιαλισμού. Πώς είναι δυνατόν να υπάρχουν κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται Χριστιανικά – Σοσιαλιστικά; Για να αντιληφθούμε το νόημα αυτού του φαινομένου πρέπει πρώτα να εστιάσουμε στις πολιτικές δυνάμεις της χώρας τη μεταπολεμική – μετεμφυλιακή περίοδο. Από τη μία έχουμε τις αστικές δυνάμεις (καπιταλισμό) κι από την άλλη, τον ηττημένο του εμφυλίου, τον κομμουνισμό. Τα «Χριστιανικά» κόμματα (όπως θα δούμε παρακάτω με τη Χριστιανική Δημοκρατία του Ν. Ψαρουδάκη) αρνούνται και τον κομμουνισμό και τον καπιταλισμό. Τον κομμουνισμό, λόγω της αθεΐας του και τον καπιταλισμό λόγω της εκμετάλλευσης. στη θέση αυτών προτείνουν ένα νέο σύστημα, αυτό του χριστιανικού σοσιαλισμού. Τι είναι όμως ο Χριστιανικός Σοσιαλισμός;

---

[169] Βερναρδάκης Χριστόφορος, Μαυρής Γιάννης, *Κόμματα και Κοινωνικές Συμμαχίες στην Προδικτατορική Ελλάδα,* εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1991, σελ. 353

[170] Παπαδημητρίου Ι. Δέσποινα, *Από τον Λαό των Νομιμοφρόνων στο Έθνος των Εθνικοφρόνων, η Συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα 1922 – 1967*, εκδ. Σαββάλας, 2006, σελ. 99

[171] Παπαδημητρίου Ι. Δέσποινα, *ό.π.*, σελ. 171

[172] Στο ίδιο, σελ. 213

Στον τύπο της εποχής, βρήκαμε κάποια άρθρα που αφορούν τη Χριστιανική Πολιτική Ένωση ΧΡΙΣΠΕ [(Ενωση ΧΡΙΣΚΕ και Νεοκοινωνικού κόμματος) η οποία συμμετείχε στις εθνικές εκλογές του 1950] κι εξηγούν το τι είναι ο χριστιανικός σοσιαλισμός: *«...με πραγματική θλίψη βλέπουμε χρόνια τώρα ότι δύο δικτατορίες παλεύουν στη ράχη του Ελληνικού λαού. Η δικτατορία του καπιταλισμού κι η δικτατορία του προλεταριάτου...»*, *«...Η ΧΡΙΣΠΕ... δεν είναι το δημιούργημα (όπως θα νομίζουν μερικοί) της φαντασίας...πολλών χριστιανών που θέλησαν να δώσουν στις σύγχρονες χριστιανικές τάσεις και σοσιαλιστικό περιεχόμενο, ξεκινώντας πάλι από το σοσιαλισμό που εκήρυξε ο Χριστός... αλλά από κάποια άλλη επιτακτική ανάγκη. Από την ανάγκη να μεσολαβήσει ως οργάνωση επίσημη ανάμεσα στις αντιμαχόμενες κι αλληλομισούμενες θανάσιμα σήμερα αντίθετες κομματικές φατρίες... Είναι μια χριστιανική οργάνωση που πιστεύει στον τελικό θρίαμβο μιας χριστιανοσοσιαλιστικής πολιτικής με βασικό σκοπό την ελευθερία του ατόμου και το σεβασμό της ανθρώπινης προσωπικότητας...»*[173]

Καθίσταται λοιπόν σαφές, ότι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» – σοσιαλιστικά, ως βασικό στόχο έχουν τη δημιουργία ενός νέου συστήματος που θα υπερβαίνει και τον κομμουνισμό και τον καπιταλισμό. Ουσιαστικά μιλάμε για έναν σοσιαλισμό ο οποίος θα κυριαρχείται από τις χριστιανικές αξίες *«... Ως πολιτικόν κόμμα είμεθα απλώς σοσιαλισταί, τοποθετούντες εαυτούς εις το μέσον της πολιτικής κονίστρας, αποφεύγοντας τας ακρότητας του κομμουνισμού και καπιταλισμού ως σοσιαλισταί έχομεν...τας αυτάς περίπου οικονομικάς...επιδιώξεις*[174] *με πάντας τους σοσιαλιστάς ανεξαρτήτως κοσμοθεωρίας...καλούμε τους εαυτούς μας 'χριστιανοσοσιαλιστάς' προς διάκρισιν από τους άλλους σοσιαλιστάς οι οποίοι στηρίζονται επί υλιστικής βάσεως ...»*[175].

Μια τελευταία κατηγορία κομμάτων που μπορούμε να διακρίνουμε με βάση τις ονομασίες τους είναι αυτά που στον τίτλο τους αναφέρονται ως ***εργατικά – αγροτικά ή επαγγελματικά – συντεχνιακά***. Δυστυχώς δε βρήκαμε κάποια στοιχεία

---

[173] Ακρίτας Τάκης, *ΧΡΙΣΠΕ Μια Νέα Πολιτική Οργάνωση,* «Χριστιανικό Βήμα», Περίοδος Α', Έτος Α', Αριθμός Φύλλου 1, 15 Οκτωβρίου 1950, σελ. 1

[174] Συγκεκριμένα στο *Οικονομικό Πρόγραμμα της Χριστιανικής Πολιτικής Παρατάξεως* του Γ. Καλλία όπως δημοσιεύτηκε στο «Βήμα Των Χριστιανών», Αρ. Φ. 15)2, 15 Ιουλίου 1947, σελ. 1 διαβάζουμε: *«...θα χρησιμοποιηθούν όλα τα μέσα δια την αύξησι του εθνικού εισοδήματος ...δια συστηματικής κι επιμελούς μερίμνης θα εξασφαλιστεί η δικαία κατανομή του... εις τον ελληνικόν λαόν... Η ατομική ιδιοκτησία θα είναι απολύτως σεβαστή αλλά θα θεωρείται πάντοτε από της σκοπιάς της κοινωνικής εξυπηρετήσεως κι όχι της αυθαιρεσίας του ατόμου...»* .

[175] Βαφειάδης Γεώργιος, *Χριστιανισμός και Πολιτική*, «Το Βήμα Των Χριστιανών», Αρ. Φ. 14)20, 15 Ιουνίου 1947, σελ. 1

για να μπορέσουμε να δούμε εάν και σε τι διαφέρουν από τα υπόλοιπα κόμματα που χαρακτηρίζονται «Χριστιανικά», κι ιδίως από αυτά που χαρακτηρίζονται χριστιανικά – σοσιαλιστικά. Το μόνο σίγουρο πάντως είναι ότι αρκετά από τα «Χριστιανικά» κόμματα αυτής της περιόδου στρέφονται προς τους εργάτες και τους αγρότες, και δεν αναφέρονται μόνο στο γεγονός της ύπαρξης 3 κομμάτων τα οποία στον τίτλο τους φέρουν τον αυτοχαρακτηρισμό εργατικά – αγροτικά ή επαγγελματικά – συντεχνιακά, αλλά και στο γεγονός ότι στις εκλογές του 1950 συμμετέχει η Χριστιανική Εργατική – Αγροτική Παράταξη η οποία απαρτίζεται από 5 «Χριστιανικά» κόμματα, από τα οποία μόνον το ένα στην ονομασία του δηλώνει ότι είναι εργατικό – αγροτικό. Η σημασία που δίνουν τα «Χριστιανικά» κόμματα φαίνεται και στην έκκληση του ΧΡΙΣΚΕ προς τον ελληνικό λαό όπου διαβάζουμε: «*Το Χριστιανικόν Σοσιαλιστικόν Κόμμα Ελλάδος, πρωτοπόρο στη χριστιανοπολιτική κίνηση της χώρας, θα απαλλάξει το λαό από το παλαιοκομματισμό, τα πολιτικά μίση και την οικονομική εξαθλίωση του εργάτου και του αγρότου…*»[176].

Α. 2. 2. i. <u>Το Παράδειγμα του «Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος» (ΧΡΙΣΚΕ), 1946, Καψωμένος</u>

Το 1946 ο Γεώργιος Καψωμένος ιδρύει το «Χριστιανικό Σοσιαλιστικόν Κίνημα Ελλάδος». Δύο χρόνια αργότερα, σε συνεργασία με τον Σ. Πιπιλάκη, ιδρύει το «Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα» κι ένα χρόνο αργότερα, σε συνεργασία με τον Παρασκεύπουλο και τον Νικ. Μαναγκή, δημιουργεί το «Χριστιανοσοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος», στο πρόγραμμα του οποίου θα αναφερθούμε.

Ήδη εκθέσαμε, εν συντομία, το τι είναι ο Χριστιανικός Σοσιαλισμός. Περισσότερα στοιχεία για το «ύφος» του μπορούμε να αντλήσουμε κι από ένα άρθρο του Γενικού Γραμματέως του ΧΡΙΣΚΕ, του Νικ. Μαναγκή. Στο άρθρο *Προς μια Νέαν Χριστιανική Ελλάδα*[177] μπορούμε να βρούμε στοιχεία για το πώς συνδέεται ο Χριστιανισμός με το Σοσιαλισμό. Σε γενικές γραμμές, είναι ένα μεγάλο «κατηγορώ» προς την «*…πολιτική ολιγαρχία της χώρας…η οποία αντί…να καταβάλλει κάθε*

[176] *Το Χριστιανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος Προς τον Ελληνικό Λαό*, «Χριστιανικό Βήμα», Περίοδος Α', Έτος Α' Αριθμός Φύλλου 2, 15 Νοεμβρίου 1950, σελ. 1

[177] Μαναγκής Νίκος, *Προς μιαν Νέαν Χριστιανική Ελλάδα,* «Χριστιανικό Βήμα», Περίοδος Α', Έτος Α', Αριθμός Φύλλου 3, Δεκέμβριος 1950, σελ. 1

προσπάθεια για τη μείωση του νέου προλεταριάτου,... δεν ασχολείται εις τίποτε άλλο, παρά μόνον εις τη θεραπεία των κομματικών συναλλαγών κι εις τη δημιουργία μιας πλασματικής κι ανεδαφικής πλειοψηφίας με σκοπό την κατακράτησην της εξουσίας και τη συνέχισην της αιμοραγίας του Ελληνικού λαού..». Για το λόγο αυτόν καλεί τα στρώματα του εργαζόμενου ελληνικού λαού να κατανοήσουν ότι «*...η εκμετάλλευση της εργασίας του και της δυστυχίας του δεν αποτελεί δικαίωμα κανενός*». Στο ίδιο άρθρο ο Μαναγκής μας εξηγεί πως πρέπει να ανανεωθεί ο πολιτικός κόσμος με άνδρες που θα προέλθουν μέσα από την έντιμο χριστιανική κοινωνία και οι οποίοι θα συμβάλλουν στην ανοικοδόμηση ενός νέου κόσμου, «*στηριζομένου επί της εμπράκτου εφαρμογής του Χριστιανισμού*». Διακρίνουμε δηλαδή, την τάση του ΧΡΙΣΚΕ να «εφαρμόσει» έναν σοσιαλισμό, ο οποίος θα βασίζεται στις αξίες του Χριστιανισμού. Δεν πρόκειται για έναν άθεο σοσιαλισμό, αλλά για εφαρμογή των χριστιανικών αρχών κι αξιών μέσα σε ένα σοσιαλιστικό σύστημα διακυβέρνησης.

Το ΧΡΙΣΚΕ είναι το μοναδικό κόμμα, τις προγραμματικές αρχές του οποίου μπορέσαμε να βρούμε και θεωρούμε ότι αξίζει να τις αναφέρουμε, για να δούμε τις αρχές του Χριστιανικού Σοσιαλισμού και σε «πρακτικά ζητήματα».

Στο πρόγραμμά του[178], λοιπόν, γίνεται λόγος για το ότι οι εχθροί των χριστιανών σοσιαλιστών είναι «*... η σημερινή τάξη πραγμάτων που... εννοεί να κρατήσει το χριστιανισμό σκέλεθρο στα χέρια της και να μην τον αφήσει να ξαναγίνει ζωντανός οδηγός ζωντανών ανθρώπων διψασμένων για λύτρωση και δικαιοσύνη...*», «*... οι υλιστικές θεωρίες που διακηρύσσουν πως ο χριστιανισμός έπαυσε να έχει ικμάδα και ζωή, πως ξεπεράστηκε...*» κι «*η στενόκαρδη χριστιανική αντίληψη, που... επιμένει σώνει και καλά τώρα και 4-5 χρόνια να μας πείσει πως δεν έχει καμία δουλειά το χριστιανικό πνεύμα μέσα στην πολιτική ζωή...*»[179].

Όσον αφορά τις βασικές πολιτικές αρχές του κόμματος, αυτές είναι οι εξής[180]:

i) Ο λαός είναι η πηγή κάθε αρχής και κάθε εξουσίας. Όλα από το Λαό και για χάρη του Λαού. Κέντρο των αξίων του πολιτισμού είναι η αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, η οποία πρέπει να είναι σεβαστή,

---

[178] *Το Πρόγραμμα του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος, Βασικοί Χαρακτήρες του Χριστιανικού Σοσιαλισμού*, «Χριστιανικό Βήμα», Περίοδος Α', Έτος Α' Αριθμός Φύλλου 2, 15 Νοεμβρίου 1950, σελ. 2

[179] Να θυμήσουμε ότι αυτή η αντίληψη αποτέλεσε κι έναν από τους λόγους για τους οποίους ποτέ δεν ευοδώθηκε η απόπειρα του Αλ. Τσιριντάνη για την ίδρυση ενός Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος. Πρβλ., Β. 1. Α. 3. παρούσης εργασίας, σελ. 38

[180] *Το Πρόγραμμα του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος, Β' Πολιτικαί Γραμμαί του «ΧΡΙΣΚΕ»*, «Χριστιανικό Βήμα», Περίοδος Α', Έτος Α', Αριθμός Φύλλου 3, Δεκέμβριος 1950, σελ. 2

ii) Το δημοψήφισμα είναι η πιο αληθινή λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος, καθώς είναι ο γνησιότερος τρόπος εκδήλωσης της θέλησης του Λαού.

iii) Το ΧΡΙΣΚΕ αναγνωρίζει ότι στην κοινωνία υπάρχει η πάλη των τάξεων, η οποία μπορεί να λήξει μόνο μέσα από μια νέα μορφή πολιτισμού που θα υπερβαίνει την πάλη των τάξεων και θα προκύψει από τον εναρμονισμό των συμφερόντων και των δυνάμεων του συνόλου,

iv) Μέσα στις βασικές πολιτικές αρχές του κόμματος, βρίσκουμε αναφορά στην εξελικτική αντίληψη του Μαρξισμού, σύμφωνα με την οποία το ΧΡΙΣΚΕ ισχυρίζεται ότι: για να φθάσουμε στην ιδανική μορφή της Οικονομικής δημοκρατίας χρειαζόμαστε ηθική, ψυχολογική, κοινωνική κι οικονομική ωρίμανση.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι το πρόγραμμα του ΧΡΙΣΚΕ εστιάζει σε τρία σημεία: τη λαϊκή βούληση, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ανάγκη δημιουργίας μιας Δημοκρατίας που θα υπερβαίνει την πάλη των τάξεων. *«...μεθοδολογικά το πρόγραμμα του ΧΡΙΣΚΕ, υψώνεται πάνω σ' ένα ειρηνικά επαναστατικό τρίπτυχο και περιλαμβάνει πλατειές και γόνιμες και ριζικές μεταρρυθμίσεις στα τρία μεγάλα πεδία της ζωής: το εκκλησιαστικό, το κοινωνικό, το πολιτικό. Μέσα στο κοινωνικό υπονοείται και το οικονομικό»*[181].

Ένα τελευταίο στοιχείο που επιθυμούμε να σχολιάσουμε για τις θέσεις του ΧΡΙΣΚΕ, είναι αυτό που αφορά την Εκκλησία. Ήδη είπαμε ότι Χριστιανικός Σοσιαλισμός συνεπάγεται έναν σοσιαλισμό που θα υπερβαίνει τη διαίρεση κομμουνισμού – καπιταλισμού και θα κυριαρχείται από τις χριστιανικές αξίες. Ποιος λοιπόν είναι ο ρόλος της Εκκλησίας μέσα σε αυτό το σύστημα; *«...το ΧΡΙΣΚΕ πιστεύει στην ακατάβλητη ζωτικότητα του Εκκλησιαστικού Οργανισμού και την πρωτοποριακή αποστολή της Εκκλησίας στα πλαίσια του πολιτισμού...για να υπάρξει όμως αληθινός μύστης της Αλήθειας και των άλλων μεγάλων ιδανικών, η Εκκλησία, πρέπει να σπάσει κάθε δεσμό με το κράτος και να λυτρωθεί από κάθε κρατικό παρεμβατισμό κι επηρεασμό. Πρέπει να πάψει να είναι δορυφόρος. Πρέπει να ξαναγίνει οδηγός... Η χειραφέτηση της Εκκλησίας θα την κάνει να ξαναβρεί την πρώτη αυτοδύναμη ύπαρξή της, θα τη γεμίσει με χυμούς, θα την οπλίσει με σφριγηλή πνευματική κι ηθική υγεία. Θα πάψει να είναι τύπος. Θα γίνει πνεύμα και θα ξαναδοθεί στην πνευματική της αποστολή. Έτσι μπορεί η Εκκλησία να ξαναγίνει οδηγός...».*[182]

---

[181] *Το Πρόγραμμα του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος, Β' Πολιτικαί Γραμμαί του «ΧΡΙΣΚΕ»*, «Χριστιανικό Βήμα», ό. π., σελ. 2

[182] Στο ίδιο, σελ. 2

Βλέπουμε λοιπόν, ότι σύμφωνα με το Χριστιανικό Σοσιαλισμό του ΧΡΙΣΚΕ η Εκκλησία πρέπει να χειραφετηθεί και να χωριστεί από το κράτος. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως αντίθεση σε σχέση με τα όσα αναφέρονται στους εχθρούς του ΧΡΙΣΚΕ. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει. Αυτό που διατείνεται το ΧΡΙΣΚΕ είναι ότι η Εκκλησία πρέπει να αφοσιωθεί στο πνευματικό της έργο κι ότι η πολιτική πρέπει να διαπνέεται από τις χριστιανικές αξίες. Όχι η Εκκλησία σαν σώμα, αλλά η πίστη είναι αυτή που πρέπει να υπάρχει σε όσους ασχολούνται με την πολιτική, καθώς, σύμφωνα με το ΧΡΙΣΚΕ πάντα, η ηθική που «αποκτάται» μέσα από την πίστη είναι αυτή που λείπει από την πολιτική ζωή της χώρας. Η Εκκλησία, λοιπόν, πρέπει να αφοσιωθεί στο να καθοδηγεί πνευματικά τους ανθρώπους κι όχι να γίνεται έρμαιο στα χέρια του κράτους.

Κλείνοντας το κεφαλαίο για το ΧΡΙΣΚΕ, θεωρήσαμε σκόπιμο να κάνουμε μια σύγκριση με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης. Είναι ήδη κατανοητό ότι το ΧΡΙΣΚΕ και τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να τοποθετηθούν στην ίδια κομματική οικογένεια, όπως θα εξηγήσουμε και στη συνέχεια. Αυτό που αξίζει να σχολιάσουμε είναι τρία κοινά σημεία στο λόγο των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων και του ΧΡΙΣΚΕ. *Πρώτον,* όπως και τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, έτσι και για το ΧΡΙΣΚΕ, υποστηρίζεται ότι ένα βασικό στοιχείο που πρέπει να υπάρχει σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα είναι ο σεβασμός της ανθρώπινης προσωπικότητας. Είδαμε ότι αυτό αποτελεί βασική αρχή του ΧΡΙΣΚΕ και θυμόμαστε ότι ο σεβασμός των ατομικών δικαιωμάτων ήταν πάντα κεντρικό σημείο στον πολιτικό λόγο των χριστιανοδημοκρατών. Το ίδιο ισχύει και για το θέμα της δημοκρατίας. Ούτε το ΧΡΙΣΚΕ, ούτε οι ευρωπαίοι χριστιανοδημοκράτες έθεσαν ποτέ υπό αμφισβήτηση το γεγονός ότι η Δημοκρατία είναι το καλύτερο και το μόνο πολίτευμα που μπορεί να υπάρξει το οποίο να εκφράζει τη λαϊκή βούληση. Η διαφορά του ΧΡΙΣΚΕ με την ευρωπαϊκή χριστιανοδημοκρατία όσον αφορά τη δημοκρατία, έγκειται στο ότι το ΧΡΙΣΚΕ εκθειάζει τα δημοψηφίσματα ενώ, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης είναι υπέρ της αντιπροσωπευτικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. *Τέλος,* ένα κοινό στοιχείο, και μάλιστα το βασικότερο, είναι ότι, όπως και για τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, έτσι και για το ΧΡΙΣΚΕ, ολόκληρη η κοινωνία πρέπει να διαπνέεται από τις χριστιανικές αξίες.

Οι διαφορές του ΧΡΙΣΚΕ από τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι πολλές και δεν κρίνουμε σκόπιμο να τις αναφέρουμε στο παρόν σημείο της εργασίας. Πρέπει όμως να τονίσουμε τη μεγαλύτερη από τις διαφορές αυτές που κάνει αδύνατη την τοποθέτηση του ΧΡΙΣΚΕ στη χριστιανοδημοκρατική οικογένεια. Αυτή δεν είναι άλλη από τη θέση του ΧΡΙΣΚΕ και των Χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων στον πολιτικό άξονα Αριστεράς – Δεξιάς. Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι κόμματα κατά βάση συντηρητικά, ως προς τις αξίες που ενστερνίζονται (οικογένεια – παράδοση), με βασικό στοιχείο της ιδεολογίας τους τον αντικομμουνισμό[183]. Αντίθετα, όπως ήδη είπαμε, το ΧΡΙΣΚΕ θέλει να υπερβεί τη διαίρεση καπιταλισμού – κομμουνισμού. Αυτό που προτείνει το ΧΡΙΣΚΕ είναι ο χριστιανικός σοσιαλισμός, ένα είδος «τρίτου δρόμου». Μπορεί οι χριστιανικές αξίες να είναι κοινό στοιχείο με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, αλλά παρόλα αυτά, ο σοσιαλισμός είναι ένα αριστερό σύστημα κι είναι αδύνατον να βάλουμε στην ίδια κομματική οικογένεια ένα κόμμα που επιζητά το σοσιαλισμό με τα κόμματα που επιζητούν την ελεύθερη αγορά.

---

[183] Όπως ισχυρίζεται ο M. Conway: *«…Ο αντικομμουνισμός υπήρχε ήδη στη χριστιανοδημοκρατική σκέψη από τον ισπανικό εμφύλιο,… αλλά μετά το 1945 αυτό που απειλούσε περισσότερο τη χριστιανοδημοκρατία ήταν ο αντικληρικαλισμός κι η εκκοσμίκευση… Οι αντικομμουνιστικές κι αντιεκκοσμικευτικές δυναμικές της μεταπολεμικής χριστιανοδημοκρατίας εξηγούν εν μέρη τη 'συντηρητική στροφή' που συντελέστηκε στα κόμματα στο τέλος της δεκαετίας του 1940… Ο Ψυχρός Πόλεμος έδωσε αυτοπεποίθηση στις συντηρητικές δυνάμεις της χριστιανοδημοκρατίας και συνέβαλε στην περιθωριοποίηση των πιο ριζοσπαστικών απόψεων… Η διπολική λογική του Ψυχρού Πολέμου με την έμφαση στις αντικομμουνιστικές συμμαχίες δεν ήταν μια μεταφύτευση στην κουλτούρα της χριστιανοδημοκρατίας αλλά μια φυσική επέκταση των ήδη υπαρχόντων φόβων*

«…Ο αντικομμουνισμός δεν ήταν ο μόνος παράγοντας που συνέβαλε σε αυτήν τη στροφή στα δεξιά. Το κοινωνικό ενδιαφέρον έπαιξε έναν εξίσου σημαντικό ρόλο… Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι διαταξικά καθώς σε σύγκριση με τους σοσιαλιστές και φιλελεύθερους αντιπάλους τους αντλούν υποστήριξη από όλες τα στρώματα του πληθυσμού. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι είναι κι ουδέτερα. Στο εσωτερικό τους υπάρχει μια συνεχής διαμάχη για επικράτηση ανάμεσα σε επαγγελματικές και τοπικές ομάδες… Από αυτήν την αντιπαράθεση νικητές βγήκαν οι μεσαίες τάξεις κι οι αγροτικοί πληθυσμοί…Αυτή η συμμαχία μπορεί να είχε εκλογικά οφέλη για τους χριστιανοδημοκράτες αλλά έγινε εμπόδιο στην εφαρμογή ρεφορμιστικών φιλοδοξιών… Ήταν η πίεση αυτών των ομάδων που οδήγησε τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα στα τέλη της δεκαετίας του 1940 να στραφούν από τον κοινωνικό κορπορατισμό σε συστήματα ελεύθερης αγοράς… »

Στο Conway Martin, "The Age of Christian Democracy: The Frontiers of Success and Failure", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 52 – 55

Α. 3. Σύγκριση χριστιανικών κομμάτων της περιόδου με το φαινόμενο στην Ευρώπη

Σε αυτό το υποκεφάλαιο, θα κάνουμε μια, εν μέρει αυθαίρετη, καθώς δεν έχουμε στοιχεία για τη συντριπτική πλειοψηφία των κομμάτων, σύγκριση των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα, με τα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης.

Κταρχάς. θα συγκρίνουμε τα κόμματα που μελετάμε με τα χριστιανικά κόμματα της προπολεμικής Ευρώπης. Ένα *πρώτο* κοινό σημείο είναι η υποστήριξη προς τα αγροτικά στρώματα. Ήδη αναφέραμε στο πρώτο μέρος της εργασίας ότι τα χριστιανικά κόμματα της Ευρώπης – ειδικά την περίοδο του μεσοπολέμου - στρέφονται κι αντλούν την υποστήριξη τους από τα αγροτικά στρώματα. Έτσι και στην Ελλάδα, πολλά από τα κόμματα που μελετάμε δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης του αγροτικού πληθυσμού. Οι λόγοι είναι διαφορετικοί. Τα χριστιανικά κόμματα στρέφονται σε αυτό το κοινωνικό στρώμα λόγο της δυσπιστίας τους προς τους δημοκρατικούς θεσμούς. Στην Ελλάδα μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτό γίνεται λόγω του ότι ο αγροτικός πληθυσμός είναι πολύ μεγάλος (τουλάχιστον στην περίοδο που εξετάζουμε), συνεπώς τα «Χριστιανικά» κόμματα στρέφονται προς μια μεγάλη μερίδα πληθυσμού που υποφέρει οικονομικά.

Ένα *δεύτερο* κοινό σημείο με τα χριστιανικά κόμματα της προπολεμικής Ευρώπης είναι οι ιδέες τους σχετικά με την Εκκλησία. Να θυμίσουμε ότι τα χριστιανικά κόμματα στην Ευρώπη προπολεμικά δημιουργήθηκαν ως διαμαρτυρία - άμυνα απέναντι στην αφαίρεση των δικαιωμάτων - προνομίων της Εκκλησίας κι ιδίως αυτών που σχετίζονταν με την εκπαίδευση. Ήταν κόμματα που ήθελαν να υπερασπιστούν την Εκκλησία και το κύρος της. Ήδη είπαμε ότι και για το ΧΡΙΣΚΕ η Εκκλησία «έχει χάσει το δρόμο της» και πρέπει να ξαναβρεί τη χαμένη της αίγλη. Κάτι αντίστοιχο εμφανίζεται και στην αίτηση ιδρύσεως του Χριστιανικού Κόμματος του Σπ. Γουδέλη όπου διαβάζουμε πως το κόμμα ιδρύεται *«προς εξύψωσιν*

θρησκευτικώς κι εθνικώς της Ελλάδος κι εξύψωσιν του γοήτρου της Εκκλησίας»[184]. Σε παρόμοιο ύφος κι η ανακοίνωση του Χριστιανικού Κόμματος, σχετικά με την ανάληψη της γενικής Γραμματείας του από τον Σπ. Γουδέλη «*...από του οποίου...πολλά, ως ευελπιστούμε συν Θεώ, αναμένει η Εκκλησία και το Έθνος*».[185]
Και μπορεί η ανάγκη προάσπισης της Εκκλησίας να αποτελεί κοινό σημείο, αλλά μέσα και πριν από αυτό υπάρχει μια ουσιώδης αντίθεση. Τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται χριστιανικά - σοσιαλιστικά, θέλουν μεν την προάσπιση της Εκκλησίας, αλλά (με βάση το παράδειγμα του ΧΡΙΣΚΕ) μιλούν για χωρισμό κράτους - Εκκλησίας. Ενώ, δηλαδή, τα πρώτα χριστιανικά κόμματα δημιουργήθηκαν από αντίδραση στην αφαίρεση των προνομίων της Εκκλησίας, τα χριστιανικά - σοσιαλιστικά ζητούν από την Εκκλησία να μείνει μακριά από τη δημόσια σφαίρα, να μην αναμειγνύεται στην πολιτική και να αφοσιωθεί στο πνευματικό της έργο.

Θα κλείσουμε αυτό το υποκεφάλαιο, συγκρίνοντας τα κόμματα που μελετάμε με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης

Ήδη στο υποκεφάλαιο για το ΧΡΙΣΚΕ, αναφερθήκαμε στη διαφορά των χριστιανικών – σοσιαλιστικών κομμάτων και των χριστιανοδημοκρατικών της Ευρώπης όσον αφορά τη θέση τους στο πολιτικό άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Μπορούμε να εικάσουμε ότι το ίδιο συμβαίνει και με την πλειοψηφία των υπόλοιπων κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται χριστιανικά - σοσιαλιστικά (με βάση τα όσα είδαμε τώρα για το χριστιανικό σοσιαλισμό). Αν τώρα θυμηθούμε ότι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται Ορθόδοξα είναι κόμματα εθνικοφροσύνης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι έχουν κοινό στοιχείο με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης τον αντικομμουνισμό. Δεν μπορούμε να ξέρουμε την ακριβή τους θέση στον πολιτικό άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, αλλά μπορούμε να εικάσουμε πως τοποθετούνται δεξιότερα από τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα.

Ένα τελευταίο σημείο που αξίζει να παρατηρήσουμε σχετικά με τη διαφορά των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» από τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης έχει να κάνει με το λόγο των κομμάτων σχετικά με τη θρησκεία. Ήδη επισημάναμε ότι τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα είναι κοσμικά. Ναι μεν δεν απορρίπτουν τη σπουδαιότητα της θρησκείας

[184] Το απόσπασμα είναι παρμένο από την Αίτηση Ιδρύσεως του κόμματος Χριστιανική Δημοκρατία, όπως τη βρήκαμε στη γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου.
[185] *Χριστιανικόν Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος*, «Εκκλησιαστικός Κήρυξ», Έτος 2, Φύλλο 3, 15 Φεβρουαρίου 1946, σελ. 2

για την ανθρώπινη ύπαρξη, αλλά πάνω από όλα θέτουν κοσμικούς στόχους. Ο χωρισμός της Εκκλησίας από το κράτος που στο παρελθόν πυροδότησε αντιδράσεις κι οδήγησε στη δημιουργία κομμάτων διαμαρτυρίας , έχει πλέον γίνει αποδεκτός κι ο έντονος δογματικός λόγος έχει απορριφθεί. Το ίδιο δε φαίνεται να ισχύει για τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο: αυτά πάνω από όλα βάζουν τη θρησκεία και θεωρούν ότι μόνο μέσω των πνευματικών κατευθύνσεων της Εκκλησίας θα μπορέσει η ελληνική κοινωνία να βελτιωθεί και να βρει λύσεις στα προβλήματα. Πρόκειται για κόμματα που προσπαθούν να πείσουν τους Έλληνες πως μόνο μέσα από την πλήρη βίωση των χριστιανικών αξιών θα μπορέσουν να δημιουργήσουν μια ιδανική κοινωνία. Ακόμα δηλαδή, και προβλήματα οικονομικής φύσεως είναι δυνατόν να λυθούν μέσα από την εφαρμογή των ιδεωδών της Ορθοδοξίας.

Β. Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1974 – 2007

Β. 1. Τέλος Δικτατορίας – Η δεύτερη απόπειρα δημιουργίας χριστιανοδημοκρατικού κόμματος

Προσπάθεια για συγκρότηση χριστιανοδημοκρατικού κόμματος έγινε και μετά τη δικτατορία. Γνωστά ονόματα της χούντας όπως ο Παύλος Μανωλόπουλος (υπ. Εργασίας το '70) κι ο Αλ. Ματθαίου (υπ. Γεωργίας και Βορ. Ελλάδος) ήρθαν σε επαφή με το χριστιανικο-κοινωνιστή Φράους Γιόζεφ Στράους και συγκρότησαν το «Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελλάδας» (ΧΡΙΚΕ). Στόχος τους ήταν οι απογοητευμένοι οπαδοί της ακροδεξιάς Εθνικής Δημοκρατικής Ένωσης (ΕΔΕ) του Π. Γαρουφαλιά, δυσαρεστημένοι Καραμανλικοί, και βασιλικοί. Το κόμμα αυτό δε λειτούργησε ποτέ γιατί οι ηγέτες της Χούντας προτίμησαν να συγκροτήσουν την «Εθνική Παράταξη» η οποία μπήκε στη Βουλή στις εκλογές του 1977.[186]

Σύμφωνα με το περιοδικό ΑΝΤΙ[187], στις 15 Μαρτίου του 1976 ο Φρανς Γιόζεφ Στράους (Πρόεδρος της Χριστιανοκοινωνικής Ένωσης -CSU- της Δ. Γερμανίας) ήρθε στην Αθήνα και συναντήθηκε με τους Μανωλόπουλο, Γούρα και Ματθαίου κι αποφάσισαν τη δραστηριοποίηση -ουσιαστικά αναγέννηση- του Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος της Ελλάδας (που υπήρχε σε νάρκη από το 1975[188]). Στο ίδιο άρθρο διαβάζουμε ότι στόχος του Στράους είναι να *«...οργανώσει τα Χριστιανοδημοκρατικά Κόμματα στην Ελλάδα, την Ισπανία, την Πορτογαλία... Πρώτος στόχος του είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το 1978[189] πρόκειται να γίνουν*

---

[186] Καραγιάννης Γιώργος Ν., *Η Εκκλησία από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, εκδ. Προσκήνιο, 2001, σελ. 127

[187] Κακουλίδης Γιάννης, «Οι επαφές του Στράους στην Αθήνα ή πώς Ιδρύθηκε ένα νέο-χουντικό Κόμμα», *Αντί*, Περίοδος Β', Τεύχος 50, 24 Ιουλίου 1976, σελ. 6

[188] Το 1975 Ο Φ. Γούρας ίδρυσε το Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕ) το οποίο θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

[189] Οι ευρωεκλογές έγιναν το 1979, αλλά επειδή έχουμε μεταφέρει το απόσπασμα ακριβώς όπως αυτό δημοσιεύθηκε, αφήσαμε το έτος 1978.

εκλογές για το Κοινοβούλιο της Ευρώπης. Ο Στράους θέλει εκφραστές του χριστιανοδημοκρατισμού του απ' όλη την Ευρώπη μέσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ίσως γιατί αποβλέπει στο μερικο έλεγχό του...»[190]. Στη συνέχεια του άρθρου διαβάζουμε πως στο πρόσφατο συνέδριο του κόμματος του Στράους παρευρέθησαν οι Μανωλόπουλος, Ματθαίου και Γούρας, δηλαδή τα ιδρυτικά στελέχη του ΧΡΙΚΕ και μετά ακολούθησαν συνομιλίες αυτών με τον Στράους όπου *«...μεθοδεύεται η τακτική κι αποφασίζεται η οργάνωση συνεδρίου στην Αθήνα... Η στρατολόγηση των μελών θα γίνει μεταξύ των στοιχείων της δυσαρεστημένης Καραμανλικής Δεξιάς, των παρακρατικών δεξιών ομάδων, των Χουντικών και των βασιλοφρόνων...»*[191].

Δυστυχώς δε βρήκαμε περισσότερα στοιχεία για το ΧΡΙΚΕ. Παρ' όλο που ιδρύθηκε τελικά δε λειτούργησε ποτέ. Γι' αυτόν το λόγο δεν μπορούμε να δώσουμε κι έναν ορισμό για το κόμμα αυτό.

Η εύκολη επιλογή θα ήταν να πούμε ότι επρόκειτο για ένα κόμμα του δεξιού χώρου, φιλοφασιστικό, καθώς συγκέντρωνε δυνάμεις που υποστήριζαν το απριλιανό καθεστώς κι αντικομμουνιστικό. Αυτό το συμπέρασμα μπορούμε να το εξάγουμε από τα εξής: *Πρώτον*, το ότι υπήρχαν επαφές με τον Στράους ο οποίος είχε γράψει ότι «*... ο ελεύθερος κόσμος έχει ανάγκη της συνεργασίας της Γερμανίας, για την προστασία του, για την υπεράσπιση της ελευθερίας του από την απειλή του ανατολικού ολοκληρωτισμού...*»[192] (προφανώς αναφερόμενος στον Κομμουνισμό). *Δεύτερον*, από τα λεγόμενα του Μανωλόπουλου σε συνέντευξη που παραχώρησε στο περιοδικό ΑΝΤΙ. Συγκεκριμένα στη συνέντευξη αυτή διαβάζουμε: *«...είναι εφικτή η δημιουργία ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος... καθώς υπάρχει ένα σοβαρό τμήμα του λαού, άνω του 30%, το οποίο δεν εκφράζεται από τα εν βουλή εθνικόφρονα κόμματα και το οποίο ζητά κομματική στέγην... Αποτελείται από εκείνους που απογοητεύθηκαν από την πολιτική του Καραμανλή, πάνω εις το θέμα της αντιμετωπίσεως του κομμουνισμού...»*[193]. Στο ίδιο αυτό άρθρο ο Μανωλόπουλος δηλώνει φανατικός αντικομμουνιστής όσον αφορά το ΚΚΕ, ενώ δείχνει κι ενοχλημένος από το γεγονός ότι στις τελευταίες εκλογές στην Ιταλία νίκησε το Χριστιανοδημοκρατικό κόμμα εις βάρος της άκρας δεξιάς. Θα μπορούσαμε εδώ να βγάλουμε το βεβιασμένο συμπέρασμα ότι εφόσον ένα από τα ιδρυτικά μέλη του ΧΡΙΚΕ φαίνεται να έχει ακραίες δεξιές αντιλήψεις, το ίδιο θα συμβαίνει και με το κόμμα συνολικά. Δεν

[190] Κακουλίδης Γιάννης, ό. π., σελ. 8
[191] Στο ίδιο, σελ. 9
[192] Στο ίδιο, σελ. 8
[193] Στο ίδιο, σελ. 10

γνωρίζουμε κατά πόσο αυτό είναι αλήθεια (δεδομένου ότι δε βρήκαμε τις ιδεολογικές αρχές ή το καταστατικό του κόμματος), θα θέλαμε όμως να σταθούμε σε δύο σημεία σχετικά με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα:

Πρώτον, όπως έχουμε εξηγήσει ήδη από το πρώτο κιόλας μέρος της εργασίας, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης είναι αντικομμουνιστικά. Ο αντικομμουνισμός είναι βασικό στοιχείο της ιδεολογίας τους και παρ' όλα αυτά, δεν είναι φασιστικά αλλά τοποθετούνται γύρω από το χώρο του κέντρου. Οπότε ο αντικομμουνισμός των Στράους – Μανωλόπουλου, δε σημαίνει κι ότι το κόμμα θα ήταν φασιστικό. *Δεύτερον*, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης είναι συντηρητικά. Πολύ συχνά όμως η θέση τους στο κομματικό σύστημα εξαρτάται κι από αυτή των πολιτικών αντιπάλων τους. *«...'Οπου τα φιλελεύθερα κόμματα βρίσκονται αριστερά από το χριστιανοδημοκρατικό κόμμα (π.χ. Γερμανία), το κόμμα βρίσκεται σε ανταγωνισμό με τους σοσιαλδημοκράτες. Αντίθετα, αν το φιλελεύθερο κόμμα βρίσκεται δεξιότερα από το χριστιανοδημοκρατικό (π.χ. Βέλγιο, Ολλανδία), τότε μια συμπόρευση με αυτό είναι μια επιβαρυντική δοκιμασία, διότι για μια τέτοια συνεργασία έχουν αντίρρηση οι προοδευτικές δυνάμεις μέσα στο κόμμα...»*[194]. Στην περίπτωση του ΧΡΙΚΕ μιλάμε για ένα κόμμα που αν λειτουργούσε, θα τοποθετείτο δεξιότερα από το κόμμα του Κ. Καραμανλή, άρα δεξιότερα από ένα φιλελεύθερο κόμμα, δεδομένης της στροφής του Καραμανλή προς τον κεντρώο χώρο.

Σε τελική ανάλυση, δεν μπορούμε να απαντήσουμε με σαφήνεια στο ερώτημα τι πολιτικής κατεύθυνσης ακριβώς ήταν το ΧΡΙΚΕ, καθώς μπορούμε να στηρίξουμε επιχειρήματα και προς το ότι θα ήταν ένα ακροδεξιό κόμμα και ως προς το ότι θα ήταν χριστιανοδημοκρατικό. Επειδή όμως πρέπει να προσπαθήσουμε να δώσουμε μια απάντηση, με βάση τα στοιχεία που βρήκαμε, αυτή θα ήταν η εξής: το ΧΡΙΚΕ *κρατά τη βασική ιδεολογία της ευρωπαϊκής Χριστιανοδημοκρατίας* –στην συνέντευξη στην οποία αναφερθήκαμε ο Μανωλόπουλος δηλώνει: είναι αναγκαία η δημιουργία ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος *«...καθώς χρειάζετσαι εις τον τόπο μας ένα κόμμα που να εκφράζει τις αρχές της ευρωπαϊκής χριστιανοδημοκρατίας προσαρμοσμένες εις τα ελληνικά πολιτικά δεδομένα...»*[195]· εξάλλου, όπως θα δούμε στη συνέχεια, ένα από τα ιδρυτικά μέλη του ΧΡΙΚΕ, ο Γούρας, είχε ιδρύσει το ΧΡΙΣΚΕ, το οποίο είναι το μόνο κόμμα στην Ελλάδα που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί

[194] Raschke Joachim, Κατσούλης Ηλίας Α., (Επιμ.), *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*, Τόμος Α' , Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 49

[195] Κακουλίδης Γιάννης, «Οι επαφές του Στράους στην Αθήνα ή πώς Ιδρύθηκε ένα νέο-χουντικό Κόμμα», *Αντί*, Περίοδος Β', Τεύχος 50, 24 Ιουλίου 1976, σελ. 10

χριστιανοδημοκρατικό– *αλλά την ιδεολογία αυτή τη χρησιμοποιεί διαφορετικά.* Αυτό σημαίνει ότι σκοπός ήταν η δημιουργία ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος που θα τοποθετείτο στην άκρα δεξιά του κομματικού φάσματος, καθώς θεωρείται ότι το κόμμα του Κ. Καραμανλή δεν εκφράζει τα πιο ακραία στοιχεία του ελληνικού πληθυσμού, δηλαδή τους βασιλικούς και τους χουντικούς. *Ουσιαστικά μιλάμε για ένα μόρφωμα με χριστιανοδημοκρατικές αξίες, αλλά με ακροδεξιούς στόχους κι εκλογικό κοινό.*

Β. 2. Τα Κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1974 – 2007

Χριστιανοδημοκρατική Εκ-Κίνησης Ελλήνων	1974	Αθ. Αναγνωστόπουλος
Χριστιανική Δημοκρατία	1974	Νικ. Ψαρουδάκης
Εθνικό Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕΛ)	1974	Νικ. Γεννηματάς
Ελληνικόν Χριστιανοδημοκρατικόν Κόμμα (ΧΡΙΚΕ)	1975	Φωτ. Κ. Γούρας
Χριστιανοδημοκρατικόν Κόμμα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕ)	1975	Φωτ. Κ. Γούρας
Χριστιανικόν Σοσιαλιστικόν Κόμμα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕ)	1975	Γεώργιος. Κ. Καψωμενος
Χριστιανοδημοκρατικόν Κόμμα Ελλάδος	1975	Σωκ. Κύρκου Δημάρατος
Χριστιανο-κοινωνική Ένωσις	1975 (77,78)	Δημ. Μουσκουλέρης, Κων. - Ιω. Λόλας - Δημάρατος
Χριστιανοκοινωνική Ένωσις	1976	Δημ. Μουσκουλέρης
Εθνική Χριστιανική Δημοκρατική Ένωσις	1977	Αθ. Αφεντουλίδης
Χριστιανοδημοκρατικόν Κοινωνικόν Κόμμα (ΧΡΙΚΕ)	1976, 1977	Φωτ. Κ. Γούρας, Κ. Κουρόπουλος
Χριστιανοκοινωνική Ένωσις	1977	
Ελληνική Χριστιανοκοινωνική Ένωσις	1977, 1985	Γ. Αρ. Σακελλαρόπουλος, Απ. Κ. Τεντολούρης, Βασ. Γ. Τσονηρας
Εθνικό Χριστιανικο Δημοκρατικό Κόμμα Ελλάδος. Η Αναγέννησις του έθνους	1980, 1984, 1987, 1989	Γ. Ν. Καντιώτης, Λεων. Ι. Καρράς
Υπερασπιστής Ανθρωπίνου Δικαίου Ελευθερομένη - Βασιλευομένη Χριστιανοδημοκρατία	1981	Κων. Θεοδ. Πρώτος
Χριστιανικόν Δημοκρατικόν Κόμμα Ελλάδος του Εθνους και των Εθνών της γης	1984	Γεωρ. Ν. Κοντώσης
Χριστιανικόν Εργατικόν Κόμμα Ελλάδος	1985	Γεωρ. Ν. Κοντώσης
Ορθόδοξη Δημοκρατία	1987	Αγησίλαος Δ. Μίχου
Ελληνορθόδοξος Αναγέννησις Ηθικής Δημοκρατίας	1989	Ν. Ι. Παυλίδης
Χριστιανοδημοκράτες	1989	Γεωρ. Ν. Κοντώσης
Ελληνορθόδοξο Κίνημα Σωτηρίας (ΕΛΚΙΣ). Η Αναγέννηση του Έθνους	1989, 1990, 1994, 1998	Ανδ. Π. Λύρας κλπ , Γεωρ. Γ. Μαρκουλάτος, Ανδ. Π. Λύρας
Ελληνορθόδοξο Εθνιστικό Λαϊκό Επαναστατικό Κόμμα (ΕΕΛΕΚ)	1989, 1996	Ανδ. Φ. Πετρόπουλός
Ορθόδοξοι – Χριστιανοί	1990	Δημ. Αναστ. Κοραλής
Ελληνική Χριστιανική Δημοκρατική Αναγέννηση	1991 (94)	Στέφανος Ρούσος
Ελλάς - Δημιουργία - Ορθοδοξία, Ελλάς - Αξία - Δημοκρατία - Ανασυγκρότηση (ΕΔΟΕΛΛΑΔΑ)	1992	Δημ. Τσέβας
Πανελλήνιο Ορθόδοξο Δημοκρατικό Κίνημα (ΠΑΟΔΗΚ)	1992, 1993, 1996	Αρχ/νος Στεφανος (κ.κ. Δημήτριος), Αλεξ. Κακαντώνης

Ελληνική - Χριστιανική – Πολιτική Δημοκρατική Ένωση (ΕΧΠΔΕ)	1993	Γεωρ. Δημ. Συναγρίδης
Χριστοπιστία	1993, (94,95, 96)	Ευστ. Δημ. Πατσαντζής
Ελληνισμός - Ορθοδοξία – Παιδεία - Ευρώπη (ΕΛΛΟΠΕ)	1994	Σπ Η. Δαμερζης
Ελληνορθόδοξος Αναγέννησις - Ηθικής Δημοκρατίας	1994	Σωκ. Χρ. Τσέβης
Ελληνορθόδοξο Εθνικό Λαϊκό Επαναστατικό Κίνημα	1996	Ανδ. Πετρόπουλος
Ελληνορθόδοξο Κίνημα Σωτηρίας (ΕΛΚΙΣ). Η Αναγέννηση του Έθνους	1998 (99)	Ανδ. Λύρας
Ελληνορθόδοξο Κίνημα Σωτηρίας (ΕΛΚΙΣ)	1998, 2003	Γεώργιος Μαρκουλάτος
Ελληνορθόδοξος Δύναμις	2000	Στυλ. Σφακιανάκης
Λαϊκός Ανανεωτικός Ορθόδοξος Συναγερμός	2000	Γεωρ. Καρατζαφέρης
Παγκόσμιο Ελληνικόν Χριστιανικόν Ανθρωπιστικόν Κίνημα	2000	Σωτ. Γεωργάτος
Νέο Κόμμα Σωτηρίας Χριστιανική Δημοκρατία	2007	Αλκ. Στοΐλης

Β. 2. 1. ΚΟΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΟΔΟΥ – ΠΡΩΤΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Την περίοδο 1974-2007 στην Ελλάδα εμφανίζονται 35 κόμματα που στο τίτλο τους φέρουν μία από τις λέξεις «χριστιανικό» ή «ορθόδοξο». Από αυτά, τα 8 έχουν τον ίδιο ιδρυτή με ένα προγενέστερο κόμμα. Αυτό σημαίνει ότι 8 από αυτά είτε επανιδρύονται είτε μετονομάζονται. Από αυτά τα 8, τα 2 έχουν τις ρίζες τους πριν τη δικτατορία, αυτά είναι: *i)* το «Χριστιανικό Σοσιαλιστικό Κίνημα Ελλάδος» (ΧΡΙΣΚΕ) του Καψωμένου[196], στο οποίο ήδη αναφερθήκαμε *ii)* η «Χριστιανική Δημοκρατία» του Ν. Ψαρουδάκη.

Ακόμη, από αυτά τα 35 κόμματα, τα 13 ιδρύονται μέσα στην πρώτη τριετία από την πτώση της δικτατορίας (1974-1977), ενώ, μόλις 5 ιδρύονται την περίοδο 1995-2007. Αυτό μπορεί εύκολα να εξηγηθεί αν αναλογιστούμε την πολιτική ζωή της χώρας σε αυτές τις χρονικές περιόδους.

Για άλλη μια φορά στη νεότερη ιστορία της χώρας, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έχουμε μη παγιωμένο κομματικό σύστημα και, συνεπώς, τη δημιουργία ενός μεγάλου αριθμού κομμάτων που θέλουν να παίξουν κάποιο ρόλο στο νεοσχηματιζόμενο πολιτικό τοπίο. *«...Από την πρώτη φάση της μεταπολίτευσης έχει*

[196] Βλ. Παράρτημα, σελ. 140, για την αίτηση ιδρύσεως του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κινήματος Ελλάδος, το 1975

γίνει σαφές ότι τα κόμματα θα αποτελούσαν τους πρωταγωνιστές της Δημοκρατίας που γεννιόταν…η πολιτική αντιπροσώπευση της κοινωνίας θα μονοπωλούνταν από τα κόμματα. Οι έμμεσες εκπροσωπήσεις…από το βασιλιά ή τον κρατικό μηχανισμό της Δεξιάς είχαν τελειώσει με τη δικτατορία…»[197]. Έτσι λοιπόν τα κόμματα αρχίζουν να συγκροτούνται αμέσως μετά την πτώση της Δικτατορίας. Η πολιτική ζωή στην Ελλάδα έχει αλλάξει και δε θυμίζει σχεδόν σε τίποτε[198] τη μετεμφυλιακή περίοδο. Το ίδιο βλέπουμε να συμβαίνει και με τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά», καθώς, μόνον δύο, όπως ήδη αναφέραμε, είναι κόμματα που υπήρχαν και πριν τη δικτατορία.

Από την άλλη την περίοδο 1995-2007, δηλ. την περίοδο της ύστερης μεταπολίτευσης ο αριθμός των κομμάτων που ιδρύονται είναι πολύ μικρός. Αυτό θα μπορούσε να εξηγηθεί αν λάβουμε υπόψη μας τα εξής: *Πρώτον*, ότι το ελληνικό κομματικό σύστημα έχει «παγιωθεί». Η κυριαρχία των ΠΑ.ΣΟ.Κ. και Ν.Δ. δεν αφήνει περιθώρια σε μικρότερα κόμματα να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας. *Δεύτερον*, δεν υπάρχει κάποια σημαντική ιδεολογική αντιπαράθεση όπως στο παρελθόν. Για πρώτη φορά στην ιστορία της Ελλάδος δεν υπάρχει μια ιδεολογική διαίρεση. Στα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια *«… ο αντικομμουνισμός έδωσε τη θέση του στον αντιφασισμό…η εθνικοφροσύνη έδωσε τη θέση της στην ηγεμονία της 'προοδευτικής-δημοκρατικής' κουλτούρας…»*[199] τώρα όμως κι αυτή η διαίρεση δεξιάς - αντιδεξιάς έχει χάσει εν μέρει τη σπουδαιότητά της. Μπορούμε να πούμε ότι το γεγονός που σηματοδότησε την «υποχώρηση» της διαίρεση δεξιάς – αντιδεξιάς ήταν η συμμαχία Ν.Δ. - ΣΥΝ το 1989[200], καθώς έκτοτε *«…ο αντιδεξιός, κρατικιστικός, αντιιμπεριαλιστικός λόγος της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου υποχωρούσε ενώ κέρδιζε έδαφος ο λόγος του φιλελευθερισμού, του*

---

[197] Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990*, εκδ. Θεμέλιο, 2005 (γ' έκδοση), σελ. 43 - 44.

[198] Δεν εννοούμε ότι υπάρχει παρθενογένεση των κομμάτων ούτε ότι το πολιτικό προσωπικό είναι καινούριο. Αυτό που έχει αλλάξει εντελώς σε σχέση με την προδικτατορική περίοδο είναι η διαδικασία άσκησης της πολιτικής καθώς *«…τα παλαιά εξωκοινοβουλευτικά κέντρα της προδικτατορικής Δεξιάς παραμερίστηκαν γρήγορα και σχεδόν ανώδυνα… ο στρατός επέστρεψε στους στρατώνες πάραυτα με την πολιτειακή αλλαγή…» κι «…η μοναρχία παραμερίστηκε χωρίς ιδιαίτερους δισταγμούς…»*, στο Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση*, εκδ. Πόλις, Ιούνιος 2008, Αθήνα, σελ. 71, 73

[199] Βούλγαρης Γιάννης *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990*, εκδ. Θεμέλιο, 2005 (γ' έκδοση), σελ. σελ. 29

[200] Ο Γ. Βούλγαρης μας εξηγεί ότι η ΝΔ υπό την ηγεσία του Κ. Μητσοτάκη *άρχισε «… ένα συστηματικό και τολμηρό άνοιγμα προς την Αριστερά με στόχο να υπονομεύσει το σχήμα Δεξιά – Αντιδεξιά»*, ενώ κι η *«…Αριστερά ήθελε να αποτινάξει την ηγεμονία που ασκούσε πάνω της το ΠΑΣΟΚ μέσω της 'Αντιδεξιάς Αλληλεγγύης'…»*, στο Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση*, εκδ. Πόλις, Ιούνιος 2008, Αθήνα, σελ. 100

καταναλωτισμού και της ατομικότητας...»[201]. Με την «εξασθένιση» λοιπόν της διαίρεσης Δεξιάς – Αντιδεξιάς, παύουν να υπάρχουν ιδεολογικά διακυβεύματα τα οποία να κινητοποιούν το λαό και να εκφράζονται μέσα από τη δημιουργία νέων κομμάτων.

Φυσικά υπάρχουν κι άλλοι λόγοι που αφορούν την ιδεολογία των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά». Η δημοκρατία πλέον δεν αμφισβητείται. Όπως θα εξηγήσουμε στη συνέχεια, πολλά από τα κόμματα που ιδρύθηκαν αυτήν την περίοδο ήταν κόμματα που αμφισβητούσαν τη δημοκρατία. Ήταν κόμματα δημιουργημένα από χουντικούς, εθνικόφρονες και βασιλικούς (όπως είδαμε και στην απόπειρα δημιουργίας του ΧΡΙΚΕ). Πλέον η δημοκρατία έχει θεμελιωθεί κι ο αριθμός αυτών που επιθυμούν τη δημιουργία ενός τέτοιου «χριστιανικού» κόμματος έχει σχεδόν εξαλειφθεί. Ακόμη, δεν υπάρχει η ανάγκη προάσπισης της Εκκλησίας, όπως πιθανώς να αντιλαμβάνονταν κάποιοι ότι υπήρχε τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια. Ο ρόλος της Εκκλησίας στη δικτατορία είχε προκαλέσει δυσαρέσκεια προς αυτήν κι αρκετά κόμματα από αυτά που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» ένοιωθαν την ανάγκη να υπερασπιστούν την Εκκλησία, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην περίοδο 1990-2007, όπου το ενδιαφέρον των κομμάτων στρέφεται στην Ορθοδοξία και την προάσπιση αυτής. Κατά τη διάρκεια της Απριλιανής δικτατορίας, η Εκκλησία κι η «πολιτική εξουσία» διαμόρφωσαν την *«...κυρίαρχη ιδεολογικοπολιτική θεωρία, που είχε εθνικο-χριστιανικό χαρακτήρα, ενώ η προβολή της ελληνοχριστιανικής ηθικής χρησίμευσε ως κριτήριο πολιτικής και κοινωνικής νομιμοφροσύνης...»*[202]. Για το λόγο αυτόν, *«...η Εκκλησία εμφυλιοπολεμική, αντικομμουνιστική και συνεργάτρια της Χούντας, έπρεπε να περιμένει την αλλαγή του κλίματος, στις αρχές της δεκαετίας του '90, για να επαναποκτήσει βάρος στο πλαίσιο του επίσημου νομιμοποιητικού λόγου...»*[203]. Η αλλαγή της αρνητικής στάσης απέναντι στην Εκκλησία έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οπότε οι τότε ελληνικές κυβερνήσεις *«...προσπάθησαν να δώσουν μια ηθικό – θρησκευτική*

---

[201] Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση*, εκδ. Πόλις, Ιούνιος 2008, Αθήνα, σελ. 100

[202] Καραμούζης Πολύκαρπος, «Θρησκεία και Κυρίαρχη Ιδεολογία στη Νεοελληνική Κοινωνία», Επιστήμη και Κοινωνία, Τεύχος 2, Άνοιξη 2009, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 100

[203] Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990*, εκδ. Θεμέλιο, 2005 (γ' έκδοση), σελ. 30

θεμελίωση της ελληνικής θέσης στο νέο πολιτικό χάρτη των βαλκανίων κι αναγνώρισαν έναν ιδιαίτερο πολιτικό ρόλο στην Ορθοδοξία...»[204].

Ακόμη, αξίζει να παρατηρήσουμε ότι από τα 35 αυτά κόμματα *i)* τα 15 στην ονομασία τους περιλαμβάνουν τις λέξεις «Χριστιανική Δημοκρατία» ('74-'84), *ii)* τα 12 χαρακτηρίζονται ως ορθόδοξα – ελληνορθόδοξα ('85-'07), κι ότι *iii)* μόνο το ΧΡΙΣΚΕ, το οποίο επαναλειτουργεί, χαρακτηρίζεται ως Χριστιανικό – Σοσιαλιστικό. Στην επόμενη ενότητα θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε αυτά τα δεδομένα.

Τώρα όσον αφορά τη συμμετοχή τους στις εκλογές και τα εκλογικά τους αποτελέσματα, τα υψηλότερα ποσοστά τα σημειώνει το ΛΑ.Ο.Σ. στις εκλογές 2004 και 2007 (2,19% και 3,80% αντίστοιχα), ενώ σχεδόν όλα τα κόμματα, πλην της Χριστιανική Δημοκρατίας στις εκλογές του 1981 και του 1989 (0,15% και 0,18% αντίστοιχα), συγκεντρώνουν σχεδόν μηδενικά ποσοστά. [205]

Β. 2. 2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Από τα 17 κόμματα που ιδρύονται την περίοδο 1974-1985, τα 11 στις ονομασίες τους περιλαμβάνουν τις λέξεις «Χριστιανική Δημοκρατία», ενώ από τα 14 κόμματα που ιδρύονται από το 1987-2007 στα 11 υπάρχει η λέξη «ορθοδοξία». Ενώ δηλαδή, η πλειοψηφία των κομμάτων έως το 1985 χρησιμοποιεί τον αυτοπροσδιορισμό «χριστιανοδημοκρατικός», από το 1987 και μετά τα περισσότερα αυτοχαρακτηρίζονται ως ελληνορθόδοξα – ορθόδοξα. Αυτό το φαινόμενο υποδηλώνει τις 2 τάσεις που διέπουν τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στη μεταπολίτευση. Παρατηρούμε δηλαδή, ότι έως το 1985 δίνεται έμφαση στη χριστιανική ταυτότητα, ενώ από το 1987 η έμφαση αυτή μετατοπίζεται προς την ορθόδοξη – ελληνορθόδοξη. Αν ρίξουμε μια ματιά στις ανακοινώσεις – αιτήσεις ιδρύσεως κάποιων από αυτά τα κόμματα θα παρατηρήσουμε ότι αντικατοπτρίζουν όχι μόνο την πολιτική σκηνή της χώρας αλλά και την ίδια την κοινωνία.

---

[204] Γεωργιάδου Βασιλική, Νικολακόπουλος Ηλίας, «Εμπειρική Ανάλυση του εκκλησιασμού στην Ελλάδα», *Κοινωνία Πολιτών*, Τεύχος 7, 2001, σελ. 52

[205] Βλ. Παράρτημα, σελ. 141 – 144 για τα αναλυτικά αποτελέσματα των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» την περίοδο που εξετάζουμε.

Ήδη αναφέραμε λίγο πιο πάνω ότι στα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια κάποια από τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται χριστιανοδημοκρατικά έχουν σαν έναν από τους βασικούς στόχους τους την προάσπιση τα Εκκλησίας. Ένα από αυτά είναι κι η Χριστιανοδημοκρατική Εκ-κίνησις Ελλήνων, που ιδρύθηκε το 1974 από τον Αθ. Αναγνωστόπουλο. Στην αίτηση ιδρύσεως του, στην οποία συμπεριλαμβάνεται κι ένα συνοπτικό πρόγραμμα διαβάζουμε: *«...αναλαμβάνοντες κι ευελπιστούντες εις μιας ταυτοποίησιν υπευθύνου και ρεαλιστικήν των χρονιζόντων προβλημάτων, πάσης φύσεως της Ορθοδόξου ημών Εκκλησίας...»*[206].

Μια *πρώτη* κατηγορία που μπορούμε να διακρίνουμς για τα κόμματα αυτής της περιόδου είναι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» έως το 1985. Τα κόμματα αυτά κάνουν λόγο για «πατριωτισμό» και καλούν τους Έλληνες να διαφυλάξουν τα ιδανικά του τριπτύχου «Ελλάς - Πατρίδα - Οικογένεια». Είναι κόμματα ασφαλώς επηρεασμένα από τη δικτατορία και δεν αποκλείεται να είναι ιδρυμένα από συμπαθούντες του απριλιανού καθεστώτος. Το κυρίαρχο σύνθημα αυτών είναι παρμένο από τη δικτατορία και δεν είναι άλλο από το «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών…». Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν κόμματα όπως:

Το ΧΡΙΣΚΕ του Σωκ. Δημάρατου στο καταστατικό του οποίου διαβάζουμε: *«...η οργάνωση και δράση του κόμματος θα αποβλέπουν εις την τήρησιν των ιερών κι εθνικών παραδόσεων της φυλής μας...»*[207].

Η Εθνική Χριστιανική Δημοκρατική Ενωσις του Αθ. Αφεντουλίδη που στο καταστατικό του οποίου δηλώνεται ότι *«...το κόμμα της Ε.Χ.Δ.Ε θα επιδιώξει να συμβάλει εις την τόνωσιν του εθνικού φρονήματος και της θρησκευτικής παραδόσεως του λαού μας κι εις την τόνωσιν κι εξύψωσιν των εθνικών ιδανικών της φυλής μας...»*[208].

Σε μια *δεύτερη* κατηγορία των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» αυτήν την περίοδο μπορούμε να εντάξουμε την πλειοψηφία των κομμάτων που ιδρύονται από το 1987 και μετά. Τα κόμματα αυτά, μη έχοντας να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της εθνικοφροσύνης, στρέφονται περισσότερο στο θέμα της θρησκείας κι αυτοχαρακτηρίζονται ως υπέρμαχοι της Χριστιανικής Ορθοδόξου Πίστεως σε μία εποχή όπου ο μεγάλος εχθρός είναι οι μη-χριστιανοί κι η

---

[206] Βλ. Παράρτημα, σελ. 145, για αποσπάσματα από την αίτηση ιδρύσεως της Χριστιανοδημοκρατικής Εκ-κίνησις Ελλήνων το 1974.

[207] Βλ. Παράρτημα, σελ. 146 - 147, για την αίτηση ιδρύσεως κι απόσπασμα από το καταστατικό του Χριστιανο-δημοκρατικού Κόμματος της Ελλάδος το 1975

[208] Βλ. Παράρτημα, σελ. 148, για απόσπασμα από το καταστατικό της Εθνικής Χριστιανοδημοκρατικής Ένωσις του 1977

παγκοσμιοποίση η οποία ευθύνεται για την «αλλοίωση» της ορθόδοξης πίστης. Κόμματα που εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία είναι:

Η Χριστοπιστία: *«...δηλώνω ότι η Χριστοπιστία έχει την Ειρηνική Αποστολή να Αναστήσει την Πίστη που δίδαξε ο Χριστός και να δώσει καταφατική απάντηση στο ερώτημά Του: ο Υιος του ανθρώπου ελθών άρα ευρήσει την Πίστην επί της γης;...»*[209]

Το Ελληνορθόδοξο Κίνημα Σωτηρίας (ΕΛΚΙΣ) Η Αναγέννηση του Έθνους στην αίτηση ιδρύσεως του οποίου δηλώνεται ότι το κόμμα ιδρύεται *«...με σκοπό να συμπεριλαμβάνει όλους τους Έλληνες Ορθοδόξους Χριστιανούς και να ενώσει τις δυνάμεις τους σε ένα κοινό αγώνα εναντίων όλων των αντιχριστιανικών κι αντεθνικών δυνάμεων που δρουν ασύστολα στη χώρα μας καλυπτόμενες από όλα τα αντιχριστιανικά κι αντισυνταγματικά εν πολλοίς δόγματα...»*[210] ενώ και 12 χρόνια αργότερα το κόμμα στη δήλωση του περί ιδρύσεως Κεντρικής Επταμελούς Επιτροπής συνεχίζει να δηλώνει ότι *«...ευρισκόμεθα εις την εποχήν του αντιχρίστου...»*[211] .

Σε παρόμοιο ύφος, στην αίτηση ιδρύσεως της Ελληνορθόδοξου Αναγέννησης-Ηθικής Δημοκρατίας, του 1994, από τον Σωκ. Τσέβη διαβάζουμε ότι ιδρύεται το παρόν κόμμα *«... το οποίο σκοπό έχει την τήρησην και προάσπιση της Ορθοδόξου Χριστιανικής ημών Πίστεως ως επίσης την καταπολέμισην των αιρέσεων και κινήσεων, αίτινες μάχονται την Ορθοδοξία κι υποσκάπτουσιν τα θεμέλια του ευσεβούς ημών γένους...»*[212].

Ενώ, λίγο πιο γενικόλογη είναι η αίτηση ιδρύσεως της Ελληνορθόδοξου Αναγέννησης Ηθικής Δημοκρατίας του Παυλίδη το 1989: *«...σας γνωρίζομεν την ίδρυσιν ανεξάρτητου πολιτικού κόμματος με την ονομασία 'Ελληνορθόδοξος Αναγέννησις Ηθικής Δημοκρατίας' το οποίο σκοπό έχει την τήρησιν και διάδοσιν των ελληνορθόδοξων ιδεωδών και πολιτισμού δίχως προσθέσεις ή αφαιρέσεις της Πίστεως, Γλώσσης και των ηθών κι εθίμων μας...»*[213]

---

[209] Απόσπασμα από την αίτηση ιδρύσεως του κόμματος Χριστοπιστία το 1993 όπως τη βρήκαμε στη Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου.
[210] Βλ. Παράρτημα, σελ. 149 για τα κυριότερα αποσπάσματα από την αίτηση Ιδρύσεως του ΕΛΚΙΣ του 1986.
[211] Βλ. Παράρτημα, σελ. 150 για απόσπασμα από τη Δήλωση του ΕΛΚΙΣ περί ιδρύσεως Κεντρικής Επταμελούς Επιτροπής το 1998
[212] Απόσπασμα από την αίτηση ιδρύσεως του κόμματος Ελληνορθόδοξος Αναγεννησις-Ηθικής Δημοκρατίας το 1994 όπως τη βρήκαμε στη Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου.
[213] Απόσπασμα από την αίτηση ιδρύσεως του κόμματος Ελληνορθόδοξος Αναγεννησις Ηθικής Δημοκρατίας το 1989 όπως τη βρήκαμε στη Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου.

Β. 2. 2. i. <u>Εθνικό Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελλάδος (ΧΡΙΣΚΕΛ) 1974, Νικ. Γεννηματάς</u>

Το ΧΡΙΣΚΕΛ αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα των κομμάτων της πρώτης κατηγορίας. Δηλαδή αυτών που ιδρύθηκαν μετά τη δικτατορία και πρεσβεύουν την εθνικοφροσύνη με βασικό ιδεολογικό τους τρίπτυχο το σύνθημα Πατρίς – Θρησκεία – Οικογένεια, στο όνομα των οποίων είχε ήδη διαμορφωθεί το μεσοπόλεμο η αντικομμουνιστική ιδεολογία, η οποία αποτέλεσε την κυρίαρχη ιδεολογικοπολιτική θεωρία ελληνικότητας κατά τη διάρκεια της απριλιανής δικτατορίας.[214] Ας δούμε λοιπόν πιο αναλυτικά τις βασικές αρχές του κόμματος όπως τις αντλήσαμε από την εφημερίδα «Ελεύθερος Κόσμος».

Καταρχάς, όσον αφορά την ιδεολογία του, στη διακήρυξη του το ΧΡΙΣΚΕ αναφέρει ότι: *«…το χριστιανοδημοκρατικό κόμμα της Ελλάδος…εισέρχεται εις το πολιτικό προσκήνιο του πολυβασανισμένου τόπου μας και σας καλεί εις εθνικήν έγερσιν με λάβαρον του τα τρία βασικά ιδανικά του κάθε πραγματικού ελλήνος: Την Πατρίδα, Τη Θρησκείαν και την Οικογένειαν…»*[215].

Στον λόγο του ΧΡΙΣΚΕΛ είναι έντονη η έκκληση προς τα εθνικόφρονα στοιχεία του ελληνικού λαού. Συγκεκριμένα στα πολιτικά πιστεύω του κόμματος διαβάζουμε: *«…Το Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα της Ελλάδος κατέρχεται εις τον πολιτικόν στίβον με φιλοδοξίαν να γίνει το κόμμα όλων των Εθνικοφρόνων Ελλήνων, ως εκπροσωπούν αφενός μεν τα ελληνοχριστιανικά ιδανικά, αφετέρου δε τας ιδικάς των πολιτικάς πεποιθήσεις… Το ΧΡΙΣΚΕΛ…δεν είναι κόμμα μερίδος, ή μερίδων εθνικοφρόνων αλλά κόμμα όλων των Εθνικοφρόνων με ευγενή στόχο τη συνένωσίν των κάτω από τη σημαία της ελληνοχριστιανικής Ελλάδος… Εθνικόφρονες όλης της Ελλάδος Ενωθείτε…»*[216].

Εθνικοφροσύνη σημαίνει αντικομμουνισμός. Κι εφόσον η εθνικοφροσύνη του ΧΡΙΣΚΕΛ διακηρύσσεται τόσο έντονα, δεν μπορούσαν να λείπουν οι αναφορές για τους κομμουνιστές. Η διακήρυξη του κόμματος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αντικομμουνιστικό μανιφέστο καθώς σε αυτή διαβάζουμε: *«… καλεί όσους έχυσαν το αίμα τους για την ελευθερία της πατρίδος από τους ξενοκίνητους κομμουνιστας… προειδοποιούμεν τους υπάρχοντας ολίγον ανθέλληνας ότι γρήγορα θα αντιληφθούν*

---

[214] Καραμούζης Πολύκαρπος, «Θρησκεία και Κυρίαρχη Ιδεολογία στη Νεοελληνική Κοινωνία», *Επιστήμη και Κοινωνία*, Τεύχος 21, Άνοιξη 2009, εκδ. Αντ, Ν. Σάκκουλα, σελ. 99

[215] *Διακήρυξις του ΧΡΙΣΚΕΛ*, «Ελεύθερος Κόσμος», Έτος 1', Αρ. Φ. 2.964, 16 Μαρτίου 1976, σελ. 9

[216] *Τα πολιτικά Πιστεύω του νεοσυσταθέντος ΧΡΙΣΚΕΛ, Ανακοίνωσις του Κόμματος*, «Ελεύθερος Κόσμος», Έτος 1', Αρ. Φ. 2.973, 27 Μαρτίου 1976, σελ. 5

πως η Ελλάδα δεν είναι αδέσποτο χωράφι για να το ποδοπατούν οι οργανωμέναι από τον κομμουνισμό μάζαι… Σεις που αντιτίθεσθε εις τον κομμουνιστικόν διεθνισμόν…όλοι εσείς συσπειρωθείτε εις τας τάξεις του ΧΡΙΣΚΕΛ… ως εδώ η ανοχή· φτάνει η αδράνεια κι η σιωπή του εθνικόφρονος κόσμου…»[217].

Έχοντας λοιπόν αυτά υπόψη μας δε μας προξενεί εντύπωση πως το κόμμα ΧΡΙΣΚΕΛ:

« - δε συμφωνεί με τη «ντε φάκτο» νομιμοποίηση του ΚΚΕ

- δε συμφωνεί με την αποχώρησιν της Ελλάδος από τη συμμαχία του ΝΑΤΟ

- δε συμφωνεί με το καλλιεργηθέν κι επικρατήσαν εις τον λαόν αντιαμερικανικό πνεύμα

- δεν αναγνωρίζει τα ψηφίσματα με τα οποία παραπέμφθηκαν και δικάστηκαν οι πρωτεργάτες της Επαναστάσεως της 21ης Απριλίου 1967

- ζητά νέο δημοψήφισμα για προεδρική ή βασιλευόμενη δημοκρατία.»[218]

Β. 2. 2. ii. <u>Ελληνορθόδοξος Δύναμις, 2000, Στυλ. Σφακιανάκης</u>

Αυτό είναι ένα από τα κόμματα που ανήκουν στην κατηγορία των κομμάτων τα οποία κάνουν λόγο για αθεΐα κι εξωτερικές απειλές για την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό, κι από τους βασικούς τους στόχους είναι η προστασία του ελληνορθόδοξου κράτους από τις απειλές που προέρχονται από την παγκοσμιοποίηση.

Χαρακτηριστικά στην ιδρυτική του δήλωση διαβάζουμε:

«Επειδή…

…η ορθοδοξία μας βάλλεται και το ελληνορθόδοξο κράτος μας σιγά – σιγά καταργείται…,

…η δικαιοσύνη μας, με εντολή των μισελλήνων εξουσιαστών μας, χειραγωγείται…,

…η γλώσσα μας, η παιδεία μας κι η πολιτιστική μας κληρονομιά απεμπολούνται…,

…τα σημερινά κόμματα κι οι πολιτικοί… δεν είναι σε θέση να αντισταθούν στους εξουσιαστές μας και δρουν εγκλωβίζοντας μας στην άθρησκη, ανελεύθερη και βάρβαρη εξουσία της νέας τάξης πραγμάτων…,

---

[217] *Διακύρηξις του ΧΡΙΣΚΕΛ*, «Ελεύθερος Κόσμος», *ό. π.*, σελ. 9

[218] *Τα πολιτικά Πιστεύω του νεοσυσταθέντος ΧΡΙΣΚΕΛ, Ανακοίνωσις του Κόμματος*, «Ελεύθερος Κόσμος», *ό. π.*, σελ. 5

«...δια ταύτα και προς αναίρεσιν αυτών κι επειδή Ελλάδα σημαίνει ορθοδοξία, ελευθερία και φως, ιδρύω το κόμμα Ελληνορθόδοξος Δύναμις...»[219].

Όσον αφορά τα οικονομικά συστήματα διακυβέρνησης *«...το κόμμα απορρίπτει τις αποτυχούσες πολιτικές ιδεολογίες του καπιταλισμού, σοσιαλισμού, κομμουνισμού και των άκρων και δέχεται μόνο την πολιτική ιδεολογία της φιλελεύθερης αξιοκρατικής δημοκρατικής διακυβέρνησης των κοινωνιών που πηγάζει από την Ελληνική κοσμοθεωρία και φιλοσοφία και την αγάπη του Χριστού...»*, ενώ μας πληροφορεί ότι *«...τη βάση της ιδεολογίας του κόμματος αποτελούσαν τα ιδανικά κι οι αξίες του Ελληνισμού και της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας και του Χριστού μας...»*.[220]

Στην αίτηση ιδρύσεως της Ελληνορθοδόξου Δύναμης, επίσης, διαβάζουμε ότι *«...το κόμμα έχει... γενικό σκοπό: την προάσπιση του Ελληνισμού και της Πίστεως μας... και πολιτικό σκοπό: τον αγώνα... για την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας μας υπέρ του Έθνους και του Έλληνα πολίτη και μόνο...»* κι ότι το κόμμα *«...προσβλέπει ... στην απελευθέρωση του Έλληνα πολίτη από τα δεσμά της ξένης οικονομικής του εξάρτησης, στην Ελληνορθόδοξη παιδεία και στα δημοψηφίσματα για τα κρίσιμα εθνικά και κοινωνικά μας θέματα».* [221]

Παρατηρούμε δηλαδή, ότι επιβεβαιώνονται όσα που αναφέραμε νωρίτερα για τα κόμματα που ιδρύονται τα τελευταία 20 χρόνια και χαρακτηρίζονται ως ελληνο-ορθόδοξα. Είναι κόμματα που θεωρούν ότι ο ελληνοχριστιανικός πολιτισμός κινδυνεύει από εξωτερικές, κυρίως, απειλές, οι οποίες πλήττουν την ελληνική ταυτότητα και την πίστη στην ορθοδοξία. Κόμματα, που έχουν ιδρυθεί στο απόγειο της παγκοσμιοποίησης και θεωρούν ότι αυτός ο νέος διεθνισμός βλάπτει τη χώρα.

Μια τελευταία παρατήρηση που θα θέλαμε να κάνουμε για το κόμμα αυτό, είναι πως αποτελεί το μοναδικό από τα κόμματα που εξετάσαμε[222] έως τώρα, που αναφέρεται στη καταστροφή του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα διαβάζουμε ότι ένας από τους λόγους για τους οποίους ιδρύθηκε το κόμμα είναι *«...επειδή αλόγιστα οι εξουσιαστές επεμβαίνουν στη μητέρα φύση και μολύνουν το περιβάλλον...»*[223].

---

[219] Βλ. Παράρτημα για την αίτηση ιδρύσεως του κόμματος, σελ. 151 - 152
[220] Βλ. Παράρτημα για την αίτηση ιδρύσεως του κόμματος, σελ. 152
[221] Βλ. Παράρτημα για την αίτηση ιδρύσεως του κόμματος, σελ. 153
[222] Εξαίρεση αποτελεί και το κόμμα Χριστιανική Δημοκρατία του Ν. Ψαρουδάκη. Στην συνέντευξή του ο κ. Μ. Μηλιαράκης μας είπε ότι ο άνθρωπος οφείλει να σέβεται και να διατηρεί το περιβάλλον, καθώς είναι δημιούργημα του Θεού και δεν μας ανήκει. Πρβλ. Παράρτημα για την συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 181
[223] Βλ. Παράρτημα για την αίτηση ιδρύσεως του κόμματος, σελ. 152

Β. 2. 2. iii. Νέο Κόμμα Σωτηρίας - Χριστιανική Δημοκρατία, 2007, Αλκ. Στοΐλης

Σε παρόμοιο ύφος με της Ελληνορθόδοξη Δύναμη βρίσκουμε και το «Νέο Κόμμα Σωτηρίας-Χριστιανική Δημοκρατία» (Στοΐλης, 2007).

Ο λόγος του κόμματος είναι πολύ πιο επικριτικός όσον αφορά την παγκοσμιοποίηση. κι αν στην περίπτωση της Ελληνορθοδόξου Δυνάμεως δεν υπάρχει σαφής αναφορά για τα δεινά που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση στη χώρα, το ίδιο δε συμβαίνει και στην περίπτωση του Νέου Κόμματος Σωτηρίας – Χριστιανική Δημοκρατία. Στο καταστατικό του κόμματος καθίσταται σαφές ότι *«…η παγκοσμιοποίηση είναι καπιταλιστική…είναι οδοστρωτήρας που πολτοποιεί κάθε ιδανικό, δηλαδή μας αφαιρεί τη θρησκεία, την πατρίδα…»*[224].

Στο καταστατικό του κόμματος εμπεριέχεται και το πρόγραμμα του κόμματος για τα βασικά θέματα της χώρας. Εκεί βρίσκουμε αναφορές για οικονομική ισότητα, δημόσια παιδεία, για κρατική οικονομία, για δωρεάν υγειονομική περίθαλψη και για το δικαίωμα όλων στην εργασία. [225]

Ένα σημείο που αξίζει να σημειώσουμε είναι ότι δεν απευθύνεται μόνο στους Ορθόδοξους πολίτες, αλλά, αντιθέτως, διαβάζουμε: *«…παρακαλώ όλος ο Λαός χριστιανοί, και μη πιστεύοντες, όλα τα δόγματα να μας ψηφίζεται. Το Χριστιανικό Κόμμα Σωτηρίας θα ενώσει όλο το Λαό με αγάπη δίχως διακρίσεις, και πάντα με ειρήνη…»*[226].

Γιατί όμως αναφερόμαστε σε αυτό το κόμμα ξεχωριστά; Το κόμμα κάνει λόγο για κρατική οικονομία, όπως και τα χριστιανικά σοσιαλιστικά της πρώτης περιόδου, στρέφεται κατά της παγκοσμιοποίησης που απειλεί τον ελληνισμό, όπως τα κόμματα της δεύτερης κατηγορίας της δεύτερης περιόδου. Γιατί λοιπόν δεν το εντάσσουμε σε μια από τις κατηγορίες που έχουν ήδη αναφερθεί. Ο λόγος είναι γιατί το συγκεκριμένο κόμμα δε δηλώνει την πίστη του στη δημοκρατία. Και μπορεί αυτό να το κάνει τυπικά, καθώς όλα τα κόμματα στη μεταπολίτευση πρέπει να δηλώνουν ότι σέβονται το δημοκρατικό πολίτευμα, αλλά μέσα στο καταστατικό του κόμματος αντιλαμβανόμαστε ότι αυτό αναιρείται καθώς διαβάζουμε: *«…θέλουμε να μας πλησιάσουν άνθρωποι κατάλληλοι για να πάρουν τη θέση του βουλευτού, τα σώματα*

---

[224] Βλ. Παράρτημα για το καταστατικό του κόμματος, σελ. 154
[225] Βλ. Παράρτημα για το καταστατικό του κόμματος, σελ. 155 - 156
[226] Βλ. Παράρτημα για το καταστατικό του κόμματος, σελ. 156

ασφαλείας, ο Στρατός που στο πηλίκιο έχουν το Σταυρό της πίστεως είναι μαζί μας και με τη δύναμη του Θεού, θα μας δώσει τη Νίκη…»[227]. Το κόμμα, λοιπόν, αυτό θα το ονομάσουμε κόμμα – καμουφλάζ, καθώς είναι εμφανής η επιθυμία του ιδρυτή του να αναλάβει ο στρατός και τα κόμματα ασφαλείας την εξουσία. Είναι εντυπωσιακό να σκεφτούμε ότι στην απόπειρα δημιουργίας χριστιανοδημοκρατικού κόμματος από τα στελέχη της χούντας, αλλά και στα κόμματα εθνικοφροσύνης δε βρήκαμε καμία παρόμοια αναφορά. Και για το λόγο αυτόν, το κόμμα-καμουφλάζ είναι μη κατατάξιμο σε μια από τις προαναφερθείσες κατηγορίες.

[227] Βλ. Παράρτημα για το καταστατικό του κόμματος, σελ. 156

Β. 3. Σύγκριση χριστιανικών κόμματων της περιόδου με το φαινόμενο στην Ευρώπη

Αρχική ιδέα ήταν σε αυτό το υποκεφάλαιο να γίνει μια σύγκριση με τα χριστιανικά και τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα όμοια με αυτήν που έγινε για τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» της προηγούμενης περιόδου. Το μεγάλο πρόβλημα που προέκυψε από τη μελέτη των κομμάτων αυτής της περιόδου είναι ότι τα κόμματα αυτά ουδεμία σχέση έχουν με τα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης. Το να βρούμε ομοιότητες είναι σχεδόν αδύνατον. Τα κόμματα που μελετάμε, αυτής της περιόδου, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να συγκριθούν με τα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης. Συνεπώς, το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να ερευνήσουμε ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τόσο πολύ τα κόμματα που εξετάζουμε σε αυτήν την εργασία ώστε να μην μπορούν να συγκριθούν με τα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης.

Πριν ξεκινήσουμε όμως, ας θυμίσουμε τις κατηγορίες στις οποίες εντάξαμε τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» την περίοδο αυτή. *Κατά πρώτον*, έχουμε τα κόμματα που ιδρύονται μέσα στα 15, περίπου, πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης. Η πλειοψηφία αυτών των κομμάτων χαρακτηρίζονται ως χριστιανοδημοκρατικά, αλλά κυρίαρχη ιδεολογία τους είναι η εθνικοφροσύνη. Η *δεύτερη* κατηγορία είναι τα κόμματα που ιδρύονται στην ύστερη μεταπολίτευση κι αυτοχαρακτηρίζονται ως ορθόδοξα, με κυρίαρχο αίτημα την προστασία της Ελληνορθοδόξου πίστεως από τις απειλές της παγκοσμιοποίησης και των άθεων. *Ακόμη*, έχουμε το Νέο Κόμμα Σωτηρίας – Χριστιανική Δημοκρατία, το οποίο χαρακτηρίσαμε ως κόμμα - καμουφλάζ, το οποίο δεν μπορούμε να το εντάξουμε σε κάποια από τις δύο κατηγορίες που προαναφέρθηκαν, αλλά ούτε να το βάλουμε σε ξεχωριστή κατηγορία καθώς δε βρήκαμε άλλα κόμματα οποία τα να μπορούμε να τα χαρακτηρίσουμε ως κόμματα -καμουφλάζ.

Αρχικά, το πιο εμφανές στοιχείο που διαφοροποιεί τα υπό μελέτη κόμματα από τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης είναι το ζήτημα της δημοκρατίας. Σε καμία περίπτωση η χριστιανοδημοκρατία δεν αμφισβητεί το

δημοκρατικό πολίτευμα. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο και για τα ελληνικά κόμματα της περιόδου που εξετάζουμε. Και δεν αναφερόμαστε μόνο στην περίπτωση του Νέου Κόμματος Σωτηρίας – Χριστιανική Δημοκρατία, αλλά στην πλειοψηφία αυτών των κομμάτων. Είτε είναι κόμματα εθνικοφροσύνης είτε είναι κόμματα προάσπισης της Ορθοδοξίας, πολλά από αυτά ζητούν την καθιέρωση του δημοψηφίσματος για τη λήψη των πολιτικών αποφάσεων. Αυτό από μόνο του δεν αποτελεί «κίνδυνο» για τη δημοκρατία, αλλά, όπως διαβάζουμε σε άρθρο της κ. Β. Γεωργιάδου στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» που εξετάζει το ΛΑ.Ο.Σ., αυτό *«...στρέφεται εναντίον των αντιπροσωπευτικών θεσμών, στη θέση των οποίων προτείνει αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων... με τον τρόπο κινείται στα όρια του συνταγματικού τόξου, εφόσον υπονομεύοντας τον κοινοβουλευτισμό χάριν της εφαρμογής μιας καθολικής δημοψηφισματικής αρχής ανοίγει το δρόμο σε παρωχημένες ιδέες μιας δημοκρατίας των ελίτ, που θα μπορεί από θέσεις ισχύος να καθοδηγεί τις 'μάζες'...»*[228].[229]

Δεύτερον, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, είναι κόμματα διεθνιστικά και δίνουν ιδιαίτερη έμφαση και σημασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.[230] Αντιθέτως, τα κόμματα που εξετάζουμε είναι εθνοκεντρικά. Τόσο τα κόμματα των πρώτων ετών που είχαν σαν πρόταγμά τους το Ελλάς – Θρησκεία – Οικογένεια όσο και τα ορθόδοξα της ύστερης μεταπολίτευσης, έχουν σαν κύριο μέλημά τους την προστασία του Ελληνικού Έθνους και της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Υπό αυτήν την έννοια είναι κόμματα εθνικιστικά, κάτι που τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης δεν υπήρξαν.

Τέλος, και συνδυασμός των δύο ανωτέρω, είναι η θέση των κομμάτων στο κομματικό σύστημα. Είναι προφανές ότι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» αυτής της περιόδου[231] τοποθετούνται στο δεξιό άκρο του πολιτικού φάσματος. Είναι κόμματα εθνικιστών, εθνικοφρόνων, φιλοχουντικών, φιλοβασιλικών κι ακροδεξιών. Κι ενώ αυτά τοποθετούνται στο δεξιό άκρο του πολιτικού φάσματος,

---

[228] Γεωργιάδου Βασιλική, *Η Ευρωπαϊκή Άκρα Δεξιά και η Περίπτωση του ΛΑ.Ο.Σ.,* «Ελευθεροτυπία», 15 Ιουνίου 2004, σελ. 15

[229] Αυτή η έμφαση σε δημοψηφισματικές διαδικασίες είναι χαρακτηριστικό των ακροδεξιών κομμάτων, *«τα οποία δεν είναι αντιδημοκρατικά αλλά επί της ουσίας αντικοινοβουλευτικά»*. Στο Γεωργιάδου Βασιλική, *Η Άκρα Δεξιά και οι Συνέπειες της Συναίνεσης: Δανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ελβετία , Αυστρία, Γερμανία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2008, σελ. 44 - 52

[230] Να θυμίσουμε ότι η Ε. Ε. ξεκίνησε από τις πρωτοβουλίες των ηγετών των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων.

[231] Εκτός από το Χριστιανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα του Καψωμένου, που επανιδρύεται και μελετήσαμε αναλυτικά στην πρώτη περίοδο και τη Χριστιανική Δημοκρατία του Ψαρουδάκη που θα μελετήσουμε στη συνέχεια.

τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, είναι κόμματα συντηρητικά τα οποία τοποθετούνται γύρω από το κέντρο, με την ακριβή θέση τους να ποικίλει ανά χώρα κι ανά περίπτωση, ενώ οι προκάτοχοί τους, τα χριστιανικά κόμματα, ως κόμματα διαμαρτυρίας ήταν κόμματα ριζοσπαστικά.

Με βάση τα όσα είπαμε μπορεί κανείς να καταλάβει γιατί δεν υπάρχει καν περιθώριο σύγκρισης με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, καθώς και το γιατί σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να ενταχθούν στην ίδια κομματική οικογένεια. Αλλά, αν αυτός είναι ο κανόνας για τα κόμματα αυτής της περιόδου, υπάρχει και μια εξαίρεση για να επιβεβαιώσει τον κανόνα αυτόν. Η εξαίρεση αυτή είναι το κόμμα του Φ. Γούρα, που όπως ήδη είπαμε στην αρχή αυτού του κεφαλαίου, ιδρύθηκε το 1975.

Β. 3. i. <u>Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα Ελλάδος, 1975, Φωτ. Γούρας</u>

Κατά τη διάρκεια της ερευνάς μας, είχαμε την τύχη να βρούμε το καταστατικό του κόμματος αυτού. Και λέμε ότι είχαμε την τύχη, γιατί δεν περιμέναμε, ότι θα βρίσκαμε ένα καταστατικό που θα μπορούσε να είναι καταστατικό ενός ευρωπαϊκού χριστιανοδημοκρατικού κόμματος. Θέλουμε λοιπόν, σε αυτό το υποκεφάλαιο να αναφέρουμε κάποια από τα σημεία του καταστατικού του ΧΡΙΣΚΕ που δείχνουν ότι είναι ένα κόμμα που ανήκει στη χριστιανοδημοκρατική οικογένεια συγκρίνοντας την ιδεολογία, τις αρχές και το πρόγραμμά του με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά.

Θα ξεκινήσουμε λοιπόν, από την ιδεολογία. Είπαμε στο πρώτο μέρος της εργασίας ότι τα τρία βασικά στοιχεία της ιδεολογίας των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης είναι *i)* ο Χριστιανισμός, *ii)* ο Αντικομμουνισμός κι *iii)* η Ελεύθερη οικονομία στο πλαίσιο μιας κοινωνικής οικονομίας της αγοράς. Στο καταστατικό του ΧΡΙΣΚΕ διαβάζουμε: *«...Το ΧΡΙΣΚΕ είναι πολιτικός όμιλος δράσεως έχων ως θεμέλιον το χριστιανικόν προορισμόν και τη χριστιανικήν έννοια του Έλληνος και του κόσμου»...»*[232], *«...Το ΧΡΙΣΚΕ είναι αποφασισμένο να επεκτείνει την κοινωνικήν ελευθέραν οικονομίαν και να επιβάλλει ακόμα εντονότερον τας βασικάς*

[232] Βλ. Παράρτημα για το πλήρες καταστατικό του ΧΡΙΣΚΕ, σελ. 157

του αρχάς...»[233]. Παρατηρούμε δηλαδή ότι συμφωνεί με τις δύο βασικές ιδεολογικές γραμμές των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων. Σαφής αναφορά στο θέμα του αντικομμουνισμού δεν υπάρχει, αλλά μέσα από το κείμενο γίνεται αντιληπτό πως το ΧΡΙΣΚΕ δε συμφωνεί σε τίποτε με τον κομμουνισμό.

Όσον αφορά τις αρχές του κόμματος, διαβάζουμε: *«...Το ΧΡΙΣΚΕ εννοεί τη δημοκρατίαν ως τη διαμόρφωσην των πολιτικών ηθών δια μέσου της συνυπευθυνότητας και της συνειδήσεως του κοινού προορισμού όλων των πολιτών και των κοινών ομάδων...»*[234], *«...ο πολίτης πρέπει να αναλαμβάνει ευθύνας για την άμεσον πολιτική περιοχή της κοινότητος που αναπτύσσεται η ιδιωτική και κοινωνική υπόστασή του. Μόνο αι δραστήριαι κοινότηται ημπορούν να είναι θεμέλια της δημοκρατικής αναδημιουργίας...»*[235]. Μέσα από αυτά τα αποσπάσματα βλέπουμε ότι βασικές αρχές του κόμματος, όπως και για τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, αποτελούν ο Προσωποκεντρισμός, ο Πλουραλισμός κι η Αλληλεγγύη. Αλλά κι ο συντηρητισμός κι η πίστη στη Δημοκρατία κι η έμφαση στη χριστιανική πίστη μπορούν να βρεθούν μέσα στο ίδιο κείμενο. Διαβάζουμε λοιπόν ότι *«...Το ΧΡΙΣΚΕ είναι μια δύναμις συντηρητική, χριστιανική και δημοκρατική...»*[236], ότι *«...Αι μελλοντικαί επιδιώξεις μπορούν να επιτευχθούν μόνον όταν το δημοκρατικό κράτος λειτουργεί ως κράτος δικαίου. Οφείλει να καταστήσει δυνατή την ενεργή συμμετοχή εις τη διαμόρφωσιν ταύτην όλων των πολιτικών και των κοινωνικών ομάδων...»*[237] κι ότι *«...Το ΧΡΙΣΚΕ παραδέχεται τη δημόσια αποστολή των εκκλησιών και θρησκευτικών ομάδων, καταφάσκει το μορφωτικό έργον των κι υπερασπίζεται την ελευθερία του κηρύγματος...»*[238].

Τέλος, διαπιστώνουμε ότι κι οι προγραμματικές αρχές των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων επιβεβαιώνονται στο καταστατικό του ΧΡΙΣΚΕ. Βλέπουμε ότι γίνεται αναφορά στα ατομικά δικαιώματα, και συγκεκριμένα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια *«...η προάσπιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι κανών πάσης προόδου...»*[239]. Το στοιχείο του αντικομμουνισμού μπορούμε να το συμπεράνουμε μέσα από τη δήλωση πίστης προς το συμμαχικό σύστημα της χώρας. Οι αναφορές σε κοινωνικές παροχές κι η έμφαση στην προστασία της οικογένειας,

---

[233] Βλ. Παράρτημα, σελ. 163
[234] Βλ. Παράρτημα, σελ. 159
[235] Βλ. Παράρτημα, σελ. 159 - 160
[236] Βλ. Παράρτημα, σελ. 157
[237] Βλ. Παράρτημα, σελ. 159
[238] Βλ. Παράρτημα, σελ. 160
[239] Βλ. Παράρτημα, σελ. 157

της νεότητας, του γήρατος και της υγείας δεν αφήνουν περιθώρια για αμφισβήτηση του ότι στόχος του ΧΡΙΣΚΕ είναι ένα κράτος πρόνοιας, όμοιο με αυτό που επιδιώκουν και τα κόμματα της χριστιανοδημοκρατικής οικογένειας. Κλείνοντας, να πούμε ότι και για το ΧΡΙΣΚΕ η αφοσίωση κι η πίστη στην Ε. Ε. είναι δεδομένη, καθώς διαβάζουμε στο καταστατικό του πως *«…μόνο μια ενωμένη Ευρώπη έχει ελπίδες να προσφέρει στους κατοίκους αυτό που έχουν ανάγκη σήμερα κι αύριο…»*[240].

[240] Βλ. Παράρτημα, σελ. 157

Γ. Η «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΨΑΡΟΥΔΑΚΗ. ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ» ΚΟΜΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Καταρχάς, να διευκρινίσουμε, τι εννοούμε όταν λέμε ότι αποτελεί το «σημαντικότερο» χριστιανικό κόμμα στην Ελλάδα. Το χαρακτηρίζουμε ως το σημαντικότερο, καθώς α) είναι το μόνο κόμμα που συγκέντρωσε ποσοστό μεγαλύτερο του 1% σε εκλογές [241]–και συγκεκριμένα στις ευρωεκλογές του 1985. β) είναι το κόμμα με τη μακρύτερη ιστορία, καθώς ξεκινά τη δράση του από το 1953 και συνεχίζει να υπάρχει, με τη μορφή κινήματος, έως σήμερα. γ) είχε ιδιαίτερη επιρροή στην ελληνική κοινωνία –και ιδιαίτερα την περίοδο της δικτατορίας, με τα φύλλα της εφημερίδας να πουλούν δεκάδες χιλιάδες αντίτυπα. δ) επαναδιατύπωσε τις αρχές του χριστιανικού σοσιαλισμού (που είχαν αρχικά διατυπωθεί από τον Αλ. Τσιριντάνη) και τις ανέπτυξε περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο κόμμα.

Γ. 1. Η Ιστορία του κόμματος

Πριν εξιστορήσουμε την ιστορία του κόμματος Χριστιανική Δημοκρατία, να αναφέρουμε ότι αρχικά ο Ν. Ψαρουδάκης ίδρυσε το Χριστιανικό Προοδευτικό Κόμμα το 1949. Το κόμμα όμως αυτό ποτέ δεν ευδοκίμησε. Σε μια προσπάθεια εξήγησης του γιατί δεν ευδοκίμησε αυτό το κόμμα, ο Θ. Κουρταλίδης μας καλεί να θυμηθούμε την πολιτική σκηνή της Ελλάδος των πρώτων μετεμφυλιακών χρόνων: *«...Μετά την ήττα των κομμουνιστών στην Ελλάδα, επικρατούν αστικές κυβερνήσεις..., με ρυθμιστή το Παλάτι, αλλά, προπαντός, έντονη την εξάρτηση από τις ΗΠΑ, οικονομική, στρατιωτική και πολιτική. Οι επεμβάσεις της αμερικανικής πρεσβείας στις πολιτικές εξελίξεις ήταν προκλητικές (1952). Δρουν ανεξέλεγκτα οι μυστικές υπηρεσίες των ξένων κι ο παραστρατιωτικός σύνδεσμος ΙΔΕΑ...»*[242]

---

[241] Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι από όλα τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στις δύο περιόδους, το σημαντικότερο κόμμα από άποψη εκλογικών ποσοστών, και συμμετοχής στην πολιτική είναι το ΛΑ.Ο.Σ.

[242] Κουρταλίδης Θανάσης, *Ο Νίκος Ψαρουδάκης και οι αγώνες της Χριστιανικής Δημοκρατίας, Μέρος Α' 1953 – 1967,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Φεβρουάριος 2007, σελ. 17 - 18

Με την εφαρμογή του νέου Συντάγματος το 1952, η πολιτική ζωή ομαλοποιείται (προσωρινά). Και είναι τότε που αρχίζει να «ανθεί» ο Ν. Ψαρουδάκης κι η Χριστιανική Δημοκρατία. Την ιστορία του κόμματος αυτού θα τη χωρίσουμε σε 4 φάσεις.

Γ. 1. 1. ΠΡΟΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1953-1967[243]

Η πολιτική σκέψη του Ν. Ψαρουδάκη αρχίζει να διαμορφώνεται από το 1947. Τον Μάιο του 1953 ιδρύει το κόμμα Χριστιανική Δημοκρατία κι αρχίζει το συγγραφικό του έργο όπου εκθέτει τις απόψεις του για το χριστιανικό σοσιαλισμό. Με το βιβλίο του *Επανάσταση Αγάπης* ο Ψαρουδάκης ασκεί δριμεία κριτική τόσο κατά της κεφαλαιοκρατίας όσο και κατά του κομμουνισμού, ωστόσο υιοθετεί την εξελικτική αντίληψη του μαρξισμού για την κοινωνία, σύμφωνα με την οποία ο κομμουνισμός είναι φυσική απόληξη της εξέλιξης, και τον δέχεται σαν ηθική αναγκαιότητα.

Όσον αφορά τη διοίκηση του κόμματος, μέχρι την ίδρυση της Νεολαίας, το κόμμα διοικείται από μια Διοικητική Επιτροπή με πρόεδρο τον Ψαρουδάκη και μια Κεντρική Επιτροπή, η οποία δεν είναι εκλεγμένη από συνέδριο -δεν έχει γίνει συνέδριο- κι οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία, αλλά έχει στα στάδια αυτά το δικαίωμα βέτο ο πρόεδρος.[244]

Κατά τη διάρκεια της προδικτατορικής περιόδου η Χριστιανική Δημοκρατία έχει σχεδόν μηδενικά εκλογικά αποτελέσματα[245], αλλά κατόρθωσε να επηρεάσει, ως ένα βαθμό, τη θεολογική σκέψη και να προβάλλει το μήνυμα του Χριστιανικού Κοινωνισμού. Μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη του κινήματος έπαιξε κι η ίδρυση της ΕΧΟΝ (Ελληνική Χριστιανοδημοκρατική Οργάνωση Νέων).

---

[243] Χριστιανική Δημοκρατία, *Εισήγηση της Κεντρικής Επιτροπής στο ΣΤ' Συνέδριο 22- 24 Ιουνίου 2007*, Αθήνα 2007, σελ. 18 - 22

[244] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διοίκηση της Χριστιανικής Δημοκρατίας, βλ. Παράρτημα, σελ. 175 – 176 στη συνέντευξη του κ. Μ. Μηλιαράκη, και το καταστατικό της Χριστιανικής Δημοκρατίας, στο Χριστιανική Δημοκρατία, *Εισήγηση της Κεντρικής Επιτροπής στο ΣΤ' Συνέδριο 22- 24 Ιουνίου 2007,* Αθήνα 2007, σελ. 147 - 162

[245] Βλ. Παράρτημα με τα εκλογικά αποτελέσματα της περιόδου 1945 – 1963, σελ. 138 - 139

Γ. 1. 2. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ 1967-1974 [246]

Η Απριλιανή δικτατορία βρίσκει τη Χ.Δ σε μεγάλη άνοδο κι ενθουσιασμό κι ήταν έτοιμη να λάβει μέρος στις προκηρυχθείσες τότε εκλογές σε αρκετές περιφέρειες. Όπως μας είπε ο κ. Μ. Μηλιαράκης: *«...Στις εκλογές που επρόκειτο να γίνουν το Μάιο του '67 και ματαιώθηκαν από τη δικτατορία, η Χριστιανική Δημοκρατία είχε ξεκινήσει τον πολιτικό αγώνα από το Φλεβάρη του '67. Δηλαδή, είχαμε αποφασίσει τότε να μετάσχουμε σε αρκετές περιφέρειες. Δε θα ήταν σ' όλη την Ελλάδα αλλά σε αρκετές περιφέρειες. Ο υποφαινόμενος θα είμαι υποψήφιος στο Ηράκλειο κι είχαμε ξεκινήσει την προεκλογική περιοδεία από τις 10 του Φλεβάρη. Με βρήκε η δικτατορία περιοδεύοντας στο νομό Ηρακλείου, από εκεί κατάγομαι κιόλας...»*[247].

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας η Χ.Δ., που λειτουργούσε άτυπα και παράνομα, έκανε μια σημαντική πολιτική επιλογή. Έκρινε ότι αυτό που είχε προτεραιότητα εκείνη την περίοδο ήταν να πέσει η δικτατορία. Έτσι πραγματοποιεί άτυπες συνεργασίες με όλες τις δυνάμεις που αντιστέκονταν στη χούντα, ανεξάρτητα από την ιδεολογία τους. [248]

Γ. 1. 3. ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1974-1989 [249]

Με την πτώση της δικτατορίας η Χριστιανική Δημοκρατία νιώθει την ανάγκη να συνεχιστεί η συνεργασία με τις δυνάμεις της κεντροαριστεράς για την εδραίωση της δημοκρατίας Στις πρώτες εκλογές μετά την πτώση της δικτατορίας, το 1974 η Χριστιανική Δημοκρατία συνεργάστηκε με την Ένωση Κέντρου-Νέες Δυνάμεις (Ε.Κ-Ν.Δ). Ο αντιπρόεδρος τότε της Χριστιανικής Δημοκρατίας, Στ. Παπαθεμελης εκλέγεται βουλευτής, ενώ ο Ν. Ψαρουδάκης όχι.

---

[246] Χριστιανική Δημοκρατία, *Εισήγηση της Κεντρικής Επιτροπής στο ΣΤ' Συνέδριο 22- 24 Ιουνίου 2007,* Αθήνα 2007, σελ. 22 – 23

[247] Βλ. Παράρτημα, σελ. 176

[248] Για περισσότερες πληροφορίες για τη δράση της Χριστιανικής Δημοκρατίας της περίοδο της δικτατορίας, Βλ. Αργυρόπουλος Ανδρέας, *Χριστιανοί και Πολιτική Δράση Κατά την Περίοδο της Δικτατορίας (1967- 1974)*, εκδ. Ψηφίδα, 2004, σελ. 41 - 119

[249] Χριστιανική Δημοκρατία, *Εισήγηση της Κεντρικής Επιτροπής στο ΣΤ' Συνέδριο 22- 24 Ιουνίου 2007,* Αθήνα 2007, σελ. 23 - 26

Στις εκλογές του 1977 η Χριστιανική Δημοκρατία συνεργάζεται με 4 μικρά κόμματα της αριστεράς[250] και συστήνουν τη Συμμαχία Προοδευτικών κι Αριστερών Δυνάμεων, η οποία συγκέντρωσε το 2,72 % κι έβγαλε 2 βουλευτές.[251] Αυτή η συνεργασία υπήρξε πολύ αρνητική για τη Χριστιανική Δημοκρατία, όχι μόνο λόγω του εκλογικού αποτελέσματος, αλλά, κυρίως, επειδή συνεργάστηκε με ένα κομμουνιστικό-αθεϊστικό κόμμα.

Το αποτέλεσμα των εκλογών του 1981 ήταν εξίσου απογοητευτικό για τη Χριστιανική Δημοκρατία, καθώς συγκέντρωσε μόλις το 0,15% των ψήφων. Στις ευρωεκλογές του ίδιου έτους πήρε 61.463 ψήφους και συγκέντρωσε το 1,15%[252], που αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό που έλαβε ποτέ το κόμμα. Στις ευρωπαϊκές εκλογές του 1984, πήρε 29.735 ψήφους και το 0,45%.[253] Στις εκλογές του 1985 ο Ν. Ψαρουδάκης είχε τη δεύτερη θέση στο ψηφοδέλτιο Επικρατείας του ΠΑ.ΣΟ.Κ κι έτσι εκλέγεται βουλευτής. Το 1989 η Χριστιανική Δημοκρατία μετέχει για 5η και τελευταία φορά σε εκλογική αναμέτρηση, πάλι με αρνητικό εκλογικό αποτέλεσμα και παρόλο που ίσχυε ένα αναλογικό σύστημα, δεν εξέλεξε βουλευτή.[254]

Γ. 1. 4. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 1989 [255]

Η Χριστιανική Δημοκρατία από το 1989 έχει στην πράξη αναστείλει το κομματικό της χαρακτήρα, εφόσον δε συμμετέχει σε εκλογές και λειτουργεί ως πολιτική κίνηση. Αυτό μπορούμε να πούμε ότι ήταν συνέπεια της συνεργασίας του Ψαρουδάκη με τη Ν.Δ. στις εκλογές του 1990, που αποτέλεσε και το μεγαλύτερο πλήγμα στην ιστορία του κόμματος, για λόγους που θα γίνουν αντιληπτοί, στο επόμενο κεφάλαιο που θα εξετάσουμε την ιδεολογία της Χριστιανικής Δημοκρατίας.

---

[250] Τα κόμματα αυτά ήταν η ΕΔΑ, το ΚΚΕ ες., η Σοσιαλιστική Πρωτοβουλια, κι η Σοσιαλιστική Πορεία.
[251] Καραγιάννης Γιώργος Ν., *Η Εκκλησία από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, εκδ. Προσκήνιο, 2001, σελ.127
[252] Καραγιάννης Γιώργος Ν., *ό. π.*, σελ.127
[253] Στο ίδιο, σελ. 127
[254] Βλ. Παράρτημα, σελ. 141 - 144 για τα εκλογικά αποτελέσματα της περιόδου 1974-2007
[255] Χριστιανική Δημοκρατία, *Εισήγηση της Κεντρικής Επιτροπής στο ΣΤ' Συνέδριο 22- 24 Ιουνίου 2007,* Αθήνα 2007, σελ. 26 - 27

Γ. 2. Η Ιδεολογία του Κόμματος

Σε αυτό το πρώτο υποκεφάλαιο που αφορά την ιδεολογία της Χριστιανικής Δημοκρατίας θα εξετάσουμε το πώς βλέπει ο χριστιανικός σοσιαλισμός τον κόσμο. Καταρχάς, θα αναζητήσουμε τους λόγους για τους οποίους απορρίπτωνται τα κοινωνικό - οικονομικά συστήματα του καπιταλισμού και του κομμουνισμού, και στη συνέχεια θα δούμε τι προτείνει το κόμμα της Χριστιανικής Δημοκρατίας, δηλαδή θα αναλύσουμε το τι ακριβώς πρεσβεύει ο λεγόμενος «τρίτος δρόμος» του χριστιανικού σοσιαλισμού.

Γ. 2. 1. ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ – ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με το χριστιανικό σοσιαλισμό, οι λαοί υποφέρουν εξαιτίας των δύο οικονομικών συστημάτων που βασίζονται στον υλισμό. Ο υλισμός κυβερνά και κατευθύνει το άτομο με την πολιτική. Τα πολιτικά κόμματα είναι οι μαχητικοί οργανισμοί οι οποίοι ως στόχο έχουν να καταλάβουν την εξουσία και να μεταβάλουν σε θεσμούς και σε έργα την ιδεολογία που υπηρετούν. Τα κόμματα της Δεξιάς εκπροσωπούν την κεφαλαιοκρατία, τα κόμματα της Αριστεράς εκπροσωπούν τον Κομμουνισμό. Έτσι και τα μεν και τα δε είναι εξ ίσου αμαρτωλά κι αντιλαϊκά, φορτωμένα με όλα τα ελαττώματα που έχουν οι υλιστικές κοσμοθεωρίες τις οποίες αντιπροσωπεύουν. [256]

Μας λέει λοιπόν, η Χριστιανική Δημοκρατία ότι *«Η σημερινή ανθρωπότης έχει χωριστεί σε δύο υλιστικά, πολιτικά, κοινωνικά κι ιδεολογικά συστήματα που απειλούν την ειρήνη του κόσμου: το σύστημα της Κεφαλαιοκρατίας (αστικό καθεστώς) και το σύστημα του Κομμουνισμού. Το πρώτο αυτοαποκαλείται καθεστώς της ελευθερίας και το δεύτερο καθεστώς της δικαιοσύνης. Στην ουσία, το πρώτο είναι τόσο ελεύθερο όσο δίκαιο είναι το δεύτερο. Το πρώτο για μια ελευθερία που την αφαιρεί όποτε θέλει…επιτρέπει στους λίγους να καταπιέζουν και να εκμεταλλεύονται τους πολλούς. Το δεύτερο για μια δικαιοσύνη που δεν μπορεί να εξασφαλίζει το ίδιο φαί για*

[256] Χριστιανική Δημοκρατία, *Διακήρυξις Προς τον Ελληνικό Λαό,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1955., σελ. 7. Πρβλ. Παράρτημα για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξης προς τον Ελληνικό λαό της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1955, σελ. 166

όλους, αφήνει την ψυχή άδεια κι επιτρέπει στην κομματική γραφειοκρατία να κυβερνά δικτατορικά το έθνος και να μεταβάλλει το δημόσιο βίο σε μια κόλαση βίας, χαφιεδισμού και τρόμου. Ο άνθρωπος και στα δύο συστήματα παύει να είναι πνευματική προσωπικότητα, χάνει την ηθική του αξία και γίνεται ένα βιολογικό ον κατάλληλο εργαλείο στα χέρια του Κρατικού Καπιταλισμού στην Ανατολή, του Ιδιωτικού Καπιταλισμού στη Δύση. Χωρίς ηθικά κι ιδεολογικά κίνητρα οι δύο παρατάξεις του υλισμού, προσπαθούν να αναγκάσουν τον εργαζόμενο να δουλέψει με την πείνα ή τη βία...»[257]

Ο λόγος για τον οποίο απορρίπτεται ο καπιταλισμός ως κοινωνικο-οικονομικό σύστημα είναι γιατί δεν αναγνωρίζει τον άνθρωπο. *«...Τον άνθρωπο, το καπιταλιστικό σύστημα τον βλέπει ως ένα εργαλείο στην παραγωγική μηχανή κι' ως ένα καταναλωτικό ον κι η αξία του ανθρώπου εκτιμάται ανάλογα με την συμμετοχή του στην παραγωγική μηχανή, πόσο καλό εργαλείο είναι και πόσο καλός καταναλωτής είναι... »*[258].

Για τη Χριστιανική Δημοκρατία, δε θα μπορούσε ποτέ να γίνει δεκτό ένα σύστημα το οποίο στηρίζεται στην εκμετάλλευση του ανθρώπου. Σύμφωνα με το χριστιανικό σοσιαλισμό *«...η κεφαλαιοκρατία στηρίζεται στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Με το πρόσχημα της ατομικής ελευθερίας επιτρέπει σε ορισμένα άτομα ή ομάδες..., που κρατούν στα χέρια τους το μεγάλο κεφάλαιο... να ρυθμίζουν την παραγωγή κατά βούλησι, να εκμεταλλεύονται τον εργαζόμενο κόσμο και να καταπιέζουν ολόκληρο το λαό...»*[259]. Και φυσικά η εκμετάλλευση είναι συνώνυμο της αδικίας. *«...Είναι μέσα στη φύση του συστήματος η αδικία, δεν μπορεί το καπιταλιστικό σύστημα να λειτουργήσει χωρίς να υπάρχει κοινωνική ανισότητα, χωρίς να υπάρχει η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, είναι η αναπνοή του...».*[260]

Η εκμετάλλευση κι η αδικία του καπιταλισμού είναι αδύνατο να γίνουν δεκτές από το χριστιανικό σοσιαλισμό, καθώς *«...βρίσκεται στον αντίποδα της χριστιανικής κοσμοαντίληψης, στον αντίποδα της στάσης ζωής που πηγάζει μέσα από την Ορθόδοξη παράδοση μας...».*[261]

---

[257] *Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1975, σελ. 6-8. Πρβλ. Παράρτημα, για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1975, σελ. 170 - 171

[258] Βλ. Παράρτημα, για τη συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 178

[259] Χριστιανική Δημοκρατία, *Διακήρυξις Προς τον Ελληνικό Λαό,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1955., σελ. 5. Πρβλ. Παράρτημα για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξης προς τον Ελληνικό λαό της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1955, σελ. 165

[260] Βλ. Παράρτημα, για τη συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 179

[261] Βλ. Παράρτημα, για τη συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 178

Για τους λόγους αυτούς, δηλαδή της έμφυτης εκμετάλλευσης και της αδικίας του καπιταλισμού, η Χριστιανική Δημοκρατία θεωρεί ότι χρειάζεται η ανατροπή του. Δεδομένου ότι είναι από τη φύση του αντίθετος στο χριστιανισμό, δεν μπορεί να βελτιωθεί και να εξανθρωποποιηθεί. Το μόνο που μπορεί να γίνει, για να βελτιωθεί η ζωή των ανθρώπων, είναι ο καπιταλισμός να ανατραπεί.[262]

Η άλλη όψη του υλισμού είναι ο Κομμουνισμός. *«...Η κεφαλαιοκρατία είναι η κατάρα της εποχής μας, όμως αυτό δε σημαίνει πως ο κομμουνισμός είναι ευχή. Κι οι δύο καταπιέζουν κι εξαθλιώνουν τον άνθρωπο, καθένας με το δικό του τρόπο, γιατί, όπως είπαμε, είναι το ίδιο κακό σε διαφορετικές μορφές...»*[263].

Παρόλο που η Χριστιανική Δημοκρατία είναι ένα κόμμα χριστιανικό σοσιαλιστικό, δεν μπορεί με τίποτε να αποδεχθεί τον κομμουνισμό. Ο λόγος έγκειται στη φιλοσοφική θεμελίωση των δύο αυτών συστημάτων, καθώς το μεν στηρίζεται στη χριστιανική ηθική, και το δε στον ιστορικό υλισμό, σύμφωνα με τον οποίο δεν υπάρχει Θεός και μεταθανάτια ζωή. *«...Ο φιλοσοφικός υλισμός λέει ότι η ύλη κι η ενέργεια υπάρχει αιώνια, δεν έχει ανάγκη δημιουργού, εμείς πιστεύουμε ότι εν αρχή ην ο λόγος, ότι υπάρχει δημιουργός, αυτή είναι η αφετηριακή αντίθετη στάση, που δεν είναι εγκεφαλικό ζήτημα, γιατί από αυτήν τη θέση που θα πάρει κανένας αν θα ασπαστεί τη μια ή την άλλη άποψη, από εκεί εξαρτάται και τι οικοδόμημα ζωής θέλει να δημιουργήσει...»*[264].

Ακόμη, η Χριστιανική Δημοκρατία, δε δέχεται το καθεστώς της δικτατορίας του προλεταριάτου, καθώς, σαν κόμμα που βασίζεται στις Χριστιανικές αρχές, είναι ενάντια σε οποιασδήποτε μορφής βία. Υπό αυτήν την οπτική *«...ο κομμουνισμός είναι η πιο αντιανθρώπινη διδασκαλία που φάνηκε ως σήμερα στη γη. Με τη σημαία του μίσους ο κομμουνισμός φανατίζει τις μάζες για να τις ζεύξει ύστερα στο ζυγό του κόκκινου φασισμού. Η βία και το έγκλημα είναι γι' αυτόν τα μέσα της διακυβερνήσεως. Η ελευθερία της σκέψης θεωρείται αντίδρασις, η ηθική εμπόδιο, η ζωή πράγμα. Η κοινωνική δικαιοσύνη είναι το δόλωμα στο αγκίστρι του κομμουνισμού...»*[265].

---

[262] Βλ. Παράρτημα, για τη συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 179

[263] Χριστιανική Δημοκρατία, *Διακήρυξις Προς τον Ελληνικό Λαό,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1955., σελ. 6. Πρβλ. Παράρτημα για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξης προς τον Ελληνικό λαό της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1955, σελ. 166

[264] Βλ. Παράρτημα, για τη συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 179

[265] Χριστιανική Δημοκρατία, *Διακήρυξις Προς τον Ελληνικό Λαό,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1955., σελ. 6. Πρβλ. Παράρτημα για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξης προς τον Ελληνικό λαό της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1955, σελ. 165

Ουσιαστικά, αυτό που μας λέει ο χριστιανικός σοσιαλισμός, για τον καπιταλισμό και τον κομμουνισμό είναι ότι οι δύο αυτές κοσμοθεωρίες *«...αν κι εμφανίζονται αντίθετες, κι αντιμαχόμενες η μία με την άλλη, στην ουσία τους είναι όμοιες – δύο μορφές του ίδιου πράγματος, του υλισμού...»*[266] και γι' αυτόν το λόγο η Χριστιανική Δημοκρατία, αναζητά, έναν «τρίτο δρόμο», ο οποίος δε θα βασίζεται στον υλισμό, αλλά στην αγάπη και την ηθική, έτσι όπως προκύπτει μέσα από τη χριστιανική πίστη. Ας δούμε λοιπόν, τι ακριβώς είναι ο χριστιανικός σοσιαλισμός της Χριστιανική Δημοκρατίας.

Γ. 2. 2. Ο «ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ» ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Ο Χριστιανικός Σοσιαλισμός, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είναι ο «τρίτος δρόμος» ανάμεσα στον καπιταλισμό και τον κομμουνισμό, κι είναι μεγάλη η ανάγκη να υπάρξει αυτός ο «τρίτος δρόμος», ο χριστιανικός, δεδομένου ότι *«...στον αστισμό ο άνθρωπος γίνεται 'άτομο', στο κομμουνισμό 'μάζα', στο χριστιανισμό 'πρόσωπο'. Ο αστισμός εκμεταλλεύεται τον άνθρωπο, ο κομμουνισμός τον αρνείται κι ο χριστιανισμός τον δικαιώνει...»*[267].Στην δημιουργία αυτού του «τρίτου δρόμου», οι Ελληνες μπορούν να είναι αυτοί που θα παίξουν το ρόλο του «οργανωτή» και θα ενώσουν τον κόσμο. Ένας τέτοιος χριστιανικός σοσιαλισμός, σύμφωνα με τη Χριστιανική Δημοκρατία, μπορεί να ξεκινήσει μόνο από την Ελλάδα καθώς *«... εμείς ως Έλληνες, δεν έχουμε ανάγκη να στηριχθούμε ούτε στον Ανταμ Σμιθ, τον ιδρυτή του καπιταλιστικού συστήματος, του αστικού, ούτε στον Καρλ Μαρξ. Έχουμε την κλασική Ελλάδα,... έχουμε τους πατέρες της Εκκλησίας μας, ... έχουμε του αγωνιστές της εθνικής αντίστασης ... μπορούμε λοιπόν, από αυτές τις αστείρευτές πηγές να εμπνευστούμε και να επεξεργαστούμε προτάσεις για τη λύση των προβλημάτων μας. Πηγές λοιπόν έμπνευσης θα ήταν, η κλασική Ελλάδα για το τι σημαίνει δημοκρατία κι ελευθερία σκέψης, η καλλιέργεια των τεχνών και των γραμμάτων, οι πατέρες της Εκκλησίας και κυρίως οι μάρτυρες της πίστης μας για να μας πουν τι σημαίνει στην*

---

[266] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 43 - 44

[267] *Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1975, σελ. 11. Πρβλ. Παράρτημα, για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1975, σελ. 171

πράξη το μήνυμα του Χριστού κι η επιστήμη φυσικά. Όλα αυτά οδηγούν σε ένα καινούριο κοινωνικό σύστημα, σε μια εκχριστιάνιση, ... των θεσμών, το καινούριο αυτό σύστημα θα ήταν, ...ένα χριστιανικοκοινωνικό ή ένα χριστιανοσοσιαλιστικό...» [268]

Οι κατευθυντήριες αρχές του Κοινωνικού Χριστιανισμού είναι *i)* ότι ο άνθρωπος ως μεταφυσική αξία αποτελεί τον αποκλειστικό σκοπό της κοινωνικής οργάνωσης και κάθε κρατικής εξουσίας. Σκοπός του κράτους, του κοινωνικού συστήματος, της οικονομίας, της παιδείας δε μπορεί να είναι άλλος παρά η διαφύλαξη και κατοχύρωση της ανθρώπινης αξίας. *ii)* Ότι το κακό οπουδήποτε κι αν υπάρχει δε θα καταπολεμηθεί μονόπλευρα, αλλά με ταυτόχρονο αγώνα αναγεννήσεως του ατόμου κι αλλαγής της δομής της κοινωνικής ζωής. *iii)* Η δημοκρατική λύση των πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων κι η καταδίκη του φασισμού όλων των χρωμάτων. *iv)* Η πίστη ως δημιουργική δύναμη στην υπηρεσία του καινούριου κόσμου.[269]

Με βάση λοιπόν, αυτές τις αρχές ιδρύθηκε η Χριστιανική Δημοκρατία η οποία πιστεύει *«...στα Χριστιανικά Ιδανικά, Στη δημοκρατική λύση των πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων, στην ένωση όλου του κόσμου για τη δημιουργία της Νέας Χριστιανικής Έλλάδος...»*[270].

Το κόμμα της Χριστιανικής Δημοκρατίας, όπως ισχυρίζεται, είναι το κόμμα που αντιπροσωπεύει το χριστιανικό κοινωνικό κίνημα της χώρας μας. Είναι κόμμα ιδεολογικό κι όχι προσωπικό. Είναι κόμμα αρχών, στηριγμένο πάνω στις διδασκαλίες του χριστιανισμού. Δεν είναι κόμμα ούτε αστικό ούτε κομμουνιστικό, είναι κόμμα χριστιανικό. *«...Η Χριστιανική Δημοκρατία ανήκει στην Τρίτη παράταξη κι αποτελεί την πολιτική και κοινωνική έκφραση της Χριστιανικής Διδασκαλίας. Όπως ο Χριστιανισμός δεν έχει καμία σχέση με τον Καπιταλισμό και τον Κομμουνισμό, έτσι κι η Χριστιανική Δημοκρατία απέχει τόσο από τα δεξιά όσο κι από τα αριστερά κόμματα. Για ν' ακολουθήσει κανείς είτε τ' αριστερά, είτε τα δεξιά πρέπει να φύγει από τον ίσιο δρόμο...πρέπει να ψηφίσει την αδικία την εκμετάλλευση και την αθεΐα...γι' αυτό έπρεπε να ανοίξει ο ίσιος δρόμος...αυτός είναι ο δρόμος της Χριστιανική Δημοκρατίας...»*[271].

---

[268] Βλ. Παράρτημα, για τη συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 178

[269] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977, σελ. 19 - 27

[270] Χριστιανική Δημοκρατία, *Διακήρυξις Προς τον Ελληνικό Λαό,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1955., σελ. 12. Πρβλ. Παράρτημα για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξης προς τον Ελληνικό λαό της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1955, σελ. 168

[271] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 8

Γ. 3. Ο χριστιανικός σοσιαλισμός στην πράξη

Πριν μιλήσουμε για το τις βασικές προγραμματικές θέσεις του κόμματος, θα θέλαμε να επαναλάβουμε ότι ο χριστιανικός σοσιαλισμός, αν και χριστιανικός είναι σοσιαλισμός. Η Χριστιανική Δημοκρατία, όπως και τα άλλα χριστιανικά σοσιαλιστικά κόμματα της πρώτης περιόδου είναι κόμματα σοσιαλιστικά. Έχουμε ήδη πει ότι αυτό που επιδιώκουν είναι να δημιουργήσουν ένα σοσιαλιστικό σύστημα εμποτισμένο με τις χριστιανικές αξίες κι αρχές. Αυτό σημαίνει ότι δέχονται τις βασικές αρχές του σοσιαλισμού. Συγκεκριμένα, στις Θέσεις και Κείμενα του Α' Συνεδρίου της Χριστιανικής Δημοκρατίας διαβάζουμε: *«...Ο Χριστιανοσοσιαλισμός της Χριστιανικής Δημοκρατίας που στοχεύει σύμφωνα με τις βασικές του αρχές στη δημιουργία ενός χριστιανικού κράτους(εκχριστιάνιση των εξουσιών)... έχει μια ποιότητα που τον ξεχωρίζει από τους άλλους σοσιαλισμούς. Αλλά υπάρχει ένα ελάχιστο κοινωνικών κατακτήσεων του λαού, όπου όλοι οι γνήσιοι σοσιαλιστές, ανεξάρτητα από την ιδεολογία τους, δεν μπορεί παρά θεωρητικά να συμφωνούν. Οι ελάχιστοι αυτοί κοινοί σοσιαλιστικοί στόχοι αναφέρονται σε μια κοινωνία όπου:*

Α) *Στην πολιτική ζωή θα υπάρχουν διαδικασίες συμμετοχής του λαού, μέσα από τις οργανώσεις του σε όλες τις αποφάσεις που τον αφορούν.*

Β) *Στην κοινωνική ζωή θα κατοχυρώνονται τα δικαιώματα κι οι κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων μακριά από οποιεσδήποτε κοινωνικές διακρίσεις.*

Γ) *Στην οικονομία θα καταργείται σταδιακά η αλλοτριωτική για την προσωπικότητα σχέση εργοδότη-εργαζομένου και θα εγκαθιδρύεται η κοινωνικοποίηση, η αυτοδιαχείριση κι ο προγραμματισμός της οικονομίας.*

Δ) *Θα ενισχύεται τέλος το πνεύμα της συνεργασίας κι όχι του ανταγωνισμού...»*[272]

[272] Χριστιανική Δημοκρατία, *Θέσεις και Κείμενα του Α' Συνεδρίου 7,8,9 Δεκεμβρίου 1979*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, 1980, σελ. 55 - 56

Γ. 3. 1. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Οι βάσεις πάνω στις οποίες θεμελιώνεται η Πολιτεία του εφαρμοσμένου χριστιανισμού είναι, σύμφωνα με τον ιδρυτή της Χριστιανικής Δημοκρατίας, Ν. Ψαρουδάκη, η πίστη στην ύπαρξη του Θεού που δίνει τη σφραγίδα του Χριστιανικού Ιδεαλισμού και το κάνει αντίθετο σε κάθε μορφή αθεΐας κι υλισμού, η πίστη στην ανθρώπινη αξία, η πίστη στην αδελφότητα των ανθρώπων, η παραδοχή της αμαρτωλότητας του ανθρώπου κι η ανάγκη της σωτηρίας του, η καθολικότητα του Χριστιανισμού, η κοινωνική διδασκαλία της Αγίας Γραφής και το Παγκόσμιο σχέδιο του Θεού.[273]

Σύμφωνα με τη Χριστιανική Δημοκρατία, πραγματική Δημοκρατία είναι η ολοκληρωμένη Δημοκρατία. Δεν αρκεί μόνο η πολιτική δημοκρατία για να μιλήσουμε για μια κοινωνία που στηρίζεται, λειτουργεί και διέπεται από δημοκρατικές αρχές. *«...Η Πολιτεία είναι δημοκρατική όταν είναι δημοκρατία και στο Πολίτευμα και στο Κοινωνικό Σύστημα και στο Κράτος...»*[274]. Για το λόγο αυτόν, οι βάσεις της Χριστιανικής Πολιτείας που προτείνει το κόμμα είναι: *Η Πολιτική Δημοκρατία:* όλοι οι άρχοντες του τόπου είναι αιρετοί, εκλεγμένοι από μυστική ψηφοφορία, για ένα χρονικό διάστημα με σκοπό την εφαρμογή του προεκλογικού προγράμματος. *Η Πνευματική Δημοκρατία:* η μόρφωση είναι κτήμα όλου του λαού και στην απόκτησή της δεν αναγνωρίζονται ούτε προνόμια ούτε εξαιρέσεις, καθώς είναι θεμέλιο της Πολιτικής Δημοκρατίας. *Η Οικονομική Δημοκρατία:* σε μια αληθινή Δημοκρατία οικονομικά και κοινωνικά προνόμια δε χωράνε, καθώς δημιουργούνται ανισότητες στις ευκαιρίες για μόρφωση και, συνεπώς, διακινδυνεύεται κι η Πολιτική Δημοκρατία.[275]

---

[273] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 93 - 100

[274] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977, σελ. 101

[275] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *ό. π.,* σελ. 102 - 104

Γ. 3. 2. ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Για να επιτευχθεί λοιπόν, αυτή η «ιδανική» χριστιανική πολιτεία πρέπει πρώτα να διορθωθούν τα κακώς κείμενα σε όλους τους θεσμούς της κοινωνίας. Οι θεσμοί στους οποίους δίνει ιδιαίτερη έμφαση η Χριστιανική Δημοκρατία είναι η εργασία, η οικογένεια, κι η παιδεία. *«...Όταν λέμε θεσμό της εργασίας εννοούμε πως δεν πρέπει να υπάρχουν άνθρωποι χωρίς εργασία... δε θάναι με κανένα πρόσχημα δυνατή η εκμετάλλευση της εργασίας και δε θα υπάρχει εισόδημα χωρίς εργασία για κανένα... Όταν λέμε θεσμό της Παιδείας εννοούμε πως η Παιδεία πρέπει να είναι δυνατή για όλους και για όλα τα επαγγέλματα... Ο στόχος είναι: Κανένας αμόρφωτος, κανένας ανεπάγγελτος!...Όταν λέμε θεσμό της οικογένειας εννοούμε στέγη, εργασία και πλήρη ασφάλιση για όλους...»*[276].

Αλλά, πριν περάσουμε να δούμε το τι προτείνει το κόμμα για αυτούς τους τρεις τομείς, ας αναφέρουμε τι λέει ο χριστιανικός σοσιαλισμός της Χριστιανικής Δημοκρατίας για την οικονομία. Μας λέει, λοιπόν, πως για την πραγματοποίηση των ανωτέρω στόχων είναι απαραίτητα *«...το πέρασμα στα χέρια του συνόλου των μέσων μαζικής παραγωγής (κοινωνικοποίηση) και της ευθύνης για όλη την Οικονομία της χώρας. Κι η οργάνωση του λαού κατά παραγωγικούς τομείς και συμμετοχή του στις αποφάσεις και τη διοίκηση....»*[277].

Για την παραγωγή[278] ο χριστιανικός σοσιαλισμός προτείνει να μην είναι εμπορευματική, αλλά παραγωγή προς ιδίαν χρήση, δηλαδή παραγωγός και καταναλωτής να είναι ο λαός. Η χριστιανική παραγωγική λειτουργία αποβλέπει στην ολότητα κι όχι στο ατομικό συμφέρον. Σκοπός δεν είναι το εμπορικό κέρδος, αλλά η ικανοποίηση των αναγκών του ατόμου. Η παραγωγή πρέπει να έχει στα χέρια της όλα τα παραγωγικά μέσα. Η ατομική ιδιοκτησία είναι εμπόδιο για μια πλήρη κι αποδοτική

---

[276] *Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1975, σελ. 25 - 26. Πρβλ. Παράρτημα, για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1975, σελ. 173

[277] *Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας*, ό. π., σελ. 26. Πρβλ. Παράρτημα, για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1975, σελ. 173

[278] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977, σελ. 126 – 138 και Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 141 - 146

λειτουργία της παραγωγής. Συνεπώς, στον κοινωνικό χριστιανισμό το Κράτος κατευθύνει το κεφάλαιο και την όλη οικονομική ζωή.[279]

Όσον αφορά, την κατανάλωση, ή για να ακριβολογούμε τη διανομή του πλούτου, η Χριστιανική Δημοκρατία μας λέει πως πρέπει να διέπεται από τις αρχές της ανθρώπινης αξίας, της εργασίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας και της αδελφότητας.[280] Η διανομή, λοιπόν, του πλούτου θα γίνεται σε όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες της χώρας χωρίς διακρίσεις, δίκαια, δηλαδή ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Όλοι θα έχουν το δικαίωμα στην εργασία, δηλαδή στη συμμετοχή για την παραγωγή του πλούτου και σε κάθε περίπτωση η Εθνική Οικονομία θα δίνει στον άνθρωπο όλα τα υλικά μέσα που χρειάζεται για την ψυχοσωματική ύπαρξη κι ολοκλήρωσή του. *«...Τα πλεονεκτήματα αυτού του τρόπου διανομής είναι...η κοινωνική δικαιοσύνη..., η απλοποίηση της ζωής..., η κοινωνική πρόνοια... κι η ανάπτυξη της ατομικής και συλλογικής ευθύνης...»*[281]

Ας δούμε λοιπόν τώρα το τι προτείνει ο Χριστιανικός Σοσιαλισμός για τους τρεις θεσμούς που προαναφέραμε.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ[282]

Η Παιδεία της Χριστιανικής Πολιτείας θα υπηρετεί το μεγάλο χριστιανικό σκοπό της τελειοποίησης και σωτηρίας του ανθρώπου και θα είναι σύμφωνη με την αθάνατη πνευματική κληρονομιά του έθνους μας και θα υπηρετεί το μεγάλο χριστιανικό σκοπό της σωματικής, πνευματικής κι ηθικής ανάπτυξης του ατόμου και θα μας δώσει καλούς χριστιανούς, καλούς Έλληνες και καλούς επαγγελματίες.

Η Χριστιανική Δημοκρατία πιστεύει πως η παιδεία πρέπει να είναι κτήμα όλων χωρίς όρους ή περιορισμούς. Η παιδεία στη Χριστιανική Πολιτεία θα είναι γενική, πλήρης και θα παρέχεται δωρεάν σε όλους τους νέους.

---

[279] Πρβλ. Παράρτημα για Συνέντευξη Μ. Μηλιαράκη, σελ. 180 - 181

[280] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977, σελ. 138 - 149

[281] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *ό. π.,* σελ. 149 - 151

[282] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977, σελ. 180 - 182 και Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 119 - 164

Όσον αφορά τη μορφή του εκπαιδευτικού συστήματος, η Χριστιανική Δημοκρατία μας λέει ότι η παιδεία είναι μία κι αδιαίρετη. Για κάθε περίπτωση πρέπει να είναι ανώτατη, δηλαδή πλήρης, καθώς παιδεία με ποσοστά δεν εννοείται. Η εκπαίδευση χωρίζεται σε γενική κι ειδική. Η γενική είναι τα στοιχεία εκείνα που θα μας δώσουν το ζωντανό Χριστιανό και τον Έλληνα, είναι το σύνολο των χριστιανικών ανθρωπιστικών γνώσεων που είναι απαραίτητες για την ηθική οικοδόμηση του ανθρώπου. Η Ειδική είναι το σύνολο των επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων που είναι απαραίτητες για να μας δώσουν τον καταρτισμένο εργαζόμενο.

Σύμφωνα με τη Χριστιανική Δημοκρατία ο πολυμερισμός των σχολείων είναι ανεπίτρεπτος. Θεωρεί ότι είναι ανάγκη να ιδρυθούν μαθητικές κοινότητες που θα είναι συγκροτήματα κτηρίων κατάλληλων και για θεωρητική και για πρακτική μόρφωση. Σε αυτές, θα ενταχθούν όλες οι σχολές εκτός από τις ανώτερες, για τις οποίες θα ιδρυθούν πανεπιστημιακές κοινότητες.

ΕΡΓΑΣΙΑ[283]

Ο ένας χρειάζεται την εργασία των άλλων για να ζήσει. Ουσιαστικά κανένας δεν εργάζεται για τον εαυτό του. Εργάζεται για τους άλλους, ενώ οι άλλοι εργάζονται γι' αυτόν. Με άλλα λόγια, όλες οι εργασίες είναι αποστολή. Ο κάθε εργαζόμενος είναι απόστολος μέσα στην κοινωνία.

Η εργασία θα αποτελεί τη μοναδική πηγή εισοδήματος, δεδομένου ότι δε θα υπάρχουν ιδιωτικά μέσα παραγωγής. Κι αφού η εργασία είναι μοναδική πηγή εισοδήματος για το άτομο, η εργασία είναι υποχρέωση για το άτομο. Η υποχρέωση αυτή γεννά στο άτομο το δικαίωμα να ζητήσει από την πολιτεία εργασία κι η πολιτεία έχει υποχρέωση να φροντίσει γι' αυτό. Το πρόβλημα της εργασίας θα λυθεί μόνο μέσω της κοινωνικοποίησης των μέσων παραγωγής. Το σύστημα παραγωγής που προτείνει η Χριστιανική Δημοκρατία θα απορροφήσει όλο το εργατικό δυναμικό της χώρας. Γι' αυτό πρέπει να γίνει η εξυγίανση των επαγγελμάτων. Κανένας δε θα μπορεί να έχει δύο ή περισσότερες πηγές εισοδήματος. Καθένας, θα πρέπει να

---

[283] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977, σελ. 153 - 171 και Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 119 - 164

διαλέξει ένα επάγγελμα από το οποίο και μόνο θα ζει. Όμως, στη χριστιανική κοινωνία η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι κι όχι στους δρόμους και τα γραφεία. Συγκεκριμένα, αυτό που λέει η Χριστιανική Δημοκρατία για το ρόλο της γυναίκας είναι ότι θα μπορεί να εργάζεται όσο είναι ανύπαντρη, αλλά από τη στιγμή που θα κάνει οικογένεια, έχει χρέος να παραμένει στο σπίτι και να φροντίζει για την ανατροφή των παιδιών καθώς ο άντρας *«...είναι η κεφαλή της οικογένειας κι αυτός πρέπει να εργάζεται για να συντηρείται η οικογένεια...»*[284].

Όσον αφορά το εισόδημα, *«...Για μας, η κατανομή του εισοδήματος θα έπρεπε να γίνεται σύμφωνα με τις ανάγκες των εργαζομένων κι όχι σύμφωνα με τη θέση που κατέχουν στην παραγωγική λειτουργία...»*[285].

Στο χριστιανικό κοινωνικό σύστημα η έννοια «εργασία» είναι συνδεδεμένη με την έννοια «παραγωγή» κι όχι με την έννοια «αμοιβή». Ο κάθε εργαζόμενος εισφέρει στην εργασία πράγματα ίσης αξίας και, συνεπώς, όλα τα επίπεδα εργασίας είναι κοινωνικά το ίδιο χρήσιμα και το ίδιο αξιότιμα. Για το λόγο αυτό, σε οποιαδήποτε κοινωνικά χρήσιμη εργασία κι αν εργάζεται κανένας, η συμμετοχή του στο εθνικό εισόδημα θα γίνεται με τα ίδια κριτήρια όπως και των άλλων. Το εισόδημα για το άτομο είναι ετήσιο και θα ποικίλλει ανάλογα με τη γενική πρόοδο και παραγωγή, καθώς όλοι έχουν μερίδιο συμμετοχής στο Εθνικό Εισόδημα.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ[286]

Η οικογένεια είναι η τρίτη βάση του χριστιανικού κοινωνικού συστήματος. Δεν αρκεί να μορφωθεί το άτομο και να κατοχυρωθεί κοινωνικά. Πρέπει να δημιουργήσει οικογένεια, καθώς αποτελεί βασικό θεσμό του χριστιανικού κοινωνικού συστήματος. Η δημιουργία λοιπόν οικογένειας, είναι υποχρέωση και δικαίωμα για τον άνθρωπο.

Στο θεσμό της οικογένειας η Χριστιανική Δημοκρατία συμπεριλαμβάνει το γάμο, τη στέγη, την παιδεία, την υγεία και την ψυχαγωγία. Εμείς, θα σταθούμε μόνον στο γάμο καθώς, σε αυτόν δίνει ιδιαίτερη έμφαση το κόμμα.

---

[284] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 140

[285] Πρβλ. Παράρτημα για Συνέντευξη Μ. Μηλιαράκη, σελ. 181

[286] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977, σελ. 178 – 184 και Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 164 - 178

Ο γάμος είναι βασικό μυστήριο της Εκκλησίας και βασικό θεμέλιο της ζωής. Γι' αυτό, το χρέος του κοινωνικού καθεστώτος είναι να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις ενός επιτυχημένου γάμου. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι οικονομικές (πρέπει να είναι λυμένο το πρόβλημα της βιοτικής συντήρησης της οικογένειας) κι ηθικές (η μόρφωση, η χριστιανική ανατροφή των νέων). Ο σκοπός του γάμου είναι τριπλός: συντροφιά κι αλληλοβοήθεια μεταξύ των συζύγων, ικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου και τεκνογονία.

Για να κατοχυρωθεί η οικογένεια πρέπει πρώτα να κατοχυρωθεί ο γάμος. Και για να προστατευθεί ο γάμος, πρέπει να ρυθμιστούν οι κοινωνικές σχέσεις, ώστε να μην υπάρχουν φυλετικές διακρίσεις, και να υπάρχει κοινωνική δικαιοσύνη. Με την πνευματική, κοινωνική κι οικονομική κατοχύρωση της οικογένειας οι ωφέλειες που θα προκύψουν για το άτομο και το κοινωνικό σύνολο είναι τεράστιες καθώς, με την ενίσχυση της οικογένειας *«... λύνοντας το πρόβλημα της στέγης και της εργασίας...και με κατάλληλα κοινωνικά μέτρα, η πορνεία, και γενικώς η διαφθορά, θα χτυπηθεί στη ρίζα της...»*[287].

Ουσιαστικά, αυτό που προτείνει η Χριστιανική Δημοκρατία, είναι μια ομογενοποιημένη κοινωνία, όπου ο καθένας εργάζεται για να συμβάλλει σε αυτήν. Για τη Χριστιανική Δημοκρατία, τα άτομα πρέπει να λειτουργούν κυρίως για το συμφέρον των πολλών, κι όχι για του εαυτούς τους. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι η ατομικότητα υποβιβάζεται κι αυτό που προέχει είναι το κοινό καλό.

[287] Χριστιανική Δημοκρατία, *Διακήρυξις Προς τον Ελληνικό Λαό,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1955., σελ. 13. Πρβλ. Παράρτημα για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξης προς τον Ελληνικό λαό της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1955, σελ. 168

Γ. 4. Πώς βλέπει η «Χριστιανική Δημοκρατία» του Ψαρουδάκη τη Χριστιανική Δημοκρατία της Ευρώπης;

Δεν κρίνουμε σκόπιμο σε αυτό το σημείο να συγκρίνουμε τη Χριστιανική Δημοκρατία με τα κόμματα της Ευρωπαϊκής χριστιανικής δημοκρατίας, δεδομένου ότι λίγο πολύ αυτή η σύγκριση έγινε με τα χριστιανικά – σοσιαλιστικά κόμματα της πρώτης περιόδου.

Εδώ θέλουμε μέσα από το γραπτό λόγο του ιδρυτή της να απαντήσουμε στο ερώτημα, γιατί το κόμμα επιλέγει να λέγεται χριστιανοδημοκρατικό κι όχι χριστιανοσοσιαλιστικό. Στο βιβλίο Επανάσταση Αγάπης, διαβάζουμε: *«... Η εκλογή των λέξεων δεν έγινε βέβαια τυχαία. Ο τίτλος 'Χριστιανική Δημοκρατία' είναι ο πληρέστερος τίτλος, εννοιολογικά κι ιστορικά, για να εκφράσει το μεγάλο νόημα κι αίτημα του χριστιανικού κοινωνισμού... Αφού λοιπόν, η χριστιανική διδασκαλία κι' η ιστορία της Εκκλησίας διαπνέονται από γνήσιο δημοκρατικό πνεύμα, μπορούσε, αγώνας για τη χριστιανοποίηση της πολιτείας και του κοινωνικού συστήματος να βρει εκφραστικότερο όνομα από αυτό της 'Χριστιανικής Δημοκρατίας';...»*[288].

Πώς αντιλαμβάνεται όμως η Χριστιανική Δημοκρατία του Ψαρουδάκη, τα κόμματα που ανήκουν στην ευρωπαϊκή χριστιανοδημοκρατική οικογένεια;

«*...Η Χριστιανική Δημοκρατία δεν έχει καμία σχέση με τις 'χριστιανικές δημοκρατίες της Ευρώπης' που είναι καθαρά αστικά κόμματα (της Δεξιάς ή του Κέντρου) με χριστιανική επωνυμία. Εμείς ζητούμε ριζική αλλαγή του κοινωνικού συστήματος ώστε να γίνει πραγματικά χριστιανικό. Οι χριστιανοδημοκράτες της Δύσεως αρκούνται σε μπαλώματα κι ενώ θεωρητικά καταδικάζουν το διπρόσωπο υλισμό, στην πράξη χτυπούν μονάχα τον Κομμουνισμό και συνεργάζονται με την Κεφαλαιοκρατία, της οποίας είναι όργανα...»*[289]. Ακόμα δριμύτερο είναι αυτό το 'κατηγορώ' στη διακήρυξη του 1975 όπου διαβάζουμε: *«... το κίνημα μας στη λύση των πολίτικών και κοινωνικών προβλημάτων δεν έχει καμία σχέση με τα συνώνυμα πολιτικά κόμματα της Ευρώπης, που είναι κινήματα αστικά κι όχι χριστιανικά. Η χριστιανική δημοκρατία των*

---

[288] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 11 - 13

[289] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *ό. π.,* σελ. 11 - 13

Ευρωπαϊκών χωρών χρησιμοποιεί το χριστιανικό όνομα, αλλά το περιεχόμενό της είναι ξένο προς τις αρχές του κοινωνικού χριστιανισμού. Η χριστιανική Δημοκρατία της Ευρώπης είναι υπόλογος της ιστορίας γιατί αντί να ανοίξει καινούριους δρόμους περιορίστηκε στο ρόλο του υπηρέτη του αμερικανικού κατεστημένου. Άνοιξε το δρόμο του αμερικανικού επεκτατισμού στην Ευρώπη και στερέωσε την εξουσία του. Σημείωσε πρόσκαιρα επιτυχίες αλλά μακροπρόθεσμα ζημίωσε τη χριστιανική υπόθεση προς όφελος των υλιστικών δυνάμεων. Γι' αυτό το κίνημα μας, βαθιά χριστιανικό, σοσιαλιστικό από παλιά έχει καταγγείλει τη χριστιανική δημοκρατία της Ευρώπης...»[290].

[290] *Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας, ό. π.,* σελ. 15 - 16.
Πρβλ. Παράρτημα, για Τα βασικότερα σημεία της Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας το 1975, σελ. 171 - 172

Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Θεωρήσαμε, ότι είναι καλύτερο, με βάση τη δομή και το περιεχόμενο της εργασίας, στο τέλος αυτού του μέρους να βγάλουμε τα συμπεράσματα, με βάση τα όσα μελετήσαμε στα δύο πρώτα μέρη της εργασίας. Δεδομένου, ότι το επόμενο και τελευταίο μέρος της εργασίας, είναι αρκετά διαφορετικό σε περιεχόμενο από τα δύο πρώτα, κρίνουμε σωστότερο να γράψουμε σε αυτό το σημείο της εργασίας τις παρατηρήσεις μας για τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1945 – 2007, αντί να έχουμε στο τέλος ένα μεγάλο κεφάλαιο συμπερασμάτων. Το κεφάλαιο αυτό θα το χωρίσουμε σε δύο υποκεφάλαια. Στο πρώτο υποκεφάλαιο, θα συνοψίσουμε την ιδεολογία των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα και θα θυμίσουμε τις κατηγορίες στις οποίες τα εντάξαμε στο προηγούμενο μέρος της εργασίας. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο, θα προσπαθήσουμε να επαληθεύσουμε την πρώτη υπόθεση εργασίας μας, ότι δηλαδή, έως τώρα, στην Ελλάδα δεν έχουν εμφανιστεί κόμματα όμοια με τα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά της Ευρώπης.

Δ. 1. Πόσο χριστιανικά είναι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1945 – 2007; (Περιγραφή της Ιδεολογίας τους)

Στην Ελλάδα, την περίοδο που μελετάμε, ιδρύθηκαν 79 κόμματα τα οποία στην ονομασία τους φέρουν τον αυτοχαρακτηρισμό ««Χριστιανικά»». Από αυτά, τα κόμματα με τα οποία ασχοληθήκαμε στο προηγούμενο μέρος, είναι εκείνα που με την ονομασία τους δηλώνουν κάποια ταυτότητα πέρα από τη χριστιανική. Τα κόμματα που μας ενδιαφέρουν ιδιαιτέρως, είναι αυτά που αυτοχαρακτηρίζονται ως Ορθόδοξα – Ελληνορθόδοξα, χριστιανοσοσιαλιστικά και χριστιανοδημοκρατικά, (δηλαδή, τα 51 από τα 79 κόμματα). Στον πίνακα 1 χωρίσαμε τις δύο χρονικές περιόδους που

μελετάμε σε δύο υποπεριόδους, καθώς η πολιτική σκηνή της χώρας αλλάζει. Στην πρώτη περίοδο σαν σημείο τομής έχουμε βάλει το 1956 όπου έχουμε την ίδρυση της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης (ΕΡΕ), από τον Κ. Καραμανλή, *«...η δημόσια εικόνα του οποίου αντιστοιχούσε στο αίτημα για ανανέωση του πολιτικού προσωπικού και αποστασιοποίηση από την κληρονομιά του Εθνικού Διχασμού...»*[291]. Με την ίδρυση της ΕΡΕ, η οποία κέρδισε στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1956, 1958 και 1961, «*...επιβεβαιώθηκε η ανανεωμένη ενότητα, αντοχή και συνέχεια της πολιτικής δεξιάς»*[292]. Ακόμη, *«... το νέο στοιχείο που έφερε η ΕΡΕ είναι η προσπάθεια για πιο ταχύρυθμη ανάπτυξη της οικονομίας και κάποιο εκσυγχρονισμό του κράτους...»*[293]. Στην περίοδο 1974 – 2007 σαν σημείο τομής έχουμε βάλει το τέλος της πολιτικής αστάθειας των ετών 1989 – 1990 όχι μόνο λόγω των διεθνών εξελίξεων και της κατάρρευσης του κομμουνισμού, αλλά κι επειδή στην Ελλάδα την περίοδο αυτή *«...αλλάζει η δυναμική του κομματικού ανταγωνισμού...»*[294] -για τους λόγους που αναφέραμε στο προηγούμενο μέρος της εργασίας.

Έτος Ίδρυσης / Αυτοχαρακτηρισμός	**1945 – 1956**	**1957 - 1967**	**Α' περίοδος (1945–1967)**	**1974 - 1989**	**1990 - 2007**	**Β' Περίοδος (1974-2007)**	**Σύνολο (51/79)**
Χριστιανοδημοκρατικά	4	0	**4**	12	3	**15**	**19**
Χριστιανοσοσιαλιστικά	10	0	**10**	1	0	**1**	**11**
Ορθόδοξα	8	1	**9**	4	8	**12**	**21**

Πίνακας 1. *Οι αυτοχαρακτηρισμοί των κομμάτων ανά δεκαετία*

Μελετώντας τον Πίνακα 1, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τη διαφορά που εντοπίζουμε στα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ως χριστιανοδημοκρατικά και χριστιανοσοσιαλιστικά. Ενώ στην πρώτη περίοδο τα περισσότερα κόμματα

[291] Νικολακόπουλος Ηλίας, «Ελεγχόμενη Δημοκρατία, από το τέλος του εμφυλίου έως τη Δικτατορία», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τόμος 9, Τεύχος 1, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Τα Νέα, Αθήνα 2003, σελ. 22

[292] Pappas S. Takis, «The transformation of the Greek party system since 1951», *West European Politics*, Vol 26, N° 2, (April 2003), σελ. 93

[293] Λιναρδάτος Σπύρος, *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα*, Τόμος Γ 1955-1961, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978, σελ. 49

[294] Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση*, εκδ. Πόλις, Ιούνιος 2008, Αθήνα, σελ 14

αυτοχαρακτηρίζονται ως χριστιανοσοσιαλιστικά, στη δεύτερη τα περισσότερα αυτοχαρακτηρίζονται ως χριστιανοδημοκρατικά. Αυτό συμβαίνει για τους εξής λόγους: *Πρώτον*, στην πρώτη περίοδο, τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ως χριστιανικά σοσιαλιστικά έχουν ως βασικό στόχο και σκοπό τους να υπερβούν τη διαίρεση κομμουνισμού και καπιταλισμού, δημιουργώντας έναν «τρίτο δρόμο» του χριστιανικού σοσιαλισμού. Ο λόγος, που επιλέγεται αυτή η πολιτική – ιδεολογική γραμμή, είναι ο εμφύλιος πόλεμος το μίσος και τις διαιρέσεις του οποίου θέλουν να υπερβούν. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει στη δεύτερη περίοδο. Ο εμφύλιος έχει προ πολλού τελειώσει και τη θέση του παίρνει η αντιπαράθεση δεξιάς – αντιδεξιάς. *Δεύτερον*, τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται χριστιανοδημοκρατικά στη μεταπολιτευτική Ελλάδα, όπως θα δούμε στη συνέχεια που θα εξετάσουμε την ιδεολογία τους, είναι κόμματα πατριωτισμού – εθνικοφροσύνης, είναι κόμματα επηρεασμένα από τη δικτατορία, κόμματα βγαλμένα από το παρελθόν, με σύνθημα το Ελλάς, Πατρίδα, Οικογένεια. Αξίζει να παρατηρήσουμε, ότι μόνον ένα χριστιανοσοσιαλιστικό κόμμα ιδρύεται και, αυτό όπως αναφέραμε στο δεύτερο κεφάλαιο αυτού του μέρους, είναι επανίδρυση κόμματος που είχε ιδρυθεί αρχικά την περίοδο του εμφυλίου.

Τέλος, βλέπουμε ότι και στις δύο περιόδους ιδρύονται αρκετά κόμματα που στην ονομασία τους φέρουν τη λέξη Ορθόδοξο. Το γεγονός, ότι αυτά είναι 9 και 12 αντίστοιχα μπορεί να ερμηνευτεί ως προς το ότι και στις δύο περιόδους υπάρχουν κόμματα – υπερασπιστές της ορθοδοξίας. Αλλά κάτι, τέτοιο είναι λάθος, καθώς αυτό που διαχωρίζει τα κόμματα είναι το τι πρεσβεύουν, κι αυτό θα το αναφέρουμε στην επόμενη ενότητα.

Στη συνέχεια, θα ανακεφαλαιώσουμε όσα αναφέραμε στο προηγούμενο μέρος της εργασίας σχετικά με τους αυτοχαρακτιρισμούς των κομμάτων. Με βάση τα όσα μελετήσαμε[295] συντάξαμε τον Πίνακα 2 ο οποίος περιλαμβάνει τις κατηγορίες που διακρίναμε, τον αυτοχαρακτηρισμό των κομμάτων (ΠΟΙΑ), την περίοδο που ιδρύθηκαν (ΠΟΤΕ), τους λόγους που ιδρύθηκαν (ΓΙΑΤΙ) και την ιδεολογία τους (ΤΙ).

[295] Πρβλ. παρούσα εργασία, σελ. 46 – 58 και 66 – 77

	ΠΟΙΑ	***ΠΟΤΕ***	***ΓΙΑΤΙ***	**ΤΙ**
Χριστιανοσοσιαλιστικά	Κόμματα που στην ονομασία τους φέρουν τις λέξεις ***Χριστιανικό*** και ***Σοσιαλιστικό***[296]	Α' περιοδος (1945 -1954)	Για να υπερβούν τη διαίρεση κομμουνισμός - καπιταλισμός	Ο τρίτος δρόμος του χριστιανικού σοσιαλισμού
Ορθόδοξα	Κόμματα που στην ονομασία τους φέρουν τη λέξη ***Ορθόδοξο***	Α' περίοδος (1946 – 1961)	Προασπιση της Εκκλησίας, δήλωση εθνικοφροσύνης	αντικομμουνιστικά
«Χριστιανοδημοκρατικά»	Κόμματα που στην ονομασία τους φέρουν τις λέξεις ***Χριστιανικό*** και ***Δημοκρατικό***[297]	Β' περίοδος (1974 – 1985)	Εθνικοφροσύνη, Προάσπιση Εκκλησίας. Τρίπτυχο: Ελλάς – Θρησκεία – Οικογένεια.	Αντικομμουνιστικά, Φιλοχουντικά
Ελληνορθόδοξα	Κόμματα που στην ονομασία τους φέρουν τη λέξη ***Ορθόδοξο***	Β' Περίοδος (1987 – 2000)	Προάσπιση Ορθοδοξίας από άθεους, αντίχριστους,	Εθνικιστικά, Κατά του διεθνισμού
Κόμμα καμουφλάζ*	Νέο Κόμμα ***Σωτηρίας*** – Χριστιανική Δημοκρατία	Β' Περίοδος 2007	Κατάληψη εξουσίας με βοήθεια από τα σώματα ασφαλείας	Ανατρεπτικό

Πίνακας 2. Κατηγοριοποίηση κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά».

* Το νέο Κόμμα Σωτηρίας – Χριστιανική Δημοκρατία δεν υπάγεται σε καμία από τις κατηγορίες που μελετάμε

[296] Σε αυτήν την κατηγορία συμπεριλαμβάνεται κι η Χριστιανική Δημοκρατία του Ψαρουδάκη.

[297] Η κατηγορία αυτή δημιουργήθηκε μέσα από τη μελέτη του ΧΡΙΣΚΕΛ, δε συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή η Χριστιανική Δημοκρατία του Ψαρουδάκη και το Νέο Κόμμα Σωτηρίας Χριστιανική Δημοκρατία του Στοΐλη.

Για να γίνει απολύτως κατανοητός αυτός ο πίνακας πρέπει να μιλήσουμε ξεχωριστά για την κάθε μια από τις κατηγορίες που περιλαμβάνει.

Ας ξεκινήσουμε από το χριστιανικό σοσιαλισμό. Δεδομένου ότι έχουμε ήδη αναφερθεί ενδελεχώς στο τι είναι και στο τι πρεσβεύει ο Χριστιανικός Σοσιαλισμός[298], θα αρκεστούμε σε μια απλή αναφορά του τι επεδίωκε. Ο χριστιανικός σοσιαλισμός ξεκίνησε από την απογοήτευση που επέφερε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος με την αντιπαράθεση κομμουνισμού – καπιταλισμού. Ο εμφύλιος σπαραγμός που ακολούθησε τον πόλεμο, κατέστησε έντονη την ανάγκη δημιουργίας ενός καινούριου κοινωνικού συστήματος το οποίο θα ήταν πάνω και πέρα από αυτήν την αντιπαράθεση και θα δημιουργούσε έναν «τρίτο δρόμο». Ο «τρίτος δρόμος» αυτός, δεν είναι τίποτε άλλο παρά η εφαρμογή των χριστιανικών αξιών μέσα σε ένα σοσιαλιστικό σύστημα. Με αυτόν τον τρόπο θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να νικηθεί τόσο ο υλισμός της κεφαλαιοκρατίας όσο κι ο άθεος υλισμός. Με την επιβολή της δικτατορίας, ο χριστιανικός πολιτισμός εξαφανίστηκε και το μόνο κόμμα που έμεινε πιστό στις ιδεολογικές αρχές του χριστιανικού κοινωνισμού είναι η Χριστιανική Δημοκρατία του Ν. Ψαρουδάκη.

Στην *δεύτερη* κατηγορία, έχουμε εντάξει τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ορθόδοξα, αλλά όχι όλα. Μόνον αυτά της προδικτατορικής περιόδου. Για τα κόμματα αυτά είπαμε[299], ότι ιδρύονται σε μια περίοδο που *«...στην Ελλάδα είναι μια περίοδος ανωμαλίας. Έχει προηγηθεί ο εμφύλιος πόλεμος, ο λαός μας έχει χωριστεί, τον έχουν χωρίσει σε δύο παρατάξεις, τους λεγόμενους 'εθνικόφρονες' και τα 'μιάσματα'...»*[300]. Δυστυχώς, δε βρήκαμε, κάποια στοιχεία για τα κόμματα αυτά, αλλά τα κατατάσσουμε ως κόμματα εθνικοφροσύνης με το εξής σκεπτικό: οι κομμουνιστές θεωρούνταν ξενοκίνητοι κι άθεοι, η εθνικοφροσύνη συνεπάγεται πίστη στο έθνος κι η ορθοδοξία είναι συνυφασμένη με τον ελληνισμό. *«...ο αγώνας ενάντια της Αριστεράς θεωρήθηκε αγώνας ενάντια στην αθεΐα και φυσικά αγώνας κατά της ηθικής εκτροπής εφόσον η εθνική υπόσταση του έθνους συνδέεται μόνο με τη θρησκεία η οποία κι αναλαμβάνει την προσπάθεια να στηρίξει το εθνικό οικοδόμημα...»*[301]. Μπορούμε λοιπόν, με σχετική ασφάλεια, να υποστηρίξουμε την άποψη ότι τα

---

[298] Για περισσότερα σχετικά με το Χριστιανικό Σοσιαλισμό Βλ. σελ. 37 – 40, 51 – 56 και 85 – 96 της παρούσης εργασίας

[299] Βλ. σελ. 51 – 52 της παρούσας εργασίας.

[300] Βλ. Παράρτημα για τη συνέντευξη του Μ. Μηλιαράκη, σελ. 177

[301] Καραμούζης Πολύκαρπος, «Θρησκεία και Κυρίαρχη Ιδεολογία στη Νεοελληνική Κοινωνία», *Επιστήμη και Κοινωνία*, Τεύχος 21, Άνοιξη 2009, εκδ. Αντ, Ν. Σάκκουλα, σελ. 97

κόμματα που δηλώνουν πως είναι ορθόδοξα είναι κόμματα εθνικοφροσύνης κι αντικομμουνιστικά. Εξάλλου, όπως διαβάζουμε και το βιβλίο *Η Τρίτη Ιδεολογία και η Ορθοδοξία,: «...η Αριστερά έπρεπε να ηττηθεί και στο χώρο των ιδεών. Η ελληνοχριστιανική αντικομμουνιστική ιδεολογία άνθισε εκείνη την εποχή του τρόμου συμπληρώνοντας στο χώρο του πνεύματος το έργο των εκτελεστικών αποσπασμάτων και των παρακρατικών συμμοριών...»*[302].

Αντικομμουνιστικά είναι και τα κόμματα της *επόμενης* κατηγορίας. Όπως ήδη εξηγήσαμε στο δεύτερο κεφάλαιο αυτού του μέρους της εργασίας[303], έχοντας μελετήσει το ΧΡΙΣΚΕΛ κι έχοντας υπόψη μας την απόπειρα δημιουργίας του ΧΡΙΣΚΕ από πρώην στελέχη της δικτατορίας, και τα κόμματα αυτά είναι κόμματα εθνικοφρόνων. Στο τέλος του προηγούμενου υποκεφαλαίου, τα αναφέραμε, ως κόμματα βγαλμένα από το παρελθόν. Μετά την πτώση της δικτατορίας *«...το Ελληνικό πολιτικό σύστημα θεμελιώθηκε σε νέα βάση. Ο αντικομμουνισμός έδωσε τη θέση του στον αντιφασισμό, ο οποίος απονομιμοποιούσε το δεξιό άκρο του πολιτικού συστήματος. Η εθνικοφροσύνη έδωσε τη θέση της στην ηγεμονία της 'προοδευτικής – δημοκρατικής' κουλτούρας...»*[304]. Σε μια λοιπόν εποχή, που η ακραία δεξιά απονομιμοποιείται, έχουμε την εμφάνιση κομμάτων πιστών στην εθνικοφροσύνη και τον αντικομμουνιστικό αγώνα. Κι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τα κόμματα αυτά τα εντάσσουμε σε ξεχωριστή κατηγορία από τα προηγούμενα. Γιατί στην προηγούμενη περίοδο η εθνικοφροσύνη κι ο αντικομμουνισμός ήταν, το δεδομένο, το λογικό κι ο κανόνας, ενώ αυτά τα κόμματα, είναι αντίθετα από τη λαϊκή επιταγή, είναι κόμματα υπερασπίσεως της εθνικοφροσύνης κι όχι άμυνας απέναντι στον κομμουνισμό, όπως τα κόμματα της προηγούμενης κατηγορίας.

Η *τέταρτη* κατηγορία που διακρίναμε είναι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ως ορθόδοξα ή ελληνορθόδοξα. Τα κόμματα αυτά σε αντίθεση με όλα τα προηγούμενα, δίνουν έμφαση στην ελληνική ταυτότητα και την ορθοδοξία. Δεν είναι κόμματα εθνικοφροσύνης, δεν είναι κόμματα αντικομμουνισμού, δεν είναι κόμματα χριστιανοσοσιαλιστικά, δεν είναι κόμματα χριστιανοδημοκρατικά. Είναι ένα φαινόμενο που πρωτοεμφανίζεται στη χώρα στα τέλη της δεκαετίας του '80[305] με στόχο να κρούσουν τον κώδωνα του κινδύνου στους έλληνες για μια απειλή που

---

[302] Κιτσίκης Δημήτρης, *Η Τρίτη Ιδεολογία και η Ορθοδοξία,* εκδ. Εστία, 1998
[303] Πρβλ. παρούσα εργασία, σελ. 62 – 64, 69 – 70 και 72 - 73
[304] Βούλγαρης Γιάννης, «Η Δημοκρατική Ελλάδα, 1974 – 2004», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 - 2000,* Τόμος 10, Τεύχος 2, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Τα Νέα, Αθήνα 2003, σελ. 10
[305] Για τα κόμματα αυτά Βλ. σελ.70 – 71 και 74 – 75 της παρούσης εργασίας.

προέρχεται από την παγκοσμιοποίηση και θέτει σε κίνδυνο την ελληνική ταυτότητα και την ορθόδοξη πίστη.

Τέλος, το Νέο Κόμμα Σωτηρίας – Χριστιανική Δημοκρατία δεν μπορεί να ενταχθεί σε κάποια από αυτές της κατηγορίες. Το ονομάσαμε κόμμα καμουφλάζ, γιατί δε διστάζει στο καταστατικό του να δηλώσει ότι η συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας θα επιτευχτεί με τη βοήθεια των σωμάτων ασφαλείας και του Θεού. Ούτε σε αυτήν την κατηγορία θα μείνουμε καθώς το κόμμα έχει εξεταστεί ήδη[306].

Επειδή ασχολούμαστε με κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» κρίναμε, ότι θα ήταν ενδιαφέρον να απεικονίσουμε με γραφικό τρόπο τη διασταύρωση ορισμένων μεταβλητών, που να δείχνουν το πώς τοποθετούνται τα κόμματα με βάση τις απόψεις τους για την Εκκλησία.

Έτσι φτιάξαμε δύο σχεδιαγράμματα αξόνων, έναν για την κάθε περίοδο που μελετάμε[307].

Για την περίοδο 1945 – 1967, (σχεδιάγραμμα 1) φτιάξαμε τον ιδεολογικο-πολιτικό άξονα Αριστεράς – Δεξιάς και τον βάλαμε να τέμνεται από έναν θρησκευτικό-εκκλησιαστικό άξονα με το ρόλο που θα μπορούσε να έχει η Εκκλησία μέσα στην Ελληνική Κοινωνία. Το αποτέλεσμα είναι το εξής:

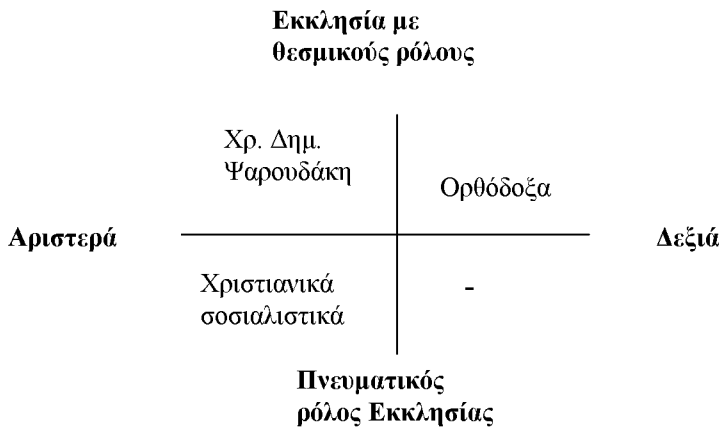

Σχεδιάγραμμα 1. *Τα κόμματα την περίοδο 1945 – 1967 σε σχέση με τη θέση τους στον Άξονα Αριστερά – Δεξιά και την άποψή τους για το ρόλο της Εκκλησίας*

[306] Βλ. σελ. 76 – 77 της παρούσης εργασία.

[307] Δυστυχώς, λόγω των πολύ διαφορετικών θέσεων των κομμάτων που μελετάμε τόσο στον άξονα Αριστεράς – Δεξιάς όσο και σε σχέση με τα «εκκλησιαστικά» θέματα στις δύο περιόδους που μελετάμε δεν ήταν δυνατή η δημιουργία ενός μόνο σχεδιαγράμματος για όλη τη χρονική περίοδο 1945 – 2007.

Αυτό σημαίνει ότι το σχεδιάγραμμα αυτό περιλαμβάνει τα κόμματα της περιόδου 1945 – 1967, τα οποία έχουμε χωρίσει σε χριστιανοσοσιαλιστικά κι ορθόδοξα. Στο αριστερό ημισφαίριο τοποθετούνται τα χριστιανοσοσιαλιστικά και στο δεξιό τα ορθόδοξα. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι στο κάτω τεταρτημόριο του αριστερού ημισφαιρίου, τοποθετούνται τα χριστιανικά σοσιαλιστικά κόμματα, καθώς, όπως είπαμε όταν μελετούσαμε το ΧΡΙΣΚΕ του Καψωμένου, τα κόμματα αυτά, σαν σοσιαλιστικά, ζητούν το χωρισμό του κράτους από την Εκκλησία, και θεωρούν ότι η Εκκλησία πρέπει να περιοριστεί στο πνευματικό της έργο, που είναι η διαμόρφωση καλών χριστιανών κι ηθικών ανθρώπων. Αντίθετα, τη Χριστιανική Δημοκρατία της τοποθετήσαμε στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο καθώς μας λέει *«... Όχι χωρισμός της Εκκλησίας από το Κράτος, ούτε υποταγή της σ' αυτό, ή του Κράτους στην Εκκλησία, ούτε σύγχυση θρησκευτικής και κρατικής εξουσίας. Η 'Χ. Δ.' ανοίγει το σωστό δρόμο: Οργανική συνύπαρξη και συνεργασία Εκκλησίας και Πολιτείας..»*[308]. Τα ορθόδοξα κόμματα από την άλλη, σαν κόμματα εθνικοφροσύνης, σαν κόμματα που καταδικάζουν του άθεους κομμουνιστές, σαν κόμματα του 'κράτους' τοποθετούνται στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο, ενώ, δε βρήκαμε κάποιο δεξιό κόμμα που να επιθυμεί η Εκκλησία να έχει μόνο πνευματικό ρόλο.

Αντίθετα, για την περίοδο 1974 – 2007 (σχεδιάγραμμα 2) φτιάξαμε έναν άξονα που να δηλώνει τη 'νομιμότητα' των κομμάτων[309] διατεμνόμενο από το αν τα κόμματα αυτά είναι κόμματα προάσπισης της Εκκλησίας ή κόμματα που μιλούν για την απειλή προς την Ορθοδοξία.

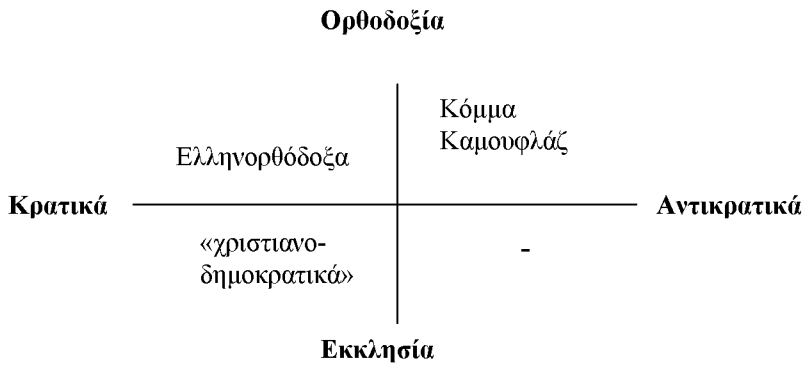

Σχεδιάγραμμα 2. *Τα κόμματα την περίοδο 1974 – 2007 σε σχέση με αν είναι ανατρεπτικά κι αν υπερασπίζονται την Εκκλήσια ή την Ορθοδοξία*

[308] Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Η Επανάσταση της Αγάπης,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, (5η έκδοση), Αθήνα 1966, σελ. 188

[309] Δεν μπορούσαμε, να φτιάξουμε, έναν άξονα Αριστεράς - Δεξιάς γιατί όλα τα κόμματα αυτής της περιόδου τοποθετούνται δεξιά, δεδομένου ότι είναι κόμματα εθνικοφροσύνης, αντικομμουνιστικά, πατριωτικά, εθνικιστικά κ.λπ.

Δεν νομίζουμε ότι ο άξονας αυτός χρήζει ιδιαίτερης εξήγησης. Το μόνο κόμμα που τοποθετείται δεξιά είναι το κόμμα – καμουφλάζ, το οποίο, όπως και τα ελληνορθόδοξα κόμματα της περιόδου, μιλά για εξωτερικές απειλές για την ορθοδοξία που είναι αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης και της αθεΐας. Στο κάτω αριστερά τεταρτημόριο τοποθετήσαμε τα «χριστιανοδημοκρατικά» κόμματα των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων, που σε μια περίοδο που συζητείται ο χωρισμός Κράτους – Εκκλησίας, θέτουν εαυτούς ως υπερασπιστές της Εκκλησίας και κάνουν λόγο για μια Ελλάδα Ελλήνων Χριστιανών. Τέλος, πάνω αριστερά τοποθετήσαμε τα ελληνορθόδοξα κόμματα δεδομένου ότι ο λόγος τους έχει σαν κύριο στοιχείο την προστασία της ελληνορθοδόξου πίστεως.

Κλείνοντας λοιπόν, αυτό το υποκεφάλαιο σχετικά με την ιδεολογία των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» ήρθε η στιγμή να απαντήσουμε στο ερώτημα: *Πόσο χριστιανικά είναι τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ως τέτοια;*

Η απάντηση έχει δύο σκέλη. Ένα για κάθε περίοδο.

Τα χριστιανικά σοσιαλιστικά κόμματα της πρώτης περιόδου (1945 – 1967) – συμπεριλαμβανομένης και της Χριστιανικής Δημοκρατίας του Ψαρουδάκη που συνεχίζει να υπάρχει και στη δεύτερη περίοδο – είναι χριστιανικά. Μέσα από το λόγο των χριστιανικών σοσιαλιστικών κομμάτων είναι εμφανής η προσήλωση στις χριστιανικές αξίες, καθώς αναζητούν, έναν χριστιανικό τρόπο διακυβέρνησης της χώρας, έναν σοσιαλισμό διαπνεόμενο από τη χριστιανική ηθική και της αξίες της Αγίας Γραφής και των Ευαγγελίων. Δεν μπορούμε να εκφέρουμε άποψη για τη δεύτερη κατηγορία των κομμάτων αυτής της περιόδου, τα Ορθόδοξα γιατί δεν έχουμε επαρκή στοιχεία.

Αντίθετα, τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην περίοδο της μεταπολίτευσης δεν είναι χριστιανικά. Είναι κόμματα εθνικιστικά, πατριωτικά, φιλοχουντικά, φιλοβασιλικά, ξενοφοβικά, ακροδεξιά, ανατρεπτικά κλ.π αλλά χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά, όπως τα γνωρίσαμε στο πρώτο μέρος της εργασίας, δεν είναι. Είναι κόμματα που βλέπουν εχθρούς είτε είναι εξωτερικοί αυτοί (όπως στα ελληνορθόδοξα), είτε εσωτερικοί («χριστιανοδημοκρατικά») κι απλώς χρησιμοποιούν τη θρησκεία και την Εκκλησία για να εκφράσουν τη μισαλλοδοξία και τις πολιτικές τους θέσεις.

Δ. 2. Τα κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα την περίοδο 1945 – 2007 και τα ευρωπαϊκά χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα. Επαλήθευση της πρώτης υπόθεσης εργασίας;

Θα κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο διατυπώνοντας τις πιο σημαντικές διαφορές των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα με τα χριστιανικά - χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης. Δε θα σταθούμε στα προγράμματα και σε λεπτομέρειες, απλώς θα αναφέρουμε τα βασικά εκείνα σημεία που καταδεικνύουν ότι τελικά στην Ελλάδα δεν υπήρξαν κόμματα που να μπορούν να ενταχθούν στη χριστιανική – χριστιανοδημοκρατική οικογένεια της Ευρώπης.

Καταρχάς, τα χριστιανικά σοσιαλιστικά κόμματα ιδρύθηκαν γιατί ήθελαν να υπερβούν τη διαίρεση της ελληνική κοινωνίας και της πολιτικής που ήταν χωρισμένη σε δύο στρατόπεδα, το κομμουνιστικό και το καπιταλιστικό. Αντίθετα, τα χριστιανικά κόμματα ιδρύθηκαν ως αντίδραση εναντίον των φιλελεύθερων για τα μέτρα που υιοθέτησαν αφαιρώντας τα προνόμια της Εκκλησίας. Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα από την άλλη, ιδρύθηκαν για να οικοδομήσουν έναν δημοκρατικό – μη κομμουνιστικό κόσμο. Βλέπουμε δηλαδή ότι οι τρείς αυτές κατηγορίες κομμάτων είχαν διαφορετικούς πολιτικούς ‘εχθρούς’, τα χριστιανικά κόμματα της Ευρώπης των φιλελευθερισμό, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, τον κομμουνισμό και τα χριστιανικά – σοσιαλιστικά κόμματα της Ελλάδος τον κομμουνισμό και την κεφαλαιοκρατία.

Δεύτερον, τα ορθόδοξα κόμματα της πρώτης περιόδου (1945 – 1967), ήταν κόμματα εθνικοφροσύνης και, συνεπώς, αντικομμουνιστικά. Αντίθετα, τα χριστιανικά κόμματα της Ευρώπης ήταν ριζοσπαστικά κι επαναστατικά που αντιδρούσαν στις κρατικές επιλογές (που αφορούσαν την Εκκλησία). Τα χριστιανοδημοκρατικά, είναι μεν αντικομμουνιστικά αλλά επιδιώκουν και πρωτοπορούν στην οικοδόμηση μιας ενιαίας Ευρώπης. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ούτε τα ορθόδοξα κόμματα της πρώτης περιόδου μπορούν να τοποθετηθούν στην ίδια κομματική οικογένεια ούτε με τα χριστιανικά, καθώς έχουν πολύ διαφορετική θέση στον πολιτικό άξονα Αριστεράς – Δεξιάς, (εθνικοφροσύνη – αντικομμουνισμός) ούτε με τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, καθώς τα μεν είναι κρατοκεντρικά ενώ τα δε είναι «διεθνιστικά».

Τρίτον, τα λεγόμενα 'χριστιανοδημοκρατικά' κόμματα των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων στην Ελλάδα, όπως είπαμε και πιο πάνω, είναι κόμματα βγαλμένα από την προδικτατορική εποχή και μοιάζουν με τα κόμματα που μόλις αναφέραμε, οπότε και γι' αυτά ισχύουν τα όσα ήδη αναφέραμε. Θα θέλαμε όμως να σταθούμε σε δύο σημεία. Το πρώτο, είναι η ύπαρξη του ΧΡΙΣΚΕ του Γούρα. Όπως εκθέσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο αυτού του μέρους, με βάση τον προγραμματικό του λόγο, το ΧΡΙΣΚΕ είναι το μόνο κόμμα, από όσα εξετάσαμε, που μπορεί να τοποθετηθεί στη χριστιανοδημοκρατική οικογένεια[310]. Το κόμμα αυτό ουσιαστικά δε λειτούργησε ποτέ και διαλύθηκε σχεδόν αμέσως μετά την ίδρυσή του, όταν έγινε η απόπειρα δημιουργίας ενός χριστιανοδημοκρατικού κόμματος από πρώην στελέχη της δικτατορίας, κι αυτό είναι το δεύτερο σημείο στο οποίο θέλουμε να αναφερθούμε[311]. Διαβάσαμε στη συνέντευξη του Μανωλόπουλου[312] ότι στην προσπάθεια αυτή, για την ίδρυση χριστιανοδημοκρατικού κόμματος, αρχηγός του οποίου θα ήταν ο Γούρας, στόχος ήταν η δημιουργία ενός κόμματος βασισμένου στις αρχές της ευρωπαϊκής χριστιανοδημοκρατίας το οποίο θα τοποθετείτο δεξιότερα από το κόμμα του Καραμανλή. Τελικά το κόμμα αυτό δε δημιουργήθηκε ποτέ, οπότε ούτε σε αυτήν την περίπτωση δημιουργήθηκε ένα κόμμα όμοιο με τα ευρωπαϊκά χριστιανοδημοκρατικά.

Τέταρτον, τα ελληνορθόδοξα κόμματα της Ελλάδας, έχουν ως βασικό στόχο την προάσπιση της Ελληνορθοδόξου πίστεως που απειλείται από τις ξένες ανθελληνικές δυνάμεις και την αθεΐα. Αντίθετα, τα χριστιανικά κόμματα της Ευρώπης ήθελαν να υπερασπιστούν την (καθολική) Εκκλησία, καθώς έβλεπαν να της αφαιρούνται τα προνόμια στην εκπαίδευση. Αντίθετα, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, είναι κόμματα κοσμικά με στόχο την προάσπιση της Δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τέλος, το κόμμα καμουφλάζ είναι κόμμα, όπως ήδη εξηγήσαμε, ανατρεπτικό. Τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης, ουδέποτε αμφισβήτησαν τη Δημοκρατία. Αντιθέτως, ιδρύθηκαν με σκοπό να δημιουργήσουν δημοκρατικές κοινωνίες και να αποτρέψουν το ενδεχόμενο να ξανατεθεί σε κίνδυνο η δημοκρατία. Τα χριστιανικά κόμματα, μπορούμε να πούμε ότι έχουν ένα κοινό σημείο με το κόμμα καμουφλάζ. Δεν αναφερόμαστε σε όλα τα χριστιανικά, ούτε σε όλη τη χρονική

[310] Βλ. σελ. 80 – 82, της παρούσης εργασίας
[311] Για περισσότερα στοιχεία για την απόπειρα αυτή, βλ. 62 - 65
[312] Κακουλίδης Γιάννης, «Οι επαφές του Στράους στην Αθήνα ή Πώς Ιδρύθηκε ένα νέο-χουντικό Κόμμα», *Αντί,* Περίοδος Β', Τεύχος 50, 24 Ιουλίου 1976, σελ. 9 – 10 & 54

διάρκεια της ζωής τους. Αναφερόμαστε στα χριστιανικά κόμματα της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, τα οποία λίγο πριν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συντάχθηκαν με τα φασιστικά στοιχεία, καθώς επιζητούσαν την ανατροπή της δημοκρατίας στις χώρες αυτές[313].

Ο Πίνακας 5 αποτελεί μια προσπάθεια να συγκεντρώσουμε τα βασικότερα σημεία από όσα έχουμε δει στα δύο πρώτα κεφάλαια της εργασίας κι από όσα αναφέραμε στο παρόν κεφάλαιο. Η *πρώτη στήλη* περιλαμβάνει τις κατηγορίες των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα, καθώς και τα χριστιανικά και χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης. Η *δεύτερη στήλη* περιλαμβάνει τις βασικές επιδιώξεις των κομμάτων, δηλαδή, ουσιαστικά τους λόγους για τους οποίους ιδρύθηκαν, η *τρίτη στήλη* περιλαμβάνει τους «εχθρούς» των κομμάτων αυτών, ενώ στην *τελευταία* γράψαμε την ιδεολογική – πολιτική τους τοποθέτηση.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	**ΥΠΕΡ**	**ΚΑΤΑ**	**ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ**
Χριστιανικά σοσιαλιστικά	Τρίτου δρόμου, Χριστιανικός σοσιαλισμός	διχασμού κομμουνιστών - εθνικοφρόνων	σοσιαλιστικά
Ορθόδοξα	εθνικοφροσύνης	Κομμουνιστών	εθνικοφοσύνη
'Χριστιανοδημοκρατικά'	Ελλάς – Θρησκεία – Οικογένεια, Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών	κομμουνιστών	Εθνικοφροσύνη, πατριωτισμός
Ελληνορθόδοξα	Ελληνορθοδόξου πίστεως και παράδοσης	Ανθελλήνων, άθεων δυνάμεων	Άκρα δεξιά
Κόμμα Καμουφλάζ	Χρήση στρατού για άνοδο σε εξουσία	παγκοσμιοποίησης	ανατρεπτικό
Χριστιανικά Ευρώπης	Προάσπιση προνομίων Εκκλησίας	φιλελευθερισμού	ριζοσπαστικά
Χριστιανοδημοκρατικά Ευρώπης.	Δημοκρατίας	κομμουνισμού	Κοινωνικά - συντηρητικά

Πίνακας 3. *Οι κατηγορίες των κομμάτων που αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά» στην Ελλάδα και τα Χριστιανικά – Χριστιανοδημοκρατικά κόμματα Ευρώπης.*

[313] Πρβλ. παρούσα εργασία, σελ. 15 - 18

Ας απαντήσουμε λοιπόν στο ερώτημα που αποτελεί την πρώτη υπόθεση εργασίας μας. Υπήρξε ποτέ στην Ελλάδα το φαινόμενο των χριστιανικών – χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων όπως αυτά εμφανίζονται στην Ευρώπη; Η απάντηση δεν μπορεί να είναι παρά αρνητική. Στην Ελλάδα υπάρχουν τουλάχιστον 4 κατηγορίες κομμάτων τα οποία αυτοχαρακτηρίζονται «Χριστιανικά». Κανένα όμως από αυτά τα κόμματα, από καμία κατηγορία δεν ανήκει στην κομματική οικογένεια των χριστιανικών και χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης.

Κοινά στοιχεία ασφαλώς κι υπάρχουν, τόσο με τα χριστιανικά όσο και με τα χριστιανοδημοκρατικά, αλλά το ότι υπάρχουν μερικές ομοιότητες με αυτά δε σημαίνει ότι είναι και κόμματα «συγγενικά». Κατά τη διάρκεια αυτής της εργασίας, είδαμε κόμματα που αυτοχαρακτηρίζονται ως «Χριστιανικά» να είναι πρωτίστως κόμματα σοσιαλιστικά, εθνικοφροσύνης, πατριωτικά, εθνικιστικά, ανατρεπτικά. Τα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης δεν είναι τίποτε αυτά, καθώς η εθνικοφροσύνη κι ο πατριωτισμός δεν είναι τα στοιχεία που συγκροτούν την ιδεολογικο-πολιτική ταυτότητά τους. Τα χριστιανικά κόμματα του 19^{ου} αιώνα ήταν κόμματα διαμαρτυρίας, κόμματα ριζοσπαστικά και τα χριστιανοδημοκρατικά της μεταπολεμικά είναι κόμματα κοινωνικά – συντηρητικά. Νομίζουμε, λοιπόν, ότι είναι ασφαλές, να πούμε ότι η πρώτη υπόθεση εργασίας μας επαληθεύεται. Στην Ελλάδα, ουδέποτε υπήρξαν κόμματα που να ανήκουν στην ίδια κομματική οικογένεια με τα χριστιανικά – χριστιανοδημοκρατικά κόμματα. Μόνον ένα κόμμα ιδρύθηκε στη βάση των χριστιανοδημοκρατικών αρχών όπως αυτές έχουν διατυπωθεί στην Ευρώπη, το ΧΡΙΣΚΕ του Γούρα, αλλά αυτό το κόμμα έμεινε στα χαρτιά και δε συμμετείχε ποτέ σε εκλογές. Ουσιαστικά, πρόκειται απλώς για μια εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα.

Παίρνοντας, λοιπόν, ως δεδομένο πια, ότι δεν υπάρχουν χριστιανοδημοκρατικά κόμματα στην πολιτική ιστορία της Ελλάδος, στο επόμενο και τελευταίο μέρος αυτής της εργασίας, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα του γιατί δεν υπήρξαν ποτέ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ – ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Στο τελευταίο αυτό μέρος της εργασίας θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα *εάν αρκεί η απουσία της θρησκευτικής διαιρετικής τομής από το ελληνικό κομματικό σύστημα για εξηγηθεί η μη εμφάνιση ενός εκλογικά σημαντικά χριστιανικού - χριστιανοδημοκρατικού κόμματος στην Ελλάδα.* Δε θέλουμε να εισέλθουμε σε μια λογική εικασιών για το εάν θα είχαμε ένα εκλογικά ισχυρό χριστιανοδημοκρατικό κόμμα εφόσον είχε εμφανιστεί η θρησκευτική διαιρετική τομή στο ελληνικό κομματικό σύστημα. Αυτό, στο οποίο θα επικεντρωθούμε είναι στο να αναζητήσουμε τις συνθήκες που δεν ευνοούν την ανάδειξη ενός σημαντικού χριστιανικού - χριστιανοδημοκρατικού κόμματος στο ελληνικό κομματικό σύστημα.

1. Η απουσία της θρησκευτικής διαιρετικής τομής. Το συνταγματικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις σχέσεις Κράτους – Εκκλησίας στην Ελλάδα.

Πριν ξεκινήσουμε να αναφερθούμε στη θρησκευτική διαιρετική τομή και το συνταγματικό πλαίσιο που ρυθμίζει τη σχέση του Κράτους με την Εκκλησία στην Ελλάδα, θεωρήσαμε χρήσιμο να αναφέρουμε συνοπτικά τα συστήματα που διέπουν τη σχέση Κράτους – Εκκλησίας. Σύμφωνα με τον Μιχ. Π. Σταθόπουλο[314], τα συστήματα αυτά μπορεί να είναι είτε ***παρεμβατισμού κι ανάμειξης,*** είτε (β) ***χωρισμού κι ανεξαρτησίας***.

Στα συστήματα **παρεμβατισμού** κι **ανάμειξης**, μπορούμε να έχουμε σύστημα: i)*Πολιτειοκρατικό*, σύμφωνα με το οποίο η Πολιτεία επικρατεί της Εκκλησίας στις μεταξύ τους σχέσεις. Αυτή η επικράτηση της Πολιτείας έναντι της Εκκλησία μπορεί ήπια (σύστημα της Νόμω κρατούσης Πολιτείας) ή να φτάνει έως το σημείο της υποταγής της Εκκλησίας στο Κράτος (καισαροπαπισμός)· ii) σύστημα *Ιεροκρατικο* ή *Θεοκρατικό*, σύμφωνα με το οποίο η Εκκλησία επικρατεί της Πολιτείας διοικώντας η ίδια, πλήρως ή εν μέρει, και τα κοσμικά ζητήματα ή επιβάλλοντας ως προς αυτά τη θέση της στην Πολιτεία.

Στα συστήματα **χωρισμού** κι **ανεξαρτησίας,** μπορούμε να έχουμε i) *Πλήρη Χωρισμό* δηλαδή, αμοιβαία ή μονομερή αδιαφορία για το δεύτερο μέρος, ii) *Συναλληλία*, δηλαδή αμοιβαίο αυξημένο ενδιαφέρον που οδηγεί σε συνεργασία κι iii) *Ομοταξία* όπου η Εκκλησία κι η Πολιτεία συνεργάζονται στη βάση της ισοτιμίας.

Είναι ήδη γνωστό, ότι στις περισσότερες από τις χώρες στις οποίες υπάρχει οποιοδήποτε από τα συστήματα χωρισμού Κράτους – Εκκλησίας, έχει εμφανιστεί η θρησκευτική διαιρετική τομή.[315]

Σύμφωνα με τη θεωρία περί διαιρετικών τομών των Lipset & Rokkan υπάρχουν 4 διαιρετικές τομές. Οι δύο είναι προϊόντα των εθνικών επαναστάσεων: αυτές είναι η διαιρετική τομή κέντρου - περιφέρειας κι η διαιρετική τομή έθνους/κράτους – Εκκλησίας. Οι άλλες δύο προϊόντα της βιομηχανικής επανάστασης: είναι η διαιρετική τομή πρωτογενούς (αγροτικού) – δευτερογενούς (βιομηχανικού)

---

[314] Σταθόπουλος Π. Μιχ., *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1993, σελ. 12 - 13

[315] Δε λέμε σε όλες τις χώρες, γιατί σε αρκετές χώρες ο χωρισμός Κράτους – Εκκλησίας ήταν αποτέλεσμα ομαλών διαδικασιών, που συντελέστηκαν στα τέλη του 20ου αιώνα χωρίς συγκρούσεις

τομέα παραγωγής κι εργατών – εργοδοτών, γνωστή ως «ταξική» διαιρετική τομή. [316] Εμάς στην παρούσα εργασία, μας απασχολεί η διαιρετική τομή Κράτους – Εκκλησίας. Σύμφωνα με τους Lipset & Rokkan «*…Η Εκκλησια…για πολλούς αιώνες διεκδικούσε το δικαίωμα να εκπροσωπεί τον 'πνευματικό κόσμο' των ανθρώπων και να ελέγχει την εκπαίδευση των παιδιών προς τη σωστή πίστη… Η ανάπτυξη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης υπό κεντρικό κοσμικό έλεγχο για όλα τα παιδιά του έθνους ήρθε σε άμεση σύγκρουση με τα καθιερωμένα δικαιώματα των θρησκευτικών 'ενδιάμεσων εξουσιών' και μετέτρεψε τα κύματα μαζικής διαμαρτυρίας σε κόμματα διαμαρτυρίας εθνικής εμβέλειας. Για τους ριζοσπάστες και τους φιλελεύθερους που εμπνέονταν από τη Γαλλική Επανάσταση, η καθιέρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ήταν μόνο ένα από τα πολλά μέτρα σε μία συστηματική προσπάθεια να δημιουργήσουν άμεσους δεσμούς σχέσης κι ελέγχου ανάμεσα στο κράτος - έθνος και τους πολίτες ατομικά, αλλά αυτή η προσπάθεια…ξεσήκωσε ευρεία αντίθεση και πικρούς αγώνες. Τα κόμματα θρησκευτικής άμυνας δημιουργήθηκαν μέσα από αυτή τη διαδικασία σε ευρεία μαζικά κινήματα μετά την καθιέρωση της καθολικής αντρικής ψηφοφορίας…»*[317].

Αυτή η διαδικασία δε συντελέστηκε ποτέ στην Ελλάδα. [318] Ενώ, δηλαδή, σε πολλές χώρες της Ευρώπης οι εθνικές επαναστάσεις είναι συνυφασμένες με το χωρισμό του Κράτους από την Εκκλησία, στην Ελλάδα συνέβη ακριβώς το αντίθετο. Στο τέλος της Ελληνικής Επανάστασης, και συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 1833 προτείνεται από την πολιτική εξουσία η ανακήρυξη της διοικητικής ανεξαρτησίας της Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο κι η υπαγωγή της στο Κράτος. Η Εκκλησία συμφωνεί με την ανακήρυξη της διοικητικής ανεξαρτησίας της κι έτσι, το 1844 το Αυτοκέφαλο κατοχυρώνεται συνταγματικά. *«…Η νεοσύστατη Εκκλησία, εφόσον ήταν προϊόν της επανάστασης, όφειλε να έρθει σε ρήξη με τα δύο βασικά στηρίγματα της προϋπάρχουσας εκκλησιαστικής και πολιτικής κατάστασης: με την Οθωμανική εξουσία και με την εκκλησιαστική και κοινωνική κυριαρχία του*

---

[316] Lipset S. Martin & Rokkan Stein, «Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments», στο *The West European Party System* (ed. Mair Peter), εκδ. Oxford University Press, Oxford, England, 1990, σελ. 101

[317] Lipset S. Martin & Rokkan Stein, *ό. π,* σελ. 102 - 103

[318] *«… Λαμβάνοντας υπ' όψη το νεοϊδρυθέν ελληνικό κράτος στις αρχές του 19ου αιώνα, θα έπρεπε να παρατηρηθεί ότι η ταχεία ανάπτυξη του συστήματος της δημόσιας εκπαίδευσης κι η εισαγωγή σύγχρονου συστήματος δικαίου…γρήγορα αποστέρησαν από την Εκκλησία δύο σημαντικούς τομείς, που προηγουμένως ήταν στη αποκλειστική αρμοδιότητά της: το καθήκον του να εκπαιδεύει τους ανθρώπους κι η απονομή της δικαιοσύνης…όμως, παρά τις αλλαγές, η ελληνική Εκκλησία συνέχισε να αποτελεί έναν ιστορικά σημαντικό θεσμό στην ελληνική κοινωνία, που συνέβαλε στους εθνικούς αγώνες…»*, στο Georgiadou Vassiliki, «Greek Orthodoxy and the Politics of Nationalism», *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol. 9, N° 2, 1995, σελ. 303

Πατριαρχείου»[319]. *«...Η εξέλιξη αυτή είχε δύο πλευρές. Από τη μία, η Εκκλησία απεξαρτήθηκε διοικητικά από το Πατριαρχείο, αλλά, από την άλλη, προσδέθηκε στο ελληνικό εθνικό κράτος, έγινε εξάρτημά του και στοιχείο της διοίκησής του αυτό είχε σαν συνέπεια το ότι το πλαίσιο αυτοδιοίκησης ή εσωτερικής διοίκησης της Εκκλησίας διαμορφώθηκε κατ' εικόνα κι ομοίωση του κρατικού μηχανισμού...»*[320] Αρχικά, η ανακήρυξη του Αυτοκέφαλου ήταν μια αναγκαία συνέπεια του δημιουργίας του εθνικού κράτους που δήλωνε την ανεξαρτησία της Ελλάδος, τα πράγματα όμως, άλλαξαν στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα., οπότε *«...η ορθοδοξία κλήθηκε να λειτουργήσει ως παράγοντας εθνικής ομογενοποίησης...»*[321] Έτσι, προς το τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου, οπότε άρχισε να καλλιεργείται η Μεγάλη Ιδέα, η Ορθοδοξία επιβλήθηκε ως στοιχείο της εθνικής συλλογικής ταυτότητας.[322] Με τη Μικρασιατική καταστροφή, και το τέλος της Μεγάλης Ιδέας αρχίζει να αλλάζει πάλι ο «ρόλος» της Ορθοδοξίας. Πλέον έχουμε την ανάδυση του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, που όπως είδαμε, ταυτίζεται με την εθνικοφροσύνη και την ιδεολογία του αντικομμουνισμού και πρέπει να φτάσουμε στη μεταπολίτευση για να δούμε κι αυτήν την ιδεολογία να «εγκαταλείπεται».

Μέσα από αυτήν τη σύντομη ιστορική αναδρομή, καθίσταται σαφές ότι «*...η Εκκλησία της Ελλάδος δεν 'ιδιωτικοποιήθηκε' ποτέ, δεν αποκόπηκε δηλαδή από τον κρατικό μηχανισμό, όπως προτάσσουν οι επιταγές του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους και της δημόσιας διοίκησής του...Ακόμα και σήμερα, λοιπόν, η Εκκλησία συνιστά πνευματικό-θρησκευτικό ίδρυμα και θεσμό της κοινωνίας και, ταυτόχρονα, κρατικό θεσμό...»*[323].

Αν δούμε το συνταγματικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις σχέσεις του κράτους με την Εκκλησία, θα παρατηρήσουμε ότι, όσον αφορά την εκπαίδευση, που αποτέλεσε το αίτιο της εμφάνισης της θρησκευτικής διαιρετικής τομής στην Ευρώπη, στην Ελλάδα ακόμα και σήμερα διαβάζουμε στο άρθρο 16, παρ. 2 του Συντάγματος ότι «Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους κι έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της

---

[319] Μανιτάκης Αντώνης, *Οι Σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος-Έθνος στη Σκιά των Ταυτοτήτων*, εκδ. Νεφέλη, (β' έκδοση), Αθήνα 2000, σελ. 26

[320] Χαρίσης Αποστόλης, *Θρησκεία και Πολιτική στην Ελλάδα*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2001, σελ. 219

[321] Μανιτάκης Αντώνης, *Οι Σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος-Έθνος στη Σκιά των Ταυτοτήτων*, εκδ. Νεφέλη, (β' έκδοση), Αθήνα 2000, σελ. 68

[322] Μανιτάκης Αντώνης, *ό. π.*, σελ. 78

[323] Χαρίσης Αποστόλης, *ό. π.*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2001, σελ. 220

εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελευθέρους κι υπεύθυνους πολίτες».

Η Συνταγματική ρύθμιση υπέρ της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας ως επικρατούσας θρησκείας συνοδεύεται από ένα εκτεταμένο πλέγμα συνταγματικών και νομοθετικών διατάξεων, που ως σύνολο, έχει μοναδικότητα στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Εκκλησία είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, αυτοδιοικούμενο, το κράτος όμως παρεμβαίνει σε καίρια ζητήματα διοίκησης κι οργάνωσης της, βάσει του συστήματος της «νόμω κρατούσης πολιτείας».[324]

Ας δούμε τα βασικότερα σημεία του Ελληνικού Συντάγματος που αναφέρονται στις σχέσεις Κράτους – Εκκλησίας. Καταρχάς, στην προμετωπίδα Συντάγματος διαβάζουμε «Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος». Το άρθρο που καθορίζει τη σχέση του κράτους με την Εκκλησία είναι το άρθρο 3, παρ. 1 του Συντάγματος: «επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας του Χριστού. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος, που γνωρίζει κεφαλή της τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό, υπάρχει αναπόσπαστα ενωμένη δογματικά με τη Μεγάλη Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και με κάθε άλλη ομόδοξη Εκκλησία του Χριστού τηρεί απαρασάλευτα, όπως εκείνες, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τις ιερές παραδόσεις…».

Υπάρχουν ακόμα πολλές αναφορές[325] στο Σύνταγμα σχετικά με τη ρύθμιση εκκλησιαστικών θεμάτων αλλά δε νομίζουμε ότι χρειάζεται να αναφερθούμε διεξοδικότερα, καθώς έχει ήδη καταστεί σαφές ότι στην Ελλάδα ισχύει το σύστημα της «νόμω κρατούσης πολιτείας», έστω και με τάσεις «συναλληλίας». Οι επεμβάσεις της ελληνικής Πολιτείας στα της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας κι η ανάμειξη της

---

[324] Φουντεδάκη Πηνελόπη, «Θρησκεία και κράτος στην Ευρώπη: Εκκοσμίκευση και Λειτουργική Διαφοροποίηση», στο *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα* (επιμ. Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου), εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 192

[325] Άλλα σημαντικά σημεία του Ελληνικού Συντάγματος σε σχέση με την Εκκλησία και την Ορθοδοξία είναι:
Άρθρο 33, παρ. 2 του Συντάγματος: «Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, πριν αναλάβει την άσκηση των καθηκόντων του, δίνει ενώπιον της Βουλής τον ακόλουθο όρκο: 'Ορκίζομαι στο όνομα τα Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδος…'…»
Άρθρο 13, παρ. 1 του Συντάγματος: «η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός».
Άρθρο 13, παρ. 3 του Συντάγματος: «Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας».

τελευταίας σε πολιτειακά θέματα διαμορφώνουν το ιδιόμορφο[326] σημερινό ελληνικό σύστημα σχέσεων Πολιτείας κι Εκκλησίας.[327]

2. Πέραν του Θεσμικού Πλαισίου…
Συνοπτικά η σχέση Κράτους – Εκκλησίας - Κομμάτων

Έχοντας αναφέρει συνοπτικά το θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων Κράτους – Εκκλησίας στην Ελλάδα, θα προχωρήσουμε στην περαιτέρω μελέτη των «συνθηκών» οι οποίες δεν ευνοούν την εμφάνιση ενός χριστιανικού - χριστιανοδημοκρατικού κόμματος όμοιου με αυτά της Ευρώπης. Τα σημεία στα οποία θα αναζητήσουμε τους λόγους μη εμφάνισης εκλογικά σημαντικού χριστιανικού - χριστιανοδημοκρατικού κόμματος είναι η ταύτιση της Ορθοδοξίας με την Ελληνική ταυτότητα που οδήγησε στην πολιτικοποίηση και την εργαλειοποίηση της θρησκείας.

Ο Δ. Γ. Μαγριπλής[328] μας εξηγεί ότι «*η Ορθόδοξη Εκκλησία ονομάζεται ελληνική με την εθνική σημασία του όρου*», καθώς η ενσωμάτωση της θρησκείας στην εθνική ιδεολογία βοηθά στην καλλιέργεια της εθνικής υπερηφάνειας κι ενισχύει την εσωτερική ενότητα του έθνους. Η ιδιαιτερότητα του Ορθόδοξου δόγματος, σύμφωνα με τον Αντ. Μανιτάκη[329], το οποίο εκτός από το προσωπικό βιώνεται και στο συλλογικό επίπεδο σαν ένα πολιτισμικό γεγονός, είναι που «*... βοηθά την Ιεραρχία της Εκκλησίας να επιλέγει να ταυτίζει την ιδιαίτερη θρησκευτική της ταυτότητα με την ελληνική εθνική ταυτότητα και να αρνείται να αποχωριστεί την εθνική της φυσιογνωμία και την κρατική της ταυτοπροσωπία καθώς έχει μάθει να υποτάσσει το θρησκευτικό της ρόλο στον εθνικό…*»[330]. Με αυτόν τον τρόπο «*…Η θρησκεία αλλάζει, πολιτικοποιείται,*

---

[326] Η ιδιομορφία αυτή είναι οι διαπλεκόμενες σχέσεις Κράτους κι Εκκλησίας, κι η «συμφωνία» των δύο μερών για διατήρηση αυτής της διαπλοκής.

[327] Για τις κυριότερες παρεμβάσεις της Εκκλησίας στα κρατικά θέματα και της Πολιτείας στα Εκκλησιαστικά, Πρβλ. Σταθόπουλος Π. Μιχ., *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993, σελ. 14 - 19

[328] Μαγριπλής Γ. Δ., «Θρησκεία και Ιδεολογία – Ορθοδοξία και Σύγχρονος Κόσμος», στο Δημήτριος Γ. Μαγριπλής (επιμ.), *Κριτικές Προσεγγίσεις στον Ορθόδοξο Πολιτισμό, όψεις του Ελληνικού Παραδείγματος*, εκδ. Αντ. Ν. Σταμούλη, 2007, σελ. 47 - 48

[329] Μανιτάκης Αντώνης, *Οι Σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος – Έθνος στη Σκιά των Ταυτοτήτων*, εκδ. Νεφέλη, (β' έκδοση), Αθήνα 2000, σελ. 129

[330] Μανιτάκης Αντώνης, *ό. π.*, σελ. 126

ως προς τις χρήσεις και τη λειτουργικότητά της, αφού συντελεί στον προσδιορισμό όχι πλέον μιας απλής κοινότητας ομοδόξων, αλλά μιας καινούριας πολιτισμικής και πολιτικής οντότητας -του έθνους»[331].

Συνέπεια της υιοθέτησης του εθνικού λόγου από την Εκκλησία είναι η πολιτικοποίηση της Ορθόδοξης πίστης *«...καθώς ως θρησκεία εθνική και πολιτειακή δεν απευθύνεται μόνο στους πιστούς- ιδιώτες, στους ανθρώπους γενικά αλλά στους πιστούς πολίτες...»*[332] και προσπαθεί να γίνει εκφραστής των απόψεων μιας μεγάλης μερίδας πολιτών. *«Έτσι, η Εκκλησία διεκδικεί ως 'κοινωνική δύναμη' κι εκπρόσωπος τμήματος του κοινωνικού συνόλου συμμετοχή στη διαμόρφωση της πολιτικής βούλησης και στη λήψη αποφάσεων που αφορούν γενικά το κοινωνικό σύνολο. Με αυτόν τον τρόπο η Εκκλησία μετατρέπεται από πνευματικό καθίδρυμα σε κοινωνική και πολιτική δύναμη, σε εκπρόσωπο του 'λαού και του έθνους'»*[333]. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολιτικοποίησης της Εκκλησίας είναι το ζήτημα της αναγραφής του θρησκεύματος στις ταυτότητες. Η Εκκλησία ανακοίνωσε «ανένδοτο αγώνα» ο οποίος πήρε τη μορφή «λαοσυνάξεων» και πρότεινε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος και για να πείσει την κυβέρνηση αποφάσισε να συγκεντρώσει υπογραφές με αίτημα τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος σχετικά με την αναγραφή ή όχι του θρησκεύματος στις ταυτότητες.[334]

«...Ένα ακόμα χαρακτηριστικό γνώρισμα της ορθόδοξης Εκκλησίας είναι η εργαλειοποίησή της... Η Εκκλησία υποβάλλεται κατά καιρούς από το κράτος και τα κόμματα σε λειτουργικές χρήσεις που συχνά μεταθέτουν ή κι υποκαθιστούν τα πνευματικά της περιεχόμενα...»[335]. Με αυτόν τον τρόπο *«..Η διοικούσα Εκκλησία συνειδητά μετατρέπεται σε μέσο για την εξυπηρέτηση των σκοπών και της ιδεολογίας των πολιτειακά κρατούντων...»* [336]. Αυτό γίνεται σαφέστερο αν θυμηθούμε όσα αναφέραμε στο προηγούμενο μέρος της εργασίας περί ταύτισης της Ορθοδοξίας με

---

[331] Λέκκας Ε. Παντελής, *Η Εθνικιστική Ιδεολογία, Πέντε Υποθέσεις Εργασίας στην Ιστορική Κοινωνιολογία*, εκδ. Κατάρτι (β' έκδοση), 1996, σελ. 183

[332] Μανιτάκης Αντώνης, *Οι Σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος – Έθνος στη Σκιά των Ταυτοτήτων*, εκδ. Νεφέλη, (β' έκδοση), Αθήνα 2000, σελ. 80 - 81

[333] Μανιτάκης Αντώνης, *ό. π.*, σελ. 138 - 144

[334] Παπαδοπούλου Λίνα, "Περί του θρησκεύματος των ταυτοτήτων", *Το Σύνταγμα*, Απρίλιος - Μάιος 2000, σελ. 680

[335] Γεωργιάδου Βασιλική, «Κοσμικό Κράτος και Ορθόδοξη Εκκλησία: Σχέσεις Θρησκείας, Κοινωνίας και Πολιτικής στη Μεταπολίτευση», στο Χρ. Λυριντζής, Ηλ. Νικολακόπουλος, Δ. Σωτηρόπουλος (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας (1974 – 1994)*, , εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1996, σελ. 248

[336] Μαγριπλής Γ. Δ., «Θρησκεία και Ιδεολογία – Ορθοδοξία και Σύγχρονος Κόσμος», στο Δημήτριος Γ. Μαγριπλής (επιμ.), *Κριτικές Προσεγγίσεις στον Ορθόδοξο Πολιτισμό, όψεις του Ελληνικού Παραδείγματος*, εκδ. Αντ. Ν. Σταμούλη, 2007, σελ. 55

την εθνικοφροσύνη των εμφυλιακών και μετεμφυλιακών χρόνων, τη χρησιμοποίηση της Εκκλησίας κατά τη διάρκεια της επταετούς Δικτατορίας αλλά και *«...την προβολή θρησκευτικών επιχειρημάτων που τόνιζαν την ιδιαιτερότητα της Ορθοδοξίας, προκειμένου να νομιμοποιηθούν επιλογές κι αποφάσεις σε θέματα εξωτερικής κι εσωτερικής πολιτικής, κατά την όξυνση των σχέσεων με την ΠΓΔΜ...»*[337], στις αρχές τις δεκαετίας του 1990.

Ο λόγος για τον οποίο κάναμε αυτήν τη σύντομη αναφορά στην πολιτικοποίηση της θρησκείας και την εργαλειοποίηση της Εκκλησίας είναι για να δείξουμε ότι η πραγματική σχέση του κράτους με την Εκκλησία δεν μπορεί να καλυφθεί εξετάζοντας μόνο το θεσμικό μέρος της. Ουσιαστικά Εκκλησία και κράτος αλληλεξαρτώνται. Τα κόμματα δεν «αποκηρύττουν» την Εκκλησία κι η θρησκεία δίνει «νομιμοποιητικό», ηθικά, πλαίσιο στις πολιτικές επιλογές των κομμάτων. *«...Έτσι, ακόμα και σήμερα στην Ελλάδα, ούτε το κράτος αποεκκλησιαστικοποιείται ούτε η Εκκλησία αποκρατικοποιείται. Το κράτος δεν είναι θρησκευτικά ουδέτερο κι η διοικούσα Εκκλησία εμφανίζεται ως προέκταση της κρατικής εξουσίας. Το κράτος αρνείται τη φιλελεύθερη και δημοκρατική ωρίμανση του κι η Εκκλησία ατονεί την πνευματική της αποστολή. Το κράτος οχυρώνεται πίσω από θεοκρατικές αντιλήψεις ενώ η Εκκλησία διεκδικεί μερίδιο της εξουσίας...»*[338]

Υπό αυτές τις συνθήκες ποιος θα ήταν ο λόγος ύπαρξης ενός χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος; Η Εκκλησία εκτός από θεσμικά κατοχυρωμένη, έχει και πολιτικό λόγο. Τα κόμματα δεν έρχονται εύκολα σε σύγκρουση με την Εκκλησία φοβούμενα ότι θα χάσουν μια μεγάλη μερίδα των ψηφοφόρων τους[339] με αποτέλεσμα οι θέσεις της Εκκλησίας να μη θίγονται. Από την άλλη η Ιεραρχία της Εκκλησίας μπορεί να εισακουστεί και να «επιβάλλει» τις θέσεις της, όπως συνέβη

---

[337] Γεωργιάδου Βασιλική, Νικολακόπουλος Ηλίας «Ο Λαός της Εκκλησίας, Όψεις της Θρησκευτικής Εκκλησιαστικότητας στην Ελλάδα», στο Βερναρδάκης Χριστόφορος – Ινστιτιούτο VPRC (επιμ.), *Η Κοινή Γνώμη στην Ελλάδα – 2001,* εκδ. «Νέα Σύνορα» – Λιβάνη, Αθήνα 2000, σελ 177 - 178

[338] Μαγριπλής Γ. Δ., «Θρησκεία και Ιδεολογία – Ορθοδοξία και Σύγχρονος Κόσμος», στο Δημήτριος Γ. Μαγριπλής (επιμ.), *Κριτικές Προσεγγίσεις στον Ορθόδοξο Πολιτισμό, όψεις του Ελληνικού Παραδείγματος,* εκδ. Αντ. Ν. Σταμούλη, 2007, σελ. 57 - 58

[339] Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού είναι η «υποχώρηση» του ΠΑ.ΣΟ.Κ (1981 – 1987) το οποίο επιζητούσε να φέρει θεσμικές αλλαγές και μια πιο κοσμική βάση για το κράτος αλλά τελικά αναγκάστηκε να συμβιβαστεί με την Εκκλησία καθώς «*...συνειδητοποίησε ότι η Εκκλησία έχει επιρροή στην ελληνική κοινωνία κι ιδίως όσον αφορά τα θέματα που αφορούν τον αξιακό προσανατολισμό των παραδοσιακών ψηφοφόρων. Ουσιαστικά, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. συνειδητοποίησε ότι η κοινότητα της Ορθόδοξης πίστης δεν περιορίζεται σε μια μικρή μερίδα του πληθυσμού πιστών που εκκλησιάζονται αλλά, ότι συστατικό στοιχείο της αποτελεί η πολιτισμική ταυτότητα του έθνους...».* Στο Georgiadou Vassiliki, «Greek Orthodoxy and the Politics of Nationalism», *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol. 9, N° 2, 1995, σελ. 308 - 309

στην περίπτωση της διανομής του εκκλησιαστικού πλούτου το 1987[340]. Υπό αυτές τις συνθήκες νομίζουμε ότι γίνεται κατανητό ότι δεν υπάρχει ανάγκη για δημιουργία ενός «κομματικού εκπρόσωπου» για την Εκκλησία. Όταν τα κόμματα που κυβερνούν, δεν προχωρούν σε ριζικές αλλαγές όσον αφορά τα εκκλησιαστικά ζητήματα, κι όταν η ίδια η Εκκλησία έχει πολιτικό λόγο και μπορεί να εισακουστεί, για ποιο λόγο να υπάρξει ένα κόμμα που να υπερασπίζεται τις θέσεις και τα προνόμια της Εκκλησίας;

3. Αρκεί η μη εμφάνιση της θρησκευτικής διαιρετικής τομής για να εξηγήσει την απουσία χριστιανικών - χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων στην Ελλάδα;

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η θέση που υποστηρίζεται σε αυτήν την εργασία είναι ότι δεν αρκεί η μη εμφάνιση της θρησκευτικής διαιρετικής τομής στο ελληνικό κομματικό σύστημα, για να εξηγηθεί η απουσία *λαϊκού – πολυσυλλεκτικού κόμματος κατά το πρότυπο της Χριστιανοδημοκρατίας*[341] στην Ελλάδα. Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο μελετήσαμε τις διαπλεκόμενες σχέσεις κομμάτων – Εκκλησίας και κράτους, κι είδαμε, ότι δεν αρκεί μια απλή μελέτη του θεσμικού πλαισίου των σχέσεων κράτους – Εκκλησίας για να εξηγηθεί η απουσία χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος[342]. Σε αυτό το επιχείρημα θα προσθέσουμε και το ζήτημα της δογματικής ομοιογένειας.

---

[340] Πρβλ. Γεωργιάδου Βασιλική, «Κοσμικό Κράτος και Ορθόδοξη Εκκλησία: Σχέσεις Θρησκείας, Κοινωνίας και Πολιτικής στη Μεταπολίτευση», στο Χρ. Λυριντζής, Ηλ. Νικολακόπουλος, Δ. Σωτηρόπουλος (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας (1974 – 1994),* , εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1996, σελ. 262 - 264

[341] Γεωργιάδου Βασιλική, Νικολακόπουλος Ηλίας «Ο Λαός της Εκκλησίας, Όψεις της Θρησκευτικής Εκκλησιαστικότητας στην Ελλάδα», στο Βερναρδάκης Χριστόφορος – Ινστιτούτο VPRC (επιμ.), *Η Κοινή Γνώμη στην Ελλάδα – 2001,* εκδ. «Νέα Σύνορα» – Λιβάνη, Αθήνα 2000, σελ 170

[342] Εξάλλου, υπάρχουν χώρες, που, παρόλο που έχουν Επίσημη Εκκλησία, έχουν εμφανιστεί χριστιανικά - χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, όπως για παράδειγμα στις Σκανδιναβικές χώρες, όπου τα κόμματα αυτά ιδρύθηκαν με σκοπό να αντιταχθούν στη φιλελευθεροποίηση των νόμων που αφορούν τις αμβλώσεις, τα ναρκωτικά και το αλκοόλ. Αλλά και χώρες όπως η Γαλλία, που η ρήξη των σχέσεων κράτους – Εκκλησίας δεν είχε σαν συνέπεια τη δημιουργία ενός ισχυρού, εκλογικά, χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος.

Ήδη αναφέραμε ότι στην Ελλάδα δεν υπήρξαν ποτέ σημαντικές αντιπαραθέσεις κληρικαλικών κι αντικληρικαλικών δυνάμεων[343]. Στην Ελλάδα όμως δεν υπήρξαν ποτέ ούτε δογματικές διαιρέσεις, δεδομένου ότι *«...η Ελλάδα είναι μια χώρα σχεδόν αμιγώς (κατά 98%) ορθόδοξη...»*[344]. Η θρησκευτική ομοιογένεια δε δημιούργησε διαδογματικές συγκρούσεις κι έτσι η εξουσία δεν ήρθε προ του διλήμματος να ευνοήσει κάποιο από τα δόγματα, έτσι, *«...οι υπερασπιστές των ορθόδοξων παραδόσεων στο επίπεδο των κομμάτων βρίσκονταν αντιμέτωποι επίσης με ορθόδοξους, κανένα κόμμα και κανένα πολιτικό ρεύμα έξω από τα κόμματα δεν αμφισβητούσε την αφοσίωση στην ορθόδοξη πίστη...»*[345].

Μια διαδογματική αντιπαράθεση θα μπορούσε ενδεχομένως να προκαλέσει αντιδράσεις που θα μπορούσαν να εκφραστούν μέσα από τη δημιουργία ενός χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος, όπως συνέβη, στην Ολλανδία,[346] η

---

[343] Γεωργιάδου Βασιλική, Νικολακόπουλος Ηλίας «Ο Λαός της Εκκλησίας, Όψεις της Θρησκευτικής Εκκλησιαστικότητας στην Ελλάδα», στο Βερναρδάκης Χριστόφορος – Ινστιτούτο VPRC (επιμ.), *Η Κοινή Γνώμη στην Ελλάδα – 2001,* εκδ. «Νέα Σύνορα» – Λιβάνη, Αθήνα 2000, σελ 170

[344] Γεωργιάδου Βασιλική, «Κοσμικό Κράτος και Ορθόδοξη Εκκλησία: Σχέσεις Θρησκείας, Κοινωνίας και Πολιτικής στη Μεταπολίτευση», στο *Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας (1974 – 1994),* (επιμ. Χρ. Λυριντζής, Ηλ. Νικολακόπουλος, Δ. Σωτηρόπουλος), εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1996, σελ. 284

[345] G. Hering,*Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821 – 1936,* Τόμος Α', εκδόσεις: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2004, σελ. 266

[346] Στην Ολλανδία, εκτός από την ίδρυση του Καθολικού Κόμματος στα τέλη του 20ου αιώνα (το οποίο ιδρύθηκε λόγω της αφαίρεση των προνομίων από την Καθολική Εκκλησία) έχουμε και το προτεσταντικό Αντεπαναστατικό Κόμμα (ARP) *«...ο αρχικός στόχος του οποίου ήταν να δημιουργήσει ένα καλβινιστικό 'προπύργιο[1]' μέσα στην Ολλανδική κοινωνία...»*[2].

Πέρα από την κύρια δογματική διαφορά καθολικών και προτεσταντών, στην Ολλανδία, έχουμε και διαφορές μέσα στον ίδιο τον προτεσταντισμό. Το ARP ήταν διαιρεμένο ανάμεσα στους ριζοσπάστες υπό τον Abraham Kuyper και τους συντηρητικούς, υπό τον De Savornin Lohman, που δεν ήθελε τη διεύρυνση της ψηφοφορίας.[3] Πέρα όμως από αυτήν την αντιπαράθεση, αυτό που οδήγησε στην αποχώρηση του Lohman ήταν το σχίσμα του Προτεσταντισμού. Το 1886 μία ομάδα ορθόδοξων καλβινιστών υπό τον A. Kuyeper αποσχίζονται από την Ολλανδική Αναμορφωμένη Εκκλησία (σχίσμα Doleantie[4]) κι ανέπτυξε το Νέο – Καλβινισμό, ο οποίος διαφέρει από τον παραδοσιακό Καλβινισμό σε θέματα που αφορούν τη «Θεία Χάρη» και το ρόλο του κράτους. Το 1892 ο A. Kuyper μαζί με τα μέλη των Χριστιανικών Αναμορφωμένων Εκκλησίων (Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, CGKN), που είχαν αποσχιστεί από την Ολλανδική Αναμορφωμένη Εκκλησία του 1834, σχηματίζουν τις Αναμορφωμένες Εκκλησίες της Ολλανδίας (Gereformeerde Kerken in Nederland).[5]

Αυτό το σχίσμα στον προτεσταντισμό οδήγησε στην αποχώρηση του De Savornin Lohman ο οποίος το 1908 ίδρυσε τη Χριστιανική Κοινωνική Ένωση (CHU) που έγινε *«...το κόμμα του Βασιλιά, της Χώρας και της Επίσημης Εκκλησίας...»*[6].

Τελικά, το 1980 τα τρία αυτά κόμματα (KVP, ARP, CHU) συγκρότησαν τη Χριστιανοδημοκρατική Έκκληση (Christen Democratische Appel – CDA).

[1] Εδώ ως προπύργιο μεταφράζουμε την αγγλική λέξη pillar. «Η λέξη pillarisation χρησιμοποιείται για να εκφράσει το θρησκευτικό διαχωρισμό της Ολλανδικής Κοινωνίας, η οποία ήταν «κάθετα» διαχωρισμένη σε μικρότερα τμήματα (pillars) σύμφωνα με τις διαφορετικές ιδεολογίες και δόγματα. (Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Pillarization)

[2] Jacobs Francis, "Netherlands", στο Jacobs Francis (ed), *Western European Political Parties, a Comprehensive Guide*, εκδ. Longman εκδ. The High, Longman , Essex 1989, σελ. 256

[3] Jacobs Francis, "Netherlands", *ό. π.,* σελ. 256

[4] Από το Λατινικό "dolere' που σημαίνει «θλίβομαι»

οποία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας όπου οι δογματικές διαφορές αποτέλεσαν αιτία δημιουργίας χριστιανικών - χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων. Φυσικά, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1[347] με τη θρησκευτική ομοιογένεια του πληθυσμού των χωρών της δυτικής Ευρώπης, σε πολλές χώρες με δογματική ομοιογένεια υπάρχουν χριστιανικά - χριστιανοδημοκρατικά κόμματα[348].

Άρα, ούτε η θρησκευτική ομοιογένεια, και μόνον, αρκεί για να εξηγήσει την απουσία χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος στην Ελλάδα.

Ουσιαστικά, η Ελλάδα, αποτελεί μοναδική περίπτωση όσον αφορά τους λόγους που εξηγούν την απουσία χριστιανικού – χριστιανοδημοκρατικού κόμματος. Δεν αρκεί να δούμε μόνο το θεσμικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις σχέσεις κράτους - Εκκλησίας. Δεν αρκεί απλώς το ότι η Ελλάδα είναι θρησκευτικά ομοιογενής χώρα, όπως επίσης δεν αρκεί να πούμε ότι δεν υπάρχει χριστιανικό – χριστιανοδημοκρατικό κόμμα επειδή η ορθοδοξία είναι συνυφασμένη με τον ελληνισμό[349].

Η απουσία ρήξης στις σχέσεις κράτους – Εκκλησίας, η ταύτιση της Ορθοδοξίας με τον Ελληνισμό που είχε σαν συνέπεια την πολιτικοποίηση κι εργαλειοποίηση της θρησκείας, η θρησκευτική ομοιογένεια κι ο ρόλος της θρησκείας ως ο κύριος εκφραστής της ελληνικής κοινωνίας πάνω σε θέματα ηθικών ζητημάτων, είναι όλοι λόγοι που συνθέτουν ένα πολύπλοκο «δίκτυο» σχέσεων κομμάτων - κράτους - Εκκλησίας και κοινωνίας, το οποίο δεν αφήνει περιθώρια στην εμφάνιση χριστιανικών – χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων στην Ελλάδα όμοιων με τα ευρωπαϊκά.

---

[5] Πηγές: http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_religion_in_the_Netherlands, http://en.wikipedia.org/wiki/Reformed_Churches_in_the_Netherlands, http://en.wikipedia.org/wiki/Dutch_Reformed_Church, http://en.wikipedia.org/wiki/Abraham_Kuyper, http://en.wikipedia.org/wiki/Doleantie, http://en.wikipedia.org/wiki/Secession_of_1834, http://en.wikipedia.org/wiki/Christelijke_Gereformeerde_Kerken

[6] Jacobs Francis, "Netherlands", στο Jacobs Francis (ed), *Western European Political Parties, a Comprehensive Guide*, εκδ. Longman εκδ. The High, Longman , Essex 1989, σελ. 256

[347] Βλ.Παράρτημα, Πίνακα 1, σελ. 182

[348] Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ιταλία, όπου το 87,8% ανήκουν στο καθολικό δόγμα, και ταυτόχρονα η Democrazia Cristiana (DC), κυριαρχούσε στην πολιτική ζωή της Ιταλίας, για περίπου 50 χρόνια, από την ίδρυσή της το 1944, έως τη διάλυσή της το 1994.
Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Christian_Democracy_(Italy,_historical)

[349] Εξάλλου, *«...η θρησκεία διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην ιστορική εξέλιξη των περισσότερων σύγχρονων ευρωπαϊκών εθνικών κρατών...»*, Στο Σωτηρέλης Χ. Γιώργος, «Ο Χωρισμός Κράτους – Εκκλησίας: Η Αναθεώρηση που Δεν Έγινε...», στο Χριστόπουλος Δ. (επιμ), *Νομικά Ζητήματα Θρησκευτικής Ετερότητας στην Ελλάδα*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 1999, σελ. 68

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

ΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1945 – 2007.....σελ. 126
ΔΗΛΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ.....σελ. 133
ΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΑΥΤΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1946-1963.....σελ. 138
ΑΙΤΗΣΗ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, 1975, ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ.....σελ. 140
ΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΑΥΤΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974 – 2007.....σελ. 141
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΚ-ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ.....σελ. 145
Η ΑΙΤΗΣΗ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 1975, ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ.....σελ. 146
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 1975, ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ.....σελ. 147
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....σελ. 148
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΙΤΗΣΗ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ (ΕΛΚΙΣ). Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.....σελ. 149
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΚΙΣ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΤΑΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.....σελ. 150
ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ.....σελ. 151
ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΝΕΟ ΚΟΜΜΑ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ .....σελ. 154
ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΓΟΥΡΑΣ.....σελ. 157
ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΟ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1955.....σελ. 165
ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΟ 1975.....σελ. 170
Ο ΝΥΝ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ ΜΑΣ ΜΙΛΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΜΜΑ.....σελ. 175
ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.....σελ. 182

ΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1945 - 2007

	Αυστρία	Βέλγιο					Γαλλία		Γερμανία			Δανία	
	austrian people's party	christian social party	christian people's party		christian democratics and flemish (πρώην cvp)	cd&v και New Flemish Alliance (N-VA)	popular republican movement	democratic social center (πρώην mrp)	christian democratic union	christian Social union		christian people's party	christian democrats (πρώην krf)
	ovp	**psc**	**cvp**	**psc/cvp**	**Cd&v**	**Cd&v/N-va**	**mrp**	**cds**	**cdu**	**csu**	**cdu/csu**	**krf**	**cd**
1945	49,90% E 85/165						23,90% E150/586	-				-	-
1946				42,50% E 92/202			(I) 28,2 % E169/586 (II)25,9 % E167/618	-					
1947													
1948													
1949	44,20% E 77/165			43,55% E 105/212	-				25,19% E 115/402	5,82% E 24/402	31% E 139/402		
1950				47,68% E 108/212	-							-	-
1951							12,60% E 96/627	-					
1952													
1953	41,26% E 74/165								36,36% E 191/487	8,81% E 52/487	45,20% E 243/487	-	-
1954				41,15% E 95/212	-								
1955													
1956	45,96% 62/165						11,10% E 84/596	-					
1957									39,71% E 217/497	10,48% E 53/497	50,20% E 270/497	-	-
1958				46,50% E 104/212	-		11,10% E 57/475	-					
1959	44,20% E 79/165												
1960												-	-
1961				41,46% E 96/212	-				35,76% E 192/497	9,55% E 50/497	45,30% E 242/497		
1962	45,40% E 81/165						9,10% E 55/482	-					

| | | |

1984											2,70% E5/175	-
1985		7,95% E 20/212	21,29% E 49/212	-	-							
1986	41,29% E 77/183					-	-					
1987		8,01% E 19/212	19,47% E 43/212	-	-			34,45% E 174/497	9,81% E 49/497	44,30% E 223/497	2,40% E4/175	-
1988						-	-				2% E4/175	-
1989												
1990	32,10% E 60/183							36,71% E 268/662	7,11% E 51/662	43,80% E 319/662	2,30% E4/175	-
1991		7,74% E 18/212	16,81% E 39/212	-	-							
1992												
1993						-	-					
1994	27,70% E 52/183							34,16% E 244/672	7,28% E 50/672	41,40% E 294/672	1,85% E0/175	-
1995	27,30% E 53/183	7,73% E 12/150	17,18% E 29/150	-	-							
1996												
1997						-	-					
1998								28,40% E 198/669	6,74% E 47/669	35,10% E 245/669	2,51% E4/175	-
1999	26,90% E 52/183	5,93% E 22/150	13,95% E 10/150	-	-							
2000												
2001											2,28% E4/175	-
2002	42,30% E 79/183							29,52% E 190/603	8,99% E 58/603	38,50% E 248/603		
2003		-	-	-	13,35% E 21/150	-	-					
2004												
2005								27,78% E 180/614	7,39% E 46/614	35,10% E 226/614	-	1,72% E 0/175
2006	34,30% E 66/183											

| | | |

1961		32% E 47/144				9,60% E 15/150					
1962					42% E 25/50						-
1963	23,40% E 48/200		38,30% E 260/630 -				31,90% E50/150	8,70% E13 /150	8,60% E 13/150 -		
1964				33,30% E 22/56						1,80% E 0/233	
1965		34,10% E 47/144				8,10% E 13/150					
1966					47,90% E 28/50						0,40% E 0/200
1967	22,10% E 45/200						26,50% E42/150	9,90% E 15/150	8,20% E 12/150 -		
1968			39,10% E 266/630 -	35,30% E 21/56						1,50% E 0/233	
1969		34,10% E 50/144				9,40% E 14/150					
1970										1,80% E 0/350	1,10% E 1/200
1971	20,70% E 44/200				48% E 27/55		21, 8 % E35/150	8,60% E 13/150	6,30% E 10/150 -		
1972			38, 3 % E 266/630 -				17,70% E27/150	8,80% E 14/150	4,80% E 7/150 -		2,50% E 4/200
1973		35,10% E 54/144				12,20% E 20/155				1,80% E 0/350	
1974				27,60% E 18/59							
1975	20,60% E 46/200										3,30% E 9/200
1976			38,70% E 263/630 -		48,40% E 31/65					1,40% E 0/349	
1977		30,50% E 43/148				12,40% E 22/155	-	-	-	31,9 E 49/150	
1978											
1979	21,10% E 44/200		38,30% E 262/630 -	34,50% E 24/59						1,40% E 0/349	4,80% E 9/200
1980											
1981		36,50% E 65/166			50,90% E 34/65	9,40% E 15/155	-	-	-	30,80% E 48/150	

1982		(I) 37,3% E 63/166 (II) 39,3% E 70/166					-	-	-	29,40% E 45/150	1,90% E 0/349	
1983	20,20% E 42/200		32,90% E 225/630	-								3% E 3/200
1984					34,80% E 25/64							
1985						8,30% E 16/157					1,30% E 0/349	
1986							-	-	-	34,60% E 54/150		
1987	20% E 42/200	27,10% E 51/166	34,30% E 234/630	-		50,90% E 35/69						2,58% E 5/200
1988											2,90% E 0/349	
1989		29,30% E 55/166			31,70% E 22/60		8,50% E 14/165	-	-	35,30% E 54/150		
1990												
1991	13,80% E 36/200										7,10% E 26/349	3,05% E 8/200
1992		24,50% E 45/166	29,70% E206 /630	-		51,80% E 34/65						
1993							7,90% E 13/165					
1994				-	30,30% E 21/60			-	-	22,20% E 34/150	4,10% E 15/349	
1995	16,80% E 34/200											2,96% E 7/200
1996			5,80% - E 30/630			47,80% E 34/69						
1997		27,90% E 54/166					13,70% E 25/165					
1998						51,80% E 35/65		-	-	18,40% E 29/150	11,80% E 42/349	
1999	15,80% E 35/200				30,40% E 19/60							4,17% E 10/200
2000												

| | | |

ΔΗΛΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ,
όπως την βρήκαμε στο βιβλίο του Γ.Ν. Καραγιάννη, *Η Εκκλησία από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, εκδ. ΠΡΟΣΚΗΝΙΟ, 2001, σελ. 346 - 352

Οι υπογεγραμμένοι εργάται της επιστημονικής ερεύνης και των γραμμάτων εις την Ελλάδα, θεωρούμεν υποχρέωσίν μας να διακηρύξωμεν και δημοσία την πεποίθησίν μας ως προς την κατευθυνσίν, την οποίαν πρέπει να ακολουθήση ο ελληνικός λαός επί των μεγάλων βασικών προβλημάτων της ζωής, δια να δυνηθή να υπερνικήση τας δυσχερείας των καιρών και να επιτύχη την πνευματικήν, αλλά και την υλικήν αναδημιουργίαν του Έθνους.

Από την αντικιμενικήν και αμερόληπτον έρευναν της επιστήμης, εις την καλλιέργειαν της οποίας έκαστος ημών έχει αφιερώσει τας δυνάμεις του, από την επαφήν με τη ζωή των γραμμάτων, της τέχνης, του πολιτισμού εν γένει, από την παρακαλούθησιν της γενικής ανθρωπίνης πείρας και μάλιστα των τελευταίων χρόνων, καταλήξαμεν εις το συμπέρασμα ότι:

1. Το μέλλον της ανθρωπότητος αλλά και της χώρας μας ειδικωτέρον, εξαρτάται κατά πρώτον λόγον από την ορθήν και ακλόνητον πνευματικήν θεμελίωσιν της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου, με την οποίαν και μόνον είναι δυνατόν να υπάρξη αληθινός πολιτισμός.
2. Τοιαύτη θεμελίωσις δεν είναι δυνατή, αν ο σημερινός άνθρωπος δεν χρησιμοποιήση τον θυσαυρόν των αξιών, τας οποίας του προσφέρει ο Χριστιανισμός, η χριστιανική Πίστις, η χριστιανική ηθική. Απομάκρυνσις από τας αξίας αυτάς είναι απομάκρυνσις από κάθε βάσιμον ελπίδα, ότι η ανθρωπότης θα δυνηθή να οικοδομήση μέλλον καλύτερον από το παρόν.
3. Επί πλέον, η απομάκρυνσις αυτή αντιτίθεται προς τα συμπεράσματα της πράγματι απροκαταλήπτου κριτικής ερεύνης επί των μεγάλων βασικών δια τον άνθρωπον προβλημάτων και ειδικώτερον προς τα συμπεράσματα, εις τα οποία καταλήγει η σύχγρονος επιστημονική έρευνα, η οποία διεξάγεται εντός του επιστημονικού πεδίου, με αυστηρώς επιστημονικήν μέθοδον και με πνεύμα γνησίως επιστημονικόν. Τόσον εις τας θετικάς, φυσικάς και βιολογικάς, όσον και εις τας λοιπάς επιστήμας, η πρόοδος της συγχρόνου ερεύνης κατέδειξεν ότι η προσπάθεια να φανή η επιστήμη ως διαψεύδουσα την χριστιανικήν πίστην, δεν έχει κανένα επιστημονικόν έρεισμα. Κανείς δεν έχει το δικαίωμα να αναμιγνύη την επιστήμην εις το πεδίον όπου ευρίσκονται τα μεγάλα μεταφυσικά ζητήματα και να χρησιμοποιή το όνομα και το κύρος της επιστήμης διά να στηρίξη πολεμικήν εναντίον της χριστιανικής Πίστεως. Εξ άλλου η εν ονόματι δήθεν της Τέχνης, της καλλιτεχνικής εν γένει

δημιουργίας, αλλά, τουναντίον αποτελεί πλήγμα βαρύ δια την Τέχνην και την εκτοπίζει από την ηγετικήν θέσιν η οποία της αρμόζει μέσα εις ένα γνήσιον πολιτισμόν.

4. Η σειρά αποτυχιών και απογοητεύσεων τους νεωτέρους χρόνους κατέστησε φανερόν, ότι η εκπλήρωσις του επιτακτικού αιτήματος διά μιαν πλήρη ανασυγκρότησιν, κοινωνικήν και οικονομικήν, διά την επικρότησιν του δικαίου, της ηθικής, των αρχών της κοινωνικής δικαιοσύνης, τότε μόνον είναι δυνατή, όταν η ζωή των ατόμων και η ζωή της κοινωνίας διαποτισθή από τη Πίστιν και επί της οποίας οικοδομείται ο Χριστιανισμός, όταν η ηθική επιταγή στηριζομένη εις την Πίστιν αυτήν, λάβη μέσα εις την ψυχήν του σύγχρονου ανθρώπου την πρέπουσαν δύναμιν επιβολής. Χωρίς την δύναμιν αυτήν και οι ευγενέστεροι πόθοι και τα ορθότερα θεωρητικώς σχήματα καταντούν χίμαιραι και οδηγούν εις σκληράς απογοητεύσεις.

5. Τέλος, η αγωγή του ανθρώπου, ιδίως δε η ανατροφή και μόρφωσις της νεότητος, εφ' όσον δε στηρίζεται εις τον πλήρη σεβασμόν των χριστιανοκών αξιών, οδηγεί κατ' ανάγκη εις αποτυχίαν, εις πνευματικόν υποσιτισμόν της νέας γενιάς και εις ηθική αναπηρίαν. Αντιθέτως, το χριστιανικόν μορφωτικόν ιδεώδες θα δώση βάσιν και ελπίδα επιτυχίας εις κάθε αληθώς προοδευτικήν προσπάθειαν, για να εύρη επιτυχή λύσιν το πρόβλημα της αγωγής του σύγχρονου ανθρώπου.

Τα συμπεράσματά μας αυτά συμπίπτουν προς την στροφήν, η οποία παρατηρείται εις την νεωτέραν επιστήμην και καθ' όλου διανόησιν και συνεχώς εκδηλούται κατά τον πανηγυρικώτερον τρόπον, διά στόματος κορυφαίων συγχρόνων επιστημόνων και πνευματικών εν γένει εργατών όλου του κόσμου. Ανεξαρτήτως προς το τι εγίνετο άλλοτε, σήμερον η επιστήμη αλλά και η ζωντανή νεωτέρα Τέχνη γνωρίζει να σέβεται την Χριστιανικήν Πίστιν και την ανυπέρβλητον δημιουργικήν αξίαν της. Ο ελληνικός λαός πρέπει να έχη υπ' όψιν του την τοιαύτην εξέλιξιν, να μη βασίζεται πλέον εις απαρχαιωμένας αντιλήψεις περί των σχέσεων της επιστήμης προς την χριστιανικήν Πίστιν και την χριστιανικήν ηθικήν, και να γνωρίζη ότι η επιστροφή προς την χριστιανικήν Πίστιν με την οποίαν έχει συνυφανθή του Έθνους μας η υπόστασις και είκοσιν αιώνων ιστορία, όχι μόνον εναρμονίζεται πλήρως προς τα συμπεράσματα της προόδου της νεωτέρας επιστήμης, αλλά και αποτελεί την μοναδική εγγύησιν διά την επίλυσιν των τεραστίων προβλημάτων τα οποία θέτουν ενώπιόν μας οι σημερινοί καιροί, την επιτακτικωτέραν προσταγήν διά τη ζωήν μας και διά το μέλλον μας.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Καθ. Φυσικομ. Σχολής Πανεπιστημ. Θεσσαλονικής.
Β. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ Καθηγητής Φυσικομαθηματικής Σχολής Πανεπιστημ. Αθηνών.
Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΑΜΠΑΤΗΣ Γεν. Γραμματεύς Συνδλεσμου Λογοτεχνών.
Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Ε. Μ. Πολυτεχνείου.
Π. Θ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Πρύτανις Ανωτάτης Γεοπων. Σχολής Αθηνών.
Ι. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ Επ. Καθηγητ. Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ Επ. Καθηγητ. Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ο. ΑΡΓΥΡΟΣ Καθηγητής Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών.
Δ. ΒΑΒΑΓΙΑΝΝΗΣ Καθηγ. Ωδείου Αθηνών, ΔιευθυντήςΚκρατικής Συμφωνικής ορχήστρας Αθηνών.
Ι. ΒΑΛΤΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ Καθηγητ. Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημ. Θεσσαλονίκης.
Θ. ΒΑΡΟΥΝΗΣ Πρύτανις Ε. Μ. Πολυτεχνείου.
Χ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ Υφηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
Φ. ΒΕΓΛΕΡΗΣ Υφηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Κ. ΒΕΗΣ Καθηγητής Ε. Μ. Πολυτεχνείου, Ακαδημαϊκός.
ΣΠ. ΒΙΚΑΤΟΣ Καθηγητής Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών.
Ν. ΒΛΑΧΟΣ Καθηγητής Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ζ. ΒΛΥΣΙΔΗΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΚΛ. ΒΟΥΛΟΥΡΗΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΑΛ. ΒΟΥΡΝΑΖΟΣ Καθηγητής Ε. Μ. Πολυτεχνείου τ. Πρόεδρος της Ακαδημίας.
Μ. ΓΑΪΤΑΝΑΚΗΣ Νευρολ. – Ψυχίατρος, Διευθυντής Ιατρός (Ερυθρού Σταυρού).
ΑΓΓ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Υφηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημ. Αθηνών.
ΗΛ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ Εκτ. Καθηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπ. Θεσσαλονίκης.
Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΗΛ. ΓΑΦΟΣ Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
ΜΑΡ. ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ Καθ. Ιατρ. Σχολής Πανεπ. Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
Γ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Διευθυντής Ιατρός Σανατορίου (Σωτηρία).
ΜΕΛ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ν. ΛΟΥΡΟΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΣΤ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ Συγγραφεύς, Ακαδημαϊκός.
Π. ΜΑΘΙΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών.
Μ. ΜΑΚΚΑΣ Διευθυντής Ιατρός Νοσοκομείου (Ερυθρός Σταυρός).
Κ. ΜΑΛΤΕΖΟΣ Καθηγ. Φυσικομ. Σχολής Πανεπ. Αθηνών. Ακαδημαϊκός.
Χ. ΜΑΛΤΕΖΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Μ. ΜΑΡΑΒΕΛΑΚΗΣ Καθηγητής Φυσικομ. Σχολής Πανεπιστημ. Θεσ\κης.
Δ. ΜΑΡΗΣ Καθηγητής Ωδείου Αθηνών.
Γ. ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστ. Αθηνών, Ακαδημαϊκός,
ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ Καθηγητής Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΗΛ. ΜΑΡΙΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστ. Αθηνών.
Ι. ΜΑΡΚΙΑΝΟΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημ. Αθηνών.
Γ. ΜΑΡΟΥΔΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Κ. ΜΑΔΟΥΔΗΣ Διευθυντής Ιατρός Νοσοκομείου (Ερυθρός Σταυρός).
Π. ΜΑΤΑΡΑΓΚΑΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΠΑΝ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Παιδίατρος, τ. Διευθυντής Βρεφοκομείου.
Μ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Φυσικομ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ν. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
Φ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Λογοτέχνης.
Κ. ΜΟΥΤΟΥΣΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΔΗΜ. ΜΠΑΚΑΛΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ Λογοτέχνης.
Λ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Γενικός Γραμματεύς Εταιρείας Λογοτεχνών.
Ι. ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ι. ΞΑΝΘΑΚΗΣ Καθηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημ. Θεσ\κης.
Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ Καθηγητής Φιλοσοφ. Σχολής Πανεπ. Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
ΑΝ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Γεωπον. Σχολής Πανεπ. Θεσσαλονίκης.
Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημ. Αθηνών.
ΣΠ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Α. ΟΡΛΑΝΔΟΣ Καθηγ. Φιλοσοφ. Σχολής Πανεπ. Αθηνών, Ακαδημαϊκός.

Ν. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΑΛ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Λογοτέχνης.
ΙΣ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΑΡΚ. ΓΟΥΤΑΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Π. ΓΡΗΓΟΡΑΤΟΣ Ιατρός, Πρόεδρος Ακτινολογικής Εταιρείας Αθηνών.
ΙΟΥΛ. ΔΑΛΙΕΤΟΣ ΚΑΘ. Ανωτ. Σχολής Οικονομικών και Εμπορ. Επιστημών.
Γ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημ. Θεσσαλονίκης.
Ι. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Καθηγ. Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολ. Παν. Θεσ/κης.
ΧΑΡ. ΔΙΑΠΟΥΛΗΣ Καθηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ι. ΔΟΑΝΙΔΗΣ Καθηγητής Ε. Μ. Πολυτεχνείου.
Θ. ΔΟΞΙΑΔΗΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΕΥΣΤ. ΔΡΑΓΩΝΑΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΕΜΜ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Καθ. Φυσικ. Σχολής Πανεπ. Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
ΝΙΚ. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ Καθ. Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημ. Θεσ/κης.
Ι. ΖΑΓΑΝΙΑΡΗΣ Υφηγητής Φυσικομαθημ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ Καθηγητής Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Π. ΖΑΧΑΡΙΑΣ Καθηγητής Ε. Μ. Πολυτεχνείου.
Π. ΖΕΡΒΟΣ Καθηγητής Φυσικ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
Α. ΘΡΟΥΒΑΛΑΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Π. ΙΜΠΡΙΑΛΟΣ Ιατρός τ. Διευθυντής Ζαννείου Νοσοκομείου Πειραιώς.
Κ. ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ Καθηγητής Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
Κ. ΚΑΒΒΑΣΙΑΔΗΣ Καθηγητής Φυσικ. Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
Ζ. ΚΑΪΡΗΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΜΑΡ. ΚΑΛΛΙΓΑΣ Υφηγητής Φιλοσοφ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ Υφηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ Καθηγητής Α. Σ. Ο. Ε. Ε. Αθηνών.
Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολ. Πανεπιστ. Αθηνών.
Δ. ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ Υφηγητής Φυσικιμαθ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΚΑΡΑΪΤΙΑΝΟΣ Ιατρός τ. Διευθυντής Ζαννείου Νοσοκομείου Πειραιώς.
Ι. ΚΑΡΡΑΣ Διευθυντής Γενικού Χημείου του Κράτους.
Δ. ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ Διευθυντής Κεντρικού Εδαφολογικού Εργαστηρίου.
ΓΡ. ΚΑΤΣΑΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Κ. ΠΑΛΗΟΣ Διρυθυντής Ιατρός Νοσοκομείου (Ευαγγελισμός).
Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Κ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ Καθηφητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ Πρόεδρος Ιατρικού Συλλόγου Πειραιώς.
Κ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Καθηγητής Φυσικομ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΣΠ. ΠΑΠΑΛΟΥΚΑΣ Ζωγράφος.
ΣΤ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ Συγγραφεύς, Ακαδημαϊκός.ΣΤ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Καθηγητής Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών.
Ι. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ Καθηγητής Φιλοσ. Σχολής Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης.
Ν. ΠΑΠΑΤΕΣΤΑΣ Ιατρός, Αντιπρόεδρος Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου.
Π. ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ Λογοτέχνης.
Σ. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΠΙΚΙΩΝΗΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
ΣΤ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ Καθηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Ι. ΠΟΛΙΤΗΣ Καθηγητής Φυσικομαθ. Σχολ. Πανεπ. Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
Γ. ΡΑΜΜΟΣ Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Α. ΡΕΛΙΑΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Κ. ΡΟΚΚΑΣ Υφηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Π. ΡΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Σ. ΣΕΦΕΡΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Μ. ΣΙΓΑΛΑΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
Α. ΣΙΝΟΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου.
ΣΩΤ. ΣΚΙΠΗΣ Λογοτέχνης, Ακαδημαϊκός.
Α. ΣΙΜΩΝΕΤΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΣΙΜΩΝΕΤΟΣ Υφηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΗΒΗ ΣΚΑΝΔΑΛΑΚΗ (Μελισσάνθη) Λογοτέχνις.
Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ Καθηγητής Ωδείου Αθηνών.
Α. ΣΚΟΚΟΣ Καθηγητής Ωδείου Αθηνών.
Κ. ΣΟΥΡΛΑΣ τ. Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημ. Θεσσαλινίκης.
Στ. ΣΠΑΡΑΝΤΖΑΣ Καθηγητής Οδοντιατρικής Σχολής Πανεπιστ. Αθηνών.
Θ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου.
Ι. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ Καθηγητής Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης.

Γ. ΚΑΤΣΑΦΑΔΟΣ Ιατρός Διευθυντής Ζαννείου Νοσοκομείου Πειραιώς.
ΑΣΤ. ΚΟΒΒΑΤΖΗΣ Λογοτέχνης.
Δ. ΚΟΜΝΗΝΟΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΚΟΡΩΝΑΙΟΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
Γ. ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Α. ΚΟΤΣΑΥΤΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημ. Θεσσαλονίκης.
ΣΩΚΡ. ΚΟΥΓΕΑΣ Καθηγητής Φυσοσοφ. Σχολής Πανεπ. Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
Θ. ΚΟΥΓΙΟΥΜΖΤΕΛΗΣ Υφηγητής Φυσικομ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ Καθηγητής Φιλοσοφ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΚΟΥΡΕΤΑΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημ. Θεσσαλονίκης.
Β. ΚΟΥΡΙΑΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ Διευθυντής Ιατρός Νοσοκομείου Ευαγγελισμός.
Α. ΚΟΥΤΣΟΚΩΣΤΑΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
Ν. ΚΡΗΤΙΚΟΣ Καθηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
ΕΜΜ. ΚΡΙΕΖΗΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
Β. ΚΡΙΜΠΑΣ Αντιπρύτανις Ανωτατ. Γεωπον. Σχολ. Πρόεδρος Ακαδημαϊκός.
Γ. ΚΡΙΜΠΑΣ Εκτ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου.
Π. ΚΡΙΝΑΙΟΣ Λογοτέχνης.
Κ. ΚΥΔΩΝΙΑΤΗΣ Καθηγητής Ωδείου Αθηνών.
Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Υγιεινολόγος, Διευθυντής Υγειονομικού Κέντρου Πειραιώς.
Λ. ΚΥΡΙΑΚΗΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ Υφηγητής Φυσικομαθ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Μ. ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Γεωπονικής Σχολής Πανεπ. Θεσσαλονίκης.
Δ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.
Σ. ΛΑΜΠΙΡΗΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Σ. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.

Γ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ Πρόεδρος Συνδέσμου Λογοτεχνών.
Δ. ΣΦΑΛΑΓΚΑΚΟΣ Διευθυντής Ιατρός Ζαννείου Νοσοκομείου Πειραιώς.
Α. ΣΩΧΟΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου.
ΑΘ. ΤΑΡΣΟΥΛΗ Λογοτέχνις.
ΑΓΓ. ΤΕΡΖΑΚΗΣ Λογοτέχνης.
ΦΩΤ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗ Παιδαγωγός, Λογοτέχνις.
Α. ΤΖΩΡΤΖΗΣ, Καθηγητής Φυσικομαθηματ. Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Χ. ΤΟΥΛ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Ακαδημαϊκός.
Ι. ΤΡΙΚΑΛΛΗΝΟΣ Καθηγητής Φυσικομαθηματ. Σχολής Παν/μίου Αθηνών.
Α. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ Καθηγητής Φυσικομαθηματ. Σχολής Παν/μίου Αθηνών.
Π. ΤΣΕΛΙΟΣ Επ. Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Δ. ΤΣΙΠΟΥΡΑΣ Καθηγητής Ανωτάτ. Σχολής Καλών Τεχνών.
ΑΛ. ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗΣ Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Γ. ΤΣΟΥΤΣΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Καθηγητής Ιατρικ. Σχολής Πανεπ. Θε/νικης.
Ν. ΤΣΟΥΧΛΟΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Α. ΦΛΩΡΟΣ Διευθυντής Ιατρός Νοσοκομείου(Ευαγγελισμός.)
Π. ΦΛΩΡΟΣ Λογοτέχνης.
Χ. ΦΡΑΓΚΙΣΤΑΣ Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
ΖΩΗ ΦΡΑΓΚΟΥ Παιδαγωγός, Λογοτέχνις.
Π. ΧΑΡΗΣ Λογοτέχνης, Διευθυντής Περιοδικού (Νέα Εστία).
Δ. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ τ. Διευθυντής Ιατρός Σανατορίου (Σωτηρία).
ΓΡ. ΧΑΤΖΙΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
Σ. ΧΟΡΣ Καθηγητής Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου.
Π. ΧΟΡΤΗΣ Υφηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.
Π. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Υφηγητής Εθνικού Μετσοβείου Πολυτεχνείου.
Κ. ΧΩΡΕΜΗΣ Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΑΥΤΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1946-1963

ΕΚΛΟΓΕΣ **3 / 3 / 1946**				
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
Χριστιανική Ορθόδοξη Παράταξη Ελλήνων	πρώην δήμος Αθηναίων	7	258	
	υπόλοιπο νομού Αττικής και Βοιωτίας	7	40	Σύνολο Εφετείου Αθηνών 0,10%
	ΣΥΝΟΛΟ	**14**	**298**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 0,03%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **5 / 3 / 1950**				
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
Χριστιανική Εργατική Αγροτική Παράταξη	πρώην δήμος Αθηναίων	19	446	Σύνολο Εφετείου Αθηνών 0,24%
Απαρτίζεται από:	πρώην δήμος Πειραιώς κ.λπ.	9	(0,23%)	
Χριστιανικό Εργατικό Αγροτικό Κόμμα	υπόλοιπο νομού Αττικής και Βοιωτίας	4	273	
Χριστιανικό Κόμμα Ελληνορθόδοξων	Ευβοίας	5	(0,32%)	
Χριστιανορθόδοξος Δύναμις Ελλήνων			184	
Χριστιανικό Εθνικό Κόμμα Ελλάδος			(0,33%)	
Χριστιανικό Προοδευτικό Κόμμα	**ΣΥΝΟΛΟ**	**37**	124	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 0,03%**
			(0,30%)	
			1027	
Κόμμα Χριστιανικής Ισοπολιτείας	Νομός Αχαΐας	**2**	62 (0,12%)	Σύνολο Εφετείου Αχαΐας 0,04%
	ΣΥΝΟΛΟ	**2**	**62**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 0,0%**
Χριστιανική Πολιτική Ένωσις (ΧΡΙΣΠΕ)	πρώην δήμος Αθηναίων	5	24	Σύνολο Εφετείου Αθηνών 0,01%
Απαρτίζεται από:	Νομός Λαρίσης	9	188	Σύνολο Εφετείου Λαρίσης0,11%
Χριστιανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος	Νομός Χανίων	2	(0,26%)	Σύνολο Εφετείου Κρήτης 0,19%
Νεοκοινωνικό Κόμμα	**ΣΥΝΟΛΟ**	**16**	217	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ 0,03%**
			(0,71%)	
			429	

ΕΚΛΟΓΕΣ **16 / 11 / 1952**			
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
-			

ΕΚΛΟΓΕΣ **19 / 2 / 1956**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Χριστιανική Δημοκρατία	Νομός Σάμου **ΣΥΝΟΛΟ**	2 **2**	449 **449**	Νομός Σάμου **ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	1,52 % **0,01%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **11 / 5 / 1958**			
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
-			

ΕΚΛΟΓΕΣ **29 / 10 / 1961**			
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
-			

ΕΚΛΟΓΕΣ **3 / 11 / 1963**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Χριστιανική Δημοκρατία	Νομός Χανίων **ΣΥΝΟΛΟ**	1 **1**	1267 **1267**	Νομός Χανίων **ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	1,72% **0,02%**

Τα αποτελέσματα αυτά των εθνικών εκλογών τα πήραμε από το τμήμα εκλογών του Υπουργείου Εσωτερικών

ΑΙΤΗΣΗ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, 1975, ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ, όπως τη βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

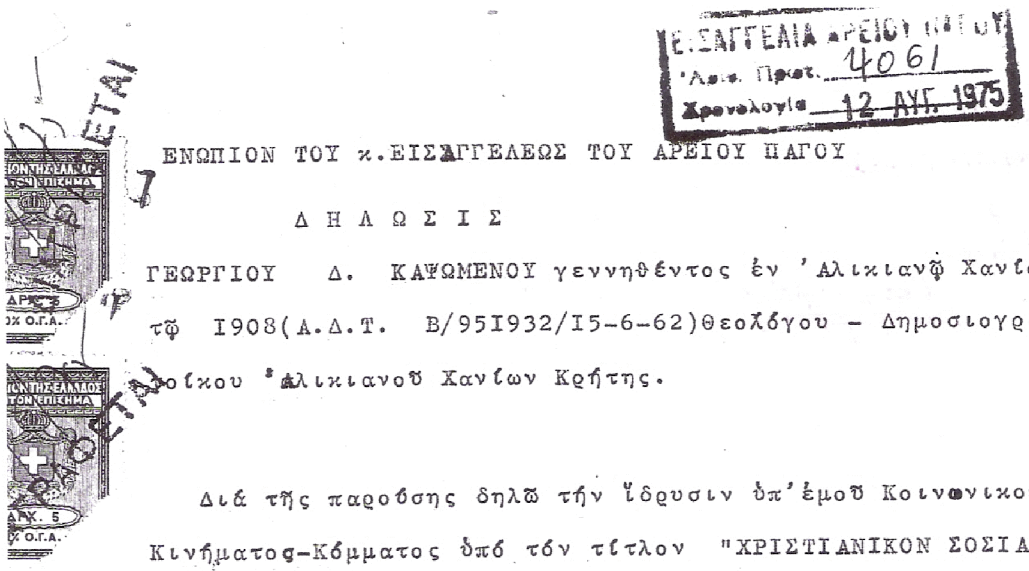

ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ κ.ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΣ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Δ Η Λ Ω Σ Ι Σ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΥ γεννηθέντος ἐν Ἀλικιανῷ Χανίων Κρήτης τῷ 1908(Α.Δ.Τ. Β/951932/15-6-62)θεολόγου - Δημοσιογράφου,κατοίκου Ἀλικιανοῦ Χανίων Κρήτης.

Διά τῆς παρούσης δηλῶ τήν ἵδρυσιν ὑπ'ἐμοῦ Κοινωνικοπολιτικοῦ Κινήματος-Κόμματος ὑπό τόν τίτλον "ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ ΕΛΛΑΔΟΣ" (ΧΡΙΣΚΕ).

Σκοποί τοῦ Κινήματος εἶναι ἡ διάδοσις καί ἐφαρμογή τοῦ Σοσιαλισμοῦ ὑπό τό Χριστιανικόν πνεῦμα ,ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ διαδικασιῶν καί τῆς ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ Νομιμότητος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9-8-75

Ο Δ Η Λ Ω Ν

Αρμόδιον Δικ. Επιμελητήν δηλώνω νομίμως αφ' ενός τη Εισαγγελία του Αρείου Πάγου προς γνωστοποίηση δια τας νομίμους συνεπείας

Ο Δηλ.

ΕΚΟΙΝΟΠΟΙΗΘΗ
ΤΗΝ 12/8/1975 ὥραν 12μ
Ο ΔΙΚ. ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ
Α. Ι. ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 5

ΤΑ ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΑΥΤΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974 – 2007

ΕΚΛΟΓΕΣ **17 / 11 / 1974**			
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
-			

ΕΚΛΟΓΕΣ **20 / 11 / 1977**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Ελληνική Χριστιανοκοινωνική Ένωσις	Α' Αθηνών	1	175	Α' Αθηνών	0,04%
	Β' Αθηνών	3	332	Β' Αθηνών	0,06%
	Α' Πειραιώς	1	148	Α' Πειραιώς	0,10%
	Β' Πειραιώς	1	53	Β' Πειραιώς	0,00%
	Υπόλοιπο Νομού Αττικής	1	69	Υπόλοιπο Νομού Αττικής	0,00%
	ΣΥΝΟΛΟ	7	777	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **18 / 10 / 1981**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Χριστιανική Δημοκρατία	Α' Αθηνών	7	1288	Α' Αθηνών	0,30%
	Β' Αθηνών	21	2485	Β' Αθηνών	0,41%
	Α' Πειραιώς	4	578	Α' Πειραιώς	0,36%
	Β' Πειραιώς	1	367	Β' Πειραιώς	0,23%
	Υπόλοιπο Νομού Αττικής	1	267	Υπόλοιπο Νομού Αττικής	0,21%
	Νομός Αργολίδος	1	116	Νομός Αργολίδος	0,19%
	Νομός Αρκαδίας	1	174	Νομός Αρκαδίας	0,20%
	Νομός Αιτωλοακαρνανίας	1	142	Νομός Αιτωλοακαρνανίας	0,08%
	Νομός Αχαΐας	1	453	Νομός Αχαΐας	0,27%
	Νομός Βοιωτίας	1	195	Νομός Βοιωτίας	0,25%

	Νομός Ιωαννίνων	1	269	Νομός Ιωαννίνων	0,24%
	Νομός Κοζάνης	1	432	Νομός Κοζάνης	0,42%
	Νομός Λαρίσης	1	1	Νομός Λαρίσης	0,00%
	Νομός Μαγνησίας	1	408	Νομός Μαγνησίας	0,35%
	Α' Θεσσαλονίκης	4	672	Α' Θεσσαλονίκης	0,27%
	Β' Θεσσαλονίκης	2	270	Β' Θεσσαλονίκης	0,19%
	Νομός Σερρών	2	268	Νομός Σερρών	0,16%
	Νομός Ξάνθης	1	6	Νομός Ξάνθης	0,00%
	Νομός Σάμου	1	83	Νομός Σάμου	0,28%
	Νομός Χανίων	1	64	Νομός Χανίων	0,00%
	ΣΥΝΟΛΟ	**54**	**8638**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,15%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **2 / 6 / 1985**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Ελληνική Χριστιανοκοινωνική Ένωσις	Α' Αθηνών	2	77	Α' Αθηνών	0,02%
	Β' Αθηνών	2	174	Β' Αθηνών	0,02%
	ΣΥΝΟΛΟ	**4**	**251**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **18 / 6 / 1989**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Ελληνορθόδοξο Κίνημα Σωτηρίας (ΕΛ.ΚΙ.Σ)	Σχεδόν 1 σε κάθε νομό (2 σε β' Πειραιώς και Νομό Ευβοίας)		**3.756**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,01%**
	ΣΥΝΟΛΟ	**47**			
Χριστιανική Δημοκρατία	**ΣΥΝΟΛΟ**	**129**	**11.450**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,18%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **5 / 11 / 1989**			
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
-			

ΕΚΛΟΓΕΣ **8 / 4 / 1990**			
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**
-			

ΕΚΛΟΓΕΣ **10 / 10 / 1993**				
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Χριστοπιστία	Α' Αθηνών **2**	**66**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**
Πανελλήνιο Ορθόδοξο Δημοκρατικό Κίνημα (ΠΑ.Ο.ΔΗ.Κ)	Νομός Σάμου **1**	**41**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **22 / 9 / 1996**				
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Χριστοπιστία	Α' Αθηνών 1 Επικρατείας 1 **ΣΥΝΟΛΟ 2**	**71**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**
Πανελλήνιο Ορθόδοξο Δημοκρατικό Κίνημα (ΠΑ.Ο.ΔΗ.Κ)	Νομός Σάμου **1**	**42**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**
Ελληνορθόδοξο Εθνιστικό Λαϊκό Επαναστατικό Κόμμα (Ε.Ε.Λ.Ε.Κ.)	Β' Αθηνών **1**	**163**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **9 / 4 / 2000**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Χριστοπιστία	Α' Αθηνών	1			
	Β' Αθηνών	1			
	ΣΥΝΟΛΟ	**2**	**260**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **7 / 3 / 2004**					
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**		**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Χριστοπιστία	Α' Αθηνών	1			
	Β' Αθηνών	1			
	ΣΥΝΟΛΟ	**2**	**95**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**
Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός (ΛΑ.Ο.Σ.)		306			
	Επικρατείας	12			
	ΣΥΝΟΛΟ	**318**	**162.492**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**2,19%**

ΕΚΛΟΓΕΣ **16 / 9 / 2007**				
ΚΟΜΜΑ	**ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ**	**ΨΗΦΟΙ**	**ΠΟΣΟΣΤΟ %**	
Νέο Κόμμα Σωτηρίας Χριστιανική Δημοκρατία		**1**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**0,00%**
Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός (ΛΑ.Ο.Σ.)		**271,764**	**ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ**	**3,80%**

Τα αποτελέσματα αυτά των εθνικών εκλογών τα πήραμε από το τμήμα εκλογών του Υπουργείου Εσωτερικών

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΚ-ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ,
όπως τα βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

Καταστατικόν

«Ορίζουμε ως χριστιανοδημοκρατική "εκ-κίνηση ελλήνων" την σήμεραν συσταθείσαν επειγόντως νεοπυρηνική ομάδα ελλήνων πατριωτών, ανεξάρτητον πάσης άλλης κομματικής παρατάξεως εν Ελλάδι, αναλαμβάνουσαν εκ του πυρός την άσβεστην σπίθα της Χριστιανικής Πραγματικοτητας ως ιδέαν και το Δημοκρατικόν Κίνητρον ως σκυτάλην και τιθέμενων παρόντα εις το πρώτο βήμα του Μαραθωνείου, ευελπιστούσα εις το θριαμβευτικό Εύγε της νικήτριας Μαραθωνοδρόμου – Σπρίντερ – και εις την εν συνεχεία πλήρωση του σκοπού δι' ου συνεστήθη.»

Πρόγραμμα

Α. «… κυρήσσοντες λόγω των εκτάκτων περιστάσεων πόλεμον κατά της απερισκεψίας, αχαριστίας και αλόγιστου δαπανηράς τάσεως ήτις χαρακτηρίζει τας μεγάλας καταναλωτικάς μάζας,
Β. προτείνοντας συγκρότισην επιτροπής προς συζήτησιν των πλέον επειγόντων προβλημάτων της χώρας.
Γ. αιτούντας έννομον, δημοκρατικο-χριστιανικήν τάξιν εις άπαντα τα πνευματικά ιδρύματα της χώρας και ταυτόχρονον μισθολογικήν αναμόρφωσιν δια τα στελέχη της παιδείας (όλων των κλάδων εκπαιδευτιών)
Δ. αναμένοντες σταδιακήν άνοδο του βιοτικού επιπέδου της αγροτικής τάξεως δια προσαρμογής των τιμών των προϊόντων εις τα σημερινά δεδομένα
Ε. αναλαμβάνοντες και ευελπιστούντες εις μίας ταυτοποίησιν υπευθύνου και ρεαλιστικήν των χρονιζόντων προβλημάτων, πάσης φύσεως, της Ορθοδόξου ημών Εκκλησίας…»

«…αι αρχαί του κόμματος αντιτίθεται προς πάσαν ενέργειαςν σκοπούσαν εις την βίαια κατάληψιν της εξουσίας ή την ανατροπήν του ελεύθερου δημοκρατικού καθεστώτος και πολιτεύματος, κατευθύνονται δε και σκοπούν εις την ανάπτυξιν της εθνικής υλικής προόδου του ελληνικού λαού, των εθνικών και χριστιανικών αρχών αυτού, την διαφύλαξιν και υπεράσπισην της χώρας, ως και της γαλήνης και τάξεως αυτής.

Η ΑΙΤΗΣΗ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 1975, ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ, όπως τη βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

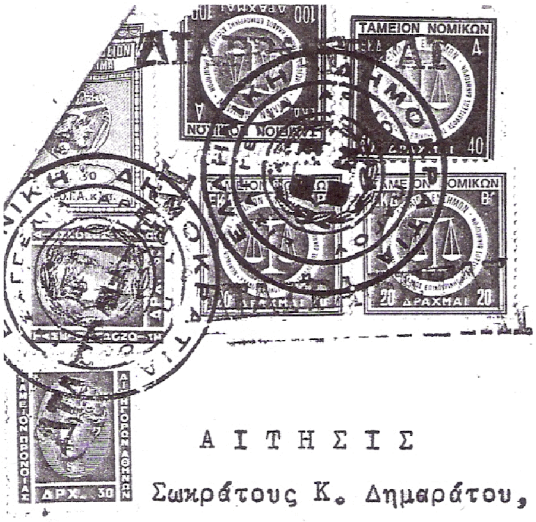

ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ
Αριθ. Πρωτ. 4669
Χρονολογία 24 ΣΕΠ 1975

Α Ι Τ Η Σ Ι Σ

Σωκράτους Κ. Δημαράτου, Ταξιάρχου ε.ε. Συγγραφέως καί Δημοσιογράφου καί κατοίκου Ἀθηνῶν (πρώην Διδότου 46 καί ἤδη Πολυτεχνείου 6).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24-9-1975

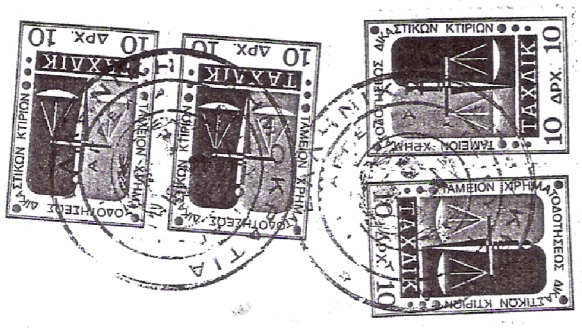

Π Ρ Ο Σ

Τόν Κύριον Εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου

Ε Ν Τ Α Υ Θ Α

Κύριε Εἰσαγγελεῦ,

Τήν 27-6-1975 ἐπέδωσα διά δικαστικοῦ ἐπιμελητοῦ Ὑμῖν τήν ἀπό 27-6-1975 δήλωσίν μου, δι' ἧς ἐδήλουν Ὑμῖν καί τῷ Δικαστηρίῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὅτι ἱδρύω Πολιτικόν Κόμμα ὑπό τήν ἐπωνυμίαν καί τίτλον "ΧΡΙΣΤΙΑΝΟ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΚΟΜΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ".

Ἤδη καταθέτω σήμερον τῇ, ἧστινος προϊστασθε Εἰσαγγελίᾳ καί τό σχετικόν Καταστατικόν τοῦ ὡς ἄνω Πολιτικοῦ Κόμματος καί αἰτοῦμαι διά τῆς παρούσης μου ὅπως συσχετισθῇ τοῦτο μέ τήν ἀνωτέρω δήλωσίν μου, τήν ὁποίαν χορηγήσητε ἐπικυρωμένον ἀντίγραφον τούτου.

Μετά πλείστης τιμῆς

Ὁ τοῦ αἰτοῦντος Πληρεξούσιος Δικηγόρος.

α) Χιλιάδες
β) Χιλιάδες
γ) Μία χιλιάδες (χιλιομίλια)
25-9-75

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Α. ΓΚΟΛΦΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 46 ΤΗΛ. 619...
ΑΘΗΝΑΙ

Α.Δ.Τ. Δ.Ε.Α. 5823/1975

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 1975, ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ, όπως το βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

Κ Α Τ Α Σ Τ Α Τ Ι Κ Ο Ν

Τοῦ "Χριστιανο-Δημοκρατικοῦ Κόμματος τῆς Ἑλλάδος"

"Αρθρον 1ον

"Ιδρύεται,δυνάμει τῆς ἀπό 27ης τρέχοντος Δηλώσεως τοῦ ὑποφαινομένου Σωκράτους Κ. Δημαράτου,"Ελληνος πολίτου,ἐνώπιον τοῦ κ.Εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου,συμφώνως πρός τό ἄρθρον 29 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος, Πολιτικόν Κόμμα ὑπό τήν ἐπωνυμίαν:"Χριστιανο-Δημοκρατικόν Κόμμα τῆς"Ελλάδο μέ ἔδραν τάς Ἀθήνας καί παραρτήματα εἰς τάς ἕδρας τῶν Νομῶν τοῦ Κράτους.

"Αρθρον 2ον

Ἡ ὀργάνωσις καί ἡ δρᾶσις τοῦ Κόμματος θά ὑπηρετοῦν τήν ἐλευθέραν λειτουργίαν τοῦ Δημοκρατικοῦ Πολιτεύματος τῆς Χώρας καί θά ἀποβλέπουν εἰς τήν τήρησιν τῶν Ἱερῶν καί Ἐθνικῶν παραδόσεων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

"Αρθρον 3ον

Τό Κόμμα ἀποσκοπεῖ εἰς τήν καλλιέργειαν τῶν ἀπό αἰώνων ἰδανικῶν τῶν Ἑλλήνων,μακρ πάσης δημαγωγίας καί εἰς τήν ἀνάδειξιν ἡγετικῶν στελεχῶν εἰς ὅλους τούς τομεῖς τῆς Δημσίας ζωῆς τοῦ τόπου,καθώς καί εἰς τήν ἄσκησιν τῆς Κυβερνητικῆς ἐξουσίας,ἐπ'ὠφελεία τοῦ Λαοῦ,διά τῆς δεδηλωμένης βουλήσεως τῶν Ἑλλήνων κα Ἑλληνίδων,ἐκφραζομένης δι'ἐλευθέρων ἐκλογῶν.

"Αρθρον 4ον

Ὁ σεβασμός τῆς θελήσεως τῆς πλειονοψηφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ,εἶναι ἡ ἀπαράβατος ἀρχή τοῦ Κόμματος,μέ μοναδικήν φιλοδοξίαν τῆς ἡγεσίας καί τῶν μελῶν αὐτοῦ,τήν ἐδραίωσιν εἰς τήν Ἑλλάδα,τήν κοιτίδα τῆς Δημοκρατίας,ἐνός Κόμματος ἀρχῶν καί οὐχί προσωπικοῦ.

"Αρθρον5ον

Μέλη τοῦ Κόμματος δύνανται νά γίνουν,πᾶς "Ελλην καί Ἑλληνίς,ἡλικίας 18 ἐτῶν καί ἄνωγμή ἐστερημένοι τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων καί προτεινόμενοι ὑ ἑνός τουλάχιστον ἐνεργοῦ μέλους τοῦ Κόμματος.

Ἡ ἐγγραφή ἐγκρίνεται διά ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου,ἡ τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Νομαρχιακῶν παραρτημάτων,ἁρμοδίως ἐξουσιοδοτουμένου ὑπό τοῦ Δ.Σ. Ἀνάλογος διδικασία ἀκολουθεῖται καί διά τήν διαγραφήν μέλους τινός,τό ὁποῖον δέ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

όπως το βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

«Καταστατικό Κόμματος

…Ε' Το κόμμα της Ε.Χ.Δ.Ε. θα επιδιώξει να συμβάλλει μεθ' όλων των άλλων εθνικών κομμάτων του Ελληνικού Κοινοβουλίου, εις την τόνωση του εθνικού φρονήματος και της θρησκευτικής παραδόσεως του Λαού μας και την διαπαιδαγώγηση της νεολαίας μας εις τα εκ παραδόσεως εθνικά, πνευματικά και θρησκευτικά ιδεώδη της φυλής μας.

Η' Το κόμμα της Ε.Χ.Δ.Ε. θα επιδιώξει να συμβάλλει μεθ' όλων του των δυνάμεων και ει δυνατόν δια της συνεργασίας όλων των εθνικών κομμάτων του ελληνικού κοινοβουλίου εις τόνωσιν και εξύψωσιν των Εθνικών Ιδανικών της φυλής μας, θα διαφυλάξει δε ως κόρη οφθαλμού τα ήθη και έθιμα και την εθνικήν, πνευματικήν παράδοσιν μας και θα προσπαθήσει να την μεταδώσει και εις τις επόμενες γενεές…

… Το υπό ίδρυση κόμμα της Ε.Χ.Δ.Ε. υπόσχεται τέλος πίστην εις την πατρίδα ήτοι εις το Σύνταγμα και τους νόμους του κράτους, πίστην εις το θρήσκευμα της Ελληνική Ορθοδόξου Εκκλησίας, υπόσχεται δε, να διαφυλάξει αυτά ως κόρη οφθαλμού.»

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΙΤΗΣΗ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ (ΕΛΚΙΣ). Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ,
όπως το βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

«Ανακοίνωση προς εισαγγελέα Αρείου Πάγου:

… β) με το υπ' αριθ. 2/2/1986 Πρακτικό της αυτής επιτροπής συνεστήθη ιδιαίτερο γραφείο με ειδικό τομέα δράσεως – για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων του κόμματος – που αναφέρεται στα θέματα υπεράσπισης των εν γένει ηθικών αρχών και αξιών του τόπου μας που στηρίζονται στις αρχές της ορθοδοξίας και του ελληνικού πολιτισμού, καθώς και την περιφρούρηση της νεότητας…»
(Εκτ. Επιτροπή Μαρκουλάτος, Κάρρας, Λύρας)

Πρακτικό 2^{ας} / 2 / 1986
(ΕΛΚΙΣ) «… με σκοπό να συμπεριλαμβάνει όλους τους Έλληνας Ορθοδόξους Χριστιανούς και να ενώσει τις δυνάμεις τους σε ένα κοινό αγώνα εναντίον όλων των αντιχριστιανικών και αντιεθνικών δυνάμεων, που δρούνε ασύστολα και ελεύθερα στην χώρα μας, καλυπτόμενες από όλα τα αντιχριστιανικά και αντισυνταγματικά εν πολλοίς δόγματα…»

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΚΙΣ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΤΑΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, όπως τη βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

10 / 12/ 1998

Δήλωση του ΕΛΚΙΣ περί ίδρυσης Κεντρικής Επταμελούς Επιτροπής.

Α. Λύρας

Γεωρ. Μαρκουλάτος

Νικ. Νικολόπουλος

Δημ. Μπακαλης

Αν. Τσιμπούρης

Δημ. Αγραφιώτης

Ιωαν. Καστριλης

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

«…2 – Άπαντες δηλούμεν και συμφωνούμεν απολύτως ότι ευρισκόμεθα εις την εποχήν του αντιχρίστου, το πνεύμα του οποίου ήδη ζούμε, και φέρουμε ως παράδειγμα άπαντα τα της νέας εποχής εμφανιζόμενα, όπως κάρτες, γραμμωτοί κώδικες στα αμπορεύματα (BAR-CODE), τον αριθμόν 666 εμφανώς γενόμενον, όπως εν τη Αγία και Ιερά Αποκάλυψη αναγράφεται ότι ούτως ο αριθμός, θα είναι το όνομα αυτού τούτου του αντίχριστου (Αποκάλυψη. Κεφ. ΙΓ΄στ. 17) και έτι πλέον επειδή δεν σταματά εδώ το αντίχριστον πνεύμα, αλλά προχωρεί και έτι περαιτέρω ανατρέποντας θεμελιώδεις αρχάς, τόσο της φίλτατης ημών Ορθοδόξου και καινοτόμη του πιστεύω μας, όσον και συνταγματικάς αρχάς αυτού τούτου του έθνους μας, εισάγωντας ηλεκτρονικό φακέλωμα όχι μόνο εις τε τα προϊόντα αλλά και εις αυτούς τούτους τους πολίτες της πατρίδος μας…»

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ, όπως τη βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ
(Η Πολιτική της φύσης στην αφύσικη Νέα Τάξη)

ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΙ
Εξουσιαστές και εγκληματίες λαών και ομάδων, δηλ. αυτούς που ενώ εξουσιοδοτήθηκαν να αποφασίζουν και να ελέγχουν εξώρισαν δολίως τους εαυτούς τους από την κριτική και τον έλεγχο των πολιτών.

Διεύθυνση: Φυλής 100, Αθήνα 104 34, Τηλ./Φαξ: 82 36 421

5083
21/6/2000
ΔΕΚΑ

Αθήνα, Δευτέρα 19η Ιουνίου 2000, Εορτή του Αγίου Πνεύματος.
Αριθ. Πρωτ. ΕΟΔ 888/3

1955
21/6

ΠΡΟΣ
Τον κ. Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου
ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ του ΚΟΜΜΑΤΟΣ
ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ και ΑΙΤΗΣΗ ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΗΣ
Του Στυλιανού Αντ. Σφακιανάκη, Αξιωματικού ε.α., Χημικού Μηχανικού,
Κατοίκου Αθηνών, Οδός Φυλής-100, Άγιος Παντελεήμων Αχαρνών.
104 34 Αθήνα, Τηλ. 82 36 421, Τηλεομοιότυπο 82 36 421.

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ και ΑΙΤΗΣΗ ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΗΣ
Προς το Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

ΕΠΕΙΔΗ Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΔΗΓΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΕΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΤΑΞΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ, ΣΤΟΝ ΦΥΛΕΤΙΚΟ ΑΦΑΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ.

ΕΠΕΙΔΗ Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΜΑΣ ΒΑΛΛΕΤΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΑΣ ΣΙΓΑ-ΣΙΓΑ ΚΑΤΑΡΓΕΙΤΑΙ.

ΕΠΕΙΔΗ ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΜΑΣ ΠΑΡΑΜΕΛΟΥΝΤΑΙ.

ΕΠΕΙΔΗ Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΜΑΣ, ΜΕ ΕΝΤΟΛΗ ΤΩΝ ΜΙΣΕΛΛΗΝΩΝ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΩΝ ΜΑΣ, ΧΕΙΡΑΓΩΓΕΙΤΑΙ.

ΕΠΕΙΔΗ Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ, Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΑΠΕΜΠΟΛΟΥΝΤΑΙ.

ΕΠΕΙΔΗ ΒΙΑ-ΠΟΡΝΕΙΑ-ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΞΕΝΑ ΗΘΗ ΕΙΣΑΓΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΜΑΣ.

ΕΠΕΙΔΗ Η ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕΝΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΩΤΕΡΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΔΟΚΙΩΝ ΤΟΥ ΥΠΕΡΗΦΑΝΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ, ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΒΕΒΑΙΗ ΠΛΕΟΝ ΜΙΑ ΕΚΧΩΡΗΣΗ ΑΠΑΡΑΓΡΑΠΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ Η ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΡΧΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΜΑΣ ΚΑΙ ΠΙΘΑΝΗ ΜΙΑ ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

ΕΠΕΙΔΗ ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΔΕΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΜΕ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΛΕΙΣΤΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΤΑΓΟΙ ΜΑΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΕ ΘΕΣΗ ΝΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΕΣ ΜΑΣ ΚΑΙ ΔΡΟΥΝ ΕΓΚΛΩΒΙΖΟΝΤΑΣ ΜΑΣ ΣΤΗΝ ΑΘΡΗΣΚΗ, ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΑΙ ΒΑΡΒΑΡΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

ΕΠΕΙΔΗ ΟΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΜΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1970 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΑΝΤΙΚΑΤΕΣΤΗΣΑΝ ΤΟΝ ΣΟΦΟ ΝΟΜΟ 149/1914 ΤΟΥ ΕΘΝΕΓΕΡΤΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 10 ΤΟΥ ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΧΩΡΙΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΑΝΕΝΕΡΓΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ, ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΡΕΙΤΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΝΑ ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ, ΝΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ, ΝΑ ΖΗΤΑ ΚΑΙ ΝΑ ΛΑΒΑΙΝΕΙ ΣΕ ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ, ΕΜΠΡΟΘΕΣΜΑ, ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΝΑ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΕΤΑΙ, ΝΑ ΑΔΡΑΝΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΔΥΝΑΤΕΙ ΝΑ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΔΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΣ, ΚΑΘΙΣΤΑΜΕΝΟΣ ΣΙΓΑ-ΣΙΓΑ ΑΝΗΜΠΟΡΟΣ ΚΑΙ ΔΟΥΛΟΣ.

ΕΠΕΙΔΗ ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΚΑΚΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΤΗΡΕΙΤΑΙ ΜΕ ΣΚΟΠΙΜΑ ΑΚΑΤΑΝΟΗΤΗ ΠΟΛΥΝΟΜΙΑ, ΜΕ ΝΟΜΟΥΣ - ΑΝΟΜΟΥΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΓΙ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΨΗΦΙΣΑΝ ΚΑΙ ΠΟΥ ΟΙ ΙΔΙΟΙ ΟΙ ΨΗΦΙΣΑΝΤΕΣ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΕΠΙΟΡΚΟΙ, ΑΦΟΥ ΠΡΩΤΟΙ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΒΙΑΖΟΥΝ.

ΕΠΕΙΔΗ ΑΛΟΙΣΤΑ ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΕΣ ΕΠΕΜΒΑΙΝΟΥΝ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΜΟΛΥΝΟΥΝ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΑΥΤΩΝ

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ

ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΦΩΣ

ΔΗΛΩΝΩ

Σύμφωνα με το Ν.Δ. 59/23/23.9.74 και τον ισχύοντα εκλογικό Νόμο ότι ίδρυσα Πολιτικό Κόμμα με τίτλο ή επωνυμία << ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ >>.

Το Έμβλημα του Κόμματος θα φέρει αριστερά την κεφαλή του ήρωος του 1821 Θεοδώρου Κολοκοτρώνη με την περικεφαλαία του και δεξιά σχεδίασμα ουρανίου θόλου, με τις άνω φράσεις οι οποίες δηλώνουν την πολιτική του ιδεολογία και την ταυτότητά του.

Η Σφραγίδα του Κόμματος θα είναι στρογγυλή και θα φέρει την κεφαλή του ήρωος του 1821 Θεοδώρου Κολοκοτρώνη με την περικεφαλαία του και πέριξ αυτής την επωνυμία του Κόμματος.

Η Σημαία του Κόμματος θα έχει τις διαστάσεις της επίσημης Ελληνικής Σημαίας, χρώμα πορφυρούν, θα φέρει στο μέσον αυτής την κεφαλή του ήρωος του 1821 Θεοδώρου Κολοκοτρώνη με την περικεφαλαία του και την επωνυμία του Κόμματος με χρυσά γράμματα. Η Σημαία θα αναρτάται σε κοντάρι μαύρου χρώματος το οποίο θα φέρει στην κορυφή του μεταλλικό σταυρό χρυσού χρώματος και 2 θυσάνους ομοίως χρώματος χρυσού.

Οι Αρχές του Κόμματος αντιτίθενται σε κάθε ενέργεια αποσκοπούσα στη βία, στη βιαία κατάληψη της εξουσίας ή στην ανατροπή του ελευθέρου δημοκρατικού πολιτεύματος, **κατευθύνονται δε** στην ανάπτυξη των αρετών της φυλής των Ελλήνων, στην αγάπη της Πίστεως, Πατρίδος και Οικογένειας αυτών και στην πρόοδο, ευημερία και ευτυχία του Ελληνικού Λαού στη θαυμαστή και πλουσιότερη χώρα που γεννήθηκε, στην ΕΛΛΑΔΑ μας.

Την βάση της ιδεολογίας του Κόμματος αποτελούν τα Ιδανικά και οι Αξίες του Ελληνισμού και της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας του Χριστού μας.

Το Κόμμα απορρίπτει τις αποτυχούσες πολιτικές ιδεολογίες του Καπιταλισμού, Σοσιαλισμού, Κομμουνισμού και των άκρων **και δέχεται μόνο** την πολιτική ιδεολογία της φιλελεύθερης αξιοκρατικής-δημοκρατικής διακυβερνήσεως των κοινωνιών που πηγάζει από την Ελληνική κοσμοθεωρία και φιλοσοφία και την αγάπη του Χριστού Υιού του Θεού και Σωτήρος ημών.

Το Κόμμα κατοχυρώνει την αρχή της συμμετοχής του μέλους-πολίτη στις αποφάσεις του Κόμματος και σύμφωνα με αυτή :

1) **Δέχεται** τον διάλογο κατά το ¨λόγον διδόναι και δέχεσθαι¨ του Πλάτωνος απορρίπτοντας κάθε είδους ¨αλάθητο¨ ή δογματισμό, πλην εκείνων των επισήμων θρησκειών.
2) **Δέχεται** ότι τα στελέχη του, μηδέ του Αρχηγού εξαιρουμένου, οφείλουν, με ποινή μέχρι εκπτώσεώς των, να απαντούν στα μέλη και να δέχονται τον έλεγχο στις πράξεις των.

Το Κόμμα ασχολείται με την ενότητα, καταγραφή και συντονισμό *όλων των Ελλήνων* όπου γης, ως ατόμων ή ομάδων, ενώσεων, συλλόγων κλπ, με γενικό σκοπό την προάσπιση του Ελληνισμού και της Πίστεώς μας *(Γλώσσα αδέσμευτη ελληνικών χαρακτήρων και λέξεων, Ιστορία και απαράγραπτα δικαιώματα της Ελληνικής Φυλής, Εθνικά δίκαια και διεκδικήσεις, Ήθη και έθιμα, Υπερηφάνεια και Φιλότιμο, Ορθόδοξη Πίστη , Πατρίδα , Οικογένεια)* και με πολιτικό σκοπό τον αγώνα *(στα πλαίσια του Συντάγματος)* για την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας υπέρ του Έθνους και του Έλληνα πολίτη και μόνο.

Το Κόμμα προσβλέπει, κυρίως, στο ήθος των Εκπροσώπων του Λαού μας, στην απελευθέρωση του Έλληνα Πολίτη από τα δεσμά της ξένης οικονομικής του εξάρτησης, στην Αυτάρκεια γενικώς, στην Ελληνορθόδοξη Παιδεία , στον Εθελοντισμό, στην Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, στην Πανεθνική άμυνα της Πατρίδας και στα ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΑ για τα κρίσιμα Εθνικά και Κοινωνικά μας θέματα.
Το Καταστατικό λειτουργίας του Κόμματος, στο οποίο κατοχυρώνονται τα παραπάνω και το οποίο συντάχτηκε εις το Όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος, ως και το πολιτικό πρόγραμμα του Κόμματος, θα δημοσιευτούν στο προσεχές μέλλον.

Ο Δηλών Αρχηγός

Στυλιανός Αντ. Σφακιανάκης

ΑΙΤΟΥΜΑΙ για την ανωτέρω δήλωσή μου, *η οποία κατατίθεται προς γνώση σας και για καταχώριση αυτής στο σχετικό βιβλίο πρωτοκόλλου,* να μου χορηγήσετε τη βεβαίωση για την καταχώριση αυτής, η οποία προβλέπεται να χορηγείται σύμφωνα με τον Ν. 2690/1999, άρθρο 12.

Ο Αιτών Αρχηγός

Στυλιανός Αντ. Σφακιανάκης

ΕΚΘΕΣΗ ΕΓΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΝΕΟ ΚΟΜΜΑ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ,

όπως το βρήκαμε στην Γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου

Νέο κόμμα Σωτηρίας

Χριστιανική Δημοκρατία

Καταστατικό

Το καταστατικό του κόμματός μας , ξεκινά με την προσευχή του Πάτερ ημών ο εν τοις της γης έχει μεγάλη σημασία .Γιατί γίνετε το θέλημα του Ιησού Χριστού , θα φέρομαι την βασιλεία , θα έχουμε αρχηγό τον Χριστό , θα εφαρμόσουμε το δόγμα του , το Ευαγγέλιο .Μας μιλά για αγάπη , για ειρήνη , για δικαιοσύνη .Στο Ευαγγέλιο ορκίζονται οι βουλευτές πριν αναλάβουν τα καθήκοντα τους , δίνουν όρκο όσο για την αγάπη , το ένα κόμμα μισεί το άλλο .Η αγάπη φέρνει την ειρήνη ο Ιησούς Χριστός μας λέει να αγαπάμε και τους εχθρούς , δυστυχώς , επικρατεί το μίσος για να επικρατήσει Ειρήνη πρέπει οι Κυβερνήσεις να είναι Χριστιανικές .Ο λαός πολλές φορές κάνει συγκεντρώσεις υπέρ της Ειρήνης , αλλά φωνή βοώντος εν της ερήμου .Ακόμα χριστιανικά δόγματα με τον εγωισμό τους δεν παραδέχονται το ένα το άλλο αφού ο Ιησούς είναι ένας , αυτοί οι άνθρωποι τον κομματιάζουν π.χ. Αν πριν περίπου ογδόντα χρόνια παρουσιάζονταν ένας χριστιανός να γράψει ένα τέτοιο καταστατικά που ένωνε όλα τα χριστιανικά δόγματα να που οι κυβερνήσεις να έχουν στην κυβέρνηση Χριστιανική Δημοκρατία , δεν θα επιτρεπόταν η ατομική ενέργεια , να γίνει , βόμβες ατομικές για να καταστρέφουν μια ολόκληρη πόλη .

Σήμερα , και στο μέλλον , η κοινωνία , βαδίζει από το κακό στο χειρότερο .Από το έτος 1992 η πρόταση του πλανητάρχη της Αμερικής να γίνει , η παγκοσμιοποίηση , δηλαδή όλα τα κράτη , ελεύθερα να δέχονται εμπορεύματα , και Ανθρώπους , αυτή η συμφωνία έγινε στο Μάαστριχτ και την δέχτηκε η Ενωμένη Ευρώπη .Και είναι εις βάρος όλων των κρατών της Ευρώπης ,η παγκοσμιοποίηση είναι καπιταλιστική αν ήταν Χριστιανική Δημοκρατία θα επικρατούσε η Ειρήνη , η αγάπη , και όχι η βία , και η τρομοκρατία .Οι λαοί πρέπει να το αντιληφτούν , να ψηφίζουν κόμματα σωτηρίας δηλαδή χριστιανικά και στην Ρωσία εβδομήντα χρόνια επικράτησε κουμμουνισμός. Αλλά οι κυβερνόντες άθεοι απαγόρεψαν να θρησκεύονται ο λαός που ήταν χριστιανοί .Η κυβέρνηση δίχως την ευλογία του Άγιου Πνεύματος , κατάντησαν στην διάλυση .Τώρα που επιτραπεί το θρήσκευμα , ο λαός να δημιουργήσει , χριστιανικά κόμματα για να βρουν την Σωτηρία .Τέλος Παγκοσμιοποίηση είναι οδοστρωτήρας που πολτοποιεί κάθε ιδανικό δηλαδή μας αφαιρει την θρησκεία , την πατρίδα , για να το πετυχεί αυτό μας φέρνει , τους διαθέσιμους Ανθρώπους να αναμειχτούν με την κοινωνία μας , για να χάσουμε τον πολιτισμό μας .Το κόμμα της σωτηρίας καλεί τον Ελληνικό λαό να ψηφίσει χριστιανική Δημοκρατία για να δείξουμε τον φωτεινό δρόμο , για την πορεία του Ελληνικού Λαού , πιστεύω να παραδειγματιστούν και άλλοι λαοί , ακόμα ο λαός της Αμερικής και εκεί υπάρχουν χριστιανοί , το κόμμα Σωτηρίας με αρχηγό τον κυρίον ημών Ιησού Χριστών θα μας οδηγεί θα έχουμε την φώτιση δίχως χρήματα να καταφέρουμε να μπούμε στην Βουλή των Ελλήνων θα γίνει θαύμα .Τα κόμματα σήμερα λένε έχουμε Δημοκρατία για ποια Δημοκρατία , της ασυδοσίας που η κοινωνία είναι άτιμη που ο καθένας κλέβει για να φάει αρπάζει για να έχει

Δημοκρατία Χριστιανική με πειθαρχεία με σεβασμό να εφαρμόζουμε τους νόμους του συντάγματος .Ο θεός μας έδωσε όλα τα αγαθά αρκεί να τα μοιραζόμαστε με ισότητα όλοι οι άνθρωποι , γεννηθήκαμε από την ίδια πηγή , και φεύγουμε γυμνοί ο Χριστός σταυρώθηκε για να σώσει από την αμαρτία , και μεγαλύτερη αμαρτία είναι όταν η μια η οικογένεια , να τα έχει όλα τα αγαθά και να περισσεύουν .Και απέναντι από τον δρόμο κατοικεί μια εξαμελή οικογένεια , που να μην έχει χρήματα να αγοράσει ούτε το ψωμί της ημέρας , αυτό δεν το θέλει ο Χριστός .Με την παραβολή Ζακχαίου ο Ζακχαίος ήτο πλούσιος τελών ζήτησε από τον Χρίστο να έλθει και ο Ζακχαίος να επακολουθήσει ο Χριστός του απάντησε Ζακχαίε μοίρασε τα δυο τρίτα από αυτά που έχεις για να έλθεις μαζί μου .Το κόμμα της Σωτηρίας θα εφαρμόσει την οικονομική ισότητα π.χ. πριν τριάντα χρόνια μια βιομηχανία για να λειτουργήσει έπρεπε να εργάζονταν , εκατό εργάτες , σήμερα με την τέλεια αυτοματοποίηση χρειάζονται μόνον δέκα , γι' αυτό από τα κέρδη θα φορολογηθεί , θα δώσει στο κράτος εξήντα τοις

Πρόγραμμα του κόμματος

1. **Οικονομία** .Το κράτος πρέπει να είναι η μάνα του Λάου να έχει εισόδημα και από σταθερές κρατικές επιχειρήσεις όπως π.χ οι τράπεζες , την Δ.Ε.Η., τον Ο.Τ.Ε. , το Ο.Σ.Ε. κ.τ.λ. Για να είναι το κράτος ικανό να κάνει κοινωνική πολιτική .Επίσης η κρατικοί υπάλληλοι με τους διευθυντές να ελαττωθεί η μεγάλη διαφορά στους μισθούς , επίσης όταν θα πάρουν την σύνταξη με τον αρχικό μισθό και όχι στο τελευταίο αυξημένο , ούτε να δίδετε , εφάπαξ που αδειάζουν τα ταμεία , επίσης να μη έχουν το δικαίωμα να εργάζονται σε επιχειρήσεις και να περνούν μισθό απαγορεύετε γιατί ελαττώνουν τις θέσεις εργασίας. Διαχείριση χρήματος , από το κράτος , σήμερα όλα τα δημόσια έργα, τα δίνει σε ιδιωτικές εταιρείες , η οποίες το κάθε έργο το κοστολογούν διπλά και τριπλά .Το κόμμα της Σωτηρίας προτείνει το κράτος να προσλάβει επιστήμονες από όλες τις ειδικότητες π.χ. π. μηχανικούς, Γεωλόγους , δυστυχώς στην Ελλάδα οι σπουδαστές που τελειώνουν το πανεπιστήμιο περνούν το

πτυχίο , αλλά δεν βρίσκουν εργασία για να ζήσουν γίνονται γκαρσόνια γι' αυτό λέω για κατασκευή κάθε έργου η γνωμάτευση να γίνει από κρατικούς επιστήμονες .Επίσης θα κοπούν τα ποσοστά δεν θα έχουν το δικαίωμα να περνούν οι υπουργοί οι Δήμαρχοι ,οι Διευθυντές .Γνωρίζω ότι η Εν.Ευρώπη μας υποχρεώνει από τα πακέτα βοήθειας , να τα περνούν μόνο ιδιώτες .Αλλά ο νομός λέγει , ότι την βοήθεια στήριξης δίδετε στις Δημοτικές επιχειρήσεις , γι'αυτό τα έργα τα κρατικά να τα διαχειρίζεται ο κάθε Δήμος .

2. **Υγεία** , νοσοκομειακή περίθαλψη για όλους τους Έλληνες δωρεάν σήμερα για να μας εξυπηρετήσουν πρέπει να δώσουμε φακελάκια .Για να κοπούν ο ασθενής που θα πάρει παραπεμπτικό , θα πηγαίνει στον ασφαλιστικό τομέα να πάρει μια απόδειξη , και έχει το δικαίωμα να πάει , ή στο κρατικό ή στο ιδιωτικό δίχως να πληρώσει θα βρούμε τρόπο να καταργηθεί το ραντεβού .Πρώτον και κυρίον να καταργήσουμε τις μόνιμες θέσεις στους γιατρούς του Ι.Κ.Α το Ι.Κ.Α θα μείνει ως ασφαλιστικός φορέας και

νοσοκομειακό διαμέρισμα να εργάζονται Γιατροί ως ιδιώτες , δίχως να πληρώνει το Ι.Κ.Α. Επίσης οι Γιατροί στα κρατικά Νοσοκομεία , να περνούν ποσοστά για κάθε ασθενή ,με αυτόν τον τρόπο θα καταργήσουμε τα ραντεβού και τα φακελάκια.

3. **Παιδεία** δωρεάν όλα τα Ελληνόπουλα να έχουν το δικαίωμα να σπουδάσουν να μπουν στο πανεπιστήμιο χωρίς εξετάσεις στον πρώτο χρόνο , να δοκιμαστούν οι αντιλήψεις και να έχουν την ικανότητα να προχωρήσουν αν όχι , τότε θα διαλέξουν άλλους κλάδους σπουδών έτσι θα τα απαλλάξουμε από το άγχος. Στις πολύ φτωχές οικογένειες που δύσκολα πάλι κόβουν από το ψωμί τους , για να προωθήσουν το παιδί τους στο πανεπιστήμιο , το παιδί αυτό από το πολύ αίσθημα , καταλήγει , σε αυτοκτονία .Οι επιτυχόντες σπουδαστές , θα χρειαστεί από την επαρχία να μεταβούν στο κέντρο , το κράτος πρέπει να φροντίσει για την δωρεάν στέγαση και όλα τα συγγράμματα να είναι δωρεάν .

4. **Εργασία** πάντα να ισχύει το οκτάωρο .Και να γίνει μητρώο π.χ. των βιομηχανικών εργατών , όλοι να έχουν το δικαίωμα στην εργασία να μοιράζουν θέσεις εργασίας .Επίσης μητρώο οικοδομικών εργατών , εναλλάξ όλοι να εργάζονται .Επίσης Μητρώο Αγροτών οι αγρότες να έχουν τα χωράφια , και τα δικαιώματα των επιδοτήσεων .

Και το υπόλοιπο του προγράμματος το κόμμα Σωτηρίας το έχει στο Νου. Το ασφαλιστικό όλοι οι Έλληνες θα είναι υποχρεωτική η ασφάλιση στον κρατικό τομέα , δημόσιοι υπάλληλοι και ιδιώτες .Περίβαλψη αγαπητοί συμπολίτες ψηφίστε το κόμμα της Σωτηρίας που θα βαδίζει πάντα στον φωτεινό δρόμο , όχι στο σκοτάδι , θα φροντίσει να μην υπάρχουν πλέον φτωχοί και πλούσιοι θα κερδίσουν με το κόμμα αυτό το Χριστιανικό που αγαπά αλλήλους θα συμφωνήσει με τα γειτονικά κράτη , να καταλάβουν ότι δεν έχουμε καμία έχθρα μαζί τους , και θα έχουμε σταθερή Ειρήνη .Καλούμε όλον τον Λαό να πλησιάσει , αυτό το κόμμα που δεν έχει χρώματα μπλε , πράσινο , κόκκινο που διχάζουν τον Λαό θέλουμε να μας πλησιάσουν

Άνθρωποι κατάλληλοι για να πάρουν την θέση να μας πλησιάσουν , Άνθρωποι κατάλληλοι για να πάρουν την θέση βολευτού , τα σώματα ασφάλειας , ο Στρατός , στο πηλίκιο έχουν τον Σταυρό της πίστεως είναι μαζί μας , και με την δύναμη του Θεού , θα μας δώσει την Νίκη. Προς το παρόν το κόμμα αποτελείται από 20 συνεργάτες και στην διαδρομή πιστεύω να μας ακολουθούσουν από όλη την Ελλάδα και ευχαρίστως θα τους δεχτούμε .Επίσης θα χρειαστούν να το πλησιάσουν υποψήφιοι βουλευτές από όλοι την Ελλάδα οι 20 συνεργάτες , με ψήφησαν και με εξέλεξαν Πρόεδρο εμένα .Ονομάζομαι Στοΐλης Αλκιβιάδης του Αχιλλέος. Οι γονείς μου είναι γέννημα θρέμμα από το Δοξάτο Δράμας , και εγώ γεννήθηκα στο Δοξάτο και είμαι κάτοικος Δοξάτου .Έχω το δίπλωμα Μηχανικός Αυτοκίνητων , επίσης πτυχίο ΡΑΔΙΟ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ , έχω και ΑΔΕΙΑ ΗΛΕΚ/ΤΟΥ Γ΄ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΟΣ κ.579

Παράκληση αγαπητοί συνάνθρωποι σας παρακαλώ όλος ο Λαός χριστιανοί , και μη πιστεύοντες , όλα τα δόγματα να μας ψηφίζεται το Χριστιανικό Κόμμα Σωτηρίας θα ενώσει όλον τον Λαό με αγάπη δίχως διακρίσεις, πάντα με Ειρήνη. Και στο τέλος , ο ιερέας διαβάζει την παράκληση που λέει και το σου φυλατό δια του Σταυρού σου Πολίτευμα. Άρα με το σταυρό το κόμμα αυτό μπορεί να πολιτεύσει, με την δύναμη του Θεού, και με πίστη εύχομαι την Νίκη.

Τηλ.: 25210 66005 κιν.: 6979380540

Ο Πρόεδρος

ΣΤΟΪΛΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΓΟΥΡΑΣ,

όπως το βρήκαμε στην γραμματεία της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου.

Κ Α Τ Α Σ Τ Α Τ Ι Κ Ο Ν

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΚΟΜΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΧΡΙΣΚΕ)

Α. Τό ΧΡΙΣΚΕ ἀναγνωρίζει τό Ἑλληνικόν Σύνταγμα καί πολιτεύεται συμφώνως πρός αὐτό.

I. Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι πολιτικός ὅμιλος δράσεως, εἰς τόν ὁποῖον συνεργάζονται συνειδητά ὑπεύθυνοι πολῖται ὅλων τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων. Τά μέλη θέτουν τούς πολιτικούς στόχους καί ἐλέγχουν τήν πραγματοποίησίν των.

II. Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι πολιτικός ὅμιλος δράσεως ἔχων ὡς θεμέλιον τόν χριστιανικόν προορισμόν καί τήν χριστιανικήν ἔννοιαν τοῦ Ἕλληνος καί τοῦ κόσμου.

III. Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι πολιτικός ὅμιλος δράσεως, ὁ ὁποῖος γνωρίζει ὅτι ἀναλαμβάνει ὑποχρέωσιν ἔναντι τῆς ἱστορίας καί τῆς κληρονομίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καί τοῦ Κόσμου. Ὑπό τό πνεῦμα αὐτό ἀναγνωρίζει τά παρόντα καί τά μέλλοντικά προβλήματα εἰς τάς μεγάλας ἀλληλοεξαρτήσεις των καί τά ἐπιλύει δι' συγχρόνων μεθόδων.

IV. Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι πολιτικός ὅμιλος δράσεως, ὁ ὁποῖος ὑλοποιεῖ μετά πολιτικῆς ὑπευθυνότητος τάς ἐπιστημονικάς γνώσεις ἐκ τῶν μεταβολῶν τοῦ κόσμου μας. Τό ΧΡΙΣΚΕ ἐνεργοποιεῖ διά τῆς διαδικασίας αὐτῆς τῶν μεταβολῶν τά δικαιώματα καί τά συμφέροντα τῶν ἀτόμων καί τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων.

V. Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι αὐτοδύναμον ὡς πολιτικόν κόμμα. Ἐκπληρώνει τήν ἐπιταγήν του εἰς ἅπασαν τήν Ἑλληνικήν ἐπικράτειαν καί ἐντός τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου εἰς τόν ὁποῖον αὐτη ὑπάρχει. Γνωρίζει ὅτι ἀναλαμβάνει εὐθύνην ἔναντι ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

ΒΑΣΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ.

Τό ΧΡΙΣΚΕ θέλει νά χαραχθῆ εἰς τό μέλλον πολιτικῶς ἀπό κοινοῦ ὁ δρόμος τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Ὁ δρόμος

μος αὐτός ἀπαιτεῖ τήν καταβολήν μεγάλων προσπαθειῶν ἐκ μέρους ὅλων τῶν πολιτῶν καί τῶν δυνάμεων τῆς κοινωνίας.

Τό Μέλλον τῆς Εὐρώπης

Ἡ θέσις τῆς Εὐρώπης εἰς τόν κόσμον κινδυνεύει. Μόνον κράτη ὑψηλῆς ἐπιστημονικῆς καί τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως καί ὑψηλοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου θά εἶναι μελλοντικῶς εἰς θέσιν νά ρυθμίζουν τήν μοῖραν των. Τά Ἐθνικά κράτη, μόνα των, δέν ἠμποροῦν πλέον νά φθάσουν τόν στόχον αὐτόν. Μόνον μία ἡνωμένη Εὐρώπη ἔχει ἐλπίδες νά προσφέρη εἰς τούς κατοίκους της αὐτό πού τούς ἀναγκαίως σήμερον καί αὔριον. Ἐξ' ἄλλου τό ΧΡΙΣΚΕ ἐπιδιώκει τάς ἀγαθάς σχέσεις ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος μέθ' ὅλων τῶν χωρῶν τῶν Βαλκανίων καί τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Τό ΧΡΙΣΚΕ πιστεύει ὅτι ὁ νευραλγικός αὐτός χῶρος τοῦ Κόσμου χρειάζεται ἀδιάσπαστον Εἰρήνην διά τήν ταχυτέραν ἐξέλιξίν του πρός τήν πρόοδον καί τήν εὐημερίαν.

Ἀξιοπρεπεῖς συνθῆκαι ζωῆς διά τόν ἄνθρωπον

Τῶρα καί ἐπιστῆμαι καί τεχνική, ὅπως ἡ Κυβερνητική, ἡ Βιοχημεία καί ἡ Τεχνολογία ἀνοίγουν μίαν νέαν ἐποχήν. Ἡ ζωή καθίσταται ὁλοέν καί περισσότερον προγραμματιζομένη. Συγχρόνως, αὐξάνει ἡ ἀνασφάλεια καί αἱ ἐκ ταύτης μή ὀρθολογιστικαί ἀντιδράσεις. Ὅλαι αἱ δυνάμεις πρέπει νά ἐνταχθοῦν εἰς τόν σκοπόν ὅπως εἰς τόν νέον αὐτόν κόσμον ἐξασφαλισθοῦν συνθῆκαι ζωῆς ἀξιοπρεπεῖς διά τόν ἄνθρωπον, περαιτέρω ἀνάπτυξις δημιουργικῶν δυνατοτήτων καί διαφύλαξις τοῦ πνεύματος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καί τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτισμένων ἠθῶν. Ἡ προϋπόθεσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας εἶναι κανών πάσης προόδου. Τά ἔργα αὐτά δέν ὁλοκληρώνονται, ἐάν δέν συνδεθοῦν μέ τήν ἠθικήν καί τήν θρησκείαν.

Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι ἐπίσης συντη-

Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι ἐπίσης μία δύναμις συντηρητική Χριστιανική καί Δημοκρατική καί πρός τοῦτο ἀκριβῶς ἀποφασισμένη νά δώση

Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Ἀποδέχεται ὅλας τάς μεγάλας τεχνικάς δυνατότητας τῆς ἐποχῆς μας, αἱ ὁποῖαι τείνουν εἰς τήν βελτίωσιν τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀντιτίθεται ὅμως εἰς κάθε πολιτικόν οὐτοπισμόν καί εἰς κάθε ὁλοκληρωτικήν μηχανοποίησιν τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία δέν λαμβάνει καθόλου ὑπ'ὄψει της πρόσωπα καί ἐλευθερίαν.

Δύσις καί Ἀνατολή

Τό ΧΡΙΣΚΕ ἐκπληρώνει τό καθῆκον αὐτό διά τήν Ἑλλάδα τήν Εὐρωπήν καί τήν Ἀνατολικήν Μεσόγειον, ἔχον ἐμπιστοσύνην εἰς τήν ἰδιοφυΐαν καί τήν θέλησιν τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος διά τήν δημιουργίαν τοῦ μέλλοντος.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Στόχος καί ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς εἶναι νά ἐπιτύχῃ δι'ὅλον τόν Ἑλληνικόν λαόν ἐλευθερίαν καί αὐτοδιάθεσιν καί νά ἐξασφαλίσῃ διά τήν Εὐρώπην καί ὅλον τόν κόσμον μίαν δικαίαν εἰρήνην, ἡ ὁποία θά παρέχει εἰς ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἀδιαφόρως φυλῆς, λαοῦ ἤ πίστεως, πλήρη ἀνθρώπινα καί κοινωνικά δικαιώματα καί δυνατότητας ἐλευθερίας καί οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἀναπτυξιακή βοήθεια

Τό Κυπριακόν

Τό ΧΡΙΣΚΕ ἐπιδιώκει τήν ἐπίλυσιν τοῦ θέματος τῆς Κύπρου συμφώνως πρός τό Διεθνές αἴσθημα περί Δικαιοσύνης καί τούς πόθους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς Αὐτοδιαθέσεως. Ἔχει ὡσαύτως κατά νοῦν τά Ἑλληνικά δίκαια ἐπί τῆς Βορείου Ἠπείρου.

Ἀμυντική ἑτοιμότης καί ἐξοπλισμός

Ἐξ'ἄλλου τό ΧΡΙΣΚΕ πιστεύει ὅτι μόνον μία Εὐρώπη ἀνορθώσῃ ἐκ νέου, θά διατηρήσῃ καί θά ἐμπεδώσῃ πλήρως τό παγκόσμιον κῦρος τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Εὐρώπης πρέπει νά δημιουργηθοῦν. Μία ἡνωμένη Εὐρώπη μέ δημοσπονδιακήν μορφήν, βασιζομένη ἐπί τῆς ἐλευθερίας, τοῦ

δικαίου καί τῆς αὐτοδιαθέσεως παραμένει καί εἰς τάς ἀνατολικάς χώρας ἀνοικτή.

Τό πνεῦμα τῆς συμφιλιώσεως καί τῆς δικαιοσύνης πρέπει νά κατανικήσῃ τό νοσηρόν πνεῦμα τῆς βίας, τῆς ἀνταποδόσεως καί τῆς πολιτικῆς τῆς ἰσχύος. Ἡ πολιτική μας, στερεά συνδεδεμένη μετά τῆς Δύσεως, εἶναι ἑτοίμη νά δεχθῇ συνομιλίας καί συνεργασίαν μετά τῆς Ἀνατολῆς. Τά ζωτικά συμφέροντα τοῦ λαοῦ μας, θεμελιώδη καί ἀναπαλλοτρίωτα ἀνθρώπινα δικαιώματα, αὐτοδιάθεσις καί δικαίωμα πατρίδος δι'ὅλους τούς λαούς καί ὁμάδας λαῶν εἶναι τό θεμέλιον τῆς πολιτικῆς αὐτῆς. Ἐλευθερία καί πρόοδος δι'ἕκαστον λαόν ὑφίσταται εἰς διάρκειαν τότε μόνον, ὅταν ὅλοι οἱ λαοί ἔχουν τήν δυνατότητα νά λάβουν μερίδιον ἀπό τάς ἐξελίξεις τοῦ μέλλοντος

Ἀναπτυξιακή βοήθεια

Τό ΧΡΙΣΚΕ βλέπει τήν ἀναπτυξιακήν πολιτικήν ὡς μίαν βοήθειαν δι'αὐτοβοήθειαν, μίαν συνεισφοράν διά τήν ἐσωτερικήν εἰρήνην εἰς τάς ἐν ἀναπτύξει χώρας καί διά τήν εἰρήνην εἰς τόν κόσμον. Ἡ ἀναπτυξιακή βοήθεια ἀντιστοιχεῖ πρός ἠθικήν ὑποχρέωσιν καί ἐναρμονίζεται πρός τό ἴδιον ἑκάστου συμφέρον.

Ἀμυντική ἑτοιμότης καί ἐξοπλισμός

Ἡ ἀσφάλεια τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Εὐρώπης ἀπειλεῖται ὡς καί πρότερον. Σύμπας ὁ πληθυσμός ὀφείλει νά εἶναι ἕτοιμος πρός προάσπισιν τῆς ἐλευθερίας του. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἐνίσχυσιν τῶν πνευματικῶν καί ἠθικῶν δυνάμεων ἀντιστάσεως διά τήν ἀντιμετώπισιν ὅλων τῶν ἀπειλῶν καί ἕνα στρατιωτικόν ἀνεφοδιασμόν καί ἐξοπλισμόν, ἀνταποκρινόμενον εἰς τήν ἀμυντικήν μας ὑποχρέωσιν, διά τοῦ ὁποίου θά εἶναι δυνατόν νά ἀποσοβηθοῦν ἀποτελεσματικά οἱ κίνδυνοι αὐτοί.
Αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις καί ἡ πολιτική ἄμυνα ἐκπληρώνουν τό καθῆκον των ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς ἀμυντικῆς αὐτῆς ἑτοιμότητος

διά τό κράτος καί τήν κοινωνίαν.

Ἡ πολιτική καί στρατιωτική δραστηριότης τοῦ συμμαχικοῦ μας συστήματος ὀφείλει νά εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀπειλῆς.

Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι ὑπέρ ἑνός ἐλεγχομένου ἐξοπλισμοῦ εἰς παγκόσμιαν ἔκτασιν, ὑπό τόν ὅρον ὅτι ἡ χώρα μας δέν θά ἐξασθενήσῃ καί θά ζημιωθῇ μονομερῶς.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ.

Τό ΧΡΙΣΚΕ ἐννοεῖ τήν δημοκρατίαν ὡς τήν διαμόρφωσιν τῶν πολιτικῶν ἠθῶν διά μέσου τῆς συνυπευθυνότητος καί τῆς συνειδήσεως τοῦ κοινοῦ προορισμοῦ ὅλων τῶν πολιτῶν καί τῶν κοινωνικῶν των ὁμάδων.

Τό κράτος ἕνα ὄργανον τῆς κοινωνίας.

Αἱ μελλοντικαί ἐπιδιώξεις ἠμποροῦν νά ἐπιτευχθοῦν μόνον ὅταν τό δημοκρατικόν κράτος λειτουργεῖ ὡς κράτος δικαίου. Ὀφείλει νά καταστήσῃ δυνατήν τήν ἐνεργόν συμμετοχήν εἰς τήν διαμόρφωσιν ταύτην ὅλων τῶν πολιτῶν καί τῶν κοινωνικῶν των ὁμάδων. Ὀφείλει νά ἐκπληρώνῃ τάς ὑποχρεώσεις του ὡς νόμιμος φορεύς τάξεως καί ἐξουσίας. Μόνον δι' αὐτοῦ θά καταστῇ ὄργανον τῆς κοινωνίας, διά τήν διαμόρφωσιν τοῦ ἰδίου αὐτῆς πεπρωμένου.

Τάξεις ἀφ' ἑαυτῆς καθιερουμένη.

Τό ΧΡΙΣΚΕ θέλει τό ἰσχυρόν δημοκρατικόν, φιλελεύθερον καί ἐπί κοινωνικῆς βάσεως ἐδραιωμένον κράτος. Μόνον αὐτό καθιστᾶ δυνατήν διά τούς πολίτας τήν συμμετοχήν εἰς τήν διαμόρφωσιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ὡς καί τῶν ἀπαραιτήτων μεταρρυθμίσεων, ἐν πνευματικῇ καί ὑλικῇ ἀνεξαρτησίᾳ. Μόνον αὐτό ἐγγυᾶται τά ἀνθρώπινα καί πολιτικά δικαιώματα. Τό ΧΡΙΣΚΕ ὑπερασπίζεται ἀποφασιστικά αὐτήν τήν ἀφ' ἑαυτῆς καθιερουμένην τάξιν κατά πάσης προσπαθείας καταστροφῆς ἐκ μέρους καί τῆς ἀριστερᾶς καί τῆς δεξιᾶς. Στρέφει ἰδιαιτέρως τήν προσοχήν της ἐπί τῆς ἐ-

κῆς ἀσφαλείας.

Ἀνεξαρτησία τῶν δικαστῶν.

Τό ΧΡΙΣΚΕ πρεσβεύει τό δημοκρατικόν κράτος δικαίου. Πρέπει νά δοθῇ ἐγγύησις διά τήν προσαρμογήν τοῦ τυπικοῦ καί οὐσιαστικοῦ δικαίου, καθώς καί τῆς ἐπιμορφώσεως καί νομικῆς τοποθετήσεως τῶν δικαστῶν πρός τήν σύγχρονον ἐποχήν. Μόνον δικασταί ἀνεξάρτητοι προστατεύουν τούς πολίτας ἀπό κατάχρησιν ἰσχύος.

Κῦρος τοῦ κοινοβουλίου.

Τό κοινοβούλιον εἶναι τό τελικόν ὄργανον τῆς διαμορφώσεως τῆς θελήσεως τοῦ κράτους καί διά τοῦτο ὁ ὑπέρτατος συντελεστής ὁλοκληρώσεως τῶν πολλαπλῶν συλλογικῶν (κοινωνικῶν) δυνάμεων. Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι ἀποφασισμένον νά ἐνισχύσῃ τό κῦρος τοῦ κοινοβουλίου πρός ἀντιμετώπισιν τῶν συμφερόντων ὅλων τῶν ὁμάδων.

Ἀποκέντρωσις

Τό ΧΡΙΣΚΕ θεωρεῖ τήν ἀποκέντρωσιν ὡς θεμέλιον τοῦ κράτους εἰς τήν σύγχρονον Δημοκρατίαν. Εἶναι ὑπέρ μιᾶς ἐκσυγχρονισμένης ἑρμηνείας τῆς ἀποκεντρώσεως. Ὁ συγκεντρωτισμός παραλύει τήν δραστηριότητα καί τήν ὑπευθυνότητα, παρεμποδίζει τήν δημοκρατικήν διαμόρφωσιν τῆς θελήσεως καί ἀνοίγει τήν θύραν εἰς τήν ἀπόλυτον τεχνοκρατίαν καί γραφειοκρατίαν.

Τό ΧΡΙΣΚΕ θά ἐπιδιώξῃ τήν ταυτοποίησιν τῆς ἀνερμάτιστου ζωῆς τῆς Ἑλληνικῆς Πρωτευούσης καί τῶν περιχώρων της, μέσω τοῦ Ὑπουργείου Διοικήσεως Πρωτευούσης.

Δυναμικαί Κοινότητες.

Μία ζωντανή δημοκρατία ἠμπορεῖ νά ὑφίσταται μόνον, ὅταν ὁ πολίτης συμμετέχει ὑπευθύνα εἰς τήν διαμόρφωσιν τοῦ χώρου, τόν ὁποῖον ἔχει ὑπό τά ὄμματά του καί ἐντός τοῦ ὁποίου ζεῖ καί δρᾶ. Πρέπει νά δύναται πρωτίστως νά ἀναλαμβάνῃ ἐπίσης εὐθύνας διά τήν ἄμεσον πολιτικήν περιοχήν τῆς πόλεως, τῆς κοινότητος καί τοῦ ἀγροτικοῦ κύκλου ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ ἰδι-

ωτική καί κοινωνική ὑπόστασίς του. Μόνον αἱ δραστήριαι κοινότητες ἠμποροῦν νά εἶναι θεμέλια τῆς δημοκρατικῆς ἀναδημιουργί

'Εκσυγχρονισμός τῆς διοικήσεως.

'Η 'Οργάνωσις καί τό σύστημα ἐργασίας τῆς διοικήσεως πρέπει νά προσαρμοσθοῦν εἰς τάς ἀπαιτήσεις τῶν ἐπερχομένων δεκαετιῶν σύμφωνως πρός τάς βασικάς ἀρχάς τῆς συγχρόνου ὀργανωτικῆς, καί νά καταστῆ δυνατόν νά περιέλθουν εἰς τό πεδίον ἐποπτείας τῶν πολιτῶν. Τό ΧΡΙΣΚΕ ζητεῖ ὑπευθυνότητα καί ἀποφασιστικάς ἁρμοδιότητας ἐπί ὅλων τῶν ἐπιπέδων.

'Εκκλησία.

Τό ΧΡΙΣΚΕ παραδέχεται τήν δημοσίαν ἀποστολήν τῶν ἐκκλησιῶν καί θρησκευτικῶν ὁμάδων, καταφάσκει τό μορφωτικόν ἔργον των, ἐπιζητεῖ τήν κοινωνικήν δρᾶσιν των καί ὑπερασπίζεται τήν ἐλευθερίαν τοῦ κηρύγματος συμφώνως πρός τά σχετικά ἄρθρα τοῦ 'Ελληνικοῦ Συντάγματος.

'Ενώσεις.

'Ενώσεις, ὀργανώσεις καί συντεχνίαι συμμετέχουν ὡς ταξικαί δυνάμεις τῆς κοινωνίας οὐσιαστικά εἰς τήν διαμόρφωσιν τοῦ δρόμου πρός τό μέλλον. 'Η δραστηριότης των πρέπει νά εἶναι δυνατόν νά ἐλέγχηται δημοσία. 'Ο πολίτης πρέπει ἐπίσης νά προστατεύηται διά τά δικαιώματά του ἐλευθερίας καί ἔναντι τῆς ἰσχύος τῶν ἑνώσεων.

Πολιτική.

'Η ἐνεργός συμμετοχή τῶν πολιτῶν εἰς τήν διαμόρφωσιν τῆς δημοσίας ζωῆς προϋποθέτει μίαν εὐρείας ἐκτάσεως πολιτικήν διαπαιδαγώγησιν. Αὐτή εἶναι οὐσιώδες συστατικόν στοιχεῖον διά τήν ὕπαρξιν τῶν φιλελευθέρων δημοσίων ἠθῶν μας.

Πραγματική 'Ενημέρωσις.

'Η ἐνημέρωσις καί ἡ ἐπικοινωνία εἶναι στοιχεῖα ἀναφαίρετα τῆς φιλελευθέρας κοινωνίας. 'Η ἐξέλιξις μιᾶς ὡρίμου κοινωνίας

ἄνευ αὐτῶν ἀδιανόητοι. 'Η κοινωνία καί τό κράτος εἶναι τόσο ἐλεύθερα καί ἀξιόπιστα, ὅσον εἶναι τά μέσα ἐνημερώσεως καί ἐπικοινωνίας. Πρός τοῦτο, πρέπει νά ἐξασφαλισθῆ ἀποτελεσματικά τό δικαίωμα τῶν πολιτῶν, ὅπως ἔχουν ἀληθῆ ἐνημέρωσιν καί ἔκθεσιν τῶν γεγονότων. 'Η ἀπαίτησις μιᾶς κοινωνίας συγχρόνου δι'ἐνημέρωσιν δύναται νά ἱκανοποιηθῆ μόνον διά τοῦ μεγίστου δυνατοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μέσων ἐνημερώσεως τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλά καί διά τῆς ἐφαρμογῆς ὑγιῶν μεθόδων ὥστε νά παύση ὁ Τύπος νά εἶναι κατά βάσιν ἐμπορική ἐπιχείρησις. Διότι αὐτό τό συνεχῶς ἐπιδεινούμενον φαινόμενον συντελεῖ τά μέγιστα εἰς τήν παραμόρφωσιν καί τήν διαφθοράν τῶν Μεγάλων 'Ιδεῶν καί τῶν ἰδανικῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Κοινωνική ἐξασφάλισις.

Τό ΧΡΙΣΚΕ ἐπιζητεῖ μίαν πολιτικήν κοινωνικῆς ἐξασφαλίσεως ἡ ὁποία νά συνδιάζη τήν βοήθειαν τῆς κοινωνίας μέ τήν ἰδίαν εὐθύνην τῶν πολιτῶν. Τό σύμπλεγμα τῶν κοινωνικῶν παροχῶν πρέπει νά γίνη τοιοῦτον, ὥστε νά εἶναι καταληπτόν.

Οἰκογένεια.

'Η οἰκογένεια εἶναι θεμελιώδους σημασίας διά τήν ὕπαρξιν τῆς κοινωνίας μας. 'Εντός αὐτῆς γίνεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς προσωπικότητος καί ἡ ἄσκησις διά τήν κοινωνικήν συμπεριφοράν. Τό ΧΡΙΣΚΕ ὑποστηρίζει μίαν πολιτικήν, ἡ ὁποία νά δίδη εἰς τάς οἰκογενείας – ὡς καί εἰς τάς μή ὁλοκληρωμένας οἰκογενείας – τήν δυνατότητα νά γίνουν ἱκαναί νά ἀναλάβουν ἀνέτως εὐθύνας διά τάς ἐπερχομένας γενεάς.

Νεότης.

'Ο διάλογος μεταξύ τῶν γενεῶν κρατεῖ ἀνοικτήν τήν κοινωνίαν μας εἰς τά προβλήματα τοῦ μέλλοντος. Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι διά τοῦτο τῆς γνώμης, ὅτι ἡ νεότης πρέπει ἐνωρίτερον καί ἐντονώτερον νά λαμβάνη μέρος εἰς τήν διαμόρφωσιν τῆς κοινωνίας. Αὐτό ἰσχύει κυρίως διά τά δημόσια ἱδρύματα, τά ὁποῖα

ἀφοροῦν ἄμεσα εἰς τοὺς νέους.

Ἡ γυναῖκα.

Ἡ γυναῖκα παρέχει μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ ἐπάγ
λμα οὐσιαστικὴν συνεισφορὰν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνί
καὶ τῆς οἰκονομίας. Πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν διὰ τὴν συμμε
χὴν τῆς γυναῖκας εἰς τὴν δημοσίαν καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴν
ζωὴν συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι νὰ λαμβάνουν ὑπ'ὄψιν τὰς ἰδιαιτέ
φάσεις τῆς ζωῆς της καὶ νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν βασικὴ
ἀρχὴν τῶν ἴσων δικαιωμάτων.

Γῆρας ἀξιοπρε-
πές χωρίς
ἀνάγκας.

Ἡ αὐξανομένη προσδοκία ζωῆς ἀπαιτεῖ τὴν λῆψιν ἰσχυρο
ρων δημοσίων μέτρων, τὰ ὁποῖα νὰ διαμορφώνουν τοιαύτας συ
νὰς ζωῆς, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται τὸ γῆρας ἀξιοπρεπὲς καὶ ἄ
ἀναγκῶν.

Ὑγεία καὶ
ἀθλητισμός.

Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ μέλλοντος ἠμποροῦν νὰ ἱκανοποιηθοῦ
μόνον ὅταν τὸ κράτος καὶ ἡ κοινωνία ἀναγνωρίζουν καὶ ἐκτελ
τὸ καθῆκον των διὰ τὴν ὑγείαν ἑνὸς ἑκάστου. Εἰς τοῦτο συγκ
ταλέγεται ἐπίσης καὶ ἡ προαγωγὴ τοῦ ἀθλητισμοῦ ἀπὸ τὴν νεο
λαίαν. Τὸ ΧΡΙΣΚΕ ἀναλαμβάνον μὲ τὴν λαϊκὴν ἔγκρισιν τὴν δι
κυβέρνησιν τῆς χώρας, θὰ ἀναθέσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀθλουμέ
νης νεότητος εἰς τὸ Ὑφυπουργεῖον Ἀθλητισμοῦ.
Ἕκαστος πολίτης, ἀνεξαρτήτως τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικ
του θέσεως πρέπει νὰ δύναται νὰ ἐπωφελῆται τῶν ἀποτελεσμάτ
τῶν ἰατρικῶν, φυσιογνωστικῶν καὶ ψυχολογικῶν ἐρευνῶν.
Οἱ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς καθυστερημένοι πρέπει νὰ τύχο
τῆς ἰδιαιτέρας βοηθείας καὶ ὑποστηρίξεως τῆς κοινωνίας.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ.

Παιδεία καὶ
ἐκπαίδευσις
ἐπιστήμη καὶ
ἔρευνα.

Παιδεία, ἐπιστήμη καὶ ἔρευνα δημιουργοῦν τὰ πνευματικὰ θεμέ-
λια διὰ τὴν πορείαν μας εἰς τὸ μέλλον. Ἡ κοινωνία, τὸ κράτος
καὶ ἕκαστος πολίτης θὰ κληθοῦν νὰ καταβάλλουν ἐντατικωτέρας
προσπαθείας. Ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προθυμίαν του
πληθυσμοῦ νὰ ἀναδεχθῇ θυσίας διὰ τὸ μέλλον.
Ἡ παιδεία καὶ ἡ ἐκπαίδευσις δέον ὅπως εὑρίσκωνται εἰς τὸ
ἐπίκεντρον τῶν κρατικῶν ἐπενδύσεων. Ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐπιστήμης
καὶ τῆς ἐρεύνης εἶναι ἡ βάσις τῆς ἐξελίξεώς μας. Ἡ παιδεία
καὶ ἡ ἐκπαίδευσις δὲν θὰ πρέπει ν'ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὰς
σημερινὰς δυνατότητας ἀπασχολήσεως. Θὰ πρέπει νὰ προετοιμά-
ζουν τοὺς νέους διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μέλλοντος. Θὰ πρέπει
νὰ παρέχουν εἰς τοὺς ἐνηλίκους τὴν δυνατότητα νὰ ἀποδείξουν
εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν ὡριμότητά των ὡς πολῖται καὶ νὰ ἀντι-
μετωπίσουν ἱκανοποιητικὰ διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἐξέλιξιν τοῦ
κόσμου μας.
Τὸ μέχρι τοῦδε ἀθεράπευτον πρόβλημα τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας
θὰ ὁδεύσῃ πρὸς τὴν λύσιν του ὅταν θὰ θεσπισθῇ ἓν ἀποτελεσμα-
τικὸν σύστημα μακροπροθέσμων Τραπεζικῶν ἐπενδύσεων εἰς τὴν
Παιδείαν. Τὰς ὀρθολογικὰς λεπτομερείας αὐτοῦ τοῦ προτύπου
συστήματος θὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ΧΡΙΣΚΕ ἐρχόμενον εἰς τὴν Κυβέρνησιν.
Ἐξ'ἄλλου τὸ ΧΡΙΣΚΕ πιστεύει ὅτι ἀπαιτεῖται οὐσιαστικὴ διεύ-
ρυνσις τῆς ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὰς Τεχνικὰς (καὶ ἀγροτικὰ)
Σχολὰς ὡς καὶ πρὸς ἐκείνας αἵτινες προετοιμάζουν Ἕλληνας
νέους διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ναυτιλίαν. Οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι τῆς
Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας χρήζουν ἰδιαιτέρας μερίμνης μὲ τελικὸν
στόχον νὰ ἀναπτύσσωνται, νὰ μορφώνονται καὶ νὰ ἀξιοποιῶνται
χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὴν χώραν μας παρὰ
μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἐξειδικευμένων ἀνωτάτων σπουδῶν

Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων διά τήν ἀνατροφήν τῶν παιδιῶν

Τά θεμέλια διά τήν ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρώπων τίθενται ἤδη κατά τά πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς. Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων διά τήν ἀνατροφήν πρέπει νά καταστῇ ἐντονώτερον συνειδητή, ἀπό ὅ,τι πρότερον. Τό κράτος ὀφείλει νά προστατεύσῃ τά δικαιώματα τῶν γονέων διά τήν ἀνατροφήν καί μόρφωσιν τῆς νεολαίας. Παραλλήλως πρός τήν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς δημοσίας παιδείας, δέον ὅπως δοθῇ εἰς τήν ἰδιωτικήν πρωτοβουλίαν ὁ ἁρμόζων χῶρος. Ἡ συνεργασία μεταξύ γονέων καί μορφωτικῶν ἱδρυμάτων εἶναι προϋπόθεσις διά μίαν ἀποτελεσματικήν ἐργασίαν τῆς παιδείας.

Συμμετοχή τῶν διδασκομένων.

Σήμερον ἡ παιδεία ἔχει ἀνάγκην τῆς συντροφικότητος διδασκόντων καί διδασκομένων. Οἱ διδασκόμενοι πρέπει νά ἐντρυφήσουν εἰς τήν ἐνεργόν διαμόρφωσιν τῆς διαδικασίας τῆς παιδείας. Αἱ μεταρρυθμίσεις τῶν δομῶν ἐντός τοῦ συστήματος τῆς παιδείας δέον ὅπως λάβουν τό αἴτημα αὐτό ὑπ' ὄψει. Ἡ ἀνάδειξις τῶν σπουδαστῶν εἰς τάς διοικήσεις τῶν συλλόγων των, νοεῖται μόνον ὑπό τήν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ συμμετοχή τῶν σπουδαστῶν καί σπουδαστριῶν εἰς τάς ἐκλογάς διά τήν ἀνάδειξιν τῆς διοικήσεώς των εἶναι ὑποχρεωτική, ἐπί ποινῇ ἀποκλεισμοῦ ἐκ τῶν ἐξετάσεων εἰς ἣν περίπτωσιν δέν ἀσκήσουν τό ἐκλογικόν των δικαίωμα. Ἡ κομματική πολιτική δέον ν' ἀποκλεισθῇ ἐκ τοῦ χώρου τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν καί τῶν Σχολείων. Ἀντιθέτως πρέπει νά ὑπαβοηθηθῇ ἡ σπουδαστική ἔφεσις διά τήν μελέτην τήν ἔρευναν καί τήν ἐπίλυσιν τῶν ἐπί μέρους θεμάτων τῆς Παιδείας. Καμμία πυραμίς δέν κτίζεται ἐκ τῆς κορυφῆς. Ὅλαι των ἀρχίζουν ἀπό τήν βάσιν. Διά τῆς κατανοήσεως τῶν προβλημάτων τῆς ἰδικῆς των ἀποστολῆς, ὁ μαθητής καί ὁ σπουδαστής θά φθάσουν προοδευτικῶς εἰς τήν ὑγιᾶ ἀντίληψιν περί τῶν ἐπακολουθούντων ἀμιγῶς πολιτικῶν θεμάτων. Τό ΧΡΙΣΚΕ πιστεύει ὅτι πρέπει νά δοθῇ δι-

τάς νέας τῆς Ἑλλάδος, ἀπό τοῦ I8ου ἔτους τῆς ἡλικίας των.

Ἐπενδύσεις δι' ἐπιστήμην καί ἔρευναν.

Αἱ ἐπενδύσεις διά τήν ἐπιστήμην καί τήν ἔρευναν εἶναι προϋπόθεσις διά τήν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας μας. Παραλλήλως πρός τήν ἀπαραίτητον ἔρευναν τήν συνδεομένην μέ τάς φυσικάς ἐπιστήμας καί τήν τεχνικήν, δέν θά πρέπει νά παραμεληθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεωρητικῶν καί κοινωνικῶν ἐπιστημῶν.

Ἐπιστήμη καί Πρόοδος.

Ἐπιστήμη καί ἔρευνα τότε μόνον θά ἀποδώσουν καρπούς, ὅταν μεταφυτευθοῦν ἐπιτυχῶς αἱ ἐξ' αὐτῶν γνώσεις εἰς πολιτικάς, οἰκονομικάς καί μορφωτικάς ἀποφάσεις. Ἐξ' αὐτοῦ προκύπτει ἀμοιβαία ὑπευθυνότης. Αἱ ἐπιστῆμαι παρέχουν εἰς τήν πολιτικήν καί τήν οἰκονομίαν διά τῶν ἀνεξαρτήτων ἐρευνῶν των, τῶν μόνον πρός τήν ἀλήθειαν ἐχουσῶν ὑποχρέωσιν, τά ἀποτελέσματα, τά ὁποῖα καθιστοῦν τήν πρόοδον δυνατήν. Ἡ πολιτική ὀφείλει νά παρέχῃ εἰς τήν οἰκονομίαν καί τήν ἔρευναν τάς ὑλικάς καί ὀργανωτικάς προϋποθέσεις.

Ἐξ' αὐτοῦ προκύπτει ἀμοιβαία ὑπευθυνότης.

Εἰς ἕν περιβάλλον προϊόντως τεχνοκρατούμενον, ἡ τέχνη, ὡς ἔκφρασις δημιουργικῆς δυνάμεως εἶναι ἓν ζωτικόν στοιχεῖον τῆς κοινωνίας. Πρός τοῦτο, τό ΧΡΙΣΚΕ ὑποστηρίζει, ὅτι θά πρέπει νά δημιουργηθοῦν συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι θά προάγουν τήν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῶν καλλιτεχνικῶν ἰδιοφυιῶν εἰς ὅλους τούς κλάδους. Ἡ διαφύλαξις τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ παρελθόντος καί ἡ ἐνθάρρυνσις διά νέας καλλιτεχνικάς δημιουργίας εἰς τό παρόν καί εἰς τό μέλλον εἶναι καί παραμένει καθῆκον τῆς Ἑλλάδος.

./.

ΕΡΓΑΣΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ.

Ἡ οἰκονομία χρησιμεύει εἰς τό νά δημιουργῆ τάς ὑλικάς βάσει διά μίαν ἐξελιγμένην κοινωνικήν ζωήν καί διά ταύτης νά ἐπαυξήση τήν ἐλευθερίαν καί ἀσφάλειαν τῶν ἀτόμων καί τοῦ συνόλου. Ἄνευ ἰσχυρᾶς καί ὑγιοῦς οἰκονομίας δέν εἶναι δυνατά κοινωνικά ἐπιτεύγματα.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς οἰκονομίας εἶναι διά τώρα καί διά τό μέλλον μία προϋπόθεσις διά τήν ἐλευθερίαν τῆς συμπεριφορᾶς μας εἰς τόν χειρισμόν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ οἰκονομική ἰσχύς δέν εἶναι ὀλιγωτέρας σημασίας διά τήν ἀσφάλειαν τῆς εἰρήνης ἀπό τήν ἀμυντικήν δύναμιν.

Ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος.

Ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος εὑρίσκεται εἰς τό ἐπίκεντρον τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Πρός τόν σκοπόν τοῦτον πρέπει νά διαμορφωθοῦν κατά τοιοῦτον τρόπον οἱ ὅροι πάσης βιοποριστικῆς ἐργασίας, ὥστε νά ἐξακολουθοῦν νά προστατεύωνται καί εἰς τόν κόσμο τῆς ἐργασίας ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀτόμου, καθώς καί ἡ φυχική πνευματική καί σωματική ὑγεία τῶν ἀνθρώπων.

Ὑπό τοῦ ΧΡΙΣΚΕ ἀναγνωρίζεται τό δικαίωμα διά μίαν κατάλληλο καί ἐξασφαλίζουσαν ἀξιοπρεπῆ διαβίωσιν ἐργασίας ὡς βασικόν καί κοινωνικόν δικαίωμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξασφάλισις πρέπει νά ἀποτελῆ ὑποχρέωσιν τῆς κρατικῆς πολιτικῆς εἰς ὅλας τάς σφαίρ

Κοινωνική ἐλευθέρα οἰκονομία.

Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι ἀποφασισμένον νά ἐπεκτείνη τήν κοινωνικήν ἐλευθέραν οἰκονομίαν καί νά ἐπιβάλη ἀκόμη ἐντονώτερον τάς βασικάς τοῦ ἀρχάς – ἐνιαίαν ἐπιχειρησιακήν ἡγεσίαν, συνεταιρικότητα, ἰδιοκτησίαν μέ κοινωνικήν εὐθύνην, δημιουργικόν συναγωνισμόν μέ κοινωνικήν συνείδησιν–. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐπιχειρηματίου δέν πρέπει νά ἐξαρτῶνται ἀπό ἀπόψεις ἐξυπηρετούσας ἀλλοτρίας σκοπιμότητας.

Συνδιοίκησις.

Μόνον ἡ συνεργασία ἐν πνεύματι συντροφικότητος ἐργοδοτῶν καί ἐργαζομένων ἐγγυᾶται τήν ἰσχύν τῆς οἰκονομίας, τήν διεθνῆ ἀνταγωνιστικότητα καί τήν πρόοδον. Τό ΧΡΙΣΚΕ θεωρεῖ τάς ἁρμονικάς σχέσεις ὡς ὑπεύθυνον σύμπραξιν καί συμμετοχήν τῶν ἐργαζομένων εἰς τήν διαμόρφωσιν τῶν σφαιρῶν καί τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν σφαιρῶν καί προβλημάτων ἐκείνων, τά ὁποῖα ἐπιδέχονται ἀπό κοινοῦ χειρισμόν καί ἀνάληψιν εὐθύνης καί ἐξυπηρετοῦν τήν βελτίωσιν τῆς προσωπικῆς θέσεως τῶν ἀνθρώπων μέσα εἰς τήν οἰκονομικήν διαδικασίαν. Ὁ ὑπερασπιζόμενος τά συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων εἰς τάς βιομηχανίας καί ἐπιχειρήσεις πρέπει νά στηρίζεται εἰς τήν ἐμπιστοσύνην τοῦ προσωπικοῦ.

Σχηματισμός περιουσίας.

Τό ΧΡΙΣΚΕ εἶναι ὑπέρ μιᾶς ἐξελίξεως τῶν εἰσοδημάτων, μέσω τῆς ὁποίας ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι θά συμμετέχουν κατ' ἀναλογίαν εἰς τήν ἐπαύξησιν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Σχηματισμός περιουσίας, ὅπως ἰδιόκτητος οἰκία, ἀποταμιεύματα καί ἀτομική συνιδιοκτησία εἰς τά μέσα παραγωγῆς εἰς τούς πρός τοῦτο προσφερομένους τομεῖς εἶναι τελικοί στόχοι αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τῆς ἰδιοκτησίας.

Δημοσιονομική καί φορολογική πολιτική.

Ἡ θεμελιώδης οἰκονομική νομοθεσία πρέπει νά καθιστᾶ τούς Δήμους καί τάς κοινότητας τῆς χώρας ἱκανάς νά ἐκπληρώνουν τάς ὑποχρεώσεις των ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς διαρθρώσεως τοῦ κράτους μας. Αἱ ἀπαραίτητοι ἐπενδύσεις διά τό μέλλον ἔπρεπον ἀπό ὅλους τούς πολίτας θυσίας. Διά ὑποχρεώνει τό Δημόσιον νά ἐπιδεικνύει τήν μεγίστην ἐπιμέλειαν εἰς τήν διαχείρισιν τοῦ ἐκ τῆς φορολογίας χρήματος καί ἀπαιτεῖ ἕν εὔληπτον καί δίκαιον φορολογικόν σύστημα.

Τά δημόσια οἰκονομικά καί ἡ φορολογική πολιτική εἶναι δραστικά ἐπίσης ὄργανα διά τήν διευθέτησιν καί ἐξέλιξιν τῆς κοινω-

τῆς προαγωγῆς ἀδιαλείπτως τῆς οἰκονομίας, τῆς διατηρήσεως τῆ σταθερότητος τοῦ νομίσματος καί τῆς πλήρου ἀπασχολήσεως καί τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

'Ενίσχυσις τῆς μεσαίας τάξεως.

Εὑρισκόμεθα εἰς τήν ἀρχήν μιᾶς νέας φάσεως τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας. Χαρακτηρίζεται ἀπό τήν αὔξουσαν σημασίαν τῶν τομέων παροχῆς ὑπηρεσιῶν. 'Ανοίγονται ἐδῶ νέαι καί καρποφόροι δυνατότητες διά τήν μεσαίαν τάξιν τῶν μικροεπιχειρηματιῶν καί τῶν ἐλευθέρων ἐπαγγελμάτων. Τό ΧΡΙΣΚΕ ὑποστηρίζει τήν ἰδιωτικήν πρωτοβουλίαν. Εἶναι τό ἀντίδοτον τῆς ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου αὐξανομένης συγκεντρώσεως παροχῆς ὑπηρεσιῶν.
'Εντός τοῦ πλαισίου τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς δύνανται καί ὀφείλουν νά διασφαλισθοῦν καί νά ἐπεκταθοῦν τό ἐμπόριον, αἱ τέχναι καί τά ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα.

Ἡ γεωργία εἰς τό μέλλον.

'Η γεωργία εἶναι ἓν ἀναπόσπαστον συστατικόν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. 'Ακόμη καί εἰς τάς συγχρόνους βιομηχανικάς κοινωνίας αἱ ὑπό οἰκογενειακῶν ἐπιχειρήσεων διεξαγόμεναι ἀγροτικαί ἐκμεταλλεύσεις τοῦ χωριοῦ εἶναι ὁ πυρήν τῆς συγχρόνου ἀγροτικῆς οἰκονομίας. 'Εκμεταλλεύσεις πλήρους, παραπλεύρου ἤ ἐπικουρικῆς ἀπασχολήσεως ἔχουν ἡ κάθε μία τήν ἰδικήν της ἀξίαν. "Ολαι αἱ δυνατότητες τῆς συγχρόνου τεχνικῆς καί τῆς διοικήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων πρέπει νά καταστοῦν ἐπωφελεῖς διά τήν διατήρησιν μιᾶς αὐτοτελοῦς ἀγροτικῆς τάξεως.
'Η ἀγροτική οἰκονομία εἰς τήν δυσχερῆ της κατάστασιν ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἰδιαιτέραν κατανόησιν καί τήν ἐνεργόν ὑποστήριξιν τῆς κοινωνίας. Πέραν τῆς παραγωγῆς εἰδῶν διατροφῆς, πρέπει νά διατηρήση καί τό τοπίον τῆς καλλιεργείας. Διά νά δυνηθῆ ἡ ἀγροτική οἰκονομία νά ἐκπληρώση καί εἰς τό μέλλον τάς ὑποχρεώσεις της, πρέπει νά γίνη ἐξασφάλισις τῆς προσαρμογῆς εἰς τήν

ρωσις τῶν εἰσοδημάτων διά τῆς δημιουργίας ἐξωγεωργικῶν χώρων ἐργασίας, νά γίνη ἐνίσχυσις τῶν μέσων αὐτοβοηθείας καί νά ἀποφευχθοῦν κοινωνικαί σκληρότητες.

Συγκοινωνιακή πολιτική.

'Η ἄνοδος τῆς οἰκονομίας καί ἡ ἀνάπτυξις τῆς κοινωνίας μας ἐξαρτῶνται ἀπό τήν συμπλήρωσιν ἑνός ἀποδοτικοῦ συγκοινωνιακοῦ δικτύου, τό ὁποῖον θά βελτιώνη τάς δυνατότητας ἀνταγωνισμοῦ ὅλων τῶν κλάδων τῆς οἰκονομίας καί θά ἐξαλείφη τά ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως μειονεκτήματα. Αἱ 'Αθῆναι ὡς πνεύμων καί καρδία τῆς 'Ελληνικῆς 'Επικρατείας, θά πολλαπλασιάσουν τήν ὑπέρ τῆς κοινωνίας μας ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων των μόνον ὅταν τεθῆ ἐν λειτουργία ὁλοκληρωμένον καί ἐκσυγχρονισμένον δίκτυον ὑπογείου σιδηροδρόμου (μετρό) ὡς καί ἄλλων ἀπαραιτήτων ὑπεργείων καί ὑπογείων ἔργων.

Πολιτική δομῆς.

Τότε μόνον θά λυθοῦν τά κρατικά, οἰκονομικά καί κοινωνικοπολιτικά προβλήματα τοῦ μέλλοντος, ὅταν ἐκπονηθοῦν προγράμματα μακροπρόθεσμα διά τήν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν περιοχῶν, τόσον τῶν περιοχῶν ἀσθενοῦς δομῆς, ὅσον καί τῶν χώρων τῶν μεγαλουπόλεων. Στόχος εἶναι ἡ περαιτέρω ἀνύψωσις τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος καί ἡ ἐξομοίωσις ὅλων τῶν τμημάτων τῆς χώρας. Πέραν τῆς οἰκονομικῆς σκοπιμότητος, ἡ πολιτική δομῆς πρέπει νά ἐξασφαλίζη εἰς τόν ἄνθρωπον τόν χῶρον, τόν ὁποῖον χρειάζεται διά νά ἀναπτύξη τήν προσωπικήν του ζωήν.

'Εν 'Αθήναις τῇ 28 'Ιουνίου 1975

'Η Διοικοῦσα 'Επιτροπή

ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΟ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1955,

όπως την βρήκαμε στην Ιστοσελίδα **www.freewebs.com /kinimaxd** στις 25 Απριλίου 2009

« 'ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ'

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

ΔΙΑΚΥΡΗΞΙΣ

Προς τον Ελληνικόν Λαόν

1. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

…οι Δημόσιες Υπηρεσίες παρουσιάζουν αξιοθρήνητο θέαμα, είναι πνιγμένες στη γραφειοκρατία και στη φτώχεια… Η πνευματική ηγεσία…έχει προσαρμόσει τη ζωή της στα πλαίσια του ξεπεσμένου μικροαστού και ζη χωρίς πίστι και χωρίς ελπίδες…Στην ίδια κατάσταση βρίσκεται και ο Κλήρος. Αμορφωσιά, χρηματολατρεία, επαγγελματισμός, σκάνδαλα, χλιαρότης, αστικό πνεύμα, και άλλα, υποσκάπτουν τα θεμέλια της σημερινής Εκκλησίας… Η δημόσια υγεία βρίσκεται σε θλιβερό σημείο…η εκπαίδευσις έχει διαλυθεί…

…Και σαν να μην έφθαναν όλα αυτά, ήλθε και η κατάρα του εμφυλίου σπαραγμού, και η καταστροφή του τόπου μας πήρε τρομακτικές διαστάσεις.

2.**ΕΡΩΤΗΜΑ.** Γιατί άραγε γίνονται όλα αυτά; Ποιες αμαρτίες πληρώνει η πολύπαθη γενιά μας με τη σημερινή της ζωή; Ποιος είναι ο εχθρός που δεν αφήνει ούτε το άτομο ούτε το σύνολο να βρει τον δρόμο του και να οικοδομήση τη ζωή του;

3.**ΜΙΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙ.** Πρέπει να μην φοβηθούμε την αλήθεια, όποια και αν είναι και να χτυπήσωμε το κακό στη ρίζα του… Μα για να νικήσει κανείς πρέπει να ξέρει καλά τον εχθρό του.

4.**Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ.** Ο μεγάλος εχθρός της Φυλής μας είναι η Κεφαλαιοκρατία και ο Κομμουνισμός… Η κεφαλαιοκρατία κι' ο Κομουνισμός είναι το ίδιο κακό σε δύο διαφορετικές μορφές, το ίδιο προαιώνιο σατανικό πνεύμα που πάντοτε πολέμησε την αγάπη και την ειρήνη. Η προδοσία της δεξιάς και της αριστεράς στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα, η απουσία του χριστιανικού πνεύματος απ' τη ζωή του συνόλου, άνοιξαν το λαϊκό φρούριο και μπήκε μέσα αφέντης η άρνηση και η αδικία. Μα τι είναι ο διπρόσωπος υλισμός;

α) Η ΚΕΦΑΛΑΙΟΚΡΑΤΙΑ. Η κεφαλαιοκρατία στηρίζεται στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Με το πρόσχημα της ατομικής ελευθερίας επιτρέπει σε ορισμένα άτομα ή ομάδες…, που κρατούν στα χέρια τους το μεγάλο κεφάλαιο… να ρυθμίζουν την παραγωγή κατά βούλησι, να εκμεταλλεύονται τον εργαζόμενο κόσμο και να καταπιέζουν ολόκληρο το λαό...

β) Ο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ. Ο κομμουνισμός είναι η πιο αντιανθρώπινη διδασκαλία που φάνηκε ως σήμερα στη γη. Με τη σημαία του μίσους ο κομμουνισμός φανατίζει τις μάζες για να τις ζεύξει ύστερα στο ζυγό του κόκκινου φασισμού. Η βία και το έγκλημα είναι γι' αυτόν τα μέσα της διακυβερνήσεως. Η ελευθερία της σκέψης θεωρείται αντίδρασις, η ηθική εμπόδιο, η ζωή πράγμα. Η κοινωνική δικαιοσύνη είναι το δόλωμα στο αγκίστρι του κομμουνισμού…

…Η κεφαλαιοκρατία είναι η κατάρα της εποχής μας, όμως αυτό δεν σημαίνει πως ο κομμουνισμός είναι ευχή. Και οι δύο καταπιέζουν και εξαθλιώνουν τον άνθρωπο, καθένας με τον δικό του τρόπο, γιατί, όπως είπαμε, είναι το ίδιο κακό σε διαφορετικές μορφές…

5. **ΠΩΣ ΔΡΑ Ο ΥΛΙΣΜΟΣ.** Ο υλισμός κυβερνά και κατευθύνει το άτομο με την πολιτική. Τα πολιτικά κόμματα είναι οι μαχητικοί οργανισμοί που έχουν σκοπό να καταλάβουν την εξουσία και να μεταβάλουν σε θεσμούς και σε έργα την ιδεολογία που υπηρετούν. Τα κόμματα της Δεξιάς εκπροσωπούν την κεφαλαιοκρατία, τα κόμματα της Αριστεράς εκπροσωπούν τον Κομμουνισμό. Έτσι και τα μεν και τα δε είναι εξ ίσου αμαρτωλά και αντιλαϊκά, φορτωμένα με όλα τα ελαττώματα που έχουν οι υλιστικές κοσμοθεωρίες που αντιπροσωπεύουν. Ο Παλαιοκομματισμός είναι ο βάλτος μέσα στον οποίο έχει πέσει ο λαός και πνίγεται… Απ' το άλλο μέρος ο Κομμουνισμός είναι μια παγίδα στο δρόμο του Έθνους ενωμένη με τις πιο απαίσιες μηδενιστικές αντιλήψεις…

6. **ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΔΡΑΜΑ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ.** Σήμερα κάθε Έλληνας συλλογισμένος διερωτάται…Ως πότε η ζωή μας θα είναι αντίθετη με τη θρησκεία μας και με την ιστορία μας;

7. **ΤΟ ΔΙΛΛΗΜΑ.** Αυτά σκέπτεται σήμερα κάθε Έλληνας, σ' όποια παράταξι κι' αν ανήκει, κι' η σκέψι αυτή τον έχει φέρει μπροστά στο δίλημμα: η Κεφαλαιοκρατία με εκμεταλλεύεται, ο Κομμουνισμός με αρνείται, ποιον λοιπόν ν' ακολουθήσω;…

8. **Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΜΑΣ.** Σ' αυτή τη κρίσιμη στιγμή του λαού μας, η 'Χριστιανική Δημοκρατία' βροντοφωνεί σ' όλους: Ο Ελληνικός Λαός δεν πρέπει να πάει ούτε δεξιά ούτε αριστερά, πρέπει να βαδίσει κατευθείαν εμπρός. Ο ίσιος δρόμος είναι ο δρόμος του Θεού.

9. **Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ:** Μεταξύ των ανταγωνιζόμενων κόσμων, της Κεφαλαιοκρατίας και του Κομμουνισμού, βρίσκεται, ο δρόμος που χάραξε πριν από είκοσι (20) αιώνες η χριστιανική διδασκαλία… Ό, τι καλό υπάρχει και στη Δεξιά και στην Αριστερά, είναι κλεμμένο από την περιουσία του Χριστιανισμού… Ο Χριστιανισμός είναι η μόνη διδασκαλία που και τη κοινωνική δικαιοσύνη ημπορεί να δώσει και τον άνθρωπο ν' αναδείξει προσωπικότητα…

10. **Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΑΝΟΙΓΕΙ ΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ…** Στην πραγματικότητα όμως ούτε η κεφαλαιοκρατία ούτε ο Κομμουνισμός στέκεται σήμερα στη συνείδησι των ανθρώπων… Γι' αυτό ολόκληρη η ανθρωπότης ένα πράγμα επιθυμεί κατά βάθος· πως ν' απαλλαγεί από απ' τη τυραννία τόσο του Κομμουνισμού όσο και του Καπιταλισμού. Αυτή τη μοναδική ευκαιρία πρέπει να εκμεταλλευθεί η Χριστιανοσύνη για να κερδίσει τη μάχη της παγκοσμίου επικρατήσεως. Μετά την Κεφαλαιοκρατία και τον Κομμουνισμό δεν μένει πια άλλη διέξοδος, ειμή ο Χριστιανισμός… Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' έχει υψώσει τη σημαία του καθήκοντος και σαλπίζει τα νέα σαλπίσματα: Κοινωνική επικράτησις του Χριστιανισμού. Ένωσις όλων των λαών. Παγκόσμια ολοκληρωτική επικράτησης του Ευαγγελίου…

11. **ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ.** Οι επιστήμες και οι τέχνες καλλιεργήθηκαν μονόπλευρα, μακρυά απ' τη χριστιανική αντίληψι της ζωής. Έτσι δημιουργήθηκε ο σημερινός τεχνικός πολιτισμός που έχει λαμπρότητα μα δεν έχει ψυχή… Εδώ βρίσκεται το αίτημα της εποχής μας: Πρέπει να ενώσωμε τον τεχνικό με τον ψυχικό πολιτισμό, την πρόοδο με την αγάπη, την ευημερία με την δικαιοσύνη, την τάξι με

την ελευθερία, την ύλη με το πνεύμα… Θα δημιουργήση έτσι τον πολιτισμό του εμπράκτου, του ολοκληρωμένου Χριστιανισμού, όπου ούτε θα λέγεται ούτε θα πράττεται τίποτε χωρίς τη σφραγίδα του Χριστού.

12. **Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**… Όλοι οι λαοί πρέπει να λάβουν μέρος στην εκχριστιάνισι του πολιτισμού και την αλλαγή της μορφής του σημερινού κόσμου. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως δεν πρέπει ένας λαός να μπει πρωτοπόρος στην μεγάλη αυτή εκστρατεία. Ημείς θέλομε, όπως ο λαός αυτός να είναι ο λαός ης Ελλάδος… Σε πρώτη ευκαιρία η 'Χριστιανική Δημοκρατία' θα έλθει σε επαφή και με άλλες χώρες με ανεπτυγμένη χριστιανική κίνησι για τον καταρτισμό κοινού προγράμματος παγκοσμίου χριστιανικής δράσεως.

13. **ΑΠΟ ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΕΡΓΑ.** Υπακούοντες στο αίτημα της εποχής μας και στη φωνή των πραγμάτων, ιδρύσαμε το κατάλληλο για το σκοπό αυτό πολιτικό κόμμα με τίτλο: 'Χριστιανική Δημοκρατία'… Η 'Χριστιανική Δημοκρατία', φορεύς του πνεύματος της χριστιανικής κοσμοθεωρίας, ανοίγει τον τρίτο δρόμο στον τόπο μας, έχοντας από το ένα μέρος τα ποικιλώνυμα κόμματα της Δεξιάς (παλαιοκομματισμός)…κι' από το άλλο τα κόμματα της Αριστεράς… Η 'Χριστιανική Δημοκρατία', ως πολιτικό κόμμα, είναι η μαχητική εκδήλωση…ολόκληρου του αγωνιζόμενου λαού, για την κατάληψι της εξουσίας και τη δημιουργία χριστιανικής Πολιτείας και Κοινωνίας. Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' εκπροσωπεί τα συμφέροντα του συνόλου, μέσα στα οποία νοείται και το συμφέρον του ατόμου.

14. ΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

1) Ιδεολογικό Βάθρο της κινήσεως είναι η Αγία Γραφή

2) Πιστεύουμε πως έφθασε ο καιρός να οργανωθεί ο χριστιανικός κόσμος πολιτικώς…

3) Ενώ ο κόσμος χωρίσθηκε σε δύο στρατόπεδα…οι χριστιανοί όλου του κοσμου οφείλουν να επισπεύσουν τη πολιτική οργάνωσι τους υπέρ της ειρήνης και του ψωμιου. Έφθασε ο καιρός που η διδασκαλία του Χριστού θα βγει απ' τα χρυσόδετα ευαγγέλια και θα γίνη κοινωνικός αγώνας στα πεζοδρόμια.

4) Δεν αναγνωρίζομε κανένα εισόδημα που δεν στηρίζεται στην εργασία, κανένα δικαίωμα παράσιτης ζωής εις βάρος του λαϊκού μόχθου.

5) Η πλουτοκρατία…είναι ανίκανη πια ως κοινωνικό σύστημα να δώση τη λύσι στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας…Ο κομμουνισμός…αντί να λύση, περιπλέκει τα προβλήματα της ζωής και εγκαθιστά το καθεστώς της βίας, της ανθρωποκτονίας και της αθεΐας. Η Κεφαλαιοκρατία εκμεταλλεύεται τον άνθρωπο και ο Κομμουνισμός τον αρνείται…Γι' αυτό πρέπει και τα δύο να γκρεμισθούν.

6) Ενώ τα τεχνικά μέσα πολλαπλασιάζουν…τη παραγωγή των αγαθών, η κοινωνική αδικία κρατεί τα αγαθά αυτά μακρυά απ' το λαό…Γι' αυτό, όπως λύθηκε με την τεχνική το πρόβλημα της παραγωγής, πρέπει να λυθή με την κοινωνική δικαιοσύνη το πρόβλημα της καταναλώσεως. Αυτό είναι το έργον του Χριστιανικού Κοινωνισμού, του οποίου τη σημαία έχει υψώσει η 'Χριστιανική Δημοκρατία'.

7) Η μοιρολατρία, η φυγή, ο στείρος ιδεαλισμός και η αστικοποίησις του χριστιανικού κοσμου, κατήντησε το Ευαγγέλιο περίγελων των άθεων και των υλιστών όλων των αποχρώσεων και φράσει το δρόμο της επίγειας βασιλείας του Θεού. Το σταμάτημα του κακού αυτού και η προετοιμασία για τη μεγάλη μάχη του

εκχριστιανισμού του κόσμου είναι το ιερό χρέος των χριστιανών στον εικοστό αιώνα. Στην υπηρεσία του χρέους αυτού έχει τάξει τον εαυτό της η 'Χριστιανική Δημοκρατία'.

15. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΠΙΣΤΕΥΕΙ:

1) Στα Χριστιανικά Ιδανικά

2) Στη δημοκρατική λύσι των πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων

3) Στην ένωσι όλου του κόσμου για τη δημιουργία της Νέας Χριστιανικής Ελλάδος.

16. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΑΓΩΝΙΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΖΗΤΕΙ:

1) Να κρατικοποιήση τα μέσα παραγωγής (τράπεζες, βιομηχανίες, μεταφορές) και γενικά το παραγωγικό κεφάλαιο να τεθή στην υπηρεσία του συνόλου.

2) Να δώση εργασία στον καθένα, απ' την οποία να ζη όσο επιτρέπει η δίκαιη συμμετοχή του εθνικό εισόδημα. Κάθε εργαζόμενος θα αμοίβεται ανάλογα με τις ανάγκες του.

3) Να δώση πλήρη μόρφωση σ' όλους, ασχέτως επαγγέλματος. Η Δημοκτική, η Μέση και η Ανωτάτη εκπαίδευσις θα παρέχεται δωρεάν, ανάλογα με την κλίσι και τις πνευματικές ικανότητες κάθε παιδιού. Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' φιλοδοξεί να δώση στη χώρα το τελειότερο δυνατό εκπαιδευτικό σύστημα, επάνω στο οποίον και στηρίζει την αισιοδοξία της για τη δημιουργία αληθινής χριστιανικής κοινωνίας.

4) Να καταργήσει τη θανατική ποινή και ν' αντικαταστήση τις φυλακές με μορφωτικά και παραγωγικά ιδρύματα.

5) Να χτυπήσει την αστυφιλία μεταφέροντας τον πολιτισμό απ' την πόλι στην επαρχία.

6) Να δώση πλήρη κοινωνική ασφάλισι όλων των πολιτικών. Οι συντάξεις και οι μισθοί θα είναι ενιαίοι.

7) Να λύση το αγροτικό πρόβλημα με ριζικά μέτρα αναδασμού, απαλλοτριώσεων και προϋποθέσεων άσκησεως του γεωργικού επαγγέλματος

8) Να απλοποιήση την απονομή δικαιοσύνης, απαλάσσοντας αυτήν απ' τους τύπους και τη δαπάνη

9) Να ενισχύση την οικογένεια, λύνοντας το πρόβλημα της στέγης και της εργασίας. Υπό την προϋπόθεσιν αυτήν ο γάμος θα γίνει υποχρεωτικός για όλους. Με κατάλληλα κοινωνικά μέτρα η πορνεία, και γενικώς η διαφθορά, θα χτυπηθή στη ρίζα της.

10) Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' θα επιδιώξη τη δημιουργία Ελευθέρας και Ζώσης Εκκλησίας, ικανής να ανταποκριθή στα πνευματικά και κοινωνικά αιτήματα των καιρών μας.

17. **Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.** Η εξωτερική πολιτική της 'Χριστιανικής Δημοκρατίας' συνίσταται στην ίση φιλία έναντι πάντων των εθνών και στη διατήρησι της εθνικής ανεξαρτησίας με την απόκρουσι κάθε επιβουλής οποθενδήποτε προεχομένης. Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' πιστεύει απόλυτα στην ειρήνη μεταξύ των λαών και θα καταβάλλη όλες της τις προσπάθειες για να γίνει η Ελλάς εργάτης και κήρυξ της ειρήνης, της συνεργασίας και της κατανοήσεως μεταξύ όλων των εθνών, ασχέτως συνασπισμών και διπλωματικών κατασκευασμάτων.

Η 'Χριστιανική Δημοκρατία', για να εφαρμόση το πρόγραμμά της αυτό, γνωρίζει ότι θα πρέπει να πολεμήσει σκληρά. Προλήψεις, συμφέροντα και αμαρτίες θα προσπαθήσουν να την εμποδίσουν. Φυσικοί μας αντίπαλοι είναι ο Παλαιοκομματισμός, ο Αστοχριστιανισμός και ο Κομμουνισμός...Ξέρωμε πως έχουμε να αντιμετωπίσωμε οργανωμένους εχθρούς, μα αυτό δεν μας πτοεί γιατί είμεθα χριστιανοί και οι χριστιανοί ούτε φοβούνται, ούτε λιποτακτούν...

…Όσο περισσότερο αντικρύζομε τη δυστυχία του λαού μας, τόσο ανανεώνουμε την υπόσχεσί μας να δώσωμε τη ζωή μας για ν' ανατείλη στο βασανισμένο τόπο μας η ημέρα της χαράς και της δικαιοσύνης…

…Όταν η στοιχειώδης διατήρησις της ζωής είναι πρόβλημα, όταν οι γονείς δεν ημπορούν να κάμουν τα παιδιά τους ανθρώπους, όταν οι γιατροί δεν έχουν πελατεία κι ο κόσμος είναι γεμάτος αρρώστειες, όταν η αγορά είναι γεμάτη εμπορεύματα κι' οι άνθρωποι γυρίζουν πεινασμένοι και κουρελήδες, όταν η αγραμματοσύνη θριαμβεύη, όταν τα δικαστήρια δικάζουν μα η αδικία επικρατεί, όταν οι φυλακές γεμίζουν μα η εγκληματικότης δεν ελαττούται, όταν η Ηγεσία γίνεται σκάνδαλον, τότε κάτι πολύ μεγάλο εγκυμονείται, κάποια μεγάλη μέρα ξημερώνει. Και κανένα σύννεφο, καμμιά φουρτούνα δεν θα μπορέση να εμποδίση τον ήλιο της να ζεστάνη τη γη….

…Ελάτε λοιπόν όλοι, όποιοι κι' αν είσθε κι' όπου κι' αν είσθε, ενωμένοι να βαδίσωμε στη δημιουργία της νέας Χριστιανικής Ελλάδος.

Εν Αθήναις τη 1^{η} Μαϊου 1955

Η Κεντρική Επιτροπη»

ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΟ 1975, όπως την βρήκαμε στα αρχεία του ΑΣ.Κ.Ι

«Διακήρυξη της 'Χριστιανικής Δημοκρατίας'
Αθήνα 1975

Λαέ της Ελλάδος,

Το κίνημα της 'Χριστιανικής Δημοκρατίας'… αποφάσισε σε σύσκεψη των στελεχών του τον Γενάρη του 1975 να προχωρήσει και τυπικά στις διαδικασίες λειτουργίας του κινήματος κλιμακώνοντας την οργάνωση της χριστιανοσοσιαλιστικής δράσης του σ' όλη τη χώρα. Την απόφασή του αυτή υπαγόρευσαν οι εξής λόγοι:

Α] Η ιστορική αναγκαιότητα της προβολής της χριστιανικής αλήθειας στον κοινωνικοπολιτικό χώρο και η δημιουργία…, ποικίλων προελεύσεων και κατευθύνσεων, μιας αληθινής σοσιαλιστικής ιδεολογίας βασισμένης στο Ευαγγέλιο του Θεού…

Β] Η ευθύνη απέναντι στα παιδιά αυτής της χώρας που ακάθεκτα ορμούν να φτιάξουν τον κόσμο που έρχεται και που πρέπει να τον φτιάξουν σωστά…

Γ] Η οδυνηρή εμπειρία των ασχημιών της πρόσφατης ιστορίας μας ου η επανάληψή τους πρέπει αμετάκλητα να αποκλειστεί…

Η σημερινή κρίση

Λαέ της Ελλάδος,

Η κρίση που μαστίζει τον σημερινό κόσμο και τη χώρα μας διακρίνεται συνήθως σε πολιτική, πνευματική και κοινωνική. Όμως δεν υπάρχουν πολλές κρίσεις. Η κρίση είναι μία με πολλές εκδηλώσεις. Η κρίση δεν είναι πολιτική ή οικονομική. Είναι ηθική και βρίσκεται μέσα μας… Η ηθική κρίση είναι στην ουσία της η ήττα του ανθρώπου απέναντι στο τυφλό ένστικτο. Με άλλη διατύπωση η ήττα αυτή είναι η άρνηση της ανθρώπινης αξίας. Είναι η υλιστική αντίληψη της ζωής που θεωρεί τον άνθρωπο βιολογικό ον και όχι μεταφυσική αξία. Έτσι, γι' άλλους ο άνθρωπος είναι ένα 'ζωντανό εργαλείο' (δεξιός υλισμός) και γι' άλλους είναι ένα 'ζώο που φτιάχνει εργαλεία' (αριστερός υλισμός). Άμεση συνέπεια της ηθικής αυτής απογύμνωσης είναι ο άνθρωπος από σκοπός να γίνεται μέσο και το υλικά αγαθά από μέσα να γίνονται σκοπός.

Κεφαλαιοκρατία και Κομμουνισμός

…Η σημερινή ανθρωπότης έχει χωριστεί σε δύο υλιστικά, πολιτικά, κοινωνικά και ιδεολογικά συστήματα που απειλούν την ειρήνη του κόσμου: το σύστημα της Κεφαλαιοκρατίας (αστικό καθεστώς) και το σύστημα του Κομμουνισμού. Το πρώτο αυτοαποκαλείται καθεστώς της ελευθερίας και το δεύτερο καθεστώς της δικαιοσύνης. Στην ουσία το πρώτο είναι τόσο ελεύθερο όσο δίκαιο είναι το δεύτερο. Το πρώτο για μια ελευθερία που την αφαιρεί όποτε θέλει…επιτρέπει στους λίγους να καταπιέζουν και να

εκμεταλλεύονται τους πολλούς. Το δεύτερο για μια δικαιοσύνη που δεν μπορεί να εξασφαλίζει το ίδιο φαί για όλους, αφήνει την ψυχή άδεια και επιτρέπει στην κομματική γραφειοκρατία να κυβερνά δικτατορικά το έθνος και να μεταβάλλει τον δημόσιο βίο σε μια κόλαση βίας, χαφιεδισμού και τρόμου. Ο άνθρωπος και στα δύο συστήματα παύει να είναι πνευματική προσωπικότητα, χάνει την ηθική του αξία και γίνεται ένα βιολογικό ον κατάλληλο εργαλείο στα χέρια του Κρατικού Καπιταλισμού στην Ανατολή, του Ιδιωτικού Καπιταλισμού στη Δύση. Χωρίς ηθικά και ιδεολογικά κίνητρα οι δύο παρατάξεις του υλισμού, προσπαθούν να αναγκάσουν τον εργαζόμενο να δουλέψει με την πείνα ή την βία... Καταγγέλλουμε τα δύο αυτά υλιστικά συστήματα και τις υπερδυνάμεις που τα προωθούν…

Για να κτυπηθεί το κακό

Λαέ της Ελλάδος,

Η μορφή που εκδηλώνεται το κακό καθορίζει και την καταπολέμησή του. Για να κτυπηθεί ατομικά χρειάζεται αναγέννησις της ψυχής, για να χτυπηθεί συλλογικά, πρέπει να αλλάξουν οι θεσμοί της κοινωνίας…

Ο Χριστιανικός Δρόμος

Μετά την απόρριψη του Κεφαλαιοκρατικού και του Κομμουνιστικού υλισμού, δεν μένει άλλη λύση για την ανθρωπότητα από τον Χριστιανικό δρόμο. Πράγματι, ή αστικά ή κομμουνιστικά ή χριστιανικά μπορεί να κυβερνηθεί ο κόσμος. Άλλος τρόπος δεν υπάρχει ή θα είναι παραλλαγή κάποιου απ' αυτούς. Στον Αστισμό θριαμβεύει το άτομο, στον Κομμουνισμό θριαμβεύει το κόμμα, στον Χριστιανισμό θριαμβεύει ο λόγος. Στον Αστισμό ο άνθρωπος γίνεται 'άτομο', στον Κομμουνισμό 'μάζα', στο Χριστιανισμό 'πρόσωπο'. Ο Αστισμός εκμεταλλεύεται τον άνθρωπο, ο Κομμουνισμός τον αρνείται και ο Χριστιανισμός τον δικαιώνει... Πρέπει να γίνει συνείδηση όλων το γεγονός πως ότι καλό υπάρχει στα σημερινά πολιτικοοικονομικά συστήματα είναι παρμένο από τη χριστιανική διδασκαλία... Η ανθρωπότητα πληρώνει σήμερα τα γραμμάτια αυτής της προδοσίας: και ο Αστισμός έχει χρεοκοπήσει και ο κομμουνισμός δεν μπορεί να σταθεί. Ευτυχώς υπάρχει ο τρίτος, ο αληθινός δρόμος...Ούτε η αστική επανάσταση είχε δικαίωμα στο σύνθημα: Ελευθερία, Ισότης, Αδελφότης αφού θεμελίωνε τον ατομικισμό, ούτε η κομμουνιστική επανάσταση είχε δικαίωμα να διακηρύττει δικαιοσύνη και δημοκρατία αφού δεν πίστευε στον άνθρωπο και θεμελίωνε τον ερυθρό φασισμό…

Ευρωπαϊκή 'Χριστιανική Δημοκρατία'. Επιστημονικός Σοσιαλισμός και Κοινωνικός Χριστιανισμός της Ελληνικής 'Χριστιανικής Δημοκρατίας'

Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' είναι το κίνημα του Χριστιανικού Σοσιαλισμού. Γι' αυτό το κίνημά μας στη λύση των πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων δεν έχει καμιά σχέση με τα συνώνυμα πολιτικά κινήματα της Ευρώπης, που είναι κινήματα αστικά και όχι χριστιανικά. Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' των ευρωπαϊκών χωρών χρησιμοποιεί το Χριστιανικό όνομά της, άλλα το περιεχόμενό της είναι ξένο προς τις αρχές του κοινωνικού Χριστιανισμού. Γι' αυτό πήρα αντιδραστική θέση στη αποκατάσταση της λαϊκής κυριαρχίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης κι' εδώ βρίσκεται η αιτία της μεγάλης αποτυχίας της.

Η 'Χριστιανική Δημοκρατία' της Ευρώπης είναι υπόλογος της Ιστορίας, γιατί αντί να ανοίξει καινούριους δρόμους της παγκόσμιας χριστιανικής αλλαγής περιορίστηκε στο ρόλο του υπηρέτη του αμερικανικού κατεστημένου. Άνοιξε τα δρόμο του αμερικανικού επεκτατισμού στην Ευρώπη και στερέωσε την εξουσία του. Σημείωσε πρόσκαιρα επιτυχίες. Αλλά μακροπρόθεσμα εξημίωσε την χριστιανική υπόθεση προς όφελος των υλιστικών δυνάμεων. Γι' αυτό το κίνημά μας, βαθιά χριστιανικό, σοσιαλιστικό, από παλιά έχει καταγγείλει τη 'Χριστιανική Δημοκρατία' της Ευρώπης…

Το κίνημά μας πιστεύει στην παγκόσμια μορφή του χριστιανικού, κοινωνικού και πολιτικού αγώνα, απαραίτητη προϋπόθεση του οποίου είναι η συνεργασία όλων των χριστιανικών δυνάμεων του κόσμου…

Το κίνημά μας είναι Κίνημα Χριστιανικό Σοσιαλιστικό. Αυτό σημαίνει πως έχουμε διαφορές και ομοιότητες τόσο με του υλιστές σοσιαλιστές, όσο και με τους θρησκευόμενους που αρνούνται τη δυνατότητα των χριστιανικών, πολιτικών και κοινωνικών λύσεων.

Με τους υλιστές σοσιαλιστές μας ενώνει ο κοινός αγώνας για την κατάργηση της εκμεταλλεύσεως του ανθρώπου από άνθρωπο και μας χωρίζει η υλιστική αντίληψη της ζωής, γιατί εμείς πιστεύουμε στην χριστιανική αποκάλυψη που μιλά για Θεό, ανάσταση του ανθρώπου, μέλλουσα κρίση και αιώνια πνευματική πραγματικότητα. Ο επιστημονικός σοσιαλισμός με τη διδασκαλία της υπεραξίας της εργασίας, που πηγαίνει σε όφελος του εργοδότη, αποκάλυψε το μυστικό της κοινωνικής κακοδαιμονίας και αποτέλεσε δυνατό όπλο στα χέρια των εργαζομένων. Εμείς βέβαια οι χριστιανοί δημοκράτες σοσιαλιστές, ξέρουμε πως οι βασικές κοινωνικές αυτές θέσεις του επιστημονικού σοσιαλισμού είναι όλες παρμένες από τη χριστιανική διδασκαλία και ότι χωρίς την όλη χριστιανική διδασκαλία οι κοινωνικές αυτές θέσεις δεν μπορούν να σταθούν και να καρποφορήσουν.

…Το θέμα της διαφωνίας μας με του υλιστές σοσιαλιστές, δηλαδή η πίστη στην ανθρώπινη αξία και στον πνευματικό κόσμο δεν είναι φιλολογική λεπτομέρεια. Χωρίς την χριστιανική πίστη και ηθική δεν είναι δυνατόν να υπάρξει δημοκρατία και σοσιαλισμός… ο άνθρωπος έξω από τη χριστιανική πίστη γίνεται ατομιστής και ο ατομιστής είναι το αντίθετο του σοσιαλιστή… Μονάχα σε μια ύπαρξη μεταφυσικά δικαιωμένη ο άνθρωπος μπορεί να νικήσει τα ένστικτα και να παραμείνει στη φυσική τάξη του Λόγου. Εφ' όσον ο άνθρωπος θα παραμείνει στην φυσική θέση του ζώου είναι αδύνατον να υπηρετήσει το κοινωνικό σύστημα του σοσιαλισμού…

Αστοχριστιανισμός

….Επειδή ο κόσμος έχει μπει προ πολλού σε περίοδο Αποκαλυπτικών εξελίξεων κι' η ευθύνη των χριστιανών είναι μεγάλη, γι' αυτό καλούμε όλους τους πιστούς σε χριστιανικό συναγερμό για μια αληθινή δημοκρατία και μια καινούρια κοινωνική ζωή που ν' αποτελεί έκφραση και δικαίωση της Ορθοδοξίας μας, του ανθρωποσωτήριου μηνύματος του Ναζωραίου…

Η συναδέλφωση των λαών

Τη συναδέλφωση των ατόμων και των τάξεων της κοινωνιίας πρέπει να ακολουθήσει η συναδέλφωση των λαών όλου του κόσμου. Η χριστιανική αλήθεια δεν μας οδηγεί στη σωστή λύση μονάχα

των κοινωνικών προβλημάτων μιας χώρας, αλλά και των διεθνών προβλημάτων, των προβλημάτων των σχέσεων των λαών μεταξύ τους, της παγκόσμιας ειρήνης και της συνεργασίας…

…Αυτός είναι ο λόγος που το Κίνημα μας στηρίζεται στην χριστιανική αλήθεια. Αφού πιστεύουμε πως ο άνθρωπος είναι ο σκοπός της ζωής, πως όλοι οι άνθρωποι είναι αδελφοί και όλοι οι λαοί ένας, που αλλού θα μπορούσαμε να στηριχθούμε για να πολεμήσουμε σωστά, που αλλού θα μπορούσαμε θα θεμελιώσουμε μια αληθινή παγκόσμια δημοκρατία;

Οι βασικοί θεσμοί της κοινωνίας

…Όταν λέμε θεσμό της εργασίας εννοούμε πως δεν πρέπει να υπάρχουν άνθρωποι χωρίς εργασία… δε θαναι με κανένα πρόσχημα δυνατή η εκμετάλλευση της εργασίας και δεν θα υπάρχει εισόδημα χωρίς εργασία για κανένα…

Όταν λέμε θεσμό της Παιδείας εννοούμε πως η Παιδεία πρέπει να είναι δυνατή για όλους και για όλα τα επαγγέλματα… Ο στόχος είναι: Κανένας αμόρφωτος, κανένας ανεπάγγελτος!...

Όταν λέμε θεσμό της οικογένειας εννοούμε στέγη, εργασία και πλήρη ασφάλιση για όλους. Για την πραγματοποίηση των βασικών αυτών στόχων είναι απαραίτητα τα εξής:

1.Πέρασμα στα χέρια του συνόλου των μέσων μαζικής παραγωγής (κοινωνικοποίηση) και της ευθύνης για όλη την Οικονομία της χώρας.

2.Οργάνωση του λαού κατά παραγωγικούς τομείς και συμμετοχή του στις αποφάσεις και τη διοίκηση.

Κίνημα Ειρήνης

Ο Χριστιανικός Κοινωνισμός (σοσιαλισμός) πιστεύει στην ειρήνη ανάμεσα στους λαούς, στη συνεργασία και προσέγγισή τους έξω από συνασπισμούς και δόλια διπλωματικά κατασκευάσματα… Το Κίνημα πιστεύει πως η ύπαρξη πολεμικών συμμαχιών και συμφώνων αποτελεί αναχρονισμό στην εποχή μας, είναι αμαρτωλό κατάλοιπο του παρελθόντος και δεν λύει τα προβλήματα της ασφάλειας της χώρας…

…Βαθιά πιστεύουμε πως η πατρίδα μας, μικρή σε έκταση αλλά μεγάλη σε ιστορία και παράδοση, μπορεί, αφού προετοιμαστη πνευματικά να αναλάβη παγκόσμια ειρήνη και τη δίκαιη κατανομή του πλούτου της γης…

Επείγοντα (άμεσα) προβλήματα

…Γι' αυτό ζητούμε μια δημοκρατία ολοκληρωμένη, πολιτική, κοινωνική και πνευματική. Για τη θεμελίωση αυτής της δημοκρατίας διακηρύσσουμε την ανάγκη να γίνουν τη στιγμή αυτή τα ακόλουθα:

1.ΚΑΘΑΡΣΗ σ' όλα τα επίπεδα του δημόσιου βίου, σε βάθος και σε έκταση.

2.ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΥΛΙΚΗ αποκατάσταση όλων των θυμάτων της δικτατορίας και επάνοδος όλων των πολιτικών εξορίστων.

4. ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ ΤΗΣ ΚΟΡΥΦΗΣ και διεύρυνση της βάσεως στα εργατικά συνδικάτα και του συνεταιρισμούς, ώστε αδέσμευτα από την εξουσία, τα κόμματα και την εργοδοσία, ν' αποβούν αληθινοί παράγοντες για την εδραίωση της δημοκρατίας.

5. ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ με πραγματικές εξουσίες.

6. ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΑ των Ανωτάτων Πνευματικών Ιδρυμάτων και συμμετοχή στη Διοίκηση όλου του διδακτικού προσωπικού και των φοιτητών.

7. ΕΠΑΝΟΔΟΣ των Ενόπλων Δυνάμεων στα φυσικά τους καθήκοντα και μετατροπή των Σωμάτων Ασφαλείας σε δυνάμεις τάξεως και περιφρουρήσεως του πολίτη από τα εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου.

8. ΕΝΤΑΞΗ στην Ευρώπη και αγώνας η Ευρώπη του κεφαλαίου να γίνεται κάθε μέρα και περισσότερο Ευρώπη των λαών.

9. ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ όλων των αποικιακών συμβάσεων που έγιναν με τα πολυεθνικά μονοπώλια και πριν και κατά τη δικτατορία.

10. ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ των εισαγωγικών εξετάσεων σ᾽ όλους τους Βαθμούς της Παιδείας, με την δημιουργία των καταλλήλων προς τούτο προϋποθέσεων και ριζικές αλλαγές στη διδασκόμενη ύλη και στο σύστημα παρακολουθήσεως των μαθητών.

Πρόσκληση

Για την Πραγματοποίηση των παραπάνω σκοπών του Κινήματος χρειάζεται ακλόνητη πίστη και αποστολική ανιδιοτέλεια. Το πνεύμα του παλαιού κόσμου έχει βαθιά ποτίσει πρόσωπα και πράγματα. Όμως τίποτα δεν είναι δύσκολο γι᾽ αυτούς που έχουν πίστη και αγωνίζονται για το δίκαιο…

Αθήνα, 1975»

Ο ΝΥΝ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ ΜΑΣ ΜΙΛΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΜΜΑ.

Η συνέντευξη έγινε στις 12 Μαΐου του 2009, στα γραφεία της Χριστιανικής Δημοκρατίας.

(Η συζήτηση είχε την μορφή αφήγησης. Δεν διατυπώθηκαν ερωτήσεις στον κ. Μηλιαράκη. Μας εξέθεσε την ιστορία και την ιδεολογία του κόμματος χωρίς παρεμβάσεις από μέρους μας. Το κείμενο που ακολουθεί, αποτελείται από τα λόγια του ιδίου. Θεωρήσαμε ότι αντί να παραθέσουμε το κείμενο όπως ακριβώς το μαγνητοφωνήσαμε, θα ήταν πιο χρήσιμο να το χωρίσουμε σε ενότητες για είναι πιο λειτουργικό για μελέτη. Οι ενότητες δηλ. που ακολουθούν είναι κατασκευασμένες εκ των υστέρων.)

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

Το Ξεκινημα Της Χριστιανικης Δημοκρατιας

Ξεκίνησε το Μάιο του ’53 και ταυτόχρονα κυκλοφορεί την Εφημερίδα ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ και ιδρύει και το κόμμα Χριστιανική Δημοκρατία. Η εφημερίδα επίσης με την ονομασία ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Δηλαδή στο ξεκίνημα εφημερίδα και κόμμα έχουν τον ίδιο τίτλο Χριστιανική Δημοκρατία. Απ’ το ’53 στο ’61 ιδρύεται η νεολαία της Χριστιανικής Δημοκρατίας, από τα ιδρυτικά μέλη της οποίας, ήμουν εγώ τότε μαζί με άλλους φίλους.

Η Διοικηση Της Χριστιανικης Δημοκρατιας

Μέχρι τότε (1961) το κόμμα διοικούται από μια Διοικούσα Επιτροπή, πρόεδρος ο Ψαρουδάκης, και μια Κεντρική Επιτροπή η οποία δεν είναι εκλεγμένη από συνέδριο. Δεν έχει γίνει συνέδριο και οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία, αλλά έχει στα στάδια αυτά το δικαίωμα βέτο ο πρόεδρος. Ιδρύεται μετά η νεολαία με αιρετό συμβούλιο και με έναν εκπρόσωπο της Διοικούσας Επιτροπής, ένα σύνδεσμο Διοικούσας Επιτροπής, στο συμβούλιο της νεολαίας. Για λίγο διάστημα είχε και εκείνος το δικαίωμα του βέτο στις αποφάσεις της νεολαίας εάν διαπίστωνε ότι ερχόταν σε αντίθεση με τις αποφάσεις της Διοικούσας Επιτροπής. Αργότερα αυτό το δικαίωμα καταργήθηκε και η νεολαία διοικείτο αυτόνομα, θα λέγαμε, από το συμβούλιο της χωρίς παρεμβάσεις του πολιτικού γραφείου αλλά πάντα μέσα στο πλαίσιο των αποφάσεων της Διοικούσας Επιτροπής.

Μετά τη πτώση της δικτατορίας η Χριστιανική Δημοκρατία, ένα κίνημα πια με στελέχη συνειδητοποιημένα, οργανώνει το πρώτο συνέδριο της. Θα δούμε την εφημερίδα, ακριβώς πότε δεν

θυμάμαι, αλλά μετά τη πτώση της δικτατορίας. Όπου εκεί εκλέγονται όλα τα όργανα και του προέδρου συμπεριλαμβανομένου. Δηλαδή εκλέγεται πρόεδρος, αντιπρόεδρος, Κεντρική Επιτροπή. Αυτά είναι τα όργανα που εκλέγονται από το συνέδριο. Η κεντρική επιτροπή εκλέγει πολιτικό γραφείο. Από τότε μέχρι και σήμερα πορευόμεθα με αυτή την διαδικασία την δημοκρατική. Όλα δηλαδή τα όργανα είναι αιρετά, δεν υπάρχει μη αιρετό. Επίσης, όλα τα περιουσιακά στοιχεία, τα οποία είναι ελάχιστα βέβαια, η εφημερίδα, που μέχρι τότε ήταν σε ατομική ιδιοκτησία στο όνομα του ιδρυτή, στη συνέχεια μεταβιβάζεται στο κίνημα. Αν δείτε την ταυτότητα της ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ θα δείτε ιδιοκτήτης «Κίνημα Χριστιανική Δημοκρατία». Όλα λοιπόν τα περιουσιακά στοιχεία, η εφημερίδα ουσιαστικά, είχαμε και εκδοτικό οίκο ΜΗΝΥΜΑ, υπάρχει ακόμα στα χαρτιά τουλάχιστον. Όλα αυτά είναι ιδιοκτησία της Χριστιανικής Δημοκρατίας. Δεν υπάρχει ατομική ιδιοκτησία σε τίποτα.

Η Χριστιανικη Δημοκρατια Κατα Τη Διαρκεια Της Δικτατοριας

Έτσι φτάνουμε στη δικτατορία της 21ης Απριλίου. Τότε με βάση τα διατάγματα της δικτατορίας, όλες οι πολιτικές οργανώσεις, τα κόμματα, τίθενται εκτός νόμου -και τα κοινοβουλευτικά κόμματα. Στις εκλογές που επρόκειτο να γίνουν τον Μάιο του ’67 και ματαιώθηκαν από την δικτατορία, η Χριστιανική Δημοκρατία είχε ξεκινήσει τον προεκλογικό αγώνα από τον Φλεβάρη του ‘67. Δηλαδή, είχαμε αποφασίσει τότε να μετάσχουμε σε αρκετές περιφέρειες. Δεν θα ήταν σ’ όλη την Ελλάδα αλλά σε αρκετές περιφέρειες. Ο υποφαινόμενος θα είμαι υποψήφιος στο Ηράκλειο και είχαμε ξεκινήσει την προεκλογική περιοδεία από τις 10 του Φλεβάρη. Με βρήκε η δικτατορία περιοδεύοντας στο νομό Ηρακλείου, από εκεί κατάγομαι κιόλας. Στην διάρκεια αυτή εμείς συνεδριάζουμε παράνομα ως συμβούλιο.

Σε όλη αυτή τη διάρκεια της δικτατορίας, μέχρι τον Ιούλιο δηλαδή του ΄74 που κατέρρευσε, συνεδριάζουμε σε σπίτια, ή και σε γραφεία -σε γραφείο του Ψαρουδάκη που είχε την ταμπέλα απ’ έξω δικηγορικό γραφείο, γιατί είπαμε τα κόμματα είχαν τεθεί εκτός νόμου. Και ακόμα και όταν πήγε εξορία εμείς συνεχίζουμε να συνεδριάζουμε. Ως νεολαίοι, κατά την διάρκεια που δεν βγαίνει η εφημερίδα λόγω προληπτικής λογοκρισίας, κυκλοφορούμε παράνομο έντυπο, τη ΧΑΡΑΥΓΗ.

Η εφημερίδα δεν κυκλοφορεί από την 21η Απριλίου μέχρι το Δεκέμβρη του ’69 που υπάρχει καθεστώς προληπτικής λογοκρισίας. Αρνούμαστε να κυκλοφορήσουμε καθεστώς προληπτικής λογοκρισίας αυτό έγινε μόνο από τη Χριστιανική και από τις εφημερίδες της μακαρίτισσας της Ελένης Βλάχου, την ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ και την ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ. Όλες οι άλλες εφημερίδες κυκλοφόρησαν με λογοκριμένη ύλη. Την ύλη την έπαιρναν από το υπουργείο προεδρίας, το λεγόμενο υπουργείο προεδρίας. Γι’ αυτό αν πάει κανείς σε βιβλιοθήκη να βρει εφημερίδες της εποχής εκείνης θα δει πανομοιότυπους τίτλους, τα ίδια ακριβώς κείμενα σε όλες τις εφημερίδες. Εμείς αρνηθήκαμε να κυκλοφορήσουμε υπό το καθεστώς. Με την άρση της προληπτικής λογοκρισίας η εφημερίδα επανεκδίδεται και κυκλοφορεί.

Η Ελληνικη Κοινωνια Τα Πρωτα Μετεμφυλιακα Χρονια

Να ξαναγυρίσουμε στις αφετηρίες, γιατί αυτό είναι που έχει μεγαλύτερη σημασία που είναι τα ιδεολογικά, φιλοσοφικά, κοσμοθεωρητικά θεμέλια, όπως τα έθεσε ο ιδρυτής και όπως επαναβεβαιώνονται από τις αποφάσεις των συνεδρίων, γιατί στην ουσία δεν έχει αλλάξει τίποτα, απλώς ο τρόπος έκφρασης μπορεί να μεταβάλλεται από εποχή σε εποχή, να γίνεται μια προσαρμογή στα δεδομένα, αλλά η ουσία, η θεμελίωση του κινήματος παραμένει ίδια, όπως τη έθεσε ο ιδρυτής.

Μιλάμε για το 1953, λίγα χρόνια -4 χρόνια- μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου. Η περίοδος εκείνη, πρέπει να το πούμε, στην Ελλάδα είναι μια περίοδος ανωμαλίας. Έχει προηγηθεί ο εμφύλιος πόλεμος, ο λαός μας έχει χωριστεί, τον έχουν χωρίσει σε δύο παρατάξεις, τους λεγόμενους «εθνικόφρονες» και τα «μιάσματα», όσοι δεν συμφωνούν με την καθεστηκυία τάξη, αυτός ο όρος χρησιμοποιείται την εποχή εκείνη, εποχή καθαρεύουσας -εμείς γράφουμε από τότε στη δημοτική,- είναι μιάσματα, συνοδοιπόροι των κομμουνιστών ή είναι μιάσματα. Όποιος μιλάει την εποχή εκείνη για κοινωνική δικαιοσύνη χαρακτηρίζεται κομμουνιστής ή συνοδοιπόρος του κομμουνισμού. Σήμερα, κάνω μια παρένθεση, πάει να γίνει κάτι αντίστοιχο αλλά σε άλλο επίπεδο. Όποιος μιλάει για εθνικά θέματα, όποιος μιλάει για πατρίδα, χαρακτηρίζεται εθνικιστής, καμιά φορά φασίστας, όποιος μιλάει για αξίες που βασίζονται στην παράδοση του λαού μας, χαρακτηρίζεται μεσσιωνιστής. Το κατεστημένο στην Ελλάδα φρόντιζε πάντοτε αντί επιχειρημάτων να βάζει ταμπέλες για να αντιμετωπίζει τα υπαρκτά προβλήματα. Αντί να λύνει τα προβλήματα, αντί να βλέπει την αλήθεια βρίσκει την εύκολη λύση να βάζει ταμπέλες. Έτσι λοιπόν, και την εποχή εκείνη της ανωμαλίας, που ο εμφύλιος πόλεμος μπορεί συμβατικά να είχε σταματήσει, αλλά διεξαγόταν καθημερινά μέσα στην κοινωνία, με την απομόνωση του μισού πληθυσμού από τον άλλο μισό, τον αποκλεισμό από το δικαίωμα της εργασίας -σας λέω ότι και ιερέας ακόμη να ήθελε κάποιος να γίνει, έπρεπε να πάρει πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων, έπρεπε δηλαδή η Ασφάλεια να πει ότι καλώς είναι να γίνει, ότι εγκρίνουν να γίνει ιερέας, πολύ περισσότερο δάσκαλος. Τα παιδιά που πηγαίνανε στην παιδαγωγική ακαδημία, για να γίνουν δάσκαλοι έπρεπε απαραιτήτως να έχουν πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων, δηλαδή να δηλώνει η Ασφάλεια ότι αυτός είναι εθνικόφρων, ότι δεν είναι επικίνδυνος, ειδάλλως δεν μπορούσε να σπουδάσει. Δεν του επέτρεπαν ούτε καν να δώσει εισαγωγικές εξετάσεις στην παιδαγωγική ακαδημία. Το ίδιο συνέβαινε με τις σχολές τις καθηγητικές στο πανεπιστήμιο, που ναι μεν φοιτούσες αλλά δεν μπορούσες να βρεις εργασία.

Η Κοσμοαντιληψη Του Ψαρουδακη – Ο Χριστιανικος Σοσιαλισμος

Σε αυτό λοιπόν το κλίμα ο Ψαρουδάκης διατυπώνει την δική του κοσμοαντίληψη, την δική του πολιτική θεωρία. Λέει ότι στην Ελλάδα έχουμε την δυνατότητα να οικοδομήσουμε τον εαυτό μας και την κοινωνία μας σε ένα καινούριο κοινωνικό σύστημα. Αυτό το καινούριο κοινωνικό σύστημα που οραματίζεται ο Ψαρουδάκης το θεμελιώνει, όπως λέει ο ίδιος, στις αρχές του Χριστιανικού Κοινωνισμού. Αργότερα αυτό το είπαμε Χριστιανικού Σοσιαλισμού, γιατί κοινωνισμός αυτό σημαίνει.

Αυτές οι αρχές είναι αρχές δημοκρατίας, η όποια εξουσία είναι διακονική -χρησιμοποιώ εκκλησιαστική ορολογία- και όχι καταπιεστική, είναι κατά το ευαγγελικό, όστις θέλει εν υμήν είναι πρώτος έστο πάντων διάκονος. Όποιος θέλει να είναι μεταξύ σας πρώτος πρέπει να υπηρετεί και τους άλλους. Ή αλλού που λέει πάλι ο Χριστός να μην μοιάζεται στους άποντες των εθνών που θέλουν να κατεξουσιάζουν τον λαόν, Αλλά, όποιος θέλει να είναι μεταξύ σας πρώτος να υπηρετεί και τους άλλους. Αυτό είναι η προμετωπίδα θα λέγαμε, από άποψη πολιτικής δημοκρατίας, ότι η πολιτική δημοκρατία δεν είναι μόνο το δικαίωμα να μιλάς ελεύθερα, αλλά να ζητάς να είσαι πρώτος με την έννοια όμως ότι είσαι αποφασισμένος να υπηρετήσεις τον λαό.

Πηγες Εμπνευσης Του «Τριτου Δρομου»

Έτσι, λοιπόν, η Χριστιανική Δημοκρατία κάνει το εξής, σε απλές γραμμές, κάλεσμα, ότι εμείς ως Έλληνες, δεν έχουμε ανάγκη να στηριχθούμε ούτε στον Ανταμ Σμιθ, τον ιδρυτή του καπιταλιστικού συστήματος, του αστικού, ούτε στον Καρλ Μαρξ. Έχουμε την κλασική Ελλάδα, που εκείνη δίδαξε τι σημαίνει δημοκρατία, έχουμε τους πατέρες της Εκκλησίας μας, που μας δείχνουν με το βίωμά τους τι σημαίνει ορθόδοξη πίστη, έχουμε του αγωνιστές της εθνικής αντίστασης την εποχή εκείνη, έχουμε τους «Πατροκοσμάδες», έχουμε τους «Μακρυγιάννηδες», μπορούμε λοιπόν, από αυτές τις αστείρευτές πηγές να εμπνευστούμε και να επεξεργαστούμε προτάσεις για την λύση των προβλημάτων μας.

Πηγές λοιπόν έμπνευσης θα ήταν, η κλασική Ελλάδα για το τι σημαίνει δημοκρατία και ελευθερία σκέψης, η καλλιέργεια των τεχνών και των γραμμάτων, οι πατέρες της Εκκλησίας και κυρίως οι μάρτυρες της πίστης μας για να μας πουν τι σημαίνει στην πράξη το μήνυμα του Χριστού και η επιστήμη φυσικά. Όλα αυτά οδηγούν σε ένα καινούριο κοινωνικό σύστημα, σε μια εκχριστιάνιση, όπως έλεγε ο ίδιος ο Ψαρουδάκης, των θεσμών, που το καινούριο αυτό σύστημα θα ήταν, αυτό που είπαμε από την αρχή, ένα χριστιανικόκοινωνικό ή ένα χρστιανοσοσιαλιστικό.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ

Ο Ενας Απο Τους Δυο «Εχθρους» - Ο Καπιταλισμος

Ξαναγυρίζω όμως στις αρχές. Με την έννοια αυτή ο Ψαρουδάκης λέει ότι το αστικό κοινωνικό σύστημα, το καπιταλιστικό, που λέμε σήμερα βρίσκεται στον αντίποδα της χριστιανικής κοσμοαντίληψης, στον αντίποδα της στάσης ζωής που πηγάζει μέσα από την Ορθόδοξη παράδοση μας, γιατί το καπιταλιστικό σύστημα θεοποιεί το χρήμα και στη θέση του αληθινού Θεού βάσει τον Μαμμωνά, τον Θεό του χρήματος.

Τον άνθρωπο το καπιταλιστικό σύστημα τον βλέπει ως ένα εργαλείο στην παραγωγική μηχανή κι' ως ένα καταναλωτικό ον και η αξία του ανθρώπου εκτιμάται ανάλογα με την συμμετοχή του στην παραγωγική μηχανή, πόσο καλό εργαλείο είναι και πόσο καλός καταναλωτής είναι. Αυτές οι

προδιαγραφές, θα λέγαμε, που βάζει το καπιταλιστικό σύστημα για να εκτιμήσει την αξία του ανθρώπου, κατά τον ιδρυτή της Χριστιανικής Δημοκρατίας και κατά το κίνημα σήμερα, βρίσκονται, επαναλαμβάνω, στον αντίποδα της στάσης ζωής της Ορθόδοξης Εκκλησίας, όπως πηγάζει από τα βιώματα των αγίων και των μαρτύρων της και όχι όπως πηγάζει από τον καθένα από μας που ήμασταν συνεπείς και μπορεί να μην έχουμε σχέση με το μήνυμα του Ναζωραίου.

Όταν μιλάμε για ορθόδοξη παράδοση και ορθόδοξη πίστη δεν εννοούμε σε καμία περίπτωση τον καθέναν από εμάς ή ακόμα και τους εκπροσώπους της Εκκλησίας, εννοούμε το μήνυμα το ατόφιο, το ανόθευτο όπως μας το έδωσε εκείνος που σταυρώθηκε και αναστήθηκε για τον άνθρωπο και οι πραγματικοί άγιοι του. Επομένως λοιπόν, για να είμαι πιο σύντομος, αρνούμαστε εκ βάθρων το καπιταλιστικό σύστημα. Δεν λέμε ότι οι διάφορες κρίσεις που συμβαίνουν ή η ανισότητα που υπάρχει είναι προϊόν κάποιων λαθεμένων χειρισμών κάποιων κακών κυβερνήσεων. Αλλά λέμε ό,τι, πέραν από τα λάθη που μπορούν να κάνουν οι κυβερνήσεις, είναι μέσα στη φύση του συστήματος η αδικία, ότι δεν μπορεί το καπιταλιστικό σύστημα να λειτουργήσει χωρίς να υπάρχει κοινωνική ανισότητα, χωρίς να υπάρχει η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, είναι η αναπνοή του και γι᾽ αυτό λοιπόν, δεν συζητάμε εμείς για μια καλυτέρευση του συστήματος, για έναν εκσυγχρονισμό του, για μια εξανθρωποποίηση, όπως λένε κάποιοι. Εμείς θεωρούμε ότι αυτό το σύστημα δεν θεραπεύεται και το μόνο που χρειάζεται είναι η ανατροπή του.

Ο Δευτερος «Εχθρος» - Ο Κομμουνισμος

Όσον αφορά το τότε ακμάζον και αναπτυσσόμενο, την εποχή εκείνη, κομμουνιστικό μαρξιστικό-λενινιστικό σύστημα. Εμείς, διαφωνούμε με το σύστημα αυτό στην κοσμοθεωρητική - φιλοσοφική του θεμελίωση που είναι ο φιλοσοφικός ιστορικός υλισμός, που κατά τον φιλοσοφικό ιστορικό υλισμό, επιστημονικό τον ονομάζει ο Μαρξ, δεν υπάρχει Θεός, δεν υπάρχει μεταθανάτια ζωή, αρνείται την χριστιανική αποκάλυψη. Επομένως, εξ᾽ ορισμού κοσμοθεωρητικά, φιλοσοφικά είμαστε διαμετρικά αντίθετοι. Αυτά που λέμε για τον μαρξισμό, δεν είναι μομφές, δεν είναι κατηγορίες, είναι οι διακηρύξεις του μαρξισμού και τις σεβόμαστε. Τις σεβόμαστε απολύτως, απλώς διαπιστώνουμε ότι έχουμε διαμετρικά αντίθετη τοποθέτηση.

Ο φιλοσοφικός υλισμός λέει ότι η ύλη και η ενέργεια υπάρχει αιώνια, δεν έχει ανάγκη δημιουργού, εμείς πιστεύουμε ότι εν αρχή ην ο λόγος, ότι υπάρχει δημιουργός, αυτή είναι η αφετηριακή αντίθετη στάση, που δεν είναι εγκεφαλικό ζήτημα, γιατί από αυτή την θέση που θα πάρει κανένας αν θα ασπαστεί την μια ή την άλλη άποψη, από εκεί εξαρτάται και τι οικοδόμημα ζωής θέλει να δημιουργήσει. Γι᾽ αυτό επαναλαμβάνω δεν είναι θέμα ε, εντάξει αυτή είναι η μια άποψη αυτή είναι η άλλη, είναι τι στάσεις ζωής μετά και τι ιδανικά και τι αξίες προτάσσουμε.

Επίσης δεν δεχόμαστε, ο ιδρυτής και τα συνέδρια του στην συνέχεια, την δια της βίας κατάληψη της εξουσίας. Είναι μια άλλη διαφοροποίηση μας από τον μαρξιστικό-λενινιστικό κομμουνισμό. Δεν δεχόμαστε, κατά συνέπεια, το καθεστώς της δικτατορίας του προλεταριάτου.

Αποδοχη Του Επιστημονικου Σοσιαλισμου

Αντίθετα, για τον επιστημονικό σοσιαλισμό, όπως τον ονομάζει ο Μαρξ, όπου αποκαλύπτεται η κλοπή της υπεραξίας που γίνεται στο καπιταλιστικό σύστημα από το κεφάλαιο σε βάρος του εργαζομένου, αυτή τη θεωρία της υπεραξίας την υιοθετεί η Χριστιανική Δημοκρατία, και μάλιστα ο Ψαρουδάκης στα πρώτα του βιβλία γράφει ότι ο *επιστημονικός σοσιαλισμός είναι ένα όπλο στα χέρια του εργαζόμενου λαού.*

Αστοχριστιανισμος, Ο «Αομματος Αντικομμουνισμος»

Πρέπει να σας πω ότι τα χρόνια εκείνα υπάρχει ένας έντονος αντικομμουνισμός απ᾽ τη πλευρά της καθεστηκυίας τάξης, στον οποίο αντικομμουνισμό, συμπορεύεται και γίνεται πολλές φορές σημαιοφόρος ο Άμβωνας, η κατεστημένη θεολογία. Αυτόν τον αντικομμουνισμό ο Ψαρουδάκης τον ονόμασε αργότερα αόμματο αντικομμουνισμό, με την έννοια, ότι αρνείτο τον κομμουνισμό ως αντίπαλο του καπιταλισμού και όχι γιατί διαφωνούσε με τις φιλοσοφικές του ιδέες ή ακόμα και με το κοινωνικό σύστημα που εγκαθιστούσε, αλλά γιατί κάνανε έναν αντικομμουνισμό, ως οι ιδεολογικοί χωροφύλακες του αστικού καπιταλιστικού συστήματος.

Αυτό τον αόμματο αντικομμουνισμό, που, όπως σας είπα στην αρχή, έφτανε στο σημείο να διώκει έναν άνθρωπο ο οποίος μιλούσε απλώς για το ότι δεν είχε εργασία ή για την κοινωνική αδικία που έβλεπε γύρω του, προσπάθησαν μερικοί να τον θεμελιώσουν και στη θεολογία. Αυτό το γεγονός ο Ψαρουδάκης το κατήγγειλε με τον πιο έντονο τρόπο, και αξίζει κανείς να διαβάσει τα πρώτα του βιβλία, και αυτή τη θεολογία που αποτελούσε διαστροφή της ορθόδοξης πίστης και του μηνύματος που έβγαινε μέσα από τη ζωή του ίδιου του Χριστού, των Αποστόλων και των εκατομμυρίων μαρτύρων και αγίων της πίστης μας, αυτή τη θεολογία την ονόμασε ο Ψαρουδάκης αστοχριστιανική και αυτό το Χριστιανισμό τον ονόμασε Αστοχριστιανισμό.

Ο Αστοχριστιανισμός για τον Ψαρουδάκη ήταν και παραμένει ο μεγαλύτερος εχθρός του Χριστιανισμού γιατί διαστρέφει το μήνυμα του Χριστού που είναι ένα μήνυμα δικαιοσύνης και ελευθερίας και μετατρέπει τον Χριστιανισμό σε υπηρέτη, ορντίναντσα, έλεγε ο ίδιος του κεφαλαίου.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

Περι Εργασιας Και Εισοδηματος

Στο θέμα ακόμα της αμοιβής ο Ψαρουδάκης, και η Χριστιανική Δημοκρατία το λέει, ότι δεν σημαίνει ότι επειδή κάποιος είναι πρωθυπουργός, η πολιτεία πρέπει βέβαια να του εξασφαλίζει τα έξοδα κινήσεως κλ.π., και ότι χρειάζεται για την ιδιότητα του πρωθυπουργού, αλλά το ατομικό του εισόδημα δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι πολλαπλάσιο του φτωχού φαμελίτη σήμερα ή του πολύτεκνου, γιατί ο πολύτεκνος μπορεί να έχει περισσότερες ανάγκες από τον πρωθυπουργό και κατά συνέπεια η πολιτεία πρέπει να εξασφαλίσει στον πολύτεκνο μεγαλύτερο εισόδημα από εκείνο που παίρνει ο πρωθυπουργός ή ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ή ο οποιοσδήποτε άλλος άρχοντας.

Για μας, η κατανομή του εισοδήματος θα έπρεπε να γίνεται σύμφωνα με τις ανάγκες των εργαζομένων και όχι σύμφωνα με τη θέση που κατέχουν στην παραγωγική λειτουργία. Με τις ανάγκες, τις λογικές ανάγκες, όχι να μας λέει κανένας ότι 'έχω ανάγκη να πάρω κότερο', μιλάμε για την κάλυψη των αναγκών, των βασικών αναγκών.

Οι Οικονομικες Αρχες Της Χριστιανικης Δημοκρατιας

Για να γίνω πιο πρακτικός, τα μέσα παραγωγής, τα μεγάλα μέσα παραγωγής, δεν εννοούμε το κηπάκο, έναν μικρό κηπάκο, πρέπει να είναι κοινωνική ιδιοκτησία, δεν πρέπει να είναι ατομική ιδιοκτησία. Γι' αυτό και εμείς σήμερα διαφωνούμε έντονα με τις λεγόμενες ιδιωτικοποιήσεις που ξεκίνησε το ΠΑ.ΣΟ.Κ., και ολοκληρώνει η Ν. Δ., και θεωρούμε ότι αυτό αποτελεί μια παράδοση του εθνικού μας πλούτου στα χέρια του διεθνούς κεφαλαίου. Είναι ένα ξεπούλημα άσχετα με το πόσο το πουλάμε αν αυτό είναι ακριβό ή φτηνό. Αυτά δεν πουλιούνται, γιατί μετά μαζί με τον φυσικό μας πλούτο πουλάμε και την ψυχή μας με αυτό τον τρόπο.

Είμαστε εντελώς αντίθετοι σε αυτού του είδους το καθεστώς. Εμείς δεν χτυπήσαμε απλώς, αυτό που κάνουν σήμερα, το λεγόμενο φιλελευθερισμό. Ποτέ δεν τον ξεχωρίσαμε από την ουσία του συστήματος που είναι το καπιταλιστικό σύστημα. Είμαστε λοιπόν, στον αντίποδα αυτών των μεταρρυθμίσεων όπως τις ονομάζουν. Ο λεγόμενος εκσυγχρονισμός του συστήματος, και παλιά και σήμερα, εμείς διακηρύσσουμε ότι γίνεται με ποιο σκοπό, να γίνει πιο αποδοτικό, σε τι; στην κερδοφορία του κεφαλαίου, άρα στην εκμετάλλευση των αδυνάτων από τους ισχυρούς. Και αυτό το βλέπουμε στην πράξη ότι όσο εκσυγχρονίζεται το σύστημα τόσο οι στρατιές των ανέργων σε διεθνές επίπεδο αυξάνονται τόσο η φτώχεια εξαπλώνεται τόσο το φυσικό περιβάλλον ανατρέπεται, η ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος.

Η Χριστιανικη Δημοκρατια Για Το Περιβαλλον

Γιατί πρέπει να σας πω, από τις καταστατικές μας αρχές ήταν ο σεβασμός στην Δημιουργία. Στο πρώτο κεφάλαιο της Γένεσης μετά από κάθε μέρα δημιουργίας, ο Μωυσής παρουσιάζει το Θεό να λέει ότι ό, τι έφτιαξε είναι «καλά λίαν». Είπε ο Θεός γενηθήτω φως, και μετά κάνει την κριτική του, το έφτιαξα καλά; Και λέει καλά λίαν. Ε, Αυτό το καλά Λίαν του δημιουργού έχουμε, καταστατική αρχή ότι οφείλουμε με να το διαφυλάξουμε. Δεν έχουμε δικαίωμα να διαταράξουμε το οικοσύστημα, το «καλά λίαν», του Δημιουργού.

Και αυτό πηγάζει και από μια άλλη θέση που είναι από την Γένεση. Όταν λέει ο Θεός βάζει τον άνθρωπο στον παράδεισο, τον Αδάμ και την Εύα, του δίδει μια εντολή: «εργάζεσθαι και φυλάττειν αυτόν», είναι η εντολή της δημιουργίας και της οικολογίας. Το «εργάζεσθε» δημιουργώ και το «φυλάττειν» είναι η εντολή της οικολογίας. Γι' αυτό αποτελούν επίσης, καταστατικές μας αρχές αυτές οι έννοιες.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Χώρα	Καθολικοί	Χώρα	Προτεστάντες	Χώρα	Προτεστάντες	Καθολικοί
Αυστρία[350]	73,7%					
Βέλγιο[351]	75%					
Γαλλία[352]	51%	Δανία[353]	84,6%			
Ιρλανδία[354]	88,4%	Νορβηγία[355]	88 %	Γερμανία[356]	31,3%	31,7%
Ισπανία[357]	79,7%	Σουηδία[358]	74,3%	Ελβετία[359]	41,7%	52,8%
Ιταλία[360]	87,8%	Φινλανδία[361]	82,4%	Ολλανδία[362]	16,8%	26,6%
Λουξεμβούργο[363]	87%					
Μάλτα[364]	98%					
Πορτογαλία[365]	84%					

Πίνακας 1. *Το ποσοστό του πληθυσμού που ανήκει στο Κυρίαρχο Θρησκευτικό Δόγμα*

---

[350] Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, Στην Ιστοσελίδα: http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data%20&intrubrique=Religious%20belonging%20and%20religious%20demography&pais=42&rubrique=690&nompais=Austria

[351] Στην Ιστοσελίδα: http://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Belgium

[352] Σύμφωνα με δημοσκόπιση του Ιανουαρίου του 2007 από το Catholic World News, Στην ιστοσελίδα: http://en.wikipedia.org/wiki/France#Religion

[353] Πηγή: Denmarks Statistik, Statistisk Årbog 2002, p.112. Lene Kühle: Moskeer i Danmark,2006,p. 42, Στην Ιστοσελίδα: http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data&intrubrique=Religious%20belonging%20and%20religious%20demography&pais=57&rubrique=599&nompais=Denmark

[354] Πηγή: Census of Population, Religion, volume 12, Στην Ιστοσελίδα: http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data&intrubrique=Principal%20religions%20and%20denominations&pais=22&rubrique=541&nompais=Ireland

[355] Στην Ιστοσελίδα: http://www.euresisnet.eu/Pages/ReligionAndState/NORWAY.aspx

[356] Πηγή: Statistisches Bundesamt (ed.), Datenreport 2004: Zahlen und Fakten über die Bundesrepublik Deutschland. Bundeszentrale für politische Bildung: Bonn, 2004, Στην Ιστοσελίδα: http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data%20&intrubrique=Principal%20religions%20and%20denominations&pais=20&rubrique=134&nompais=Germany

[357] Σύμφωνα με μελέτη του Ιανουαρίου του 2002 από το Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS - Sociological Research Centre), Στην Ιστοσελίδα: http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data&intrubrique=Religious%20belonging%20and%20religious%20demography&pais=21&rubrique=237&nompais=Spain

[358] Πηγή: Στατιστικά της Εκκλησίας της Σουηδίας, Στην Ιστοσελίδα: http://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Sweden

[359] Σύμφωνα με την απογραφή του ομοσπονδιακού πληθυσμού του 2000, Στην Ιστοσελίδα: http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data&intrubrique=Principal%20religions%20and%20denominations&pais=23&rubrique=97&nompais=Switzerland

[360] Στην Ιστοσελίδα: http://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Italy

[361] Πηγή: Statistics Finland, Στην Ιστοσελίδα: http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data&intrubrique=Religious%20belonging%20and%20religious%20demography&pais=60&rubrique=674&nompais=Finland

[362] Μέλη των Θρησκευτικών Κοινοτήτων σύμφωνα με έκθεση του 2004 του **SCP**, Στην Ιστοσελίδα: http://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_the_Netherlands

[363] Στην Ιστοσελίδα: http://en.wikipedia.org/wiki/Luxemburg#Religion

[364] Πηγή: Freedom House and the World Factbook, Στην Ιστοσελίδα: http://en.wikipedia.org/wiki/Malta#Religion

[365] Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, Στην Ιστοσελίδα http://www.eurel.info/EN/index.php?RuBintialeSS=Social%20and%20religious%20data&intrubrique=Religious%20belonging%20and%20religious%20demography&pais=58&rubrique=653&nompais=Portugal

Χώρες με Επίσημη Εκκλησία	Σχετικός Χωρισμός Κράτους - Εκκλησίας	Απόλυτος Χωρισμός Κράτους - Εκκλησίας
Δανία Μάλτα Νορβηγία	Αυστρία Γερμανία Ιρλανδία Ισπανία Ιταλία Λουξεμβούργο Σουηδία Φινλανδία	Γαλλία Βέλγιο Ελβετία Ολλανδία Πορτογαλία

Πίνακας 2[366]. *Το καθεστώς που ορίζει τη σχέση Κράτους – Εκκλησίας, σε χώρες με χριστιανικά - χριστιανοδημοκρατικά κόμματα*

ΧΩΡΑ	ΚΟΜΜΑ	ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ	ΛΟΓΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΟΜΜΑΤΟΣ
Μάλτα	Partit Nazzjonalista	18% - 51,80%	Υπεράσπιση παράδοσης, Λατινικής γλώσσας και καθολικής θρησκείας από την βρετανική επιβολή[367]
Δανία	Kristendemokraterne[368]	1,72% - 5,30%	Ζητά μη - ανεκτική κοινωνία σε θέματα χαλάρωσης των ηθών [369]
Νορβηγία	Kristelig Folkeparti	7,90% -13,70%	Προάσπιση ηθικών αρχών σε ματεριαλιστική κοινωνία. [370]
Φινλανδία	Kristillisdemokraatit[371]	0,20% -5,34%	Διατήρηση των χριστιανικών αξιών μέσα στην φινλανδική κοινωνία[372]
Σουηδία	Kristdemokraterna[373]	1,30%- 11,80%	Ζητά μη - ανεκτική κοινωνία σε θέματα χαλάρωσης των ηθών [374]

Πίνακας 3. *Χώρες που έχουν χριστιανοδημοκρατικό κόμμα αλλά όχι χωρισμό κράτους – εκκλησίας (συμπεριλαμβάνονται η Φινλανδία και η Σουηδία καθώς ο μερικός χωρισμός έγινε πολύ αργά)*

---

[366] Πληροφορίες για την σύνταξη του πίνακα πήραμε από:
i) Τα βιβλία:
Δημητρόπουλος Παναγιώτης, *Κράτος και Εκκλησία: Μια Δύσκολη Σχέση*, εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ, Δεκέμβριος 2001, σελ. 44 - 48,
Φουντεδάκη Πηνελόπη, «Θρησκεία και κράτος στην Ευρώπη: Εκκοσμίκευση και Λειτουργική Διαφοροποίηση», στο *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα* (επιμ. Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου), εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ, Απρίλιος 2002, σελ. 190 – 191, 194
ii) Τις Ιστοσελίδες: www.wikipedia.org & http://www.eurel.info/EN/index.php

[367] Spence Games Spence Games, "Malta", στο Jacobs Francis (ed), *Western European Political Parties, a Comprehensive Guide*, εκδ. Longman εκδ. The High, LONGMAN , Essex 1989, 580

[368] Το κόμμα ιδρύθηκε αρχικά με την ονομασία Kristeligt Folkeparti (Krf), σε Χριστιανοδημοκρατικό μετονομάστηκε το 2002

[369] Jacobs Francis, "Denmark", Jacobs Francis (ed), *Western European Political Parties, a Comprehensive Guide*, εκδ. Longman εκδ. The High, LONGMAN , Essex 1989, σελ. 57 - 58

[370] Jacobs Francis, "Norway", στο Jacobs Francis (ed), *Western European Political Parties, a Comprehensive Guide*, εκδ. Longman εκδ. The High, LONGMAN , Essex 1989, σελ.602 - 603

[371] Το κόμμα ιδρύθηκε αρχικά με την ονομασία Φινλανδική Χριστιανική Συμμαχία (Suomen Kristillinen Liitto, SKL), και μετονομάστηκε σε Χριστιανοδημοκρατικό το 2001

[372] Jacobs Francis, "Finland", στο Jacobs Francis (ed), *Western European Political Parties, a Comprehensive Guide*, εκδ. Longman εκδ. The High, LONGMAN , Essex 1989, σελ. 539 - 540

[373] Το 1964 ιδρύθηκε με την ονομασία Χριστιανοδημοκρατικος Συναγερμός (Kristen Demokratisk Samling), το 1991 μετονομάστηκε Χριστιανοδημοκρατιό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Kristdemokratiska Samhällspartiet) και από το 1996 φέρει την ονομασία Χριστιανοδημοκράτες (Kristdemmokraterna).

[374] Foldal Doosie, "Sweden", στο Jacobs Francis (ed), *Western European Political Parties, a Comprehensive Guide*, εκδ. Longman εκδ. The High, LONGMAN , Essex 1989, σελ. 634

ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΧΩΡΑ	ΕΤΟΣ ΧΩΡΙΣΜΟΥ (είτε σχετικού είτε απόλυτου)	ΕΤΟΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟ-ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ
Επίσημη Εκκλησία	Δανία	-	-	1970 (Krf)
	Μάλτα	-	1880 (PN)	1880 (PN)
	Νορβηγία	-	-	1933 (KRF)
Σχετικός Χωρισμός	Αυστρία	1867	1890 (Χριστιανικό Κοινωνικό Κόμμα)	1945 (ÖVP)
	Γερμανία	1919	1871 (Zentrum)	1945(CDU) 1946(CSU)
	Ιρλανδία	1869	-	1933 (FG)
	Ισπανία	1978	1922 (PSP)	1982 (DC)
	Ιταλία	1948	1919 (PPI)	1943 (DC)
	Λουξεμβούργο	1868	1914 (CSV)	1914 (CSV)
	Σουηδία	2000	-	1964 (kd)
	Φινλανδία	2000	-	1958(skl)
Απόλυτος Χωρισμός	Βέλγιο	1831	1884 (Fédération)	1945 (CVP, PSC)
	Γαλλία	1791	-	-
	Ελβετία	1907	1912 (CDV) 1919 (EVP)	1912 (CDV) 1919 (EVP)
	Ολλανδία	1798	1878 (ARP) 1888 (KVP) 1908 (CHU)	1975 (CDA) 1978 (EVP)
	Πορτογαλία	1976	’20 (CCP)	1974 (PDC)

Πίνακας 4. *Εμφάνιση Χριστιανικών – Χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων, σε σχέση με τον χωρισμό Κράτους – Εκκλησίας στην Ευρώπη*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Almond Gabriel A., «The Political Ideas of Christian Democracy», *The Journal of Politics*, Vol. 10, No. 4. (Nov., 1948), σελ. 734-763

- Becker Winfried, "From Political Catholicism to Christian Democracy: The Development of Christian Parties in Modern Germany", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. NOTRE DAME, Indiana 2003, σελ. 93 – 120

- Conway Martin, *Catholic parties in Europe 1918 -1945*, εκδ. Routledge, 1997
- Conway Martin, «The Age of Christian Democracy: The Frontiers of Success and Failure», στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 43 – 67

- Duncan Fraser, "A Decade of Christian Democratic Decline: The Dilemmas of the CDU, ÖVP and CDA in the 1990s", *Government and Opposition,* Vol. 41, No. 4, 2006, σελ. 469 – 490
- Duncan Fraser, "'Lately, Things Just don't Seem the Same': External Shocks, Party Change and the Adaptation of the Dutch Christian Democrats during 'Purple Hague' 1994-1998", *Party Politics,* Vol. 13, No 1 January 2007, σελ. 69 - 87

- Duverger Maurice, *Les Parties Politiques*, 10th Edt., εκδ. A.Collins, Paris 1976
- Duverger Maurice, *Political Parties: their organization and activity in the modern state*, εκδ. Harper And Row, London 1978

- Georgiadou Vassiliki, «Greek Orthodoxy and the Politics of Nationalism», *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.9, N°2, 1995, σελ. 295-315

- Gorvin Ian (ed), *Elections since 1945 : A Worldwide Reference Compendium*, The High, Longman , Essex 1989

- Grew Raymond, "Suspended Bridges to Deomocracy: The Uncertain Origins of Christian Democracy in France and Italy", στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives* εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 11 - 42

- Hanley David, «Christian Democracy and the paradoxes of Europeanization: Flexibility, Competition and Collusion», *Party Politics*, Vol. 8, No. 4, 2002, σελ. 463 – 481

- Huber Evelyne, Ragin Charles, Stephens John D., Social Democracy, «Christian Democracy, Constitutional Structure, and the Welfare State», *The American Journal of Sociology,* Vol. 99, No. 3. (Nov., 1993), σελ. 711-749

- Jacobs Francis G. (ed), *Western European Political Parties : A Comprehensive Guide*, The High, Longman , Essex 1989

- Kaiser Warfarm & Wohnout Helmut, *Political Catholicism in Europe 1918-1941 Vol.*1, εκδ. Routledge, London, New York 2004

- Kalyvas Stathis N., «Unsecular Politics and Religious Mobilization: Beyond Christian Democracy», στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 293 – 320
- Kalyvas Stathis N., *The Rise of Christian Democracy in Europe*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca – London 1996
- Kalyvas Stathis N.., «From Pulpit to Party: Party Formation and the Christian Democratic Phenomenon», *Comparative Politics,* Vol. 30, N° 3. (April., 1998), σελ. 293 – 312

- La Barre Weston, *The Ghost Dance, the origins of religion,* εκδ. George Allen & Unwin, London, 1972

- Lamberts Emiel, «Christian Democracy and the Constitutional State in Western Europe, 1945-1995», στο Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives*, εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 121 – 137

- Lamberts Emiel, «La Démocratie Chrétienne en Europe Comme Expression Politique des Religions Chrétiennes: Essor et Déclin (1945-2000)», *Social Compass*, Vol. 47, No. 1, 2000, σελ. 113 – 125

- Lipset Seymour M. & Rokkan Stein, *Party Systems and Voter Alignments: cross-national perspectives,* εκδ. Collier Macmillan, London 1967
- Lipset S. Martin & Rokkan Stein, «Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments», στο *The West European Party System* (ed. Mair Peter), εκδ. Oxford University Press, Oxford, England, 1990, pp. 91 – 138

- Lyon Margot, «Christian Democratic Parties and Politics», *Journal of Contemporary History*, Vol. 2, No. 4, Church and Politics, (Oct. 1967), σελ. 69 – 87

- Madeley John, "Reading the Runes: the Religiouw Factor in Scandinavian Electoral Politics", στο David Broughton & Hans – Martien the Napel (eds), *Religion and Mass Electoral Behaviour in Europe*, εκδ. Routledge, London and New York 2000, σελ.28 - 44

- Pappas S. Takis, «The transformation of the Greek party system since 1951», *West European Politics*, Vol 26, N° 2, (April 2003), σελ. 90 – 114

- Payne G. Stanley, Spanish Catholicism : an historical overview, εκδ. University of Wisconsin Press, Madison, Wis, 1984

- Roberts K. Geoffrey, "The ever-shallower cleavage: Religion and electoral politics in Germany", στο David Broughton & Hans – Martien the Napel (eds), *Religion and Mass Electoral Behaviour in Europe*, εκδ. Routledge, London and New York 2000, σελ. 61 - 74

- Rutan Gerard F., «Christian Democracy in Western Europe: an Idea Whose Time Has Passed?», International Journal of Social Economics, Vol. 24, No. 10, 1997, σελ.1103 -1131

- (Τσιριντάνης Αλέξανδρος), *Towards a Christian Civilization*, A draft Issued by the CHRISTIAN UNION OF PROFESSIONAL MEN OF GREECE, εκδ. The "Damascus" Publications, Athens, 1950

- Van Holsteyn G. M. Goop, Irwin A. Galen, " The Bells Toll no more: The declining Influence of Religion on Voting Behaviour in the Netherlands", στο David Broughton & Hans – Martien the Napel (eds), *Religion and Mass Electoral Behaviour in Europe*, εκδ. Routledge, London and New York 2000, σελ.75 - 96

- Warner M. Carolyn, «Getting out the Vote with Patronage and Threat: The French and Italian Christian Democratic Parties, 1944 – 1958,» *Journal of Iinterdisciplinary History,* Vol. 28, No 4, Άνοιξη 1998, σελ. 553 – 582.
- Warner M. Carolyn, "Strategies of an Interest Group, The Catholic Church and Christian Democracy in Postwar Eyrope, 1944 – 1958" Kselman Thomas & Buttigieg A. Joseph (eds), *European Christian Democracy, Historical Legacies and Comparative Perspectives* εκδ. Notre Dame, Indiana 2003, σελ. 138 - 163

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

- Auernheimer Gustav, «Θρησκεία, Κράτος και Εκκοσμίκευση στη Γερμανία», στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 211 – 232

- Boll Bernard, «Θρησκεία, Πολιτική και Εκλογική Συμπεριφορά στη Γερμανία», στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 235 - 253

- Borella François, *Τα Πολιτικά Κόμματα της Ευρώπης των Δέκα*, εκδ. Μάλλιαρης – Παιδεία, Αθήνα 1983

- Freud Sigmund, *Το μέλλον μιας αυταπάτης*, εκδ. Printa, Αθήνα 2003

- Hering Gunnar, *Τα Πολιτικά Κόμματα Στην Ελλάδα 1821 – 1936,* Τόμος Α', εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2004

- Maczewski Christoph, *Η Κίνηση της «Ζωής» στην Ελλάδα, Συμβολή στο πρόβλημα ης παραδόσεως της Ανατολικής Εκκλησίας,* εκδ. Αρμός, 2002

- Raschke Joachim, Κατσούλης Ηλίας Α., (Επιμ.), *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*, Τόμος Α', εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1988
- Raschke Joachim, Κατσούλης Ηλίας Α., (Επιμ.), *Τα πολιτικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*, Τόμος Β', εκδ. Εγνατία, 1988

- Αργυρόπουλος Ανδρέας, *Χριστιανοί και Πολιτική Δράση Κατά την Περίοδο της Δικτατορίας (1967- 1974)*, εκδ. Ψηφίδα, 2004

- Βερναρδάκης Χριστόφορος, Μαυρής Γιάννης, *Κόμματα και Κοινωνικές Συμμαχίες στην Προδικτατορική Ελλάδα*, εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1991

- Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1947 – 1990*, εκδ. Θεμέλιο, (γ' έκδοση) 2005
- Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση*, εκδ. Πόλις, Ιούνιος 2008, Αθήνα
- Βούλγαρης Γιάννης, «Η Δημοκρατική Ελλάδα, 1974 – 2004», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, Τόμος 10, Τεύχος 2, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Τα Νέα, Αθήνα 2003, σελ. 9 – 50

- Γεωργιάδου Βασιλική, *Η Άκρα Δεξιά και οι Συνέπειες της Συναίνεσης: Δανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ελβετία , Αυστρία, Γερμανία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2008
- Γεωργιάδου Βασιλική, «Θρησκεία και Εθνικισμός, Θεωρητικά Προλεγόμενα για τη Σχέση Θρησκείας και Πολιτικής», στο Ηλ. Κατσούλη, Αντ. Παπαρίζος (επιμ.), *Τιμή Γεωργίου Κ. Βλάχου*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας/Brulant, σελ. 197 – 225
- Γεωργιάδου Βασιλική, «Κοσμικό Κράτος και Ορθόδοξη Εκκλησία: Σχέσεις Θρησκείας, Κοινωνίας και Πολιτικής στη Μεταπολίτευση», στο *Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας (1974 – 1994)*, (επιμ. Χρ. Λυριντζής, Ηλ. Νικολακόπουλος, Δ. Σωτηρόπουλος), εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1996, σελ. 247 - 286
- Γεωργιάδου Βασιλική, Νικολακόπουλος Ηλίας, «Εμπειρική Ανάλυση του εκκλησιασμού στην Ελλάδα», *Κοινωνία Πολιτών*, Τεύχος 7, 2001, σελ. 50 – 55
- Γεωργιάδου Βασιλική, Νικολακόπουλος Ηλίας «Ο Λαός της Εκκλησίας, Όψεις της Θρησκευτικής Εκκλησιαστικότητας στην Ελλάδα», στο Βερναρδάκης Χριστόφορος – Ινστιτιούτο VPRC (επιμ.), *Η Κοινή Γνώμη στην Ελλάδα – 2001*, εκδ. «Νέα Σύνορα» – Λιβάνη, Αθήνα 2000, σελ 177 - 178

- Γιανναράς Χρήστος, *Καταφύγιο Ιδεών, μαρτυρία*, εκδ. Ίκαρος (6η έκδοση), Ιούνιος 2001
- Γιανναράς Χρήστος, *Κεφάλαια Πολιτικής Θεολογίας*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1986
- Γιανναράς Χρήστος, *Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα*, εκδ. Δόμος 3η επανέκδοση), Οκτώβριος 1999

- Γουσίδης Αλέξανδρος, *Οι Χριστιανικές Οργανώσεις, Η περίπτωση της αδελφότητος θεολόγων η «Ζωή», κοινωνιολογική προσέγγιση*, εκδ. Π .Πουρναρά, Θεσαλλονίκη 1993

- Διαμαντόπουλος Θανάσης, *Κόμματα και Κομματικά Συστήματα: συγκριτική προσέγγιση και θεωρία*, εκδ. ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα 1996
- Διαμαντόπουλος Θανάσης, *Το Κομματικό Φαινόμενο: μορφές, συστήματα, οικογένειες κομμάτων*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1993

- Δεμερτζής Νίκος, Πολιτική και Επικοινωνία: Όψεις της Εκκοσμίκευσης της Ορθοδοξίας, στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα*, εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 142 – 182

- Δημητρόπουλος Παναγιώτης, *Κράτος και Εκκλησία: Μια Δύσκολη Σχέση*, εκδ. Κριτική, Δεκέμβριος 2001

- Καραγιάννης Γιώργος, *Εκκλησία και Κράτος 1833 – 1997, ιστορική επισκόπηση των σχέσεών τους*, εκδ. Το Ποντίκι, 1997
- Καραγιάννης Γιώργος Ν., *Η Εκκλησία από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, εκδ. Προσκήνιο, 2001

- Καραμούζης Πολύκαρπος, «Θρησκεία και Κυρίαρχη Ιδεολογία στη Νεοελληνική Κοινωνία», *Επιστήμη και Κοινωνία*, Τεύχος 21, Άνοιξη 2009, εκδ. Αντ, Ν. Σάκκουλα, σελ. 83 - 102

- Κιτσίκης Δημήτρης, *Η Τρίτη Ιδεολογία και η Ορθοδοξία*, εκδ. Εστία, 1998

- Κουρταλίδης Θανάσης, *Ο Νίκος Ψαρουδάκης και οι αγώνες της Χριστιανικής Δημοκρατίας, Μέρος Α' 1953 – 1967*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Φεβρουάριος 2007

- Λέκκας Ε. Παντελής, Η Εθνικιστική Ιδεολογία, Πέντε Υποθέσεις Εργασίας στην Ιστορική Κοινωνιολογία, εκδ. Κατάρτι (β' έκδοση), 1996

- Λιναρδάτος Σπύρος, *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα*, Τόμος Γ 1955-1961, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978

- Μαγριπλής Γ. Δ., «Θρησκεία και Ιδεολογία – Ορθοδοξία και Σύγχρονος Κόσμος», στο *Κριτικές Προσεγγίσεις στον Ορθόδοξο Πολιτισμό, όψεις του Ελληνικού Παραδείγματος*, (επιμ. Δημήτριος Γ. Μαγριπλής), εκδ. Αντ. Ν. Σταμούλη, 2007, σελ. 15 – 84

- Μανιτάκης Αντώνης, *Οι Σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος-Έθνος στη Σκιά των Ταυτοτήτων*, εκδ. Νεφέλη, (β' έκδοση), Αθήνα 2000

- Νικολακόπουλος Ηλίας, *Η Καχεκτική Δημοκρατία, κόμματα και εκλογές,1946 – 1967*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, Οκτώβριος 2001
- Νικολακόπουλος Ηλίας, «Ελεγχόμενη Δημοκρατία, από το τέλος του εμφυλίου έως τη Δικτατορία», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000*, τόμος 9, Τεύχος 1, εκδ. Ελληνικά Γράμματα – Τα Νέα, Αθήνα 2003, σελ. 9 – 46

- Παπαδημητρίου Ι. Δέσποινα, *Από τον Λαό των Νομιμοφρόνων στο Έθνος των Εθνικοφρόνων, η Συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα 1922 – 1967*, εκδ. Σαββάλας, 2006

- Παπαδοπούλου Λίνα, "Περί του θρησκεύματος των ταυτοτήτων", *Το Σύνταγμα*, Απρίλιος - Μάιος 2000, σελ. 675 - 723

- Παπαχελάς Αλέξης, Ο Βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας, Ο Αμερικανικός Παράγων, 1947 – 1967, εκδ. Εστία, Β' έκδοση, Ιούνιος 1997

- Παρασκευόπουλος Πότης, *Φιλελεύθερα Ανοίγματα στην Ελλάδα Μετά τον Εμφύλιο*, εκδ. Φυτράκης / Ο Τύπος, Αθήνα, 1987

- Σιγανού Μαρία, «Ιδεολογικές Συνιστώσες του Θρησκευτικού Λόγου στον Εμφύλιο Πόλεμο: το Παράδειγμα της 'Ζωής'», *Τα Ιστορικά*, Τόμος 26, Τεύχος 48, Ιούνιος 2008, σελ. 103 – 124

- Σταθόπουλος Π. Μιχ., *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993

- Σωτηρέλης Χ. Γιώργος, «Ο Χωρισμός Κράτους και Εκκλησίας: Η Αναθεώρηση που Δεν Έγινε», στο Χριστόπουλος Δ., (επιμ.), *Νομικά Ζητήματα Θρησκευτικής Ετερότητας στην Ελλάδα,* εκδ. ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα 2009, σελ. 20 – 79

- Φουντεδάκη Πηνελόπη, «Θρησκεία και κράτος στην Ευρώπη: Εκκοσμίκευση και Λειτουργική Διαφοροποίηση», στο Θ. Λίπαβατς, Ν. Δεμερτζής, Β Γεωργιάδου (επιμ.), *Θρησκείες και Πολιτική στη Νεωτερικότητα* , εκδ. Κριτική, Απρίλιος 2002, σελ. 181 -210

- Χαρίσης Αποστόλης, *Θρησκεία και Πολιτική στην Ελλάδα,* εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2001

- Χριστιανική Δημοκρατία, *Διακήρυξις Προς τον Ελληνικό Λαό,* εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1955
- Χριστιανική Δημοκρατία, *Θέσεις και Κείμενα του Α' Συνεδρίου 7,8,9, Δεκεμβρίου 1979*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, 1980
- Χριστιανική Δημοκρατία, *Εισήγηση της Κεντρικής Επιτροπής στο ΣΤ' Συνέδριο 22-24 Ιουνίου 2007*, Αθήνα 2007
- *Διακήρυξη της Χριστιανικής Δημοκρατίας*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1975

- Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Για μια Χριστιανική Δημοκρατία, μέρος δεύτερο,* εκδ. Μήνυμα (2η Έκδοση), Αθήνα 1977
- Ψαρουδάκης Νικόλαος Στ., *Διάλογος Αλήθειας*, εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία, Αθήνα 1987
- Ψαρουδάκης Νικόλαος ΣΤ., *Η Επανάσταση της Αγάπης, η Χριστιανική Λύση του Κοινωνικού Προβλήματος*, Εκδ. Χριστιανική Δημοκρατία (5η Έκδοση), Αθήνα 1966

3. ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

- Εφημερίδα «Ελεύθερος Κόσμος»,
  - *Διακύρηξις του ΧΡΙΣΚΕΛ*, Έτος 1', Αρ. Φ. 2.964, 16/3/1976, σελ. 9
  - *Τα πολιτικά Πιστεύω του νεοσυσταθέντος ΧΡΙΣΚΕΛ, Ανακοίνωσις του Κόμματος,* Έτος 1', Αρ. Φ. 2.973, 27/3/1976, σελ. 5
- *Χριστιανικόν Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος*, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ, Έτος 2, Αρ. Φ.3, 15/2/1946, σελ. 2

• Εφημερίδα «Το Βήμα των Χριστιανών» (συνέχεια από το «Βήμα των Νέων»)

- *Ο κ. Γεώργιος Καψωμένος Εκθέτει τις Βασικές Θεωρητικές Προϋποθέσεις του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κινήματος,* Αρ. Φ. 2)8, 8/12/1945, σελ. 1
- *Το Πρώτο Μανιφέστο των Χριστιανών Σοσιαλιστών*, Αρ. Φ. 2)9, 1/1/1946, σελ. 1-2
- *Το Πρώτο Μανιφέστο των Χριστιανών Σοσιαλιστών*, Αρ. Φ. 4)10, 13/2/1946, σελ. 1
- Γ. Μ. Κ., *Τα Χριστιανικά Κόμματα,* Αρ. Φ. 5)11, 13/3/1946, σελ. 1
- *Ομάς των Προοδευτικών Σοσιαλιστών, Δελτίο Διαφωτίσεως Αρ. 1*, Αρ. Φ. 5)11, 13/3/1946, σελ. 1
- *Η Κίνηση των Χριστιανικών Κομμάτων,* Αρ. Φ. 5)11, 13/3/1946, σελ. 2
- *Η Εκκλησία και τα Χριστιανικά Σοσιαλιστικά Κόμματα,* Αρ.Φ. 11)17, 22/12/1946, σελ.1-2
- Βαφειάδης Γεώργιος, *Χριστιανισμός και Πολιτική*, Αρ. Φ. 14)20, 15/6/1947, σελ. 1
- Π. Κ., *Ο Χριστιανικός Σοσιαλισμός,* Αρ. Φ. 14)20, 15/6/1947, σελ. 1-2
- *Το Οικονομικό Πρόγραμμα της Χριστιανικής Πολιτικής Παρατάξεως,* Αρ. Φ. 15)2, 15/7/1947, σελ. 1

• *Έτσι δεν μπήκε το Χριστιανικό Κίνημα στη Βουλή,* ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ, Αρ. Φ. 914, 5/12/1996, σελ. 30-31

• Γεωργιάδου Βασιλική, *Η ευρωπαϊκή Άκρα Δεξιά και η Περίπτωση του ΛΑ.Ο.Σ.,* ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 15 Ιουνίου 2004, σελ. 15

• Εφημερίδα «Χριστιανική»

• Εφημερίδα «Χριστιανικό Βήμα»

- Ακρίτας Τάκης, *ΧΡΙΣΠΕ Μια Νέα Πολιτική Οργάνωση,* Περίοδος Α', Έτος Α' Αρ. Φ. 1, 15/10/1950, σελ. 1
- *Το Χριστιανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος Προς τον Ελληνικό Λαό*, Περίοδος Α', Έτος Α' Αρ. Φ. 2, 15/11/1950, σελ. 1
- *Το Πρόγραμμα του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος, Βασικοί Χαρακτήρες του Χριστιανικού Σοσιαλισμού,* Περίοδος Α', Έτος Α' Αρ. Φ. 2, 15/11/ 1950, σελ. 2
- Μαναγκής Νίκος, *Προς μιαν Νέαν Χριστιανική Ελλάδα,* Περίοδος Α', Έτος Α', Αρ. Φ. 3, Δεκέμβριος 1950, σελ. 1

➢ *Το Πρόγραμμα του Χριστιανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος, Β' Πολιτικαί Γραμμαί του «ΧΡΙΣΚΕ»,* Περίοδος Α', Έτος Α', Αρ. Φ. 3, Δεκέμβριος 1950, σελ. 2

• Περιοδικό «Αντί»:

➢ Κακουλίδης Γιάννης, *Οι επαφές του Στράους στην Αθήνα ή Πως Ιδρύθηκε ένα Νεο-χουντικό Κόμμα,* Περίοδος Β', Τεύχος 50, 24/7/1976, σελ. 6-10, 54

➢ Κακουλίδης Γιάννης, *Σενάρια του Στράους για τη «Ν. Δημοκρατία»*, Περίοδος Β', Τεύχος 54, 18/9/1976, σελ. 6-7

4. ΠΗΓΕΣ

Πηγές που χρησιμοποιήσαμε για την εκπόνηση αυτής της εργασίας αντλήσαμε από:

• Γραμματεία Εισαγγελίας Αρείου Πάγου, για τις αιτήσεις ιδρύσεων των κομμάτων

• Τμήμα Εκλογών του Υπουργείου Εσωτερικών, για τα αποτελέσματα των εθνικών εκλογών

• Γραφεία κόμματος Χριστιανικής Δημοκρατίας και εφημερίδας «Χριστιανική»

• Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας

5. ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

• www.wikipedia.org

• www.parties – and – elections.de

• www.cevipol.com

• www.freewebs.com /kinimaxd

• http://www.eurel.info/EN/index.php

Επίσημες ιστοσελίδες χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων

(τελευταία Επίσκεψη Ιστοσελίδων: Τρίτη 25 Αυγούστου 2009)

• www.oevp.at/index.aspx?pageid=5816 (επίσημη Ιστοσελίδα ÖVP)

• http://www.cdu.de/index.htm (Επίσημη Ιστοσελίδα CDU)

• www.cdu.de/en/3440.htm (Αγγλική Ιστοσελίδα CDU)

- http://www.csu.de/partei/index.htm (Επίσημη Ιστοσελίδα CSU)
- http://www.csu.de/partei/international/english.htm (Αγγλική Ιστοσελίδα CSU)

- http://www.kd.dk/(Επίσημη Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Δανίας)
- www.kd.dk/english/ (Αγγλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Δανίας)

- http://www.kristillisdemokraatit.fi/KD/www/fi/index.php (Επίσημη Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Φινλανδίας)
- http://www.kristillisdemokraatit.fi/KD/www/en/ (Αγγλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Φινλανδίας)

- http://www.krf.no/ikbViewer/page/krf/forside (Επίσημη Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Νορβηγίας)
- http://www.krf.no/ikbViewer/page/krf/politikk/english (Αγγλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Νορβηγίας)

- http://www.kristdemokraterna.se/ (Επίσημη Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Σουηδίας)
- www.kristdemokraterna.se/otherlanguages/English.aspx (Αγγλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Σουηδίας)

- http://www.evppev.ch/ (Επίσημη Ιστοσελίδα Ευαγγελικού Κόμματος Ελβετίας)
- http://www.evppev.ch/index.php?id=8&L=1 (Γαλλική Ιστοσελίδα Ευαγγελικού Κόμματος Ελβετίας)
- http://www.cvp.ch/de/home/home.html (Επίσημη Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Ελβετίας)
- http://www.cvp.ch/fr/home/home.html (Γαλλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Ελβετίας)

- http://www.pn.org.mt/home.asp (Επίσημη Ιστοσελίδα Εθνικού Κόμματος Μάλτας)

- www.finegael.org (επίσημη Ιστοσελίδα Fine Gael)

- http://www.cda.nl/ (Επίσημη Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Ολλανδίας)
- http://en.cda.nl/(Αγγλική Ιστοσελίδα Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Ολλανδίας)
- http://www.christenunie.nl/de/ (Επίσημη Ιστοσελίδα της Χριστιανικής Ένωσης Ολλανδίας)
- http://www.christenunie.nl/en/ (Αγγλική Ιστοσελίδα της Χριστιανικής Ένωσης Ολλανδίας)